

MH17-ES JÁRAT, UKRAJNA ÉS AZ ÚJ HIDEG WHR

A katasztrófa prizmája

KEES VRN DER PIJL

Az MH17-es járat, Ukrajna és az új hidegháború

Manchester University Press

Geopolitikai gazdaság

Sorozat szerkesztők

Radhika Desai és Alan Freeman

A Geopolitikai gazdaságtan új, interdiszciplináris és multidiszciplináris perspektívákat kínál a XXI. század legsürgetőbb új valóságával kapcsolatban: a többpólusú világgal és az államok megújult gazdasági központi szerepével kapcsolatban. A sorozatban szereplő, különböző tudományágakból származó művek történelmileg számot vetnek ezekkel az új realitásokkal. A kapitalizmus hazai és nemzetközi problémáit és ellentmondásait vizsgálják. Rekonstruálják az osztályok és nemzetek küzdelmeit és az ezekre adott állami válaszlépéseket, amelyek a kapitalizmust alakították, és nyomon követik a közsférák és a dekommodifikált sférák növekedését, amelyeket ezek a dialektikus kölcsönhatások eredményeztek. Végül feltérképezik azt az új terepet, amelyen a politikai erőknek mostantól cselekedniük kell, hogy a nemzeti és nemzetközi gazdaságokat méltányos és ökológiai, kulturális és kreatív irányba tereljék.

Korábban megjelent

Az USA kontra Kína: Kína és Kína: Ázsia új hidegháborúja?

Jude Woodward

Az MH17-es járat,
Ukrajna és az új
hidegháború

A katasztrófa prizmája

Kees van der Pijl

Manchester University Press

Szerzői jog © Kees van der Pijl 2018

Kees van der Pijl az 1988. évi szerzői jogi, formatervezési mintaoltalmi és szabadalmi törvénynek megfelelően érvényesítette azt a jogát, hogy e mű szerzőjeként azonosítható legyen.

Kiadja a Manchester University Press
Altrincham Street, Manchester M1 7JA
www.manchesteruniversitypress.co.uk

British Library Cataloguing-in-Publication Data
A könyv katalógusrekordja a British Library-nél érhető el ISBN 978 1

5261 3109 6 (papírkötés)

Első közzététel 2018

A kiadó nem vállal felelősséget a könyvben hivatkozott külső vagy harmadik féltől származó internetes weboldalak URL-jének fennmaradásáért vagy pontosságáért, és nem garantálja, hogy az ilyen weboldalakon található tartalmak pontosak vagy megfelelőek, illetve hogy azok pontosak vagy megfelelőek maradnak.

Szedés: Out of House Publishing

Tartalomjegyzék

<i>Ábrák listája</i>	<i>oldal</i> vi
<i>Előszó</i>	vii
Bevezetés: Egy polgári utasszállító repülőgép a tűzvonalba	1
1Az új hidegháború globális kockázata	8
2Divided Ukrajna	38
3A Majdan-lázadástól a rendszerváltásig	69
4A polgárháború és az MH17 katasztrófa	99
5Aftermath : Egy bukott állam a NATO frontvonalán	134
<i>Bibliográfia</i>	169
<i>Index</i>	192

Számok

- 0.1 Ukrajna 2014-ben: megyék és tartományi fővárosok; szomszédos [országok](#)2. oldal
- 1.1 A NATO bővítésének története. A Patrickneil által készített térkép alapján ábrázolva/
Wikimedia Commons/CC BY-SA 3. 027
- 2.1 A két ukrán. Fent: 1922-es és 1954-es szovjet korabeli bővítések.
Sven Teschke, Junge Heinz, Katepanomegas térképe alapján ábrázolva,
Natkabrown/Wikimedia commons/CC BY-SA 3.0 származékos munkája.
Alul: föderalista többség a 2004-es elnökválasztáson. Újrarajzolt
Illuvatar~commons/wiki/Wikimedia commons/CC BY-SA 3. 041 térképéből
- 2.2 Az ukrán oligarchia fő választóvonalai Kucsma alatt. Összeállította a
szerző: A számok a vagyoni rangsort jelzik (*Korrespondent* 2011-es
listája) in Slawomir Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia. Az üzleti
csoportok befolyása az ukrán politikára.* [OSW Studies no. 42].
Varsó: 2012, pp. 84-547.
- 3.1 A Déli Áramlat és a meglévő oroszországi gázvezetékek, 2013. A térkép
alapján ábrázolva. Forrás: www.learneurope.eu/index.php/en/mapas-2/
[alapján.](#)
a Gazpromtól és az EU91-től származó információk alapján
- 4.1 A DigitalGlobe Satellite által 2014. július 16-án felmért ágazatok. A térkép
alapján ábrázolva. Forrás: Neogeography.ru 2015 DigitalGlobe térkép
alapján; Donyecki terület lehatárolva; függőleges dobozok a jobb oldalon
és a
a fenti kis téglalap a felmért szektorok. 109

Előszó

Ez a könyv az Ukrajnával kötött uniós társulási megállapodásról 2016. április 6-án tartott holland népszavazás kampánya során alakult ki. Csoportunk, az OorlogsGeenOplossing.nl (A háború nem megoldás) az utrechti Geopolitikai Központtal közösen a NEM oldalt támogatta (amely végül kétharmaddal nyert), miközben megpróbálta a vita minőségét a domináns EU-párti és EU-ellenes álláspontokon túlra emelni. A kampány során, amelynek során előadóként különböző városokba utaztam, egyre inkább meggyőződtem arról, hogy a holland választópolgárok azon jogát, hogy megfelelő tájékoztatást kapjanak Ukrajna uniós társulásával kapcsolatos tudnivalókról, a kormány és a mainstream média minden tekintetben megsértette. A két évvel korábban, az MH17-es járat lezuhanása miatt rendkívül feszült légkörben, ahol az áldozatok többsége holland volt, az orosz elnök, Vlagyimir Putyin személyének kérlelhetetlen démonizálása tovább fojtotta a megfelelő vitát.

Hogy felkészüljek az előadásokra, írtam egy háttérdokumentumot, amelyben kiegyensúlyozottabb képet mutattam. Hogyan is lehetne nem észrevenni, hogy a NATO és az EU előretörése a volt szovjet blokk, sőt maga a volt Szovjetunió területére, valamint a posztsovjet Grúzia és Ukrajna leplezetlen kísérletei, hogy a Nyugat oldalára álljanak Oroszországgal szemben, egy bizonyos ponton erős reakciót vált ki Moszkva részéről? Hogyan is lehetne nem látni, hogy ez milyen veszélybe sodorja ezeknek a posztsovjet entitásoknak a törekeny államiságát, tekintettel az etnikai törésvonalakra, amelyek elkerülhetetlenek voltak, miután a Szovjetunió több mint 190 különböző nemzetiségű, nemzetiségű és nemzeti csoporttal 15 új köztársaságra szakadt szét?

Ezért érdemesnek tűnt egy olyan beszámolót készíteni, amely elismeri ezeket a tényezőket, valamint felülvizsgálja az MH17-es járat lezuhanását, amely a holland médiában a napi Putyin-gyalázások középpontjában állt. Az OorlogsGeenOplossing weboldalon (holland és angol nyelven) írtam egy blogsorozatot is "Will MH17 be our 9/11?" címmel, ami megerősítette azt a meggyőződésemet, hogy egy, a témával foglalkozó könyvnek sokkal átfogóbb módon kell foglalkoznia a történelmi kontextussal. Végül is, a lezuhanásról mint olyanról már készült egy kiegyensúlyozott vizsgálat holland nyelven, Joost Niemöller újságíró tollából, amely a média bojkottja miatt nem tudott hatást gyakorolni. Emellett az MH17 katasztrófájának elszigetelt vizsgálata olyan ügyekbe bonyolódna, amelyek szükségszerűen homályban maradnak, míg a történelmi helyzetből és annak közelmúltbeli alakulásából kiindulva...

évtizedek lehetővé tennék számomra, hogy az "összeesküvéses" aspektusokat ott hagyjam, ahová tartoznak - a megoldatlan rejtélyek birodalmában.

Az EU/Ukrajna népszavazási kampányunk 2016. március 20-i nyitórendezvénye az amszterdami *De Balie* vitaközpontban csak megerősített ebben a tekintetben. A téma két legkiválóbb nemzetközi szakértője, Nicolai Petro a Rhode Island Egyetemről és Richard Sakwa a Kent Egyetemről; a holland újságíró, Stan van Houcke; Andrej Hunko, a német Bundestag Ukrajna-bizottságának baloldali elnöke és Tiny Kox a holland Szocialista Párttól mind fontos hozzászólásokat tettek, míg Chris de Ploeg bemutatta Ukrajnáról szóló korszakalkotó könyvének holland fordítását, amelyre a következő oldalakon nagymértékben támaszkodom. Annak ellenére, hogy jó előre sajtóközleményben jelentettük be, amelyben reklámoztuk ezeket az előadókat, a találkozóról az OorlogsGeenOplossing weboldalon található videókat leszámítva nem számoltak be.

Ez a könyv, amelynek megírására Petro és Sakwa professzorok is bátorítottak, az azóta tett erőfeszítéseim eredménye. A történelmi kontextussal kezdődik, majd lépésről lépésre közelít a tényleges eseményhez, amely a középpontban áll. Bár számos kulcsfontosságú aspektusát továbbra is homály fedi, minden lehetséges ismert részlet felsorolásával - még ha annak közvetlen jelentőségét ezen a ponton nem is lehet teljes mértékben megállapítani - olyan jó képet kaphatunk, amelyet a jelenlegi bizonyítékok lehetővé tesznek.

2016. október 26-án bemutattam néhány előzetes tézist a holland második kamara külügyi bizottságának tagjaival tartott megbeszélésen, amelyre Harry van Bommel, a Szocialista Párt képviselője hívott meg bennünket. Az egyetlen másik képviselő, aki kitartóan támadta a holland kormány válságkezelését, Pieter Omtzigt (kereszténydemokrata) is jelen volt. Az a kérésünk, hogy a kormány ne használja fel a rendkívül megkérdőjelezhető Közös Vizsgálati Csoport (JIT) vizsgálati eredményeit az Oroszországgal szembeni feszültség további fokozására, nagyrészt kudarcot vallott. Miután azonban a holland közszolgálati műsorszolgáltató, a NOS beszámolt a találkozóról, fontos új kapcsolatok kerültek elő. Ezek közé tartozott mindenekelőtt Babette Ubink van der Spek festőművész és energiapolitikai aktivista, aki kulcsfontosságú információkkal szolgált a repülőgép rakományáról és az orosz energiaügyi kapcsolatok szerepéről az EU-val; valamint az MH17-es bloggerek egy csoportja, akiknek a lezuhanás részleteinek ismerete nagyban segített abban, hogy elkerüljem a propagandaháború csapdájába esést. Köszönetet mondok Hector Rebannak, Herman Rozemának és Max van der Werffnek, akik Roger Annisszal, a NewColdWar.org kanadai honlap vezetőjével is kapcsolatba hozták. Roger is sok fontos észrevételt tett, mind a könyv tartalmával, mind a bemutatásával kapcsolatban.

Joël van Dooren kritikus partner volt a vállalkozásban, és kulcsfontosságú anyagokat szállított. Ugyanígy Hans van Zon is, aki a kézirat egy korábbi változatát is véleményezte. Bas van Beek, a Platform for Authentic Journalism munkatársa az EU társulási megállapodással kapcsolatos holland kormányzati dokumentumokat bocsátott rendelkezésemre, amelyeket a holland információszabadságról szóló törvény (WOB) alapján szereztem meg. Mások, akiknek a segítségéért hálás vagyok: Karel van Broekhoven, Ewout van der Hoog, Willy Klinkenberg, Henk Overbeek, Jan Schaake, Cees Wiebes, Yuliya Yurchenko és több ukrajnai tudósító, akik névtelenséget kértek, hogy elkerüljék az üldözést a polgárháború harci zónáin kívül is nagyon veszélyes környezetébe vált területen.

A jelen változatért köszönettel tartozom Radhika Desai-nak, aki sorra átnézte az egész kéziratot, és számos javítási javaslatot tett. Az érvelés mély megértése, az

elméleti éleslátással párosuló elméleti felkészültségével

a saját munkájában bemutatott, nem kis mértékben hozzájárult a könyv végső formájához. Bár nem változtattam érdemben a következtetéseken, amelyek azonosak maradtak a kölni PapyRossa német kiadásával és a brazil Belo Horizontéban (Fino Traço) megjelent portugál fordítással, a megjelenés szempontjából ez szinte egy második kiadás. A könyv hatékony előállításáért köszönetet mondok Rob Byronnak a MUP-nál és az Out of House Publishing csapatának.

A kézirat véglegesítése óta nem történt olyan fejlemény, amely érdemi változtatásokat tett volna szükségessé. Az MH17-es járat lezuhanásával kapcsolatos büntetőeljárással megbízott közös nyomozócsoport váratlanul sajtótájékoztatót tartott Hollandiában 2018. május 24-én, éppen e könyv sajtó alá rendezésekor. Ennek alapján a holland és az ausztrál kormány hivatalosan is Oroszországot nyilvánította felelősnek, noha a Közös Vizsgálati Csoport által az orosz Buk-brigádról a "Bellingcat" nyomozása alapján (ez a könyv, 139. o.) készített információkat két évvel korábban bizonyítéknak alkalmatlannak minősítették (143. o.), és még csak el sem kezdődött a bírósági eljárás. Az a tény, hogy a JT majdnem négy évvel az esemény után ismét tanúk jelentkezésére szólította fel a tanúkat, nem utal arra, hogy egy ilyen tárgyalásra a közeljövőben sor kerülne.

A fentiek közül senki sem vonható felelősségre az általam levont következtetésekért, illetve a ténybeli tévedésekért, amelyekért egyedül én vagyok felelős.

Amszterdam, 2018 június

Bevezetés: Egy polgári utasszállító repülőgép a tűzvonalban

2014. július 17-én a Malaysian Airlines MH17-es járata Kelet-Ukrajna felett zuhant le, néhány perccel azelőtt, hogy Amszterdamból Kuala Lumpurba tartó útja során átlépett volna az orosz légtérbe. Az incidens, amelynek során a fedélzeten tartózkodók meghaltak, hat hónappal azután történt, hogy ukrán ultranacionalisták nyugati támogatással átvették a hatalmat Kijevben, ami a Krim elszakadását és orosz-ukrán felkelést váltott ki a Donbasszban (Donyeck és Luganszk tartományokban vagy *oblasztokban*, lásd a 0.1. ábrát).

Ebben a könyvben az MH17-es katasztrófát olyan prizmaként elemzem, amely megtöri azt a tágabb történelmi kontextust, amelyben az esemény történt, és amely a tisztánlátás ritka pillanatában különálló szálakat és azok összefüggéseit sorakoztatja fel. E szálak közé tartozik az európai és a világ erőegyensúlyának felborulása a Szovjetunió összeomlása után; a Putyin vezetése által Moszkvában feltámasztott orosz állam és gazdaság, amely elég erős ahhoz, hogy ellenálljon a nyugati irányításnak; az Oroszország és az EU közötti energetikai kapcsolat; a 2014 februári hatalomátvételt követő ukrainai polgárháború, valamint az a kísérlet, hogy Oroszországot ismét ellenséggé tegyék, legitimálva a NATO és az EU előrenyomulását és az új hidegháborút. A katasztrófa semmiképpen sem értelmezhető elszigetelt incidensként, a lezuhanás közvetlen okainak azonosítása, vagy hogy ki adta a parancsot a gép lelövésére, ha nem baleset volt. Az elemzésnek sokkal szélesebbre kell vetnie a hálóját, már csak azért is, mert sok döntő részlet vagy hiányzik, vagy a közvetlenül utána kitört propagandaháború kódéba burkolódik. A katasztrófa kivizsgálása természetesen nem korlátozódhat a helyszínelésre, és nem hagyatkozhat a kijevi rezsim hírszerző szolgálata által biztosított telefonhallgatásokra, amelyet mindenféle mérce szerint potenciális elkövetőnek kell tekinteni.

Először is, a lezuhanás - ahogy egy kutató fogalmazott - egy *rendszerszintű* esemény volt, amely magában foglalta a malajziai Boeing 777-200-as repülőgépet szándékosan vagy tévedésből célba vevő rakéta személyzetét, valamint "politikai döntéseket, beleértve Ukrajna döntését, hogy engedélyezte az utasszállító repülőgépek átrepülését egy háborús övezet felett, és a Malaysia Airlines döntését, hogy kihasználta az ukrán hatóságok meggondolatlan engedélyét [erre]". Így "a kereskedelmi légiközlekedési hálózati tér (kormányok, szabályozó hatóságok, légitársaságok, részvényesek, ügyfelek stb.) lappangatta az MH17-es katasztrófát, amíg 2014. július 17-én egy rakéta legénysége hozzá nem adta [a] "kiváltó eseményt".¹

Ez a kiváltó esemény a maga részéről valószínűleg egy konfliktus eredménye

volt, amely a felek egy további körének felfogását és cselekedeteit generálja, amelyek mindegyike hozzájárulhat a "kiváltó ok" aktiválásához. Ez volt a helyzet például 1983 szeptemberében, amikor a Korean Air Lines Anchorage-ból Szöulba tartó Boeing 747-es repülőgépét lelőtték a repülőgépek.

0,1 Ukrajna 2014-ben: megyék és tartományi fővárosok; szomszédos országok.

egy szovjet Szu-15-ös vadászgép. A Boeing több száz kilométerre tévedt a szovjet légtérbe, nagyjából abban az időben, amikor egy amerikai katonai felderítőgép is a levegőben volt, valószínűleg azért, hogy tesztelje a Szovjetunió néhány legérzékenyebb katonai létesítményének radarjait a Szahalin-szigeten és a Kamcsatka-félszigeten. Amikor a Korean Air Lines gépe nem reagált az ismételt jelzésekre, hogy térjen vissza a normál repülési útvonalára, a gépet lelőtték. Ez sem csupán elszigetelt "katasztrófa" volt, hanem egy nagyobb kép része, amely magában foglalta Ronald Reagan akkori elnök háborús retorikáját a "Gonosz Birodalomról", a szovjet vezetés kételyeit az elnök józanságával kapcsolatban, a Pershing II rakéták Európába telepítését és a NATO nagyszabású gyakorlatának, az "Able Archer"-nek a küszöbön állását. Mindez valóságos háborús félelmet keltett a Kremlben. Ez átszivárgott a területi parancsnokokhoz, akik meghozták a végzetes döntést a vadászgép tüzeléséről, amire Moszkva csak egy ügyetlen tagadással tudott válaszolni.²

Az ukrajnai konfliktus és az MH17-es járat lezuhanása azzal a kihívással is összefügg, amelyet a Kína és Oroszország vezetett nagy versenytárs államok tétova, kezdetben önkéntelenül kialakuló tömbje jelent a nyugati globális kormányzás számára. Oroszország a neoliberais EU eurázsiai alternatívájának középpontjában áll, míg Kína a BRICS-országok (Brazília, Oroszország, India és Dél-Afrika) nyilvánvaló központja. A 2001-ben létrehozott Sanghaji Együttműködési Szervezet a blokk másik támogató struktúrája. A lezuhanást közvetlenül megelőző napokban a BRICS-országok államfői a brazil elnök, Dilma Rousseff (akit azóta egy 2016 májusában megrendezett puha puccsal eltávolítottak) házigazdájaként aláírták az Új Fejlesztési Bankot létrehozó alapszabályt, amely közvetlen kihívást jelent az USA és a nyugatiak által uralt Világbankkal és IMF-fel szemben. Még mindig Braziliában, mielőtt visszarepül Moszkvába, Vlagyimir Putyin orosz elnök a labdarúgó-világbajnokság döntőjének margóján is

megállapodott Angela Merkel német kancellárral egy átfogó "Land for Gas" megállapodásról. Az előzetes rendelkezések között szerepelt a Krím státuszának normalizálása, cserébe egy masszív gazdasági rehabilitációs tervért és Ukrajna számára gázárkedvezményért cserébe.³

Oroszország energiaforrásai kulcsszerepet játszottak ebben a megállapodásban, és tágabb értelemben az EU-val, különösen Németországgal és Olaszországgal való szimbiózis kialakításában. A 2005-ben elfogadott, Oroszországot és Németországot közvetlenül összekötő, a Balti-tengeren átvezető Északi Áramlat csővezeték után 2007-ben az olasz ENI-vel szerződést kötöttek a Fekete-tengeren átvezető Déli Áramlat megfelelőjére, amelyet egy hálózaton keresztül Dél-Európába, egészen Ausztriáig kell meghosszabbítani, német vállalatok bevonásával. Ez a fajta német-orosz közeledés még Bismarck idejére nyúlik vissza, és a huszadik századforduló táján született meg az a gondolat, hogy Anglo-Amerikanak, a liberális kapitalizmus központjának és az ilyen közeledésből potenciálisan kizárt félnek, európai diplomáciája prioritásaként kellene kezelnie a közeledés megakadályozását. Ugyanis az eurázsiai szárazföldi tömeg pusztja mérete miatt (amelyre eredetileg a "szívföld" kifejezést találták ki), nem is beszélve arról a félelmetes kombinációról, amelyet az európai ipar és az orosz erőforrások alkothatnak, az eurázsiai államok közötti egység már régóta fenyegetőnek tűnt az angolszász Nyugat felsőbbrendűségére nézve.⁴

Az energiadiplomácia valószínűleg megmagyarázza azokat a szankciókat, amelyeket az Egyesült Államok a kijevi puccsot követően vezetett be Oroszországgal szemben, és talán azt is, hogy Washington miért fokozta ilyen drasztikusan a büntetőintézkedések szintjét július 16-án, egy nappal az MH17-es járat lezuhanása előtt, miközben a BRICS-vezetők még Braziliában voltak, és Putyin és Merkel megállapodtak abban, hogy a válság megoldására irányuló erőfeszítéseken dolgoznak. Ezeket a szankciókat azonban még egy uniós csúcstalálkozóknak kellett volna alátámasztania, és a várakozások szerint ez nem lesz zökkenőmentes, mivel több uniós állam is visszautasította a gázellátás, a mezőgazdasági export és az Oroszországgal való egyéb gazdasági kapcsolatok további megszakításának kilátását. Ezek a bizonytalanságok csak a másnapi katasztrófa bekövetkezése után szűntek meg. A "Land for Gas" tárgyalások is azonnal megszakadtak. A Déli Áramlatot, amelyet már korábban is az uniós versenyszabályok megsértése miatt elleneztek, végül 2014. december 1-jén elvetették. Helyére egy alternatív útvonalról szóló előzetes megállapodás lépett Törökországgal, de ezt is megzavarta, hogy 2015 novemberében a dél-törökországi Inçirlikben lévő NATO-légibázisról egy F-16-os F-16-os lelőtt egy orosz repülőgépet Szíria felett. A megállapodás csak az Erdoğan-kormány elleni sikertelen puccs után, 2016 júliusában éledt újjá.

Nehéz megkerülni azt a következtetést, hogy világtörténelmi méretű küzdelem közepén vagyunk két ellentétes társadalmi rend között: a nyugati neoliberais kapitalizmus, amely a spekulatív pénzügyek okozta válságba került, de még mindig annak túszja, szemben a állam által irányított kapitalizmussal. Ez a harc, amelyet Oroszország "közeli külföldjén", a Közel-Keleten, a Dél-kínai-tengeren és másutt vívnak, mint minden modern háború, "a különböző ellenfelek politikai, kulturális és gazdasági intézményeinek életképességét teszi próbára, és az idő múlásával a kimenetelük legalább annyira tükrözi ezeket a területeket, mint a katonai erőviszonyokat".⁵ Az MH17-es járat körüli patthelyzetben például nyilvánvaló a Nyugat fölénye Oroszországgal szemben a hírkezelés terén.

Ezzel elérkeztünk a módszer egy másik kérdéséhez. A nagyszabású politikai-gazdasági folyamatok működése végső soron mindig osztályalakulással és -harcjal jár. Emiatt elemzésükhöz szükség van a stratégiai osztályviszonyok azonosítására.⁶ Mivel nem minden

stratégiai cselekvés nyílt, átlátható eljárás kérdése, az osztályelemzésnek szükségszerűen magában kell foglalnia azt, amit Peter Dale Scott "mély politikai elemzésnek" nevez. A mély politikai rendszer vagy

írja, hogy "az a folyamat, amely szokásosan a jog és a társadalom által nyilvánosan szentesített eljárásokon kívüli és azokon belüli döntéshozatali és végrehajtási eljárásokhoz folyamodik". A mélypolitikai elemzés, mivel tárgyát titok övezi, "kibővíti a hagyományos strukturalista elemzést, hogy a káoszelméletben vizsgált meghatározatlanságokhoz hasonló meghatározatlanságokat is magában foglaljon".⁷

A politikai alvilággal kapcsolatos megfontolásokat túl gyakran összeesküvés-elméletként kezelik. De az a tény, hogy bőséges a kínálat leegyszerűsítő összeesküvés-elméletekből, nem lehet mentség arra, hogy ne vizsgáljuk meg a provokáció és a bűnöző vagy mély államszervezetek általi manipuláció szerepét, különösen nem a Snowden, Assange és Manning ilyen akcióiról szóló közelmúltbeli leleplezések után.⁸ Akár az Oroszországgal folytatott új hidegháborút, akár a Nyugat és a BRICS-jelöltek blokka közötti versenyt, akár az ukrán polgárháborút, akár magát az MH17-es járat lezuhanását nézzük, az érintett politikai és gazdasági erők gyakran olyan "mély" csatornákon keresztül működtek, amelyeket a legitim államhatalmat gyakorló hatóságok nem ismertek el, és amelyekről a mainstream média közönsége biztosan nem értesült.⁹ Ez ismét kizárja az egyszerű "krimi" lehetőségét.

A mi feladatunk tehát az lesz, hogy összekapcsoljuk a globális politikai gazdaság szívi- és kontraszelektációs struktúrájának makrokörnyezetét az MH17-es járat tényleges lezuhanásának mikrostruktúrájával az ukrán polgárháborúban. Ezt a bonyolult összefüggésrendszert nemcsak a mélypolitika homályosítja el szükségszerűen, hanem ellentmondások, téves felfogások és kudarcok is gyötrik. Végül is, ahogy a háború teoretikusa, Carl van Clausewitz mondta: "Az ember a maga hiányos szervezettségével mindig az abszolút tökéletesség vonala alatt van, és így ezek a hiányosságok, mindkét félre hatással lévén, módosító elvvé válnak".¹⁰ Hogy az emberi tökéletlenség hogyan módosította végső soron a válságtól sújtott Nyugat és az újraelődő "maradék" közötti globális versenyt, tragikus módon hozzáadva az MH17-es katasztrófát az Ukrajnában már zajló vérengzéshez, az jelen tanulmányban is foglalkoztatni fog minket.

A könyv felépítése a következő. Az **1. fejezetben** amellett érvelek, hogy a Putyin Oroszországgal folytatott jelenlegi új hidegháborúban a Nyugat olyan szemléletmódból indul ki, amelyet a szélsőséges kockázatvállalás mentalitása inspirál, amely a pénzügyek domináns szerepéből ered a mai kapitalizmusban. A posztszovjet térség valójában a ragadozó pénzügyek és a kompromisszummentes tekintélyelvűség kísérleti terepe lett, amelyet Nyugaton is kialakulóban látunk. A 2008-as pénzügyi válság egybeesett az Oroszországgal való első erőpróbával, amikor az ifjabb Bush-kormányzat arra bátorította Grúziát, hogy próbálja meg erőszakkal visszafoglalni a szakadár Dél-Oszétia tartományt. Az Európai Unió ezzel egyidejűleg megpróbálta elkötelezni a volt szovjet köztársaságokat a keleti partnerség és az EU társulás mellett, ami az euroatlanti blokk alig leplezett kiterjesztése a volt szovjet térségre.

A **2. fejezetben** az az érvem, hogy az Ukrán Tanácsköztársaság 1922-es bővítésével és a Krím 1954-es hozzácsatolásával létrehozott választóvonalak a függetlenség után is működőképesek maradtak. A délen és keleten élő orosz-ukrán lakosság az Oroszországgal való szoros kapcsolatokat részesíti előnyben, a legnyugatibb részeken élő ukrán lakosság pedig ellenállást tanúsít. Ezt a törekeny egységet a föderalizmus tudja a legjobban kezelni, és a posztszovjet Ukrajna oligarchiájának az a frakciója, amely lassan felülkerekedett az Oroszországból az EU-ba és ~~Törökországba~~ irányuló gázelosztás és tranzit ellenőrzéséért folytatott harcokban, föderalista beállítottságú volt. 2004-re a társadalom nyugtalanná vált a tömeges szegénység és nyomor közepette zajló végtelen fosztogatás miatt. A "narancsos forradalomban" abban az évben, a tiltakozás a

a választási csalást kisebb oligarchák használták ki, hogy megpróbálják visszaszerezni a gáz és más gazdasági javak feletti ellenőrzést a föderalizmushoz kapcsolódó milliárdosoktól.

Janukovics elnök 2013 novemberében hozott döntése, miszerint nem írja alá az EU társulási megállapodását, újabb tüntetéseket váltott ki. Ukrajna számára a megállapodásnak súlyos gazdasági következményei lettek volna, de sokak, különösen a városi középosztály szemében Janukovics hajlandósága az orosz ellenajánlat elfogadására elszalasztott esély volt arra, hogy megállítsa az oligarchia - akkor már az elnök családját is beleértve - fosztogatását. Amint a 3. fejezetben kifejtem, a 2014. február 22-i fegyveres hatalomátvétel ezeknek a tüntetéseknek a háttérében történt, és az államhatalmat ukrán ultranacionalisták és tényleges fasiszták kezébe adta. Az EU, amely közvetített az elnök és az ellenzék között, hagyta, hogy az Egyesült Államok, amely nem volt a megállapodás részese, ünnepélyesen háttérbe szorítsa. Ehelyett Geoffrey Pyatt amerikai nagykövet és más nyugati diplomaták a Független Ukrajna fasiszta pártjának társalapítójával és milíciájának parancsnokával, Andrij Parubijjal tárgyaltak a Janukovics erőszakos eltávolításának módozatairól. Parubij vezette a Majdan-lázadás fegyveres csoportjait (nevét arról a Kijev központjában lévő térről kapta, ahonnan az előző hónapokban a legnagyobb kormányellenes támadásokat hajtották végre), és ebben a minőségében ő volt a felelős a tüntetők és a rohamrendőrök lelövéséért, amelyet Nyugaton rendszeresen a hatóságoknak tulajdonítanak. A puccs provokálta a Krím elszakadását és a donbássi felkelést. Fontos, hogy Parubij, akit a puccs után a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács (NSDC) titkáráként az összes katonai és hírszerzési művelet parancsnokává neveztek ki, döntő szerepet játszott a lázadó tartományok megfékezésére irányuló "terrorellenes műveletben" - egészen három héttel az MH17-es katasztrófa utánig.

A Nyugat azonnal elkötelezte magát a kijevi puccsista rezsim mellett, és meg is határozta, hogy ki vezesse az új kormányt (amint az Victoria Nuland amerikai külügyminiszter-helyettes és Pyatt nagykövet közötti hírhedt, kiszivárgott telefonbeszélgetésből kiderült). Amint azt a 4. fejezetben láthatjuk, Breedlove tábornok, a NATO-parancsnok feltört e-mailjeiből kiderül, hogy az amerikai tanácsadók közvetlenül részt vettek abban, hogy a kijevi puccskormány erővel válaszoljon a keleti tartományok felkelésére, azzal a kifejezett feltételezéssel, hogy itt az ideje és a helye az Oroszországgal és Kínával való konfrontációnak. Az én érvelésem az, hogy a kompromisszumos erőket, nemzeti és nemzetközi szinten, újra és újra elvágta egy különálló, NATO-keményvonalasokból és ukrán ultrákból álló háborús párt. Hogy az MH17-es járat lelövése tudatos lépés volt-e ebben a kontextusban, nem lehet megállapítani, de kétségtelen, hogy a katasztrófa félresöpört minden maradék európai hezitálást, hogy csatlakozzon az Egyesült Államok által előző nap Oroszországgal szemben bevezetett új szankciókhoz.

A polgárháborút a kezdetektől fogva az ukrainai állítólagos orosz beavatkozás háttérében mutatták be Nyugaton, és az MH17-es katasztrófát zökkenőmentesen beleszőtték ebbe a narratívába. Így amikor az amerikai külügyminiszter, John Kerry három nappal az esemény után ünnepélyesen kijelentette: "Láttuk a felszállást. Láttuk a röppályát, láttuk a becsapódást. Láttuk, ahogy a repülőgép eltűnt a radarképernyőkről. Tehát tényleg nem rejtély, hogy honnan jött, és honnan jöttek ezek a fegyverek", aligha volt kétséges, hogy Oroszországról beszélt.¹¹ Valójában az Egyesült Államok és a NATO, illetve az őket követő EU semmilyen bizonyítékot nem szolgáltatott ennek az állításnak az alátámasztására. Ez továbbra is csak feltételezés maradt. Az 5. fejezetben áttekintem a hivatalos vizsgálatok eredményeit a következőkkel kapcsolatban

az MH17-es katasztrófa ügyében, amelyet Ukrajna Hollandiára ruházott át. Mindkettőt alaposan kompromittálta, hogy a kijevi puccskormánynak vétőjogot biztosított minden eredmény felett, ami újdonság a légi katasztrófák kivizsgálásának történetében, és még Ukrajnában is szégyenletesnek számított.

A büntetőjogi mentességet augusztus 7-én, azon a napon adták meg, amikor Andrij Parubij lemondott az NSDC titkárságáról. Mivel Anders Fogh Rasmussen NATO-főtisztár még aznap villámlátogatást tett Kijevben, ahol tankok járőröztek az utcákon, felteszem a kérdést, hogy Rasmussen azért jött-e, hogy kifejezze támogatását Petro Porosenko elnöknek, és a mentelmi jog volt-e az ára egy újabb puccs elhárításának. Végül a Közös Vizsgálati Csoport (JIT) által lefolytatott büntetőjogi vizsgálat, amelynek előrehaladási jelentését 2016 szeptemberében adták át, megerősítette a Holland Biztonsági Tanács (DSB, hollandul OVV) következtetését, miszerint a gépet egy Buk (SA-11) föld-levegő rakéta találatával lőtték le. A JIT hozzátette, hogy a Buk egységet Oroszországból szállították, a lázadók által ellenőrzött területről lőtték ki a rakétát, majd visszaszállították. Ez volt az eredeti forgatókönyv, amelyet Arszen Avakov, a kijevi puccskormány belügyminisztere és szóvivője, Anton Gerascsenko terjesztett elő közvetlenül a lezuhanás után, hogy Moszkvát terhelje.

Oroszország Eurázsiai Uniós projektjét komolyan visszavetette az ukrán gazdaságnak a korábbi szovjet munkamegosztásból való kiszakadása, amint azt az 5. fejezet további részében dokumentálom. Orosz szemszögből nézve tehát az MH17-es katasztrófa csak egy elem egy sokkal szélesebb képben, amely a puccsot és a polgárháborút, annak több mint tízezer halottját és több mint egymillió menekültjét foglalja magában. Mindazonáltal az egész folyamat során Moszkva is furcsa, bizalmatlanságot nem keltő magatartást tanúsított. Mivel mindkét vizsgálatból kizárták, nem állt elő olyan meggyőző bizonyítékokkal, amelyek felmentették volna saját magát és/vagy a felkelőket. Egy július 21-i sajtótájékoztatót követően, amelyen a hadsereg vitatta az ellene felhozott vádakát, az orosz szerzők a holland vezetésű vizsgálatokat főként magánfeleken keresztül bírálták, nevezetesen a Buk-rendszert gyártó Almaz-Antey vállalaton keresztül. A műholdas és radaros hírszerzés valódi hatókörének és kapacitásának feltárásától való tartózkodáson kívül ezeknek a burkolt célzásoknak és az utolsó pillanatban tett felfedéseknek a magyarázata csak az lehet, hogy Moszkva számára más prioritások vannak Ukrajnában és még a Nyugattal való kapcsolataiban is, mint az MH17-es járatról szóló igazság feltárása - ahogyan az Egyesült Államok és a NATO számára is, amelyek következetesen nem támasztották alá az orosz vagy a felkelők felelősségére vonatkozó állításait, a geo-politikai megfontolások az elsők.

Megjegyzések

- 1 Simon A. Bennett, "Az MH17-es katasztrófa keretezése: több hő, mint fény? *International Journal of Aviation, Aeronautics, and Aerospace*, 2 (4) 2015, Scholarly Commons (online), 10. o. Minden online forrás a teljes webcímmel, a teljes bibliográfiával együtt a <https://sussex.academia.edu/KeesVanderPijl> és a <https://der-abschuss.blogspot.nl/> oldalon található.
- 2 Mel Goodman, "A "háborús riadalom" a Kremlben, újratárgyalva: a történelem ismétli önmagát?". *CounterPunch*, 2015. október 27. (online); Bennett, "Framing the MH17 disaster" (Az MH17 katasztrófa keretezése), 11. o.
- 3 Margareta Pagano, "Földet a gázért: Merkel és Putyin megbeszéltek egy titkos megállapodást, amely véget vethet az ukrán válságnak". *Independent*, 2014. július 31. (online); Richard Sakwa, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris, 2015, 171-2. o.

- 4 Halford J. Mackinder, "A történelem földrajzi tengelye". *The Geographical Journal*, 23 (4) 1904, 421-37. o.; lásd a *Global Rivalries from the Cold War to Iraq*. London: Pluto és New Delhi: Sage Vistaar, 2006, 7. fejezet.
- 5 Gabriel Kolko, *A háború évszázada: politika, konfliktusok és társadalom 1914 óta*. New York: The New Press, 1994, p. xvii.
- 6 Ezt a kérdést a *The Making of an Atlantic Ruling Class (Az atlanti uralkodó osztály kialakulása)* című könyvemben fejtettem ki. London: Verso, 1984, új kiadás, 2012; *Transnational Classes and International Relations*. London: Routledge, 1998.
- 7 Peter Dale Scott, *Deep Politics and the Death of JFK* [új előszóval]. Berkeley: 1993], pp. xiii, xiv és xi-xii, illetve xi-xii.
- 8 Robert Cox, "A rejtett világ". In: *A plurális világ politikai gazdaságtana: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization* [with M.G. Schechter]. London: London: Routledge, 2002, és Eric Wilson (szerk.), *Government of the Shadows: Parapolitika és bűnügyi szuverenitás*. London: Pluto, 2009.
- 9 Karel van Wolferen, "Ukrajna, a korrupció újságírás és az atlantista hit". *Unz Review*, 2014. augusztus 14. (online).
- 10 Carl von Clausewitz, *A háborúról* [szerk. és bevezető: A. Rapoport; ford. J. J. Graham]. Harmondsworth: Penguin, 1968 [1832], 106. o.
- 11 Idézi: Pieter Omtzigt, "MH17 en de radar". *Jalta.nl*, 2015. október 23. (online).

1

Az új hidegháború globális kockázata

A Malaysian Airlines MH17-es járata az atlanti blokk és Oroszország közötti új hidegháború közepette zuhant le, és nagyban kiélezte azt. A tragédia megértéséhez tehát az is szükséges, hogy kontextusba helyezzük azt ebben a tágabb konfrontációban, amelyben a liberális Nyugat egy laza, több, viszonylag széttagolt részből álló ellenfélblokkal áll szemben. Ezek közé tartozik az orosz ihletésű Eurázsiai Unió, valamint távolabb a BRICS (Brazília, Oroszország, India, India, Kína és Dél-Afrika, amelyek együttesen a világ népességének felét teszik ki) és a Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO). Az MH17-es járatot éppen abban a pillanatban lőtték le, amikor Vlagyimir Putyin orosz elnök, mindhárom szervezet egyik kiemelkedő kulcsfigurája hazafelé tartott a brazíliai Fortaleza-ból, ahol a másik öt BRICS-vezetővel együtt aláírta az Új Fejlesztési Bank alapító okiratát. Hogy ez közvetett kapcsolat vagy egy sokkal baljósabb véletlen egybeesés-e, arról később lesz szó ebben a könyvben.

Putyin 2000-ben azért került hatalomra, mert az oroszok már nem voltak hajlandók megfelelni a nyugati politikai-gazdasági preferenciáknak, amelyek az 1990-es években pusztítást végeztek gazdaságukban és társadalmukban. Washington növekvő megdöbbenéssel figyelte, ahogy Putyin két hivatali ciklusa alatt, a meredeken emelkedő olaj- és gázárak támogatásával, egy erős állam helyreállításán dolgozott Oroszországban, eurázsiai törekvéseit fejezte ki, és közelebb került a BRICS-blokkhoz.¹ 2008-ban a Nyugat ezért agresszívabb behatolásba kezdett a posztszovjet térségben, hogy szorosabbra fűzze Oroszország bekerítését, mind a NATO-n keresztül (a szövetség áprilisi bukaresti csúcstalálkozóján), mind az EU-n keresztül, amely májusban tárgyalásokat kezdett a keleti partnerségről számos posztszovjet köztársasággal. Augusztusban aztán jött a szerencsétlen sorsú grúziai invázió Dél-Oszétiában, amellyel az Egyesült Államok és Izrael által felfegyverzett és bátorított Szaakasvili-kormány azt remélte, hogy erőszakkal visszafoglalhatja szakadár tartományát. Mindez egy jelentős pénzügyi válság közepette történt, amelynek epicentruma a Wall Street és Frankfurt volt, és amelyre a transznacionális tőke és a kormányok úgy reagáltak, hogy egy új fordulóra emelték a tétet abban, amit a néhai Peter Gowan "globális szerencsejátéknak" nevezett.² Ez példátlan politikai és gazdasági instabilitás korszakát nyitotta meg, amely gyakran az első világháborúelőzményeihez hasonlít.

Ebben a fejezetben a 2008-as válságot megelőző időszakra koncentrálok, mert ahhoz, hogy megfelelően megértsük a kockázatok jellegét és azt a gondolkodásmódot, amellyel Nyugatról megközelítik őket, meg kell különböztetnünk az úgynevezett hidegháború három egyértelmű szakaszát. A jelenlegi fázisban Ukrajna az egyik kulcsfontosságú ágazattá vált a

a szíriai konfliktus mellett a frontvonal, amely Oroszországhoz való közelsége miatt még veszélyesebb. ³

Hidegháborúk és kapitalista osztályalakulás

A 2008-as válság a pénzügyi pusztításokon kívül a liberális, angol nyelvű Nyugat hegemoniáját is felborította. A hegemonia nem csupán vezetést jelent; ez az osztályuralomnak az a formája, amely inkább a konszenzusra, mint a kényszerre támaszkodik. Ez a konszenzus a történelmi erőtből alkotó csoportok között *működik*, amelyeket az irányításról alkotott elképzelésük egyesít, amely biztosítja számukra íratlan programjukat és "közös értelmüket". ⁴ *Passzív* a kirekesztett csoportok számára, akik nem képesek megváltoztatni azt és/vagy a világot másképp elképzelni. Még a legátfogóbb hegemoniát is védi azonban az, amit Gramsci a "kényszerítés páncéljának" nevez. ⁵

A liberális kapitalista, vagy Locke-féle (a XVII. századi ideológus, John Locke után) központi országot védő kényszerpáncélt először Nagy-Britannia, majd az 1930-as évekbeli interregnum után az Egyesült Államok biztosította. Ők egyesítették a piaci fegyelem kikényszerítésének és ellenőrzésének feladatát. Mára ez az egész konstelláció, amely - ha bizonytalanul is, de - az Európai Unióval is kibővült, törekennyé vált, konszenzusos aspektusai elpárologtak, és a *Pax Americana* kényszerítő páncélja leplezetlenül lepleződött le, mivel az erőszak világszerte elharapódzott. ⁶

Történelmileg csak korlátozott számú állam és társadalmi formáció volt képes szembeállni ezzel a liberális fölényel. Ezeket nevezem én *versenyző államoknak*. A hatalmat egy versenyző államban jellemzően egy *állami osztály* tartja kezében, amelybe a tulajdonképpeni uralkodó osztály (amennyiben egyáltalán létezik), a vezetői és kormányzati káderek különböző frakciói és a katonai hatalmat gyakorlók tömörülnek. Ezzel szemben az atlanti uralkodó osztály az államtól távol reprodukálja magát, és befolyását egy olyan hegemonia alapján gyakorolja, amely elsősorban társadalmi. A Szovjetunió államszocializmusa a versenyző állam végső történelmi formája volt. Hogy a kínai állami osztály, amely hasonló égisze alatt alakult ki, továbbra is a versenytárs szerepére korlátozódhat-e, nyitott kérdés, mert ma úgy tűnik, hogy a globalizálódó tőke gazdasági infrastruktúrájával együtt az egész központi/kontingens struktúra is felbomlóban van.

A Nyugat tehát lassan kiszorul a globális politikai gazdaságban betöltött vezető pozíciójából, és eközben elveszíti belső kohézióját. Riválisai áttértek a kapitalizmusra, de nem hajlandók meghajolni a nyugati elsőbbség és a globális kormányzás előtt. Ennek eredményeképpen szinte saját preferenciáik ellenében versenyeznek. Ez minden bizonnyal érvényes Putyin Oroszországra is. Innen erednek az olyan véletlen és bizonyos mértékig összefüggéstelen formációk, mint az Eurázsiai Unió, a BRICS és az SCO.

Ha az ukrajnai/ukrajnai konfliktus kapcsán új hidegháborúról beszélünk, fontos, hogy megállapítsuk, *melyik* hidegháborúhoz hasonlítjuk. A "hidegháború" a Nyugat azon kísérletére utal, hogy megfékezze, majd visszavágja a szovjet államszocializmus által a náci Németország elleni harcban elért eredményeket, ugyanakkor elkerülje a "forró háborút" (Európában, ha nem is az imperialista periférián), tekintettel a teljes körű nukleáris konfliktus kockázatára. Három hidegháborút fogok megkülönböztetni, amelyek során az Egyesült Államok kitartóan igyekezett fölénybe kerülni, mígnem 2008-ban a válság szétzilálta a diadalmas Nyugatot, és az "egypólusú pillanat elmúlt". ⁷ Minden egyes hidegháború a kapitalista fejlődés egy különálló szakaszának is része volt, és

a transznacionális osztályképződés egy sajátos mintája, amelyben a tőke egy frakciója (produktív, pénz- vagy kereskedelmi tőke) járt az élen.

Az első hidegháború és az osztálykompromisszum a termelésben

Az első hidegháború a második világháború után kezdődött és az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején ért véget. Ebben az időszakban a Nyugat *kompromisszumok* széles körére kényszerült - a szervezett munkássággal, a dekolonizációra törekvő gyarmati elitekkel és paradox módon a szovjet típusú államszocializmussal is. Az irányításról alkotott elképzelése az 1930-as évekre nyúlik vissza, amikor az amerikai gazdaság elnyerte "fordista" formáját, amely a tömegtermelésben a termelékenység növekedésének elosztásáról szóló kollektív alkukat jelentette a munkaadói csúcsszervezetek és a szakszervezetek között. A Szovjetunióban az iparosítás ötéves tervei hasonlóak voltak, bár a szakszervezetek szerepét a szovjet államosztály elkobozta.⁸ Amikor az 1945. februári jaltai megállapodás Európát befolyási szférákra osztotta a nyugati szövetségesek és a Szovjetunió között, az amerikai fordizmus és a sztálini tömegtermelés - és az osztályerők sajátos konfigurációja - a saját szférájukban általánossá vált, és mindegyikük vállalta, hogy nem avatkozik a másik belügyeibe.

Mivel a háború utáni időszak erőviszonyai miatt tiszteletben kellett tartani a két egymással szemben álló tábor "szuverenitását" a tőkések és a munkások, valamint a nemzetközi kapcsolatokban, a nyugati liberalizmus *korporatív* liberalizmus volt.⁹ A liberalizmus a tőke spontán ideológiája. Politikai aspektusa, az egyéni szabadság, az angolszász Nyugaton az elsődleges referencia, de lényege a formális egyenlőség elve. Ez lehetővé teszi a liberalizmus számára, hogy a kizsákmányolást az egyének közötti egyenlő cserének álcázza.¹⁰ Az azonban, hogy a piaci fegyelem milyen mértékben hatol be a társadalmakba, változó. Az 1940-es évektől kezdve a vállalatok, a szervezett munkásság, az államok és a blokkok mind jogosultak voltak arra, hogy *belsőleg* a saját - liberális vagy más - elveik alapján működjenek. Azoknak a szervezeteknek a fegyelmezése, amelyeknek ezt a szuverenitást biztosították, a hidegháború egyik döntő eleme volt. A tőkének már a nagy gazdasági világválság idején megnyirbálta a pénzügyi szárnyait a Roosevelt-kormányzat az Egyesült Államokban; a munkaerőt is fegyelmezték, először a háborús gazdaság, majd az 1946-os Taft-Hartley törvény és a McCarthyizmus formájában a "mély állam" által folytatott kommunista boszorkányüldözés.¹¹

A tőke és a Nyugat viszonylag gyenge helyzetben volt a gazdasági világválság és a két világháború után. Ha meg akarták újítani a kapitalizmus "szociális engedélyét", ahogy Wolfgang Streeck nevezi, és el akarták kerülni a fasizmusba való visszaesést vagy a szovjet típusú ~~tervezés~~ *tervezés*re való átcsúszást, akkor elkerülhetetlenek voltak az engedmények.¹² A főbb európai birodalmak dekolonizációjának folyamatában ugyanezt a vitatott elhatárolások (forradalom, elnyomás, háború) szakaszát figyelhetjük meg, amely a végső kompromisszumot meghatározta. Hiszen ahogy Radhika Desai írja azzal az elképzeléssel kapcsolatban, hogy a szuverén egyenlőség és a be nem avatkozás csupán látszat volt, ezek "szükséges látszatok voltak, mert az imperializmusok védekező pozícióban voltak".¹³

A fordizmus egybeesett Európa stabil kelet-nyugati felosztásával és a harmadik világ állami osztályaival kötött törekenyebb kompromisszumokkal. Itt, "Jalta" hiányában, az Egyesült Államok örökölte az európai hatalmak gyarmati háborúit, amelyek nem voltak

hajlandóak a szuverén egyenlőség jogát megadni a túlságosan balra álló igénylőknek. Azonban az USA kudarca a vietnami vonal megtartásában csak tovább gyengítette a Nyugatot, és megerősítette az antagonista ellentéteket.

a hazai és külföldi erők. Valójában, ahogy ma láthatjuk, az a tény, hogy a hidegháború a hetvenes évek elejére enyhüléssé változott a kelet-nyugati tengelyen, és a Nyugat beleegyezett a harmadik világgal folytatott tárgyalásokba egy új nemzetközi gazdasági rendről, felszínre hozta a vállalati liberalizmus mögöttes kompromisszumait. Az amerikai dollár 1971-es leválasztása az aranyról és az ezzel járó infláció még arra is szolgált, hogy a három dimenzióban (a munkássággal, a szovjet blokkal és a harmadik világgal) kötött kompromisszumokat még egy évtizedig meghosszabbítsa, lehetővé téve az uralkodó osztályok számára, hogy fedezzék azt, amit Streeck Jürgen Habermasra hivatkozva *legitimációs deficitnek*, vagy gramscianus kifejezéssel élve a hegemonia elvesztésének nevez.¹⁴

A második hidegháború és a globális pénzügyekre való áttérés

A második hidegháború teljesen más jellegű volt. Gyakorlatilag a *Szovjetunió* és *blokkjának*, a *harmadik világnak* és a *szervezett munkásságnak biztosított szuverenitások felfüggesztésére* törekedett. Ez a felfüggesztés az irányítás új koncepciójának, a neoliberálisnak a része volt. Azzal, hogy a Nyugat radikálisan áttért a korporatívról a neoliberálisra, a tőke átfogó szuverenitását kívánta megteremteni, ahogyan az történelmileg az angol nyelvű, locke-i szívszországban kialakult. Ahogy a hazai ipari jövedelmezőség erodálódott, a korporatív liberális kapitalizmus képtelennek bizonyult arra, hogy egyszerre folytassa a tőkefelhalmozást és szálljon szembe a vele szemben ellenálló erőkkel: "Az 1970-es évek óta tartó növekedési lassulás, akár a fordizmus válságának, akár a hosszú fellendülés végének nevezzük, a kapitalizmus mélyebb válsága volt, mint azt eddig értékelték."¹⁵

A tőke most a formális egyenértékűség piaci logikájának a hith- erto szuverén terekre való ráerőltetése felé fordult, és ahol csak lehetett, nyitott, nemzeti védett gazdaságokat és munkaerőpiacokat kényszerített ki. Így kezdődött meg a termelés átstrukturálása a kollektív alku színtereitől új zónákba, gyakran a nemzeti ipar privatizálásával vagy a kisajátítás más formáival, mind Nyugaton belül, mind azon kívül. Tekintettel arra az ellenállásra - osztályok és országok részéről -, amellyel ez a stratégia szükségszerűen találkozott, a tőkés rendszer gyengébb láncszemeinél az osztályuralom gyakran gyilkos ellenforradalomhoz folyamodott, mind a harmadik világ nagy államaiban, Braziliától és Indonéziától Chiléig és Argentínáig, mind Nyugat-Európában, Görögországban és ~~Törökországban~~. Az olaszországi NATO-feszültség stratégiája ebben a tekintetben sajátos helyet foglal el. Mint olyan példák, amelyek dokumentálják, hogy a Nyugat és a transznacionális tőke milyen messzire hajlandó elmenni a kényszerítés pánclját használva hatalmának fenntartása érdekében, ezek az epizódok megőrzik történelmi jelentőségüket, és kulcsfontosságúak a jelen megértéséhez.¹⁶

1979-re a vállalati liberalizmus alapjául szolgáló kompromisszumok összessége megkérdőjeleződött. Miközben a burzsoázia lecsapott a szakszervezetekre, adóügyi lázadásokat szervezett, és a háború után tett engedményeket igyekezett visszavonni.¹⁷ Ez az ellenmozgás a "Volcker-sokkban" csúcsosodott ki, az amerikai jegybank elnökének, Paul Volckernek a döntésében, hogy a reálkamatlábak emelésével, végül 20 százalék körülire emelve, kicsikarja az inflációt a gazdaságból. Ez aláasta az előző időszak kompromisszumait, magas munkanélküliséget idézett elő otthon, és adósságválságba taszította a harmadik világot. A szovjet blokk, különösen Lengyelország, valamint az el nem kötelezett, szocialista Jugoszlávia súlyos fizetési válságba került, és

a Szovjetunió és az egész blokk végső bukásának kezdete az 1980-as évek elejére tehető. Amint azt már elég gyakran megfigyelték, a Volcker-sokk katasztrofálisabb volt a tőke és a Nyugat ellen felsorakozott erők számára, mint amilyen bármilyen katonai művelet lett volna.¹⁸

Ugyanebben az évben, 1979-ben a NATO úgy döntött, hogy fejleszti a Varsói Szerződés parancsnoki központjait célzó rakétaarzenálját. Jimmy Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, Zbigniew Brzezinski javasolta az afgán iszlamisták felfegyverzését a kabuli kommunista rezsim ellen, ezzel szovjet beavatkozást provokálva. ¹⁹ A főváros és a Nyugat ellen felsorakoztatott erők egymás után kerültek támadás alá. A harmadik világ (kvázi-)szocialista vagy más módon független rendszereinek visszaszorítására irányuló hosszadalmas folyamat indult el. Alexander Haig, Ronald Reagan első külügyminisztere megkérdőjelezte a "harmadik világ" fogalmát, és a nemzeti felszabadítást "terrorizmusnak" minősítette; utódja, George Shultz 1984 januárjában még azt is állította, hogy Európa háború utáni felosztását "az Egyesült Államok soha nem ismerte el". Ezzel jelezték, hogy a háború utáni világtrend alapjául szolgáló nemzetközi kompromisszumok többé nem érvényesek. ²⁰

A második hidegháború a Nyugat-Európa és a Szovjetunió közötti gazdasági enyhülést is megzavarta. Az Oroszországból származó, Európát ma ellátó kőolajat és földgázt már az 1960-as években felfedezték; a Barátság kőolajvezeték 1964-ben épült meg, majd a Szozuz, az Urengoj és a Jamal vezeték következett, miután Nyugat-Németország elkezdett szovjet földgázt vásárolni. ²¹ A folyamat 1980-ban tetőzött, amikor a Deutsche Bank által vezetett nehézipari konzorcium szerződést kötött az észak-szibériai Urengojból Bajorországba vezető gázvezetékéről. Ez a 25 évre szóló megállapodás a Szovjetuniót a német és más európai export jelentős és stabil piacává tette. Mindez túl sok volt Washingtonnak, és Richard Perle helyettes védelmi miniszter "jól megtervezett gazdasági szankciók programjára szólított fel, [amely] egyszerre károsíthatja a szovjet gazdaság fejlődését és lassíthatja védelmi ipari bázisuk növekedését". ²² 1982-ben a versailles-i G7-ek találkozásán még sikerült atlanti kompromisszumot kötni a Moszkvának nyújtott hitelek megdrágítása érdekében, de egy későbbi washingtoni rendelet elrendelte, hogy az amerikai vállalatok és engedélyesek hagyjanak fel minden, a gázvezeték építésében való részvétellel. Különböző gazdasági és egyéb szabotázsakciókkal a projektet komolyan lelassították. Eközben az Egyesült Államok átfogó újrafegyverkezésének finanszírozására fordított hatalmas deficitkiadások az európai figyelmet ismét az Atlanti-óceán túloldalára irányították; ezzel együtt a hidegháborús fegyelem is megújult, ami a kelet-nyugati kereskedelemmel kapcsolatos érdekeket alárendelt szerepbe helyezte. ²³

Ahogy az öregedő moszkvai vezetés hangulata, amely nem tudott alkalmazkodni a második hidegháború intenzitásához, lassan csüggedésbe és az elkerülhetetlen hanyatlás érzésébe süllyedt, az állami tulajdon privatizálására törekvő állami osztályon belüli erők felbátorodtak a Nyugatról gyakorolt nyomás hatására. ²⁴ A hidegháborút ezúttal valóban "vívták", de nem egy (hiányos) kompromisszumsorozat alapján kialakított pózként, hanem végsőkéig tartó küzdelemként. Ez játszódik le ismét a szemünk előtt. Ahogyan 1991-ben Gorbacsovot a kapituláció aláírására kényszerítették, a jelenlegi, "Putyin" elleni nyugati kampány Oroszország teljes megadására, azaz a nyugatbarát moszkvai rendszerváltásra irányul - egy olyan folyamatra, amelyet a Trump-elnökség gyakorlatilag kénytelen folytatni.

Nos, ahogyan a termelőtöke uralta a vállalati-liberális első hidegháborút, úgy a második hidegháborúban a pénzügyi vagy "pénztöke", amelynek perspektívája aztán egy új nor-malciává vált, vezetett. A pénzügyek elnyomó rendszerbe kerültek, amikor az 1933-as Glass-Steagall törvény arra kényszerítette a bankokat, hogy szétválasszák nemzetközi bankjaikat,

a nagy kockázatú befektetési műveletek a tömegtermelő ipar és a kereskedelem hitelfinanszírozásához szükséges betéti banki tevékenységektől. Amint azonban Gary Burn dokumentálta, a pénztőke csak a londoni Cityben aludt téli álmot a pénzügyi elnyomás ezen időszakában.²⁵ Ahogy az 1980-as évek deregulációjától kezdve újra megerősítette dominanciáját, aláasta mindazt, ami csak távolról is a kollektív értékekhez kapcsolódott, nem is beszélve a szocializmusról. Más szóval, a liberalizmus formális egyenértékűségének elvét egyre mélyebbre nyomta a társadalmi struktúrába, eltávolítva az addig "belső", társadalmilag védő és újraelosztó megállapodásokat.

Eközben a banki műveletekre vonatkozó Glass-Steagall-korabeli korlátozások feloldása (magát a törvényt végül 1999-ben a Clinton-kormányzat törölte el, jóval azután, hogy az már nem is működött) elkerülhetetlenül magával hozta a pénzügyi műveletek újbóli fellendülését a "pénzügyletek" területén: a pénzügyi eszközökbe való befektetés, a devizakereskedelem, a tőzsdei bróker-tevékenység és így tovább. Még ha tehát Volcker és környezete a kapitalista rendszer szükségletei által inspirált is, az úgynevezett "rentier jövedelmek" növekedése szintén a Volcker-sokkból ered, és hamarosan a "rentierek bosszújának"²⁶ formáját öltötte magára - annak az osztályrésznek, amelynek "eutanáziáját" Keynes az 1930-as években javasolta, hogy a tömegtermelés és a nemzeti osztálykompromisszum életképessé váljon. A privatizációs politikák lehetőséget adtak a vagyontulajdonos középosztály számára, hogy profitáljon a részvényt piacok fellendüléséből, miközben az emelkedő eszközárak, különösen az ingatlanárak, lehetővé tették számukra, hogy (jelzáloggal terhelt) ingatlanjaik értékének terhére kölcsönt vegyenek fel. Ahogy a munkásmozgalom vereségei megszorodtak, a háború utáni osztálykompromisszum az 1980-as és 1990-es években a vagyontulajdonos középosztállyal és a felső vezetéssel kötött kompromisszumra szűkült.²⁷

Az ezt követő államcsalási folyamat során a kormányok csökkentették a magasabb jövedelemsávok adózását, majd hitelt vettek fel a már nem adózóktól, felduzzasztva ezzel az államadósságot.²⁸ Még így is, amíg az államszocialista blokk sértetlen maradt, ez önmagában korlátokat szabott a rendszerszintű irányvonal lazításának, beleértve a (második) hidegháborús tartást is. A kínai (állam)kapitalista restauráció és különösen a szovjet blokk és a Szovjetunió összeomlása után azonban, amely magával rántotta az egész, államilag irányított harmadik világot (amit Fukuyama *A történelem vége* tézise²⁹ ünnepelt), nem maradtak a kapitalizmus és a Nyugat rendszerszintű, külső ellenfelei. Ez megszüntette a spekulatív tőke béklyóit, és korszakos szerkezetátalakítást indított el egy új irányítási koncepció keretében, amelyet leginkább *ragadozó* neoliberalizmusnak nevezhetünk. E koncepció alapján folyik a jelenlegi, új hidegháború. Először is tekintsük át röviden a második hidegháború utóéletét, hogy megértsük a poszt-szovjet szférában felszabadult erőket.

A Szovjetunió összeomlása és a nyugati előretörés a poszt-szovjet térségben

A második hidegháború akárcsak az első, lezárásakor megmutatkozott a mögöttes irányvonal. Ahogyan az első hidegháború kompromisszumos keretei kifejezetten az enyhülésben jelentek meg, úgy a pénzügyi kapitalizmus és a ragadozó kapitalizmus erőteljesen érvényesült a poszt-szovjet térséggel való viszonyban, amely az első olyan terep lett, ahol a spekulatív pénzkereskedő, nem pedig a termelő tőke, és az ezzel járó, kompromisszum helyett tekintélyelvű politika szabad kezet kapott.

Neoliberális "manőverháború" Oroszországban

Az 1991. júliusi londoni G7-találkozón Gorbacsovnak azt mondták, hogy késedelem nélkül és még gyorsabban végre kell hajtania a Harvardon tanult Jeffrey Sachs által 1989-ben Lengyelországban bevezetett radikális sokkterápiát.³⁰ Miközben Gorbacsov habozott, 1991 augusztusában a régi Szovjetunió fenntartására törekvő konzervatív elemek félszívú, ügyetlenül végrehajtott puccsa akaratlanul eldöntötte a kérdést. A puccs talán annak volt az eredménye, hogy a KGB meghallotta Gorbacsov ígérését riválisának, Borisz Jelcinnek, hogy eltávolítja a konzervatívokat,³¹ ahogyan a nyugati hírszerzés is kihasználhatta a Gorbacsov ígérete által kínált lehetőségeket azzal, hogy Jelcin rendelkezésére bocsátotta a KGB és a védelmi minisztérium közötti beszélgetések lehallgatási jegyzőkönyveit, és lehetővé tette számára, hogy megszervezze azt, amit David Lane "hatékony ellenpuccsnak" nevez.³²

Decemberben, a fehér orosz és ukrán vezetőkkel folytatott konzultációkat követően Jelcin feloszlatta a Szovjetuniót, és lemondásra kényszerítette Gorbacsovot. Most egy valószínűsítő "manőverháború" kezdődött a szociális védelem megszüntetésével. Ahogy Richard Sakwa írja, "maga a nyugati dominanciájú nemzetközi rendszer, különösen a nemzetközi pénzügyi szervezetek formájában, átvette a régi Komintern szerepét, és a gyenge hazai kormányt a liberális belföldi gazdasági átalakítás egyre radikálisabb cselekedeteire buzdította".³³ A nemzetközi pénzügyi intézmények és ideológusok, mint például a harvardi Jeffrey Sachs vagy Anders Åslund a Carnegie Endowment for International Peace-től, bomlasztó és ragadozó gazdaságpolitikáját erőltették, amit brutális tekintélyelvűség kísért, ami gazdasági és társadalmi szakadékhöz vezetett.

Az egykori Szovjetunióban a szovjet olaj- és ásványkincs-készletek eladásával és az állami vagyon privatizálásával vagyonokat szereztek, amit Misha Glenny a "történelem legnagyobb nagyszabású lár-cenyájának" nevez, amit "a világ valaha látott legnagyobb tökemenkülvése" követett.³⁴ Miközben a hétköznapi emberek a mindennapi cikkek egekbe szökő liberalizált áraival küzdöttek, a meglévő árukészletek árai a szovjet szinten maradtak, miközben a világpiaci árak gyakran akár 40-szer magasabbak voltak. Ez rövid időn belül hatalmas üzleti birodalmakat szült. Oroszországban és - késéssel - Ukrajnában is az ilyen bűnös folyamatok új oligarchákat hoztak létre. A befogadó oldalon a társadalom szétesett, a szegénység pedig robbanásszerűen nőtt. "Az orosz családok nagy többsége számára" - írta Stephen Cohen később az évtizedben - "országuk nem "átmenetben" volt, hanem egy végtelen összeomlásban, amelyben minden, a tisztességes élethez nélkülözhetetlen dolog összeomlott".³⁵ A rablógazdagodás és a megszorítások társadalmi drámája, amelyet Nyugaton lassított felvételben játszottak le, itt egyszerre játszódott le.³⁶

Nem meglepő módon ellenállásba ütközött. Az orosz parlament 1993 márciusában megszavazta a Jelcinre ruházott különleges hatáskörök visszavonását. Az elnök azonnal szükségállapotot hirdetett, de az Alkotmánybíróság ezt is elvetette. Amikor a parlament a következő alkalommal elfogadta az IMF által előírt megszorításokat elutasító költségvetést, az Egyesült Államok tudatta, hogy csak akkor kap pénzügyi támogatást, ha a "reformokat" fokozzák. Jelcin ekkor felfüggesztette az alkotmányt, és tankokkal és hűségcsapatokkal megtámadta a parlamentet. Warren Christopher, Bill Clinton első külügyminisztere az amerikai támogatás jeleként sietve Moszkvába utazott.³⁷ A sokkterápiát folytatták, és az oligarchák visszafizették Jelcin szolgálatait, amikor az 1996-os davosi Világgazdasági Fórum margóján beleegyeztek, hogy pazarlóan finanszíroznak egy dörszölt választási kampányt. A választási csalással együtt ez biztosította a

A globalizáció és a kényszerítés páncélja

Az uralkodó pénzügyi tőke ragadozó ösztönei megkövetelik az összes állam erőszakos megnyitását az árucikké válás és a kizsákmányolás előtt, hogy "bevezessék és fokozzák ... a piac csendes kényszerét".³⁹ A rendszerváltás ennek logikus következménye. A profit nyugatra áramlása⁴⁰ ugyanis nem tekinthető magától értetődőnek mindaddig, amíg az állami szuverenitás fennáll. Ezért Claude Serfati szavaival élve, "a "globalizáció" védelmét azokkal szemben, akik azt veszélyeztetnék, a biztonsági napirend élére kell helyezni".⁴¹

A "globalizáció védelme", mint az ellenőrzés felemelkedő koncepciójának egyik eleme, szintén kifejezett artikulációt igényelt, és 1991-től kezdve kezdett megjelenni az új stratégiai doktrínákban. Az első és talán alapvetően fontos a Wolfowitz-doktrína, amelyet Paul Wolfowitzról, az idősebb Bush-kormány védelmi miniszterhelyetteséről neveztek el, aki 1992-ben elkészítette az *1994-1999-es pénzügyi évre vonatkozó védelmi tervezési útmutatót (DPG)*. Ez az Egyesült Államokat a világ egyetlen szuperhatalmának nyilvánítja, amelynek a fegyverkezési technológia terén minden lehetséges versenytársat megelőznie kell, és nem hajlandó elfogadni a katonai paritást, mint a Szovjetunióval az első két hidegháború idején. Az újonnan magabiztossá vált Európai Uniót is burkoltan figyelmeztették, hogy a globális rendfenntartást egyedül az Egyesült Államok fogja végezni.⁴²

A Clinton-kormányzat nem utasította el a Wolfowitz-doktrínát, beleértve az "egyoldalú erő alkalmazását",⁴³ de három további, kifejezetten intervencionista doktrínára is támaszkodott. Az egyiket Morton Abramowitz volt amerikai nagykövet, a Carnegie Endowment for International Peace elnöke 1992-ben határozta meg. Az *önrendelkezés az új világrendben* című írásában azt javasolta, hogy az amerikai beavatkozás támogassa "az államokon belüli csoportokat, amelyek függetlenségre, nagyobb autonómiára vagy a meglévő kormányzat megdöntésére tartanak igényt", és amelyek ezáltal azt kockáztatják, hogy "humanitárius katasztrófáknak" vannak kitéve.⁴⁴ Ez lett a "humanitárius beavatkozás" erkölcsi indoklása, amelyet Jugoszláviában és az azt követő más rendszerváltó műveletekben alkalmaztak, többek között a volt szovjet térségben. Másodsor, a hírhedt "terror elleni háború". A koncepciót általában a 2001. szeptember 11-i ikertornyok elleni támadásokkal hozzák összefüggésbe, de valójában már 1979 és 1984 között, az izraeli Likud politikusainak kezdeményezésére, magas rangú angol-amerikai neokonzervatívok részvételével tartott konferenciák sorozatában kidolgozták.⁴⁵ Izrael palesztinai megszállási politikáját és libanoni betörését a (második) hidegháborúrészévé kívánta tenni. Bár a Szovjetunió váratlan megszűnése átmenetileg háttérbe szorította a koncepciót, Samuel Huntington a *Clash of Civilizations* (1993) című művében újraélesztette azt. Azzal, hogy Oroszországot és Kínát az "iszlámmal" együtt a nyugati civilizáció határain kívülre helyezte, Huntington visszaállította a találkozás átfogó "logikáját" a történelem végének túlságosan optimista tézisével szemben, amelyben a globális tőke határtalan univerzuma mentes az ellentmondásoktól és a kétértelműségtől.⁴⁶ Huntington a szláv civilizációval a balti országoktól keletre húzta meg a határt, de Fehéroroszországot és Ukrajnát (Romániával és Jugoszláviával együtt) "hasadt országoknak" minősítette, amelyek nem vehetők fel a NATO-ba ("a biztonság"). a nyugati civilizáció szervezete".⁴⁷

Ezt a korlátot Huntington pártfogója, Zbigniew Brzezinski nem ismerte fel, akinek tulajdoníthatjuk az 1991 utáni harmadik amerikai doktrína megalkotását, amely a Wolfowitz-doktrínát bővíti. Az 1997-es *The Grand Chessboard* című könyvében Brzezinski Euráziára összpontosít, és többek között Oroszország három különálló köztársaságra

való feldarabolását javasolja. Ukrajna, megfelelően megreformálva és a közép-európai "családba" integrálva, valahol a következők között lehet.

2005 és 2010 között "készen áll a komoly tárgyalásokra mind az EU-val, mind a NATO-val".⁴⁸ 2010-re kialakulna egy Franciaországot, Németországot, Lengyelországot és Ukrajnát magába foglaló "európai biztonság kritikus magja", amely a Nyugat számára megadja a szükséges stratégiai-katonai mélységet Oroszországgal szemben, amely a múltban egyoldalúan kihasználta ezt az előnyt a két nagy szárazföldi invázió - a napóleoni Franciaország és a náci Németország - elnyelésére és legyőzésére. Ukrajna Brzezinski szerint már a Szovjetunió felbomlása során megmutatta a benne rejlő lehetőségeket, amikor "hirtelen puccsszerűen ukrán parancsnokságot adtak az ukrán földön lévő szovjet hadsereg egységeinek, ami megakadályozta, hogy a [Független Államok Közössége (FÁK)] csupán egy konföderáltabb Szovjetunió új neve legyen". Ukrajna nélkül viszont Oroszország "ázsiai sodna", távolabb kerülne Európától. Ezért alapvető fontosságú volt annak biztosítása, hogy Oroszország "világosan és egyértelműen" elfogadja Ukrajna kiválását a befolyási övezetéből.⁴⁹

Ezek a különböző doktrínák különböző kombinációkban befolyásolták az amerikai döntéshozók világnézetét és stratégiáját különösen a posztsovjeter térséggel szemben. Míg a Wolfowitz-doktrína az általános előfeltevés, Abramowitz, Huntington és Brzezinski mindegyike regionálisan specifikus variációkat adott hozzá, és a mi céljaink szempontjából minden bizonnyal az utóbbi Ukrajnával kapcsolatos javaslatai a leglényegesebbek az orosz érzékenységek és biztonsági aggályok figyelmen kívül hagyása miatt. Amikor Bill Clinton második ciklusbeli külügyminisztere, Madeleine Albright, aki Brzezinski híve volt (és akinek tulajdonítják az Egyesült Államok "nélkülözhetetlen nemzet"⁵⁰ fogalmának megalkotását), 2000 áprilisában Kijevbe látogatott, Ukrajnát azon négy kulcsfontosságú ország egyikének nevezte, amellyel az Egyesült Államok szeretné elmélyíteni kapcsolatait. Még 2007-ben Elissa Slotkin helyettes védelmi miniszter azt jósolta, hogy az ukrán hadsereg 2020-ban interoperábilis lesz a NATO-val.⁵¹ Ezek a jelzések természetesen riasztották, és riasztani akarták a moszkvai döntéshozókat.

Az Európai Unió keleti fordulata és a NATO bővítése

Az európai katonai és politikai egyensúly teljesen felborult, amikor a szovjet blokk összeomlott, és Nyugat-Németország újra beolvasztotta a Német Demokratikus Köztársaságot. Azáltal, hogy névleges szuverenitása helyreállt, az egyesült Németország ismét Európa domináns hatalmává vált, és az 1991-es Maastrichti Szerződésben rögzített új EU az európai integráció fő tengelyét, amely az 1980-as években dél felé mutatott (1981-ben Görögország, 1986-ban Spanyolország és Portugália csatlakozott hozzá), kelet felé irányította.⁵²

A Maastrichti Szerződés és a német újraegyesítés megszüntette a nyugat-európai integrációt kezdettől fogva jellemző korporatív liberális formát. Franciaország mindvégig sikeresen próbálta megfékezni a gazdaságilag erősebb Nyugat-Németországot azáltal, hogy Bonn politikai és/vagy gazdasági törekvéseit (amelyeket a hidegháború idején az Egyesült Államok és Nagy-Britannia gyakran bátorított) beépítette az állandó konzultáció "európai" struktúráiba.⁵³ Azonban az európai tőke is be akart kapcsolódni az osztály- és nemzetközi kompromisszumoktól távolodó szerkezetátalakításba. Az újonnan alapított Európai Gyáriparosok Kerekasztala (ERT) a protekcionizmussal való rövid kacérkodás után (amely a távozó vállalati liberalizmust tükrözte, különösen Mitterrand alatt 1980-83-ban Franciaországban), a neoliberalis, pénzügyileg átrendeződött kapitalizmus felé való átorientálódás élére állt. A szervezett

munkaerővel kötött társadalmi szerződés felbontására irányuló stratégiáját az ERT jelentései mutatták be, amelyek a "rugalmatlan munkaerőpiacokat" a "versenyképességet" akadályozó tényezőként azonosították.⁵⁴ Ez volt

En annyiban igaz, hogy a munkásmozgalom történelmi vereségei az angolszász országokban versenyelőnyhöz juttatták az ottani vállalkozásokat; különösen az Egyesült Államoknak sikerült radikális bérelnyomást bevezetnie, és ez alapján a Reagan-féle "forradalomtól" kezdve a külföldi befektetések mágnese lett.⁵⁵

A német újraegyesítéssel nem folytatódhatott tovább Franciaország politikája, amely a szomszédos országok törekvéseit elfedte. Az új helyzetben az Egyesült Államok is ellenezte a hidegháborús atlanti kötelezettségvállalásoktól való eltérést. James Baker külügyminiszter és mások Gorbacsovnak tett ígéretei, miszerint Kelet-Németország nem fog militarizálódni, ha az egyesült Németország csatlakozik a **NATO-hoz** és hogy amint Oroszország kivonja 24 hadosztályát keletről, a szövetség nem fog "egy centit" sem előrenyomulni kelet felé, hamarosan feledésbe merültek.⁵⁶ Amikor Franciaország 1991 közepén felelevenítette egy független európai katonai erő gondolatát a NATO alternatívájaként, az ötletet Washington "azonnali és egyértelmű ellenállásba" ütköztött.⁵⁷ Hasonlóképpen, amikor Németország a jugoszláviai centrifugális nyomásra a szlovén és horvát elszakadási törekvések támogatásával reagált, az Egyesült Államok a Wolfowitz-doktrínával összhangban a *német* ambíciók visszaszorítása érdekében az iszlám bosnyák, majd később az iszlám bosnyák, illetve, Koszovó albán államiságát, részben az első Öbölháború által a muzulmán világban keltett gyanakvás ellensúlyozásának szükségessége, részben pedig az a szándék motiválta, hogy hozzáférést szerezzen a Szovjetunió felbomlása után védtelenül maradt közép-ázsiai energiaforrásokhoz.⁵⁸

Valójában Washington még ennél is ambiciózusabb volt, és egy amerikai dominanciájú NATO-t tervezett kelet felé. 1991 novemberében a NATO-országok aláírták a térségen kívüli műveletek elvét, és Bill Clinton első hivatali idejének végére a NATO tényleges bővítésére irányuló nyomás egyre nőtt.⁵⁹ A Kaszpi-tenger és a Fekete-tenger körüli lehetőségeket feltáró olajtársaságok, valamint az amerikai repülőgépipar és az azt egy sor megafúzióban segítő Wall Street-i bankok mind ezt támogatták. A "NATO-bővítési amerikai bizottság" elnöke a Lockheed Martin stratégiai tervezési igazgatója volt. Az **USA NATO-nagykövete**, Robert E. Hunter szerint a bővítés biztosítaná a nyugati befolyást és "erős szövetségeket hozna létre, akik teljes szerepet játszanának a kontinens biztonságában".⁶⁰ 1994 januárjában az Észak-atlanti Tanács Brüsszelben kibővítette a szövetséget Lengyelországgal, Magyarországgal és a Cseh Köztársasággal, és még az év folyamán a NATO végrehajtotta első, a térségen kívüli műveletét a boszniai szerbek ellen. A NATO korábbi küldetésétől való e kockázatos eltérésre való készség végső soron a spekulatív pénzügyek felemelkedésében gyökerezett, és beleillik az általa képviselt világképbe. "1989 óta a szövetség új normák intézményesítésére és új identitás megteremtésére tett kísérletet" - írja Michael Williams. "Ahogyan a kezdeti időkben, a NATO ma is azon dolgozik, hogy egy új "társadalmi valóság" - ezúttal egy olyan valóság, amely megerősíti a kockázati társadalom korszellemét".⁶¹

A NATO bővítése nem érte véget Közép-Európában. 1994-ben Ukrajna lett az első FÁK-állam, amely csatlakozott a Békepartnerséghez, az újonnan létrehozott NATO-tagságra várakozó teremhez. Leonid Kravcsuk elnök az ország nukleáris arzenáljáról is lemondott, cserébe azért a garanciáért cserébe, hogy (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Oroszország) "tisztelőben tartja Ukrajna függetlenségét, szuverenitását és meglévő határait".⁶² Ahogy a külügyminisztériumban a Jugoszláviával megbízott Richard Holbrooke befektetési bankár és diplomata írta a *Foreign Affairs* 1995-ös, "Amerika, egy európai hatalom" című cikkében, "a Nyugatnak a lehető leggyorsabban ki kell terjeszkednie Közép-Európába mind ténylegesen, mind szellemileg, és az Egyesült Államok

Úgy tűnt, hogy ez az állítás a nem orosz, volt szovjet köztársaságokra is vonatkozik. Az orosz aggodalmak eloszlátása érdekében az 1997-es NATO-Oroszország Alapító Okirat IV. fejezetében rögzítette, hogy az új tagállamokban nem lesznek NATO nukleáris fegyverek és állandó csapattelepítések.⁶⁴ Mégis ugyanebben az évben Grúzia, Ukrajna, Azerbajdzsán és Moldova csatlakozott a volt szovjet köztársaságok egy visszafogott szervezetéhez (GUAM rövidítéssel) az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Törökország égisze alatt. Üzbegisztán 1999-ben csatlakozott, újabb "U" betűvel; 2005-ben, egy sikertelen, Nyugat által támogatott színes forradalom után ismét kilépett,⁶⁵ de nem előbb, minthogy részt vett volna a NATO 50. évfordulóját ünneplő áprilisi washingtoni konferencián. A konferencia bebetonozta a szövetség átalakulását védekező szövetségből a nyugati kapitalizmus katonai karjává, a neoliberais globális kormányzás "kényszerítő páncéljává". Még 1999-ben a GUAM-tagok, Ukrajna és Azerbajdzsán azzal demonstrálták újdonsült atlanti hűségüket, hogy megakadályozták Oroszországot abban, hogy a koszovói Priština repülőtéren ellátja a szerb hadsereget, sőt, Oroszország saját békefenntartó egységeit is.⁶⁶

Jugoszlávia a Kelet-Európával kapcsolatos új nyugati stratégia kirakatává vált; az Egyesült Államok mint "európai hatalom" itt azon dolgozott, hogy az EU keleti bővítését a NATO-éba illessze. A Maastrichti Szerződés ugyanis nem csupán a gazdasági és monetáris unió kvázi-alkotmánya volt, amely megszorításokat rótt a tagállamokra, hanem közös kül- és védelmi politikát is jelentett. A jugoszláv válságban az EU rájött, hogy ez a közös politika semmiképpen sem térhet el a NATO politikájától, és ugyanez érvényes a 2013-14-es ukrán válságban is. Utólag visszatekintve Jugoszlávia felbomlása a későbbi ukránjai események főpróbájaként szolgált, Szerbia Oroszország szerepében, a koszovói UCK pedig a 2014 februárjában hatalmat ragadó ukrán ultranacionalisták és fasiszták prototípusaként.⁶⁷ A NATO-bővítés az EU-t közvetlenül kitette a Moszkvával szembeni amerikai konfrontációs politika következményeinek is. Az orosz gáztól való függősége és a kiterjedt gazdasági és kulturális egymásrautaltság lehetősége most már ténylegesen az amerikai hadigépezet érdekeinek túszává vált.

Oroszország új versenyzői magatartása

Vlagyimir Putyin kezdetben kitarított azon stratégiája mellett, hogy Oroszországot a kapitalista pálya folytatásával közelebb hozza Európához, sőt, a polgári gazdasági fejlődést hangsúlyozta, mint az ország világpolitikai szerepének helyreállítását szolgáló eszközt. Az 1999-es *Millenniumi kiáltványában*, amelyet közvetlenül elnöki tisztségének átvétele előtt adott ki, Putyin kifejezetten elismerte Oroszország versenyző államának hagyományát. Mint Franciaország a hosszú tizenhatalmadik században, Németország és Japán 1945-ig, valamint a Szovjetunió, a versengő államok történelmileg mind a belső törések leküzdésében, mind a nyugati hegemoniával szembeni ellenállásban a társadalmat irányító erős államra támaszkodtak. Putyin *kiáltványában* megismételte a szuverenitás időtálló előfeltételét a nyugati liberális kapitalizmussal szemben: "Államunk és annak intézményei és struktúrái mindig is kivételesen fontos szerepet játszottak az ország és a nép életében". Egy évvel később hozzátette, hogy az államnak ezt az irányító szerepét ki kell egészítenie *egy engedékeny társadalomnak*, vagy ahogyan ő fogalmazott, munkára van szükség ahhoz, hogy a civil társadalom "az állam teljes jogú partnerévé váljon".⁶⁸

Az új elnök és környezete - talán naivan - nem látta előre, hogy ez a visszatérés Oroszország történelmileg hatékony állam-társadalom komplexumához konfliktust fog

eredményezni a Nyugattal. 2002-ben azonban, válaszul a balti államokban és más posztszovjet köztársaságokban a GU(U)AM-en keresztül folyamatosan kiépülő nyugati erőviszonyokra, a balti államokban és a többi posztszovjet köztársaságban

és a volt szovjet köztársaságokkal való közös biztonsági szervezet valamilyen formájának visszaállítására tett korábbi kísérletek nyomán Moszkva létrehozta a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetét (CSTO). A CSTO Örményországot, Fehéroroszországot, Oroszországot, Kirgizisztánt, Kazahsztánt és Tádzsikisztánt, valamint 2005-ig, amikor tagságát társulási tagságra minősítette le, Türkmenisztánt egyesítette. ⁶⁹ A Wolfowitz-doktrínával összhangban az Egyesült Államok kezdettől fogva elutasította, hogy bármilyen engedélyt adjon ennek a biztonsági megállapodásnak. Amikor kiderült, hogy a NATO dán főtitkára, Anders Fogh Rasmussen a CSTO-val való lehetséges együttműködést fontolgatta, az Egyesült Államok NATO-nagykövete közbelépett, mivel a CSTO-t a volt szovjet köztársaságokban az amerikai érdekek előmozdításával ellentétesnek tekintették. ⁷⁰

Putyin kezdeti értékelését (a *Millenniumi Kiáltványban*), miszerint az új korszakban nem a katonai, hanem az ökológiai hatalom fogja meghatározni egy állam helyét a világrendben, az angol-amerikaiak 2003-as iraki inváziója brutálisan megcáfolta. Maga az orosz elnök nem akart túlzottan szembeszállni a megszálló hatalmakkal, de nem mulasztotta el megjegyezni, hogy "egyes országok néha arra használják erős és jól felfegyverzett nemzeti hadseregeiket, hogy növeljék stratégiai befolyási övezetüket, ahelyett, hogy harcolnának [a] gonoszok ellen, amelyekkel mindannyiunknak szembe kell néznünk". ⁷¹ Még a NATO-bővítést is bagatellizálta, amíg Oroszország stratégiai érdekeit tiszteletben tartják, tekintettel arra, hogy - mint Putyin nem mulasztotta el hangsúlyozni - oroszok tízmilliói élnek az újonnan függetlenné vált posztsovjeter országokban. A Nyugat azonban lassan, de biztosan visszalépett kötelezettségvállalásaitól, beleértve a fegyverzetellenőrzési folyamat keretében az 1970-es és 1980-as években tett kötelezettségvállalásait is. A legfontosabb, hogy az Egyesült Államok 2002-ben kilépett a ballisztikus rakéták elleni szerződésből, és terveket készített a Cseh Köztársaságban, Lengyelországban és Romániában telepítendő rakétavédelmi rendszerre. Ennek eredményeképpen Moszkva egyre vonakodóbbá vált a NATO-hoz való csatlakozástól. ⁷²

Ahogy Oroszország ismét versenyző állami szerepre mutálódott, az új gazdagság és az államhatalom különböző elemei is kezdtek újra egyetlen állami osztállyá összeolvadni. Így alakult ki egy kapitalista orientációjú, államoligarchikus osztály, amely az elnök bonapartista alakja körül kristályosodott ki. Ennek eredményeképpen "2004-től kezdve az állam szerepének csökkentésére irányuló elképzelés megfordult. Ehelyett az a politika vált politikává, hogy a gazdaság irányítását olyan nagy (sokszor teljesen vagy részben állami tulajdonban lévő) szervezetek irányítása alá vonják, amelyeket a Kremlhez közel álló személyek irányítanak". ⁷³ Az energiaárak nyilvánvalóan kibővítették az erős és irányító állam lehetőségeit, de az orosz erőforrásokat szabályozó tulajdonviszonyok is részévé váltak a kon- tenderi póz feltámadásának.

Putyin 2000 elejétől kezdve keményen fellépett a "cimborakapitalizmus", azaz az oligarchák közvetlen hozzáférése az államhatalomhoz, először azok ellen, akik elleneztek politikai projektjét. Így a médiamágnás, Vlagyimir Gusinszkij júniusban Izraelbe emigrált, Borisz Berezovszkij pedig, akinek milliói a Lada autógyár, az AvtoVAZ márkakereskedői hálózatának kivéreztetésével jöttek össze, novemberben Londonba költözött. ⁷⁴ Mihail Hodorkovszkij, az energiaoligarcha (becsült vagyona 2003-ban 8 milliárd dollár volt) viszont úgy próbált ellenállást kiépíteni Putyinnal szemben, hogy megvásárolta a Duma tagjait, hogy támogassák a Kínába vezető transzszibériai gázvezeték építésére vonatkozó terveit. Tárgyalt az ExxonMobillal és a Chevronnal is az amerikai részvételről a Jukosz konzernben, amelyet a Szibnefttel a világ legnagyobb olajvállalatává akart egyesíteni.

Hodorkovszkijt 2005-ben letartóztatták, és csalásért hosszabb börtönbüntetést kapott.

A Jukosz egy újbóli orosz tulajdonba kerülése után egy

az állami tulajdonú Rosneft és Gazprom részvételével történő proxy-építés, a gazdaság szélesebb körű állami alávettségének részeként.⁷⁵

2005 elején az orosz kormány bejelentette, hogy a külföldi vállalatok többé nem pályázhatnak olaj-, gáz-, arany- és rézlelőhelyekre. 2006 végén a Shell kénytelen volt eladni többségi részesedését a Szahalin-2 nevű földgázkitermelési projektben a Gazpromnak, fél évvel később, 2007 júniusában pedig a brit-orosz TNK-BP holdingnak is el kellett adnia kelet-szibériai koncesszióját a Gazpromnak.⁷⁶ A Gazprom és az orosz állam közötti átfedés, amely az állami osztály szerepének jellemzője egy versenytárs-alakulatban, már Jelcin alatt is nyilvánvaló volt (pl. miniszterelnöke, Viktor Csernomirdin révén). Dmitrij Medvegyev, a Gazprom elnöke (nem összetévesztendő Alekszandr Medvegyev vezérigazgató-helyettessel) Putyin alatt miniszterelnök volt, 2008-tól 2012-ig pedig Oroszország elnöke; őt követte a Gazpromnál Viktor Zubkov korábbi miniszterelnök, és így tovább.

Ezért amikor a Gazprom szövetségeket kezdett építeni az európai piacának biztosítása érdekében, ennek azonnali geopolitikai következményei voltak. 2005-ben a Gazprom megállapodott Gerhard Schröder leköszönő kormányával egy, a Balti-tengeren át Németországba vezető, Északi Áramlat nevű gázvezeték megépítéséről (amelyhez Berlin 1 milliárd eurós hitelgaranciát nyújtott). A projekt megvalósítása érdekében az E.ON és a Ruhrgas a Gazprommal, a Wintershall (a BASF leányvállalata) pedig az Urengoygazprommal lépett kapcsolatba. Schröder volt kancellár lett a közös vállalat, az Achimgaz igazgatótanácsának elnöke.⁷⁷ Ez a vállalkozás illeszkedett az állami tulajdonú energiakonsernek a nyugati tőkével való kapcsolatok fejlesztésére irányuló stratégiájába; a Gazprom európai vállalatokkal való kapcsolatai 2007-ben 66-ra nőttek a tíz évvel korábbi 37-hez képest.⁷⁸

2007 júniusában a Gazprom megállapodott az olasz ENI-vel a Fekete-tenger alatti, "Déli Áramlat" elnevezésű vezeték megépítéséről, hogy megkerülje a megbízhatatlan ukrán hálózatot, amelyet 2006 januárjában és egy évvel később is lekapcsoltak a fizetési hátralékok miatt. Olaszország és Németország, mint az orosz gáz legnagyobb európai fogyasztói, a közvetlen összeköttetésre törekedtek; uniós szinten azonban más érdekek is felmerültek, és a rivális vezetékek, a TGI (Törökország-Görögország-Olaszország), a Kaszpi-tengeri gázvezeték (TCGP) és a tervezett Nabucco vezeték (Törökországon keresztül) Oroszország megkerülésére irányultak. Valójában az EU terve, hogy a Nabuccón keresztül összekapcsolja a Kaszpi-tengeri tartalékokat, volt az, ami a 40 milliárd dolláros Déli Áramlat projektet, a történelem legrágább gázvezetékét indította el.⁷⁹ A tervek szerint a Déli Áramlat a bolgár partoknál kötne ki, majd Délkelet-Európán keresztül egészen Ausztriáig ágazna el, és az ENI (amely maga is 30%-ban állami tulajdonban van), az Électricité de France, valamint ismét a Wintershall, az orosz állami gázmonopóliummal együtt. Romano Prodi olasz miniszterelnöknek (és a FIAT volt vezérigazgatójának), aki 2006 végén tárgyalt először Putyinnal, felajánlották az elnöki posztot. Prodi visszautasította, valószínűleg azért, mert az Európai Bizottság korábbi elnökeként felismerte, hogy ez a projekt különböző okok miatt vitatottá válhat.⁸⁰

2007-8-tól Oroszország egy sor megállapodást kötött Törökországgal (ahová a Fekete-tengeren átvezető Kék Áramlat gázvezetékén keresztül már szállított gázt), Bulgáriával, Görögországgal, Szerbiával, Magyarországgal, Macedóniával, Horvátországgal és Szlovéniával. Ezek nemcsak a Déli Áramlat gázvezeték megfelelő szakaszait biztosították, hanem szorosabb kapcsolatokat is teremtettek ezen országok - amelyek közül több NATO- és EU-tagállam - és Oroszország között. A 3300 kilométeres vezeték végén a gázt az eredetileg iráni gáz számára tervezett osztrák Baumgarteni tároló- és elosztóközpontban tárolnák, amely az EU transzeurópai

hálózatokra (TEN) irányuló kezdeményezésének energetikai infrastruktúrájának része.

korábban. Az osztrák OMV energetikai vállalattal kötött partnerség révén a Gazprom hozzáférést biztosított a Baumgarten kereskedőházhoz.⁸¹

Nyilvánvaló, hogy ez az EU-Eurázsia kapcsolat, még inkább, mint a Rasmussen által röviden felvetett, a CSTO-val való együttműködés, közvetlen fenyegetést jelentett az USA által vezetett globális kormányzásra. Az orosz állam megszilárdulása egybeesett egy eurázsiai öko-nomikus blokk létrehozásának terveivel és a BRICS megjelenésével a színpadon. A kifejezés eredete nem is állhatott volna messzebb a végső soron rivális versenyző formációként való megjelenésüktől: a rövidítést a Goldman Sachs közgazdaszai alkották meg, hogy a Brazília, Oroszország, India és Kína "feltörekvő piacok" potenciálját jelöljék. Ahogy azonban az angol-amerikai pénzügyek és a külpolitikai kalandorok műveletei kezdték destabilizálni a globális politikai gazdaságot, a BRICS lassan közeledett a versenyzői profilhoz, a regionális egyensúly érdekében Dél-Afrikát is felvették a soraikba, és "párhuzamos módon megváltoztatták a nemzetközi interakciók feltételeit más szereplők - akár államok, akár cégek, akár nemzetközi szervezetek - számára".⁸²

Washington szempontjából úgy tűnt, hogy az állami tulajdonú vállalatoknak a transznacionális energiagazdaság alakításában betöltött új szerepe feléleszti azt az enyhülési kötöttséget, amelyet Reagan a második hidegháborúban igyekezett feloldani. A Gazprom és az iráni NIOC közötti megállapodás, valamint az ENI-vel a líbiai gáz kitermelésére irányuló közös vállalkozás megkötése megkongatta a vészharangokat a NATO kulcsfontosságú fővárosaiban. Az ENI-üzletet a Berlusconi miniszterelnökkel folytatott megbeszélésen pecsételték meg, amikor Putyin visszatért Tripoliból, ahol 4,5 milliárd dolláros líbiai adósságot törölt.⁸³ Már 2006 májusában, az Ukrajnába irányuló januári gázszállítás leállítását követően az amerikai szenátus egyhangúlag elfogadott egy határozatot, amelyben felszólította a NATO-t, hogy védje meg tagjainak energiabiztonságát, és dolgozzon ki diverzifikációs stratégiát. Richard Lugar szenátor a 2006 novemberében a lettországi Rigában tartott NATO-csúcstalálkozót megelőző, sokat emlegetett beszédében amellett érvelt, hogy az energiaellátás manipulálását olyan "fegyverként" jelöljék meg, amely aktiválhatja a NATO-szerződés 5. cikkét (közös védelem).⁸⁴ Oroszországot tehát stratégiai ellenfélként azonosították, tekintettel arra, hogy Európa energiaszállítójaként szerepet játszik.

A harmadik hidegháború és a spekulatív pénzügyek

Az első hidegháború a Fordista ipar mint a tőke domináns frakciója által megkötött és a vállalati liberalizmus koncepciója által szabályozott kompromisszumok komplexumának része volt; miután ez lejárt, a második hidegháború a piaci fegyelmet a globális szerkezetátalakítási folyamatra ráerőltetni kívánó rendszerszintű neoliberalizmus inspirálta. A harmadik hidegháborút is egy sajátos koalíció, vagy történelmi blokk, sajátos ideológiájával és gyakorlatával hajtotta. Ez a blokk a spekulatív, "pénzzel üzletelő" tőke köré szerveződött, amely mind gazdaságilag, mind politikailag nagy kockázatú műveletekben vesz részt, és számos kapcsolata van az állami és magánbiztonsági szektorral, a tőke "kényszerítő páncléjával".

A felhalmozási ciklus rendszerszintű szemléletével ellentétben (az 1979-es Volcker-féle perspektíva, amelyben a pénztőke "általános tőkeként" működik), a pénzzel kereskedő tőkének, vagy átmeneti szakzsargonban a "pénzügyi szolgáltatásokkal való kereskedelemnek" nincs hosszú távú társadalmi rendre vonatkozó elképzelése. A kereskedelmi tőke egyik formájaként csak marginálisan kapcsolódik az értéktöbblet termeléséhez, amelyre

kívülről, a profitelosztási folyamaton keresztül vadászik. Ezért az olcsó vásárláson és drága eladáson kívül más kérdések (mint például a kutatás és fejlesztés,

a hosszú távú beruházás és a társadalmi stabilitás, amely szükséges ahhoz, hogy beérjen) másodlagos a működési módjához képest. Peter Gowan jól érzékelteti az eltolódást, amikor azt írja, hogy "a kereskedési tevékenység itt nem hosszú távú befektetést jelent ... ebbe vagy abba az értékpapírba, hanem pénzügyi és reáleszközök vásárlását és eladását, *hogy kihasználják - nem utolsósorban az árkülönbségek és árváltozások generálása révén*" ("spekulatív arbitrázs").⁸⁵

1991-ig az ilyen perspektívában rejlő instabilitást az a rendszerszintű követelmény tartotta kordában, hogy a világgazdaságot át kell rendezni, miközben meg kell akadályozni, hogy a szovjet blokk máshol, például Közép-Amerikában akkoriban felbukkanó szocialista tendenciákkal összekapcsolódjon. Az 1987-es tőzsdei összeomlás és az azt követő "Greenspan put" (likviditásnövelés a további spekulatív műveletek megkönnyítése érdekében) mégis világossá tette, hogy az egyik fél meggondolatlan szerencsejátékáért másokkal fizettetni ("erkölcsi kockázat") kezdett mélyen beépülni a rendszerbe. Az államszocializmus összeomlása után a kereskedelmi-pénzügyi szereplők, kihasználva az új számviteli szabályokat és jogi kiskapukat, a politikusok és ("mikro-")közgazdászok között szövetségeseket gyűjtöttek össze, és olyan erők sorát alkották, amelyek különböző okokból szívesen részt vettek a trendben, és ideológiailag felfegyverkeztek a tőkepiacok újonnan felújított, önszabályozásra képesnek tartott elméleteivel, például a "hatékony piac hipotézisével".⁸⁶ A vállalatok, nyugdíjalapok elleni rablások és a származékos ügyletek használata a megnövekedett hitelfelvétel fedezeteként mostantól az új normává vált. 1994-ben John Meriwether, aki a Salomon Brothersnél úttörő szerepet játszott a "saját tulajdonú kereskedésben" (a spekuláció nemcsak jutalékkal, hanem a bank saját vagy tőkeáttételes pénzével és betétállományával is), két "közgazdasági Nobel-díjas" (svéd központi banki) közgazdással közösen létrehozta saját fedezeti alapját, a Long Term Capital Managementet (LTCM).⁸⁷

A kapitalizmus átalakulását a kaszinószerű kockázati társadalom irányába Bill Clinton, Tony Blair és kanadai és ausztrál-ázsiai társaik voltak az angol-amerikai úttörők, és ezt a folyamatot dicsőítették. A globális munkaerő, amely Kína, Kelet-Európa és más területek megnyitása után több mint hárommilliárdra, azaz a korábbi kétszeresére nőne, ebből a szempontból nem sokat számít. Végső soron védtelen emberi tömeggé redukálódik, és élete a végtelen "választás" körül forog a strukturális bizonytalanság közepette.⁸⁸ A középosztály megtakarításait sem tekintik tiltott területnek a ragadozó rablások számára. A kaszinó legfőbb játékosai számára viszont az állam biztosítási struktúrává válik, amelynek az a feladata, hogy a spekulatív piaci szereplőket kimentse az általuk okozott válságokból, és a számlát a társadalomnak mutassa be a megszorítások és a laza monetáris politika következményei révén.

Amikor az LTCM 1998-ban csődbe ment, az amerikai jegybank szervezte meg a mentőcsomagot, és a közrendet alárendelte a szerencsejátékosok érdekeinek. E funkció fenntartása megkövetelte a rivális megállapodások kizárását: amikor az ázsiai pénzügyi válság közepén (szintén 1998-ban) Japán az Ázsiai Valutaalap létrehozását javasolta a helyzet stabilizálására, Washington azonnal megvétózta az ötletet, és a javaslatot elvetették, így "az IMF [maradt] a mentőakció élén".⁸⁹ Az amerikai globális kormányzás így a rablógazdálkodás állandó biztosítási rendszerévé vált. A mentőcsomagok csak "lehetővé tették, hogy a pénzügyi zavarok egy újabb tőzsdei/lakáspiaci buborékká alakuljanak át", egy olyan folyamatot, amelyet a privatizáció és a dereguláció támogatott, és amely, ahogy Christopher Rude megjegyzi, "ugyanolyan fontos a globális kapitalizmus amerikai uralom alatt tartásában, mint az a szerep, amelyet ... az amerikai hadsereg játszott Koszovóban, Afganisztánban, Irakban és másutt".⁹⁰

A társadalomban működő társadalmi kompromisszum hiányában általános tendencia alakult ki a tekintélyelvűség irányába, valamint a fertőzéssel együtt a

a nyilvánosságot a tények elferdítésével és félremagyarázásával. Gramsci ezt a "korrupció/csalás" köztes szakaszaként jellemzi, a beleegyezés és a kényszerítés között, amikor a hegemonia nehezen elérhető, és a nyílt erőszak még mindig kockázatos; tökéletes környezet a jobboldali populista, sőt neonáci pártok felemelkedéséhez.⁹¹ A mainstream média is hozzájárul ehhez a tendenciához: az ukrainai válság jól példázta, hogy a demagógia és a rémhírterjesztés hogyan homályosítja el a világ helyzetének józan értékelését. A valós veszélyeket, mint például az új fegyverek fejlesztésének, a fegyverkereskedelemnek és a fegyverek elterjedésének végtelen spirálját viszont többnyire figyelmen kívül hagyják; még a bioszféra pusztulását is a spekulatív haszonszerzés tárgyává teszik a kibocsátások cseréjén és más pénzügyi műveleteken keresztül.⁹²

A "vadkeleti vadon" zsákmányszerzése: pénzügyek és civil társadalom

A posztsovjét szférában a neoliberalizmus arra törekedett, hogy az elit legkegyetlenebb elemeiből egy új ragadozó uralkodó osztályt hozzon létre. Gowan szavaival élve:

A Nyugat azt sürgette, hogy azok, akiknek a kommunizmus alatt sikerült pénztőkét felhalmozniuk, alkossák az új hazai tőkésosztály magját. Ezek az emberek főként illegális devizaspekulánsok és feketekereskedők, valamint az államigazgatás korrump tagjai voltak, különösen az import-export szektorokban. Ezek az emberek vállalkozói szellemről tettek tanúbizonyságot, bár bűnözői jellegűek voltak.⁹³

Gowan idézi Geoffrey Howe-t, Thatcher államkincstárnokát, aki 1991-ben az ukrán kormány tanácsadója lett, és aki az amerikai rablóbárók kapitalizmusának mintájára "bandita kapitalizmust" javasolt a térség számára. E folyamat másik fő támogatója Soros György, az emigráns magyar pénzember, a ragadozó neoliberalizmus megtestesítője. Miután 1992-ben hírnevet szerzett magának, amikor 950 millió dollárt szerzett azzal, hogy fogadásokat kötött

10 milliárd dollárt a brit font ellenében, ami az Egyesült Királyságot az Európai Monetáris Rendszerből való kilépésre kényszerítette, Soros belépett a Carlyle Group igazgatótanácsába, a gyorsan növekvő magántőke-befektetési cégbe, amely védelmi vonatkozású eszközökkel foglalkozik, és olyan korábbi vezető politikusokkal van tele, mint James Baker (akit már említettek, mint külügyminisztert az idősebb Bush-kormányban) és sokan mások.⁹⁴

Soros csodálja a neoliberális Mont Pèlerin Társaság alapítóit, Friedrich Hayeket és Karl Poppert, nemcsak az önszabályozó piacról vallott nézeteikért, hanem az állam védelmi szerepének radikális elutasításáért is. Ez inspirálta őt arra, hogy Popper egyik könyvének címe után elindítsa a Nyílt Társadalom Alapot (OSF), hogy aktivizálja a "civil társadalmakat" a volt szovjet blokk országaiban, visszaszorítsa a még meglévő szociális védelmet és aláássa a szuverenitásukat. Soros már 1989 előtt is nagy összegeket folyósított ellenzéki csoportoknak az OSF-en, a Soros Alapítványon és más nem kormányzati szervezeteken (NGO-k) keresztül, finanszírozta a Gorbacsov elleni 1991-es kommunista puccsal szembeni ellenállásban aktív csoportokat, és fizette Jeffrey Sachs utazásait a volt szovjet blokkban. A prágai Nyílt Média Kutatóintézet, a Közép-európai Egyetem, végül Budapesten, és számos más művelet tette Sorost az "átmenet" kulcsfigurájává. Amint arról később e könyvben szó lesz, Ukrajnának is létrehozott egy

külön erre a célra létrehozott Reneszánsz Alapítványt. Mondanom sem kell, hogy Soros a volt szovjet blokkban is felhalmozott vagyontárgyakat, kihasználva azokat a lehetőségeket, amelyek megteremtéséhez hozzájárult.⁹⁵ Andreas

Treichl, az osztrák Erste Bank vezérigazgatója, Kelet-Európa egyik legnagyobb hitelezője, az OSF európai tanácsadó testületének elnöke.⁹⁶

Sorosnak a "civil társadalom" eszközeinek használatára van hivatalos precedens. A Reagan-kormányzat Demokrácia Projektjét 1981-ben hozták létre a Nemzetbiztonsági Tanács égisze alatt, két évvel később pedig a Kongresszus hivatalosan is bejegyezte a Nemzeti Alapítvány a Demokráciáért (NED), mint annak "nyílt", nyilvános ágát. Az elképzelés az volt, hogy a nyugati beavatkozást a titkosszolgálati vagy katonai erővel történő titkos akciókon túl a civil társadalom mozgósítására is kiterjesszék, amelyre az amerikai akadémikusok megfelelő doktrínákat dolgoztak ki. Ez a koncepció és az általa létrehozott intézmények a volt szovjet blokkot sújtó színes forradalmak sorozatában bizonyították értéküket, emellett a Fülöp-szigeteken és később a Közel-Keleten is bizonyították hatékonyságukat.⁹⁷

A "civil társadalom" kifejezés itt azokra a potenciálisan elnyomott és - ami döntő fontosságú - passzív és/vagy engedékeny erőkre utal (természetesen a munkásságon és a baloldalon kívül), amelyeket az Abramowitz-doktrínában meghatározott humanitárius beavatkozás ürügyeként lehet felhasználni. Diana Johnstone szavaival élve "különböző kisebbségek komplexumát foglalja magában, és ezért az etnikai, vallási vagy szexuális kisebbségek jogainak védelme termékeny terep a központi kormányok támogatását gyengíteni képes mozgalmak számára".

Az identitásmozgalmak érzelmi hatásuk révén destabilizálhatják a kormányokat anélkül, hogy bármilyen módon beavatkoznának a pénzügyi növekvő dominanciájába a gazdasági és társadalmi viszonyok meghatározásában, ahogyan azt a gazdasági alapú társadalmi mozgalmak megtehetik. *A civil társadalom jó táptalaj az USA által irányított globalizációba toborozható, önjelölt elitek kialakulásához.*⁹⁸

Amerikai civil társadalmi aktivisták már 1990-ben tanácsokat adtak a litván ellenzéknek; a balti államok végül 2004-ben NATO- és EU-tagok lettek, gyakran az Észak-Amerikából visszatért emigráns politikusok égisze alatt.⁹⁹

2003-ra az USA figyelme ismét Grúzia és Ukrajna felé fordult, amelyek támogatták az iraki inváziót, és távolságot tartottak a kontinentális európai és orosz ellenzékétől.¹⁰⁰ A nyugatbarát elitek ápolása Grúziában azzal a további előnnyel járt, hogy az ország a Fekete-tenger partján fekvő stratégiai elhelyezkedésén túlmenően a tervezett Baku-Ceyhan gázvezeték egyik útállomása volt Azerbajdzsánból Törökország földközi-tengeri partvidékére. A nyugati végzettségű Miheil Szaakasvili új grúz rezsimje a 2003-as "rózsás forradalom" révén került hatalomra, amely elűzte Grúzia volt KGB-főnökét és Gorbacsov külügyminiszterét, Edouard Sevardnadzét. Ez az átmenet nem mulasztotta el, hogy növelje Moszkva aggodalmát amiatt, hogy barátságtalan államok veszik körül, ahogyan a Szovjetunió felbomlása miatt ezekben az államokban maradt oroszok körében is szeparatista érzelmeket keltett. Izrael 2001-től kezdve amerikai számlára fegyvereket adott el Grúziának, és kémrepülőgépei Grúziából felderítő repüléseket végeztek Dél-Oroszország, valamint Irán felett, előkészítve az ország elleni esetleges izraeli agressziót.¹⁰¹ Eközben az Oroszországban elkövetett csecsen terrorista támadások, valamint Nagy-Britannia és az Egyesült Államok nyilvánvaló hajlandósága arra, hogy menedéket nyújtson a feltételezett elkövetőknek, arra készítette Moszkvát, hogy panaszkodjon, hogy a Nyugat "Oroszország megsemmisítésére és hatalmas területének számos diszfunkcionális kvázi-állami formációval való feltöltésére" törekszik.¹⁰²

Ukrajnában az egyes vezetők, mint például a 2004-ben elnökké választott Viktor Jucszenko, a Központi Bank nyugat-orientált volt igazgatója, valamint az Észak-Amerikában élő ukránok szélesebb köre, az úgynevezett "galíciai unokatestvérek" segítették az ország nyugat felé való átorientálását. Az Egyesült Államok első kijevi nagykövete, Roman Popadjuk segített részvénytársaságok létrehozásában Ukrajnában, miközben létrehozta az Amerikai Kereskedelmi Kamara (ACC-UA) fiókját, amelynek tisztviselői szintén ukrán származású külföldi állampolgárok voltak.¹⁰³ Mivel csak Kanadában 1,2 millió ukrán él, ami a legnagyobb koncentráció Ukrajnán és Oroszországon kívül, hatalmas közönsége volt az olyan ultranacionalista narratíváknak, mint a *holodomor*, amelyben a szovjet mezőgazdaság szerencsétlen kollektivizálását kifejezetten Ukrajnát célzó sztálini népirtásnak állították be.¹⁰⁴

George W. Bush 2001-ben Kijevbe látogatott, és a lengyel elnökkel, Alexander Kwasniewskivel közös nyilatkozatban megerősítette, hogy támogatja Ukrajna esetleges integrációját a nyugati rendbe. Ukrán-amerikai szervezetek, nevezetesen az Amerikai Ukrán Kongresszusi Bizottság (UCCA), párhuzamosan olyan eseményeket szerveztek, mint az Ukrajna nemzetállamiságáról szóló éves kerekasztal-beszélgetések, az elsőt 2000 novemberében, amelyen részt vett Paul Wolfowitz, az ukrán külügyminiszter, Borisz Taraszjuk, valamint a már említett Áslund és Brzezinski.¹⁰⁵

A NATO-bővítés megállításáért folytatott háború

A 2004-es ukrajnai narancsos forradalom a **2. fejezetben** fog minket foglalkoztatni. Itt meg kell jegyeznünk, hogy közvetlenül azután, hogy Jucszenkót jogos elnökké nyilvánították, az Egyesült Államok, az EU és a nemzetközi pénzügyi intézmények rögtön nekirontottak, hogy tőkét kovácsoljanak a nyugatbarát erők győzelméből. Amint azt a WikiLeaks később nyilvánosságra hozta, Daniel Fried amerikai külügyminiszter-helyettes Ukrajnába utazott, hogy biztosítsa az új kormányt az Egyesült Államok támogatásáról, ha az szembeszáll Oroszországgal, ahogyan azt Lengyelország és a balti államok tették. Ha pedig folytatja a piaci reformokat, akkor NATO- és euroatlanti törekvéseit is támogatni fogják.¹⁰⁶

Ez Moszkvában sem maradt el. Oroszország az EU és a NATO bővítésével szembeni engedékeny hozzáállásáról most a "neorevizionizmus" politikájára váltott. Egy 2005-ös beszédében Putyin ragaszkodott ahhoz a jogához, hogy Moszkva "maga döntse el a demokrácia felé való elmozdulás ütemét, feltételeit és feltételeit", miközben óva intett az olyan destabilizációs kísérletektől, mint a grúzai és ukrajnai színes forradalmak ("a harc törvénytelen módszerei").¹⁰⁷ 2007 januárjában, az éves müncheni biztonsági konferencián Putyin ismét kifejezte orosz csalódottságát a "demokrácia előmozdítása" mint a nyugati befolyás kiterjesztésének eszköze miatt. Arra is figyelmeztetett, hogy az európai biztonság egyik alappillérenek, az EBESZ-nek a NATO külpolitikájának eszközévé való átalakítása visszafelé sülné el. Mivel az EBESZ számos vitatott területen, többek között a grúzai Dél-Oszétiában, később pedig Kelet-Ukrajnában is megfigyeléseket végzett (az MH17-es repülőgép lezuhanása után az elsők között látogatott el a katasztrófa sújtotta területre), a NATO-tól távol kell tartania magát. Az orosz elnök emellett emlékeztette hallgatóságát azokra az ígéretekre, hogy nem bővítik az atlanti szövetséget, és figyelmeztetett, hogy a további bővítési kísérletek nagyon kockázatosak lennének.¹⁰⁸ A NATO és az EU azonban kérelhetetlenül nyomult előre egy olyan direktív erőblokk égíse alatt, amelyet a spekulatív tőke vezet, és amely a "kényszerítés páncéljára" támaszkodik. Az energia feletti ellenőrzés

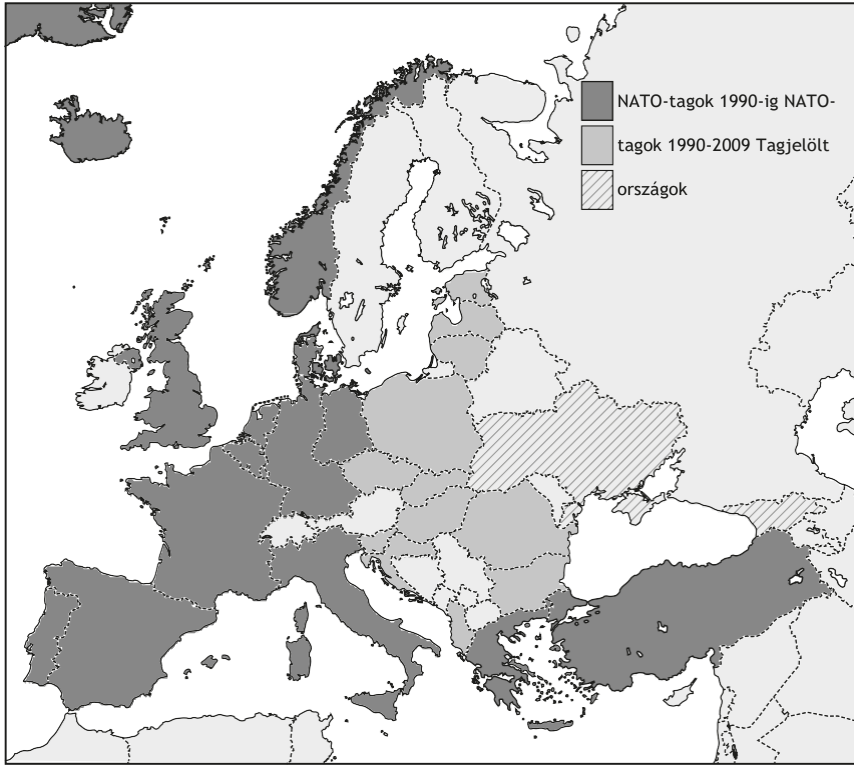
a megszűnt Szovjetunió gazdagsága és az egykori Varsói Szerződés hadseregének újrakezlesztése a keletre való előrenyomulás által elnyerhető főnyeremények közé tartozott.

2008 márciusában részt vettem egy konferencián Tbilisziben "Biztonság Európától Törökországon át a Dél-Kaukázusig" címmel, amely betekintést engedett a különböző erők működésébe. A "fiatal szakemberek" (más néven demokrácia-aktivisták) szövetsége által a Grúz Stratégiai Tanulmányok Intézetének és a törökországi Yeditepe Egyetemnek a közös égisze alatt szervezett eseményen a NATO lengyel képviselője arról beszélt, hogy Grúziát és Azerbajdzsánt már most is támogatják felszerelések beszerzésére a NATO interoperabilitási programjának részeként, a BP brit képviselője pedig a Baku-Tbiliszi-Ceyhan gázvezetékéről beszélt. A Tbiliszibe tartó repülőgépen izraeli katonák ültek, és a konferencián sok szó esett arról, hogy Szaakasvili megengedte az Egyesült Államoknak, hogy egy fejlett radarrendszert telepítsen Grúziába, és hogy orosz repülőgépek tesztelik, hogy ez működőképes-e. Az izraeli katonák is részt vettek a konferencián.¹⁰⁹

Egy hónappal később, 2008 áprilisában a bukaresti NATO-csúcstalálkozón Ukrajnát és Grúziát tagjelöltnek nyilvánították, annak ellenére, hogy Ukrajna alkotmánya semlegesnek nyilvánította az országot. Bár a Moszkvával való munkakapcsolat fenntartása mellett továbbra is elkötelezett Franciaország és Németország megakadályozta, hogy a Bush-kormányzat kezdeményezze a NATO-ba való felvételi folyamatot,¹¹⁰ Szaakasvili a washingtoni keményvonalasok által felfegyverkezve és bátorítva még abban az évben megkezdte katonai kalandját Dél-Oszétia visszafoglalására. 2008 júliusának második felében 1000 amerikai katona tartott közös hadgyakorlatot a grúz hadsereggel, miközben Dick Cheney alelnök egyik segítője, Joseph R. Wood röviddel a támadás előtt Tbiliszibe látogatott. Az izraeli fegyverszállításokat - részben az ország déli részén található repülőterek használatáért cserébe - a grúz védelmi miniszter, Kezerashvili kezelte, aki izraeli állampolgár. Kollégája, Temuri Jakobashvili, Dél-Oszétia és Abházia újjáépítéséért felelős miniszter, volt amerikai nagykövet, aki szintén szoros kapcsolatban áll Izraellel, nyíltan dicsérte az országot a katonai segítségért.¹¹¹

A nyugati médiában a Dél-Oszétiáért és Abháziáért vívott háborút még mindig rendszeresen "orosz invázióként" emlegetik, pedig a háborút a grúz támadás indította el a pekingi olimpia nyitónapján, augusztus 8-án. Az orosz 58. hadsereg az észak-oszétiai határon várakozott, és bár tényleges teljesítménye számos problémára világított rá, Misha Glenny a *New Statesman*-ban joggal fejezte ki csodálkozását azon, hogy "Szaakasvili és a körülötte lévő sólymok hogyan tudták elhinni azt a képtelen állítást, hogy Grúzia fegyveres erői hagyományos harcban felvehetik a harcot északi szomszédjuk katonai erejével, és győzhetnek".¹¹² Miközben Kézerašvili felszólította az Egyesült Államokat, hogy siessen Grúzia segítségére a "nagy Oroszország elleni" harcban, a grúz hadsereg megalázó vereséget szenvedett; Washingtonnak nyilvánvalóan még nem volt kedve szembenézni kaukázusi háborújának következményeivel. Amint Arnaud de Borchgrave beszámolt róla, az orosz különleges erők a grúz erők megfutamítása közben két olyan katonai repülőteret is megsemmisítettek Dél-Grúziában, amelyeket arra szántak, hogy egy Irán elleni támadás esetén izraeli vadászbombázók használhassák, és a zsákmányolt drónokat ellenőrzésre visszavitték.¹¹³ Baker miniszter úr ígérete, miszerint a NATO nem fog "egy hüvelyknyit" sem előrenyomulni, ekkorra már a múlté volt, amint azt a 1.1. ábra is mutatja.

A CNN-nek adott augusztus 28-i interjújában Putyin azzal vádolta a leköszönő Bush-adminisztrációt, hogy a grúz kalandot azzal a céllal kezdeményezte, hogy nemzetek közötti válságot szítson és "versenyelőnyt teremtsen az egyik jelölt számára,

1.1 A NATO bővítésének története.

az amerikai elnöki posztra" - feltehetően John McCain republikánus jelölt, akinek külpolitikai tanácsadója a Szaakasvili-kormány lobbistája volt, és akinek felesége, Cindy éppen akkoriban látogatott Grúziába.¹¹⁴ Ez volt tehát az, amit Richard Sakwa "a NATO-bővítés megállításáért folytatott háborúnak" nevez. A debaklit Dél-Oszétia és Abházia függetlenségi nyilatkozatai követték. Mostantól kezdve minden olyan posztszovjet köztársaságnak, amelyik az Atlanti Szövetséghez akart csatlakozni, számolnia kellett az ilyen integrációnak ellenálló csoportok orosz védelmével, függetlenül attól, hogy tényleges oroszokról vagy a volt Szovjetunió közel kétszáz nemzetisége közül bármelyikről volt szó, és a Nyugat figyelmeztetve állt.

A NATO-bővítés hívei azonban nem csüggedtek azon törekvésükben, hogy Ukrajnát elszakítsák Oroszországtól.¹¹⁵ Miközben a grúzai háború még folyt, David Miliband brit külügyminiszter Kijevbe látogatott, és megígérte, hogy Nagy-Britannia támogatja Ukrajnát - bármit is jelentsen ez. Juscsenko ukrán elnök viszont Tbilisziben járt, hogy hangsúlyozza, hogy Oroszország 1997-es bérleti szerződése a szevasztopoli haditengerészeti támaszpontról, ahol az orosz fekete-tengeri flotta állomásozik, 2017-ben lejár.¹¹⁶ Juscsenko egy rendeletet is aláírt, amely előírja, hogy az orosz haditengerészeti hajók és repülőgépek minden mozgását Szevasztopolból előzetesen be kell jelenteni.¹¹⁷

Keleti partnerség kontra Eurázsiai Unió

Eközben Washington és a Lengyelország és Svédország vezette balti államok blokkja átfogó hidegháborús választ dolgozott ki Oroszország új vetélytársának, a Keleti Partnerségnek az ellenállására. Bár névlegesen uniós vállalkozás, valójában egy olyan atlanti vállalkozás volt, amelynek Európa csak alvállalkozója volt: az EU-t szertelenül háttérbe szorították, amikor a dolgok eldurvultak - 2014 februárjában.

A Bush-kormányzat már jóval a grúzai katasztrófa előtt szkeptikussá vált a rózsás és narancsos forradalmak kimenetelét illetően. Úgy tűnt, hogy a Tbiliszi és Kijevben hivatalba lépő uralkodókat és az oligarchákat csak a magángazdagodás érdekli. Az amerikai tervezők ezért elkezdtek kidolgozni a rendszerváltás utáni államokban a "piaci demokrácia" alkotmányozásának módjait.¹¹⁸ Condoleezza Rice külügyminiszter, aki elégedetlen volt a kezdeti politikai tervezési igazgatójának félnék javaslatával, 2005-ben Stephen Krasnert, a Stanford nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó tudósát hívta a külügyminisztériumba. Új szerepkörében Krasner együttműködött Carlos Pascualnal, a Nemzetbiztonsági Tanács Oroszországért, Ukrajnáért és Euráziáért felelős korábbi igazgatójával, akit 2000-ben kineveztek az Egyesült Államok kijevi nagykövetévé. Pascualnak tulajdonították, hogy meggyőzte Kijevet az iraki invázióhoz való csatlakozásról, miközben az "új Európa" kormányai általánosan helyeselték ezt a bűnös kalandot.¹¹⁹

2003 végi visszatérése után Pascual a Külügyminisztérium újjáépítési és stabilizációs koordinátora lett, és Krasnerrel együtt kidolgozott egy stratégiát a gyenge államokban történő megelőző beavatkozásra (a "gyengeség" magában foglalja az etnikai vagy vallási megosztottságot), valamint egy stabilizációs és újjáépítési szabálykönyvet, amely felsorolja azokat az intézkedéseket, amelyekkel a "piaci demokráciát" létre kell hozni.¹²⁰ Ennek alapján összeállítottak egy listát a "konfliktusban összeomlásra" hajlamos országokról, amelyekre "újjáépítési terveket" kellett készíteni, még akkor is, ha még nem omlottak össze. A Georgetown Egyetemen 2004 októberében tartott előadásában Pascual kifejtette, hogy ez nem csak lehetővé teszi a magánvállalatokból, nem kormányzati szervezetekből és agytrösztökből álló gyorsreagálású csapatok beavatkozását (amivel "három-hat hónapos reakcióidőt" takarítanak meg), hanem lehetővé teszi számukra, hogy az említett szerződések alapján "megváltoztassák egy nemzet társadalmi szerkezetét". Ahogy Naomi Klein is beszámolt róla:

A hivatal megbízatása nem a régi államok újjáépítése... hanem "demokratikus és piacorientált" államok létrehozása. [Így például ... [Pascual] gyors reagálású újjáépítői segíthetnek "az életképtelen gazdaságot létrehozó állami vállalatok" eladásában. Néha az újjáépítés - magyarázta - azt jelenti, hogy "szétszedjük a régit".¹²¹

Ebben a stratégiában az ukrán Naftogaz, a gáz- és olajholding ilyen "állami vállalat" volt "egy nem életképes gazdaságban", bár, mint az 5. fejezetből kiderül, a privatizációs kísérlet végül zátonyra futott az oligarchák ellenállásán. Általában azonban az összeomlott országok kormányai "jól fogadják a parancsokat".¹²² Ez a Szovjetunió valamennyi utódállamára, így a Jelcin vezette Oroszországra is érvényes. Pascual önéletrajzát és a washingtoni oroszellenes tendenciát figyelembe véve érvelése az ukrainai beavatkozás tervrajzaként is szolgált, hogy a demokrácia előmozdítását, a gazdasági hadviselést és a katonai erő alkalmazását "az illiberális társadalmak ideiglenes megszállásán és technokrata újjáépítésén-helyreállításán alapuló katonai beavatkozás új művészetévé" hegeszti össze.¹²³ Az ebből hasznot húzó állam szuverenitását is

korlátozottnak találná, vagy ahogy Krasner mondja.

úgy nevezi, hogy "megosztott szuverenitás", "az elismert nemzeti politikai hatóságok és egy külső szereplő, például egy másik állam vagy egy regionális vagy nemzetközi szervezet közötti önkéntes megállapodás".¹²⁴

Az Ukrajna korlátozott szuverenitására vonatkozó szerződés, amelynek aláírásától az ukrán elnök 2013-ban visszalépett, a Washingtonban történő kidolgozása miatt paradox módon egy mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi megállapodással kombinált uniós társulási megállapodás formájában valósulna meg. A balti blokk által kezdeményezett keleti partnerségbe írta be magát. A partnerség, amely a 2004-es európai szomszédságpolitika egyik hajtása, a "többrétegű törekvés az úgynevezett európai intézmények - mint a NATO, az Európai Unió és az ezeket kiegészítő szervezetek - kiterjesztésére".¹²⁵ Ez a törekvés egyre inkább az Oroszország, Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán és Tádzsikisztán alkotta Eurázsiai Gazdasági Közösség meghiúsítására irányult, amelyben Ukrajna 2002-ben megfigyelői státuszt kapott. Ennek első konkrét részlete, a vámunió a tervek szerint 2009-ben lépett volna életbe.¹²⁶

A keleti partnerséget Radoslaw Sikorski lengyel külügyminiszter javasolta. Oxfordi tanulmányai óta brit állampolgár, és csak 2006-ban adta fel brit útlevelét, amikor védelmi miniszterre nevezték ki. Oroszországhoz való hozzáállása akkor derült ki, amikor a Gazprommal közös Északi Áramlat projektet az 1939-es Molotov-Ribbentrop-paktumhoz hasonlította.¹²⁷ Feleségén, az írónő és amerikai állampolgár Anne Applebaumon keresztül Sikorski része annak a neokonzervatív körnek, amelynek tagja Robert Kagan, a Project for a New American Century társalapítója és felesége, Victoria Nuland helyettes külügyminiszter is. Nuland a Bush-években Cheney stábjában dolgozott, és Obama alatt is maradt; végül ő lett a 2014. februári kijeji *államcsíny* színpadra állítója. Sikorski Carl Bildt svéd külügyminiszterrel - Olaf Palme miniszterelnök neoliberais nemezisével az 1980-as években - közösen dolgozta ki a keleti partnerségre vonatkozó javaslatot, hogy az EU-ban nagyobb teret nyerjen, és elrejtse atlanti kézjegyét.¹²⁸ Bildt volt az, aki az EU társulási megállapodását piaci demokrácia szerződésként azonosította, amikor úgy jellemezte, hogy az az ország tulajdonjogi és versenyszabályainak teljes átalakítását igényli, ami viszont "hosszú távon valóban alapvető átalakításokat fog előidézni".¹²⁹

2008 májusában a keleti partnerséget hat volt szovjet köztársaságnak, Grúziának, Ukrajnának, Azerbajdzsánnak és Moldovának (a négy GUAM-államnak), Fehéroroszországnak (amelyet nem sokkal korábban még "Európa utolsó diktatúrájának" bélyegeztek) és Örményországnak ajánlották fel. Hivatalosan a 2009-es prágai EU-csúcstalálkozón indították el. Érzékelve, hogy Ukrajna és a Fekete-tenger kulcsfontosságú célpontjai a tervezett partnerségnek, amelyből Oroszországot ki akarták zárni,¹³⁰ Moszkva azzal válaszolt, hogy háromoldalú struktúrát javasolt az EU-val és Ukrajnával az ország gázvezeték-hálózatának korszerűsítésére és az Európába irányuló szállítás jövőbeni megszakadásának megelőzésére (ahogyan az ugyanazon év januárjában ismét megtörtént), de ezt elutasították.¹³¹ Hasonlóképpen, az eurázsiai vámunió és a DCFTA összeegyeztethetőségének vizsgálatára tett orosz javaslatokat az EU szempontjából elfogadhatatlannak ítélték. A grúziai konfliktus után Németország és Franciaország felhagyott az ország NATO-hoz való csatlakozásának ellenzésével, miközben sürgős szakértői tanácsokat kaptak, hogy az Ukrajnával való szorosabb kapcsolatra törekedjenek.¹³²

Az EU akkor vált ennek az alapvetően atlanti projektnek a végrehajtójává, amikor a pénzügyi válság és az amerikai elnökválasztás miatt az amerikai nyomás enyhült Kelet-Európa felé, és amikor várható volt, hogy a Bush-korszakból származó

a rendszerváltás iránti lelkesedés visszaszorulna. Az EU ráadásul feladta a konszenzuson alapuló megközelítést az európai alkotmányra való törekvése során.¹³³ Bár 2005-ben a franciaországi és hollandiai népszavazásokon leszavazták, az EU 2007-ben Lisszaboni Szerződésként változtatások nélkül (az olyan apróságoktól eltekintve, mint az "európai himnusz") keresztülnyomta. A 2009-ben hatályba lépett szerződés a csatlakozó országoknak nemcsak gazdaságuk megnyitását írta elő, hanem védelmi és biztonságpolitikájuk összehangolását is a NATO-éval.¹³⁴ Amint azt a 3. fejezetben tárgyalni fogjuk, a balti blokk állt az élre, hogy meggyőzze a többi uniós államot az ukrainai bevonulás szükségességéről, míg az Obama-kormányzat "hátulról vezetett", amíg Putyin 2012-es orosz elnöki székbe való visszatérését követően sebességet nem váltott, és ténylegesen irányította a kijevi rendszerváltást.

2010-től kezdve az EU tehát a keleti partnerség meghívottjait a nyugati táborhoz kötötte egy korlátozott szuverenitási szerződéssel, amely kulcsfontosságú védelmi rendelkezéseket tartalmazott. Ahogy azonban Richard Sakwa megjegyezte, ennek súlyos következményei voltak, különösen Ukrajna esetében: "az EU biztonsági integrációjának tényleges egyesítése az atlanti biztonsági közösséggel azt jelentette, hogy [Ukrajna] társulása az EU-val ... veszélyes biztonsági konnotációkat kapott [Oroszország számára], és egyben kihívást jelentett Moszkva saját eurázsiai gazdasági integrációs tervei számára".

Az EU a geopolitikai verseny útjára lépett, amire sem intézményileg, sem intellektuálisan nem volt felkészülve. Nemcsak a társulási megállapodás volt összeegyeztethetetlen Ukrajna Oroszországgal kötött szabadkereskedelmi megállapodásaival, hanem a Lisszaboni Szerződés is előírta, hogy Ukrajnának az EU-hoz kell igazítania védelmi és biztonságpolitikáját. Ez egy rendkívüli fordulat volt: ahelyett, hogy a konfliktus logikáját felülírta volna, az EU annak új formákban történő újratermelődésének eszközévé vált.¹³⁵

Mivel az Egyesült Államok célja ebben az új, harmadik hidegháborúban, akárcsak a másodikban, a moszkvai rendszerváltás volt, miközben visszaszorított minden független európai álláspontot, minden területen a kényszerítés eszközeire támaszkodott, beleértve a nukleáris fegyvereket is.

A nukleáris kockázat

A teljes spektrumú katonai dominancia, beleértve azt is, amit Mike Davis "nukleáris imperializmusnak" nevez, a neoliberais globális kormányzás végső biztosítékát jelenti.¹³⁶ Nagy mozgásteret biztosít a domináns államnak az olyan helyi műveletekben, mint a 2014-es kijevi hatalomátvétel, amely a NATO 1991-től kezdődően a teljes időszak NATO-terjeszkedésének csúcspontja volt.

Kétségtelen, hogy Washington már jó ideje az amerikai nukleáris fölény korszakát várta. Ahogy két szakértő lelkendezett 2006-ban a *Foreign Affairs*-ben: "Valószínűleg hamarosan az Egyesült Államok számára lehetővé válik, hogy első csapással megsemmisítse Oroszország vagy Kína nagy hatótávolságú nukleáris arsenálját... Oroszország és Kína - és a világ többi része - még sokáig az amerikai nukleáris elsőbbség árnyékában fog élni.". Egy ilyen első csapás a szerzők szerint életképes amerikai stratégia, köszönhetően Oroszország elrettentő erejének siralmas állapotának.¹³⁷ Ez a doktrína a Wolfowitz-doktrína veszélyes aktualizálását jelenti, amely nem engedi, hogy egy rivális valaha is nukleáris patthelyzetet kényszerítsen az Egyesült Államokra

mint ahogyan az a Szovjetunióval folytatott korábbi hidegháborúk során a kölcsönösen biztosított megsemmisítés doktrínája alapján történt.

A kelet-európai NATO-országokba telepített amerikai rakétavédelmi rendszereknek, miután a Bush-kormányzat 2002-ben felmondta az 1972-es ballisztikus rakétaelhárítási szerződést, ebben a kérdésben döntő szerepük van: szerepük nem csak az, hogy elhárítsák az USA első csapását követő megtorlásként esetlegesen kilőtt rakétákat.

¹³⁸ Mivel a rakétaelhárító rakéták kapszuláiba a *támadó* rakéták új generációi szerelhetők, az első csapásban is részt vehetnek. Az USA nukleáris arzenáljának hosszú távú, 1 billió dolláros korszerűsítése e doktrína szerint várhatóan strukturális előnyhöz juttatja az USA-t (eltekintve a nukleáris háború következményeitől az emberiség egészére nézve egy "nukleáris tél" esetén), hogy a helyi, alacsonyabb szintű beavatkozások során brinkmanshipet folytasson. ¹³⁹

Amikor a Nyugat nyíltan udvarolni kezdett Ukrajnának és Grúziának, rendkívül kockázatos behatolásba kezdett Oroszország közvetlen biztonsági övezetébe. Az EU társulási és tagsági feltételei 2008 után már minden látszatát veszítették annak, hogy az általános nyugati előretöréstől elkülönülő keretet képviselnek. Az Egyesült Államok és az EU közötti véletlenszerű rivalizálás továbbra is jelen volt, mint például a 2014-es ukrajnai Majdan-lázadás kezelése során, és végül az MH17-es katasztrófa közvetlen előzményei között is, de soha nem sokáig.

2016 májusában az amerikai rakétavédelmi rendszer részeként a romániai Deveselu településen megkezdte működését az "Aegis Ashore" földi rakétakomplexum, amelyet 2018-ban egy második komplexum egészít ki a lengyelországi Redzikowóban. A média a határainál zajló amerikai és NATO-provokációkra adott minden moszkvai válaszreakciót "orosz agresszióknak", beleértve a "hibrid hadviselést" is, minősített, ami lefegyverzi a nyugati közvéleményt. ¹⁴⁰

Lehetséges tehát, hogy miután az USA által támogatott kijevi rendszerváltás polgárháborút váltott ki, a NATO-ban és/vagy az új ukrán rezsimben voltak olyan erők, amelyek hajlandóak voltak egy Moszkvával való súlyos konfliktusra játszani, hogy aláássák Oroszország eurázsiai projektjét, kisiklassák a BRICS-csoportot, beleértve az Új Fejlesztési Bankot, vagy éppen megszakítsák a Putyin és Merkel által kezdeményezett "földet a gázért" tárgyalásokat, hogy átfogó megoldást találjanak az ukrán válságra? Ennek további vizsgálatához először is fel kell mérnünk az Ukrajnán belüli törés- és törésvonalakat, és fényt kell vetnünk a 2014 februárjában hatalomra segítettek politikai profiljára és mentalitására.

Megjegyzések

- 1 Lásd Philip Hanson, "An enfeebled economy". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs, 2015.
- 2 Peter Gowan, *A globális szerencsejáték: Washington fausti ajánlata a világalomért*. London: Verso, 1999. 3 Innen Richard Sakwa nélkülözhetetlen *Frontline Ukraine* című könyvének címe: *Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris, 2015. Sakwa a Dél-Oszétia elleni grúz invázió orosz visszaverését "a háború NATO-bővítés".
- 4 Ries Bode, "De Nederlandse bourgeoisie tussen de twee wereldoorlogen". *Cahiers voor de Politieke en Sociale Wetenschappen*, 2 (4) 1979, pp. 9-50. Angol fordítás hamarosan megjelenik Bob Jessop és Henk Overbeek, szerkesztésében, *Transnational Capital and Class Fraktions: The Amsterdam School Perspective Reconsidered*. London: London: Routledge.

- 5 Antonio Gramsci, *Válogatás a börtönfüzetekből* [ford. és szerk. Q. Hoare és G. N. Smith]. New York: International Publishers, 1971 [1929 és 1935 között íródott], 263. o.
- 6 Már Locke eredeti *értekezéseiben* is van rendelkezés a szükségállapotról: John Locke, *Two Treatises of Government* [bevezető: P. Laslett]. New York: Mentor, 1965 [1690], 421., 425. o.
- 7 Hans van Zon, *Globalizált pénzügyek és a kapitalizmus változatai*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016, 174. o.
- 8 A Fordizmus az autógyártó Henry Fordról kapta a nevét, aki úttörője volt a tömegtermelés és a tömegfogyasztás összekapcsolásának, mint a társadalmi fejelem egyik formájának. Lásd Mark Rupert, *Producing Hegemony: A tömegtermelés politikája és az amerikai globális hatalom*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. Hélène Carrère d'Encausse, *Le pouvoir confisqué: Gouvernants et gouvernés an U.R.S.S.* Paris: Flammarion, 1980, 26. o.
- 9 Lásd *Az atlanti uralkodó osztály kialakulása* című írást. London: Verso, 1984, pp. 90-4. A kifejezést természetesen a nagyvállalatokról író észak-amerikai újbaldalali szerzőktől kölcsönözték.
- 10 Karl Marx, *Grundrisse: Bevezetés a politikai gazdaságtan kritikájába (vázlat)* [bevezetés és ford. M. Nicolaus]. Harmondsworth: Pelican, 1973 [íródott 1857-58], 247. o.
- 11 Peter Dale Scott, *Az amerikai mélyállam: Wall Street, Big Oil, and the Attack on U.S. Democracy*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015, pp. 135 és *passim*.
- 12 Wolfgang Streeck, *Gekaufte Zeit: Frankfurter Adorno-Vorlesungen 2012*. Frankfurt: Suhrkamp, 2013, 51. o.
- 13 Radhika Desai, *Geopolitikai gazdaság: Globalizáció és birodalom: Az amerikai hegemonia, globalizáció és birodalom után*. London: London: Pluto, 2013, 92. o.
- 14 Streeck, *Gekaufte Zeit*, pp. 49-51. Jürgen Habermas, *Legitimációs problémák a spátkapitalizmusban*. Frankfurt: Suhrkamp, 1973.
- 15 Radhika Desai, "Reménykedve visszanézni? A fordizmus mai újraértékelése". In Kees van der Pijl, szerk., *Handbook of the International Political Economy of Production*. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, 210. o.
- 16 Lásd a *Globalis rivalizálás a hidegháborútól Irakig* című írást. London: London: Sage Vistaar, 2006, 5. fejezet.
- 17 Lásd Mike Davis, *Az amerikai álom foglyai: Politika és gazdaság az amerikai munkásosztály történetében*. London: London: Verso, 1986, különösen a II. részt, "The age of Reagan", és a thatcherista Nagy-Britanniáról: Henk Overbeek, *Global Capitalism and National Decline: The Thatcher Decade in Perspective*. London: Unwin Hyman, 1990, különösen a 6. és 7. fejezet.
- 18 Yanis Varoufakis, *The Global Minotaur: America, Europe and the Future of the Global Economy* [rev. edn]. London: Zed Books, 2013 [2011], 108. o.
- 19 Deepak Tripathi, *Imperial Designs: Galtung: War, Humiliation and the Making of History* [előszó J. Galtung]. Washington, DC: Potomac Books, 2013, pp. 44-5.
- 20 Idézi: *Global Rivalries*, 231. és 203. o.; lásd még Fred Halliday, *The Making of the Second Cold War*, 2. kiadás. London: Verso, 1986 [1983].
- 21 Peter Rutland, "Oroszország mint energetikai superhatalom". *Új politikai gazdaságtan*, 13 (2) 2008, 204. o.
- 22 Idézi: Ronald Brownstein és Nina Easton, *Reagan's Ruling Class: Portraits of the President's Top One Hundred Officials*, 2. kiadás. New York: Pantheon, 1983 [1982], 459. o.
- 23 Részletek és források a *Global Rivalries*, 228-37. oldal.
- 24 Dusko Doder, *Árnyékok és suttogások: Hatalmpolitika a Kremlben Breznyevtől Gorbacsovig*. New York: Kotz, [F. Weirrel], *Revolution from Above: The Demise of the Soviet System*. London: Routledge, 1997.
- 25 Gary Bum, *A globális pénzügyek újbóli megjelenése*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006.
- 26 Jacob Morris, "A bérlők bosszúja, avagy a kamatválság az Egyesült Államokban". *Monthly Review*, 33. (8.) 1982, 28-34. o. Lásd Gerald Epstein és Dorothy Power, "The return of finance and finance's returns: recent trends in rentiercomes in OECD countries, 1960-2000". *Research Brief, Political Economy Research Institute* (University of Massachusetts Amherst) 2. sz. kutatási jelentés, 2002. november.

- 27 Gérard Duménil és Dominique Lévy, "A neoliborális dinamika: egy új szakasz felé?". In K. van der Pijl, L. Assassi és D. Wigan, szerkesztők: *Globális szabályozás: Managing Crises After the Imperial Turn*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004, 30. o.
- 28 François Chesnais, *Les dettes illégitimes: Quand les banques font main basse sur les politiques publiques*. Párizs: Raisons d'agir, 2011, p. 113.
- 29 Francis Fukuyama, "A történelem vége? *The National Interest*, 1989. 16., 3-18. o.
- 30 Naomi Klein, *A sokkban: A katasztrófakapitalizmus felemelkedése*. Harmondsworth: Penguin, 2007, 219. o.
- 31 Seymour M. Hersh, "A vad kelet". *The Atlantic Monthly*, 273 (6) 1994, pp. 84-6.
- 32 David Lane, *Az államszocializmus felemelkedése és bukása: Az ipari társadalom és a szocialista állam*. Cambridge: Polity Press, 1996, 131. o.
- 33 Richard Sakwa, "Az orosz politikai fejlődés: strukturális megközelítés". In M.E. Cox, szerk., *Rethinking the Soviet Collapse: Sovietology, the Death of Communism and the New Russia*. London: Pinter, 1998, 189. o., és Kotz, *Revolution from Above*, 165ff. o.
- 34 Misha Glenn, *McMafia: Komoly szervezett bűnözés*. London: Vintage, 2009, 71-3. o.; Kotz, *Revolution from Above*, 185. o.
- 35 Stephen F. Cohen, "Oroszország: tragédia vagy átmenet". In: Cox, *Rethinking the Soviet Collapse (A szovjet összeomlás újragondolása)*, 245. o.
- 36 Saskia Sassen, "A győztesek és vesztesek kegyetlen válogatása: a primitív ~~hatalom~~ kortárs változatai". *Globalizations*, 7 (1-2) 2010, pp. 23-50.
- 37 Klein, *Sokkdoktrina*, 226-30. o.
- 38 *Globális rivalizálás*, 354-5. o.
- 39 Tim Di Muzio, "A gyarmatosítás "művészete": a szuverén hatalom tőkésítése és a primitív felhalmozás folyamatos természete". *Új politikai gazdaságtan*, 12 (4) 2007, pp. 519, 531-2.
- 40 Sean Starrs, "A konvergencia kiméréje". *New Left Review*, 2. évfolyam (87) 2014, 81-96. o. 41
- Claude Serfati, *La mondialisation armée: Le déséquilibre de la terreur*. Paris: Textuel, 2001, 12. o.
- 42 James Mann, *A vulkánok felemelkedése: Bush háborús kabinetjének története*. New York: Penguin, 2004, pp. 209-.
15. Védelmi tervezési útmutató, 1994-1999-es pénzügyi év (1992. április 16., titkosítás feloldva 2008-ban). Eredeti fénymásolat. 43 William Cohen védelmi miniszter, idézi: Bastiaan van Apeldoorn és Naná de Graaff, *American Grand Strategy and Corporate Elite Networks: The Open Door Since the End of the Cold War*. London: Routledge, 2016, 133. o.
- 44 Idézi: Diana Johnstone, *A kócos királynője: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Books, 2016, pp. 43-4.
- 45 Lásd pl. Benjamin Netanjahu (szerk.), *Terrorism: How the West Can Win*. London: London: Weidenfeld & Nicolson, 1986.
- 46 Samuel Huntington, "A civilizációk összecsapása? *Foreign Affairs*, 72 (3) 1993, 22-49. o.; Martin Coward, "The globalization of enclosure: interrogating the geopolitics of empire". *Third World Quarterly*, 26 (6) 2005, p. 868.
- 47 Samuel P. Huntington, *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. London: London: Touchstone Books, 1998, 161. o.; térképek a 159. és 166. oldalon.
- 48 Zbigniew Brzezinski, *A nagy sakkasztala: Amerikai elsőbbség és geostratégiai imperatívuszai*. New York: New York: Basic Books, 1997, pp. 202, 84, 121.
- 49 Brzezinski, *A nagy sakkasztala*, 92-3., 113., 119. o. A "kritikus mag" térképét lásd a 85. oldalon. 50
- Mann, *Rise of the Vulcans*, 214. o.
- 51 Albright idézi: Yuliya Yurchenko, "Capitalist bloc formation, transnationalisation of the state and the transnational capitalist class in post-1991 Ukraine" (DPhil thesis, University of Sussex, 2013), 164. o.; Slotkin idézi: Chris Kaspar de Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*. Atlanta: Clarity Press, 2017, 283. o.
- 52 Otto Holman, *Dél-Európa integrációja: Az EK bővítése és Spanyolország transznacionalizálódása*. London: London: Routledge, 1996, 26-30. o., valamint "Integráló Kelet-Európa: Az EU bővítése és a kettős

- átalakulás Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon". *International Journal of Political Economy*, 28 (2) 1998, pp. 12-43.
- 53 Lásd a *Globális rivalizálás* című írásomat, 50-60. o. és *passim*.
- 54 Bastiaan van Apeldoorn, *A transznacionális kapitalizmus és az európai integrációért folytatott küzdelem*. London: Routledge, 2002, pp. 67-8.
- 55 Varoufakis, *Global Minotaurusz*, 104-5. o.
- 56 Marie Elise Sarotte, "Megszegett ígélet? Mit mondott a Nyugat Moszkvának a NATO bővítéséről". *Foreign Affairs*, 93 (5) 2014; Joshua R. Itzkowitz Shiffrinson, 'Deal or no deal? A hidegháború vége és az Egyesült Államok ajánlata a NATO-bővítés korlátozására'. *International Security*, 40 (4) 2016, 11-12. o.
- 57 Susan L. Woodward, *Balkáni tragédia: Káosz és felbomlás a hidegháború után*. Washington, DC: The Brookings Institution, 1995, 174. o.
- 58 Woodward, *Balkán tragédia*, 159-60. o.
- 59 Vassilis K. Fouskas és Bülent Gökay, *Az új amerikai imperializmus, Bush terrorizmus elleni háborúja és a vér az olajért* [előszó: Peter Gowan]. Westport: Praeger, 2005, pp. 61-2.
- 60 Idézetek és további részletek a *Global Rivalries* című könyvemben, 272-3. oldal.
- 61 Michael J. Williams, *NATO, biztonság és kockázatkezelés: Koszovótól Kandaharig*. Abingdon: Routledge, 2009, 25. o. Williams kiemeli a kockázattársadalom eredetét "egy újfajta kapitalizmusban" (5. o.) és a "rampant globalizációban" (11. o.). Lásd még Jan P. Nederveen Pieterse, "Political and economic brinkmanship". *Review of International Political Economy*, 14 (3) 2007, pp. 467-86.
- 62 A megállapodást 2009-ben megújítják. *Budapesti memorandumok a biztonsági biztosítékokról*, 1994. *Council on Foreign Relations*, 1994. december 5. (online). Ezek mindegyike végül 2014-ben sérült meg, az első kettő a nyugatbarát puccsal, a harmadik a Krím Oroszország általi bekebelezésével az ottani népszavazás után.
- 63 Richard Holbrooke, "America, a European power", *Foreign Affairs*, 74 (2) 1995, 42. o. Az amerikai politikai döntéshozók között e tekintetben fennálló konszenzusról: Van Apeldoorn és de Graaff, *American Grand Strategy*, 128-9. o., o. (angol nyelven).
- 64 Strobe Talbott, *szöveg: Talbott beszéde a NATO bővítéséről az Atlanti Tanácsban*, 1997. május 20. (online).
- 65 Mahdi Darius Nazemroaya, *A NATO globalizációja* [előszó: Denis J. Halliday]. Atlanta: Clarity Press, 2012, 166. o.
- 66 *Globális rivalizálás*, 281. o.
- 67 Johnstone, *A káosz királynője*, 98. o.
- 68 Idézi Roderic Lyne, "Oroszország megváltozott nézetei a nyugatról: a konvergenciától a konfrontációig". In Giles *et al.*, *The Russian Challenge*, 3., 5. o., pp.
- 69 Nazemroaya, *A NATO globalizációja*, 169. o. 70 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 36. o.
- 71 Idézi: Lyne, "Russia's changed outlook", 4. o.
- 72 Van Apeldoorn és de Graaff, *American Grand Strategy*, 179-80. oldal.
- 73 Lyne, "Oroszország megváltozott kilátásai", 6. o. A bonapartista vezető (Napóleon unokaöccse, III. Napóleon után, aki 1852 és 1870 között Franciaország császára volt) olyan vezető, aki több különböző társadalmi érdek között egyensúlyoz, amelyek közül egyik sem elég erős ahhoz, hogy domináljon. Ez jellemzően erősebbnek tünteti fel a vezetőt, mint amilyen valójában.
- 74 Richard Sakwa, "Putyin és az oligarchák". *Új politikai gazdaságtan*, 13 (2) 2008, 186-7. o.
- 75 *Globális rivalizálás*, 356-7. o. és 353. o., 10.2. táblázat. Sakwa, "Putin and the oligarchs", 187-90. o.; Lyne, "Russia's changed outlook", 5. o.
- 76 Ida Garibaldi, "A NATO és az európai energiabiztonság". *European Outlook*, 1. szám (március). Washington, DC: American Enterprise Institute, 2008, 3. o. A Gazprom állami monopóliumként betöltött szerepéről lásd: Rutland, "Russia as an energy superpower", 205. o.
- 77 Kees van der Pijl, Otto Holman és Or Raviv, "The resurgence of German capital in Europe: EU integráció és az egymásra épülő igazgatóságok atlanti hálózatának átstrukturálása 1991 után". *Review of International Political Economy*, 18 (3) 2011, p. 401.

- 78 A kínai CNPC viszont Afrikát, Közép-Ázsiát és Ázsiát célozta meg. Naná de Graaff, "Towards a hybrid global energy order: state-owned oil companies, corporate elite networks and governance" (doktori disszertáció, Amszterdami Szabadegyetem, 2013), 113., 118-20. o. (magyarul).
- 79 Zeyno Baran, "Az EU energiabiztonsága: ideje véget vetni az orosz befolyásnak". *The Washington Quarterly*, 30 (4) 2007, 139. o.
- 80 Zeyno Baran, *A Déli Áramlat projekt biztonsági szempontjai*. Brüsszel: Európai Parlament, 2008. október, 25. o. (online). Ugyanebben az évben a Gazprom megállapodást kötött az iráni NIOC vállalattal is, Baran, *Security Aspects of the South Stream Project*, 24. o. Lásd de Graaff, "Towards a hybrid global energy order", 4. és 5. fejezet.
- 81 Baran, *Security Aspects of the South Stream Project*, 7. és 18. oldal.
- 82 Leslie Elliott Armijo, "A BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) mint elemzési kategória: délibáb vagy felismerés?". *Asian Perspective*, 31 (4) 2007, 9. o. A BRICS nagy S betűvel a csoportra és Dél-Afrikára utal, egyébként az első négyre.
- 83 Baran, *Security Aspects of the South Stream Project (A Déli Áramlat projekt biztonsági szempontjai)*, 26. o.
- 84 Idézi Garibaldi, "NATO and European energy security", 4. o., és Baran, *Security Aspects of the South Stream Project*, 30. o. Garibaldi akkoriban az American Enterprise Institute munkatársa volt; Zeyno Baran a Hudson Institute Eurázsiai Politikai Központjának igazgatója, mindkettő szélsőjobboldali intézmény.
- 85 Peter Gowan, "Válság a szívföldön: az új Wall Street-i rendszer következményei". *New Left Review*, 2. sorozat (55) 2009, 9. o., kiemelés hozzáadva.
- 86 Streeck, *Gekaufte Zeit*, 69. o.
- 87 Gowan, "Crisis in the heartland", 9. o.
- 88 Raúl Delgado Wise és David T. Martin, "The political economy of global labour arbitrage". In Kees van der Pijl, szerk., *Handbook of the International Political Economy of Production*. Cheltenham: Edward Elgar, 2015, 70. o. Az így kialakult embertípus Michel Houellebecq regényeiben szerepel, lásd Shlomo Sand, *La fin de l'intellectuel français? De Zola à Houellebecq* [ford. M. Bilis]. Paris: La Découverte, 2016, pp. 207-22.
- 89 *Financial Times*, idézi: *Globális rivalizálás*, 319-20. o.
- 90 Christopher Rude, "A pénzügyi fegyelem szerepe a birodalmi stratégiában". In L. Panitch és M. Konings, szerkesztők, *Az amerikai birodalom és a globális pénzügyek politikai gazdasága*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, 211. és 199. o., illetve.
- 91 Antonio Gramsci, részlet a *Machiavelliről szóló jegyzetekből*, a *Válogatások a börtönfüzetekből* című kötetben, p. 80n49. Lásd *Dizionario Gramsciano 1926-1937* [szerk. Guido Liguori és Pasquale Voza]. Rome: Carocci, 2009, 167. o., "corruzione".
- 92 Lásd Peter Newell, *Globalizáció és környezetvédelem: Globalizáció: Kapitalizmus, ökológia és hatalom*. Cambridge: Polity Press, 2012, különösen a "Global finance and the environment: gambling on green" című fejezetet.
- 93 Gowan, *The Global Gamble*, 230. o.
- 94 Dan Briody, *A vasháromszög: A Carlyle-csoport titkos világában* [előszó: C. Byron]. Hoboken: John Wiley, 2003, 21. o. és *passim*.
- 95 Klein, *Shock Doctrine*, 235-6. o.; és a *Global Rivalries*, 255n. o. Az Ukrajnával kötendő uniós társulási szerződésről szóló holland referendum-kampányban az igenek tábora 2016 márciusában szintén 200 000 eurós adományt kapott Sorostól. NOS, "Amerikaanse miljardair sponsort 'ja'-campagne Oekraïne-referendum", 2016. január 22. (online).
- 96 Az Erste Bank eredetileg osztrák takarékpénztár volt, jelenleg a Cseh Köztársaság, Szlovákia és Románia legnagyobb bankjainak, Magyarország második legnagyobb bankjának, Horvátország harmadik legnagyobb bankjának stb. többségi tulajdonosa. *Erste Bank AG*, "Expansion in central and eastern Europe", n.d. (online); *Open Society Foundation*, "European Advisory Board", n.d. (online).
- 97 Ezt dokumentáltam *A nyugati felsőbbrendűség fegyelme* című könyvemben. *A kapcsolatok és a politikai gazdaságtan módszerei* III. kötetében. London: Pluto, 2014, pp. 214-19. Lásd még William I. Robinson, *Promoting Polyarchy: Globalizáció, amerikai beavatkozás és hegemonia*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

- 98 Johnstone, *Queen of Chaos*, 25. o., kiemelés hozzáadva.
- 99 Ezek közé az emigráns nyugatiak közé tartozott, mint Chris de Ploeg dokumentálja, a független Észtország elnöke, T. H. Ilves, aki az Egyesült Államokban a Szabad Európa Rádió szovjetellenes propagandacsatornájának dolgozott; V. Adamkus litván elnök, aki szintén amerikai állampolgár volt három évtizeden át, főleg mint katonai hírszerző tiszt; és Vaira Vike-Freiberga lett elnök, aki Kanadában nőtt fel. De Ploeg, *Ukraina a keresztútúzenben*, 281. o.
- 100 Vicken Cheterian, "Entre Union européenne, OTAN et Russie. Le pendule ukrainien". *Le Monde Diplomatique*, 2004. október. *Archivum 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- 101 Arnaud de Borchgrave, "Kommentár: *Middle East Times*, 2008. szeptember 2. (online).
- 102 Vlagyiszlav Surkov idézi: Lyne, "Russia's changed outlook", 6. o.
- 103 Jurcsenko, "Capitalist bloc formation", 158-9. o.
- 104 Egy tudományos nézet: Moshe Lewin, *The Making of the Soviet System: Essays in the Social History of Interwar Russia*. London: London: Methuen, 1985, különösen a 150-6. oldalon.
- 105 Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 165. és 166. o.
- 106 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 53. o.
- 107 Idézi: Andrej P. Czigankov, "Oroszország nemzetközi magabiztossága: mit jelent ez a Nyugat számára?". *A posztkommunizmus problémái*, 55 (2) 2008, 39. o.
- 108 Idézi: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 30-2., 34., 54. o.; Lyne, "Russia's changed outlook", 8. o. A Putyin müncheni beszédének teljes szövege: Tsygankov, "Russia's international assertiveness", 40-4. o., magyarul: "Oroszország nemzetközi magabiztossága".
- 109 A "fiatal szakemberek" között többen Nagy-Britanniában vagy az Egyesült Államokban tanultak, és a három kaukázusi országból (és néhányan Ukrajnából) származó diákok ismerték egymást a korábbi színes forradalmakból.
- 110 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 55. o.
- 111 A *Los Angeles Times* augusztus 26-án a következő főcímmel jelent meg: "Miért volt Cheney embere Grúziában közvetlenül a háború előtt?". Idézi: Julie Hyland és Chris Marsden, "A NATO és az oroszok fekete-tengeri összecsapásának veszélye növekszik". *World Socialist Website*, 2008. szeptember 1. (online); De Borchgrave, "Commentary: Israel of the Caucasus".
- 112 Idézi: Hyland és Marsden, "Danger grows of NATO-Russian clash"; Florence Mardirossian, "Géorgie-Russie, les enjeux de la crise". *Le Monde Diplomatique*, 2008. augusztus. *Archives 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- 113 De Borchgrave, "Kommentár: Israel of the Caucasus".
- 114 Hyland és Marsden, "Nő a NATO-orosz összecsapás veszélye".
- 115 2006-ban jelentették, hogy az ukrán nacionalista UNA-UNSO tagjait Észtországban képezték ki utcai harci technikákra. Manlio Dinucci, "A háború művészete: az új Gladio Ukrajnában". *Voltaire Network*, 2014. március 21. (online).
- 116 Sakwa, *Frontline Ukraine*, 55. és 47. o.; a Krím keleti partján fekvő Feodosia kikötőjét ugyanezen megállapodás értelmében szintén Oroszországnak adták bérbe, Edouard Pflimlin, "Ukraine, une société bloquée: paix à l'extérieur, tensions à l'intérieur". *Le Monde Diplomatique*, 1998. május. *Archives 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- 117 Hyland és Marsden, "Nő a NATO-orosz összecsapás veszélye".
- 118 A piaci demokrácia "alkotmányozásának" fogalmáról lásd: Stephen Gill, "European governance and new constitutionalism: economic and monetary union and alternatives to disciplinary neoliberalism in Europe". *Új politikai gazdaságtan*, 3 (1) 1998, 5-26. o.
- 119 Thomas Schreiber, "Le rêve américain de la "nouvelle Europe": Depuis la guerre froide jusqu'à l'élargissement de l'union". *Le Monde Diplomatique*, 2004. május. Pascual adatai a *Wikipédiából*: "Carlos Pascual".

- 120 Stephen D. Krasner és Carlos Pascual, "Az államszövetség kezelése". *Foreign Affairs*, 84 (4) 2005, 156-7. o.; lásd *La Jornada*, "LA JORNADA profiles Cuban-Am, Carlos Pascual, new ambassador to Mexico". 2009. március 27. (online).
- 121 Naomi Klein, "A katasztrófa-kapitalizmus felemelkedése: az újjáépítés már nem az újjáépítési ipar elsődleges célja". *The Nation*, 2005. április 14. (online).
- 122 Klein, "A katasztrófa-kapitalizmus felemelkedése". Pascual a Wikipedia-bejegyzése szerint időközben maga is beszállt az energiaüzletbe, a British Gas holdingjának, a Centricának az igazgatójaként.
- 123 Di Muzio, "A gyarmatosítás "művészete"", 517-18. o.
- 124 Stephen D. Krasner, "A megosztott szuverenitás mellett szóló érvek". *Journal of Democracy*, 16 (1) 2005, 70. o. 125 Nazemroaya, *A NATO globalizációja*, 29. o.
- 126 Ray Silvius, "Az eurázsiai integráció és a viták megértése a poszt-szovjet konjunktúrában: a geopolitikai gazdaságtan és a kritikai historizmus tanulságai". In Radhika Desai, szerk., *Theoretical Engagements in Geopolitical Economy [Research in Political Economy*, vol. 30A]. Bingley: Emerald, 2015, 246. o.
- 127 Idézi: Baran, *Security Aspects of the South Stream Project*, 12. o.
- 128 De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 281. o.; Volodimir Ilicsenko, "Ukrajna törései" [interjú]. *New Left Review*, 2. évfolyam (87) 2014, 15n. o. Bildtről és Palme-ról lásd a *Globalis rivalizálás* című írást, 253. és 240-1. o.
- 129 Idézi Julien Verceuil, "Aide russe ou plan du FMI, Kiev acculé par ses bienfaiteurs: Aux racines économiques du conflit ukrainien". *Le Monde Diplomatique*, 2014. július, kiemelés hozzáadva.
- 130 A partnerséghez tartozott a 2009-ben Kijevben korábban elindított Fekete-tengeri Szinergia (BSS) is, Nazemroaya, *The Globalization of NATO*, 41-2. old.
- 131 Elena A. Korosteleva, "Keleti partnerség és az Eurázsiai Unió: a "politikai" visszahozása a keleti régióba". *European Politics and Society*, 17 (supl.) 2016, 67-81. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 36-7. o.
- 132 Idézi: Hyland és Marsden, "A NATO-orosz összecsapás veszélye növekszik".
- 133 Robert Cooper, *A nemzetek megtörése: Rend és káosz a huszonegyedik században*, rev. kiadás. London: 59-61. o., az EU eddigi polgári profilja.
- 134 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 30. o.
- 135 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 55. és 41. o., illetve.
- 136 Mike Davis, "Nukleáris imperializmus és kiterjesztett elrettentés". In *New Left Review*, szerk. megj., *Exterminizmus és hidegháború*. London: Verso, 1982.
- 137 Keir A. Lieber és Daryl G. Press, "The rise of U.S. nuclear primacy". *Foreign Affairs*, 85 (2) 2006, pp. 43, 50.
- 138 Lieber és Press, "The rise of U.S. nuclear strategy" (Az amerikai nukleáris stratégia felemelkedése), 52. o.
- 139 David Taylor és Ben Hoyle, "Az USA megkezdi a hidegháborús nukleáris arzenál 1 billió dolláros korszerűsítését". *The Times*, 2014. november 15., 30. o.
- 140 Alastair Crooke, "Oroszország háborúba hajszolása". *Consortium News*, 2016. május 20. (online). Adriel Kasonta és Richard Sakwa, Taking the war out of Warsaw. *AntiWar.com*, 2016. július 7. (online).

Megosztott Ukrajna

A nyugati előrenyomulás a volt szovjet térségben a Szovjetunió több volt köztársaságát a NATO befolyási övezetébe vonta. Ukrajna 1994-ben csatlakozott a Partnerség a Békéért elnevezésű, az Atlanti Szövetség tagságára várakozó szervezethez, és Grúziával, Azerbajdzsánnal és Moldovával együtt a GUAM-csoport tagja lett. Az amerikai demokrácia előmozdítása hozzájárult a 2003-as és 2004-es grúziai és ukrain színes forradalmakhoz, és annak ellenére, hogy Moszkva ismételtlen figyelmeztette, hogy nem tűri tovább a NATO kalandjait a határain, arra bátorította a grúz Szaakasvilit, hogy 2008-ban megpróbálja erőszakkal visszafoglalni Dél-Oszétiát. Bár a NATO-tagságukat a francia-német ellenvetések miatt még mindig felfüggesztették, mind Ukrajnát, mind Grúziát meghívták az EU keleti partnerségébe, amely egy alig leplezett atlanti projekt volt, amelynek célja, hogy megakadályozza az orosz Eurázsiai Unióhoz való csatlakozásukat.

Ukrajna számára ennek az útnak a kockázatai nem korlátozódtak az Oroszországgal való külső kapcsolataira, hanem kiterjedtek saját egységére is. Az 1920-as évektől kezdve az ukrán szovjet köztársaság két fő etnikai-politikai formációból állt, kisebb nemzetiségek csóvájával. Miközben a nemzeti egység megteremtése továbbra is nagy, de nem lehetetlen feladat maradt, a Kelet és Nyugat közötti kényszerű választás a törékeny egység megtörését eredményezte. Ahogy Václav Klaus volt cseh elnök a brit Lordok Háza EU-bizottságának nyilatkozta, Ukrajna "heterogén, megosztott ország, és ... a geopolitikai orientációjának erőszakos és mesterséges megváltoztatására tett kísérlet elkerülhetetlenül a felbomlásához, ha nem a pusztulásához vezetne".¹

Ebben a fejezetben azokat a törésvonalakat vizsgáljuk meg, amelyek az ország végső széteséséhez és a polgárháborúhoz vezettek. Először azt az ultranacionalista örökséget mutatom be, amellyel az 1991 utáni ukrán nemzetépítés összemosódott, szembeállítva azt a valós sokszínűséggel. Az ehhez az örökséghez kapcsolódó erők újra felbukkannak, amikor 2014 februárjában eltérítették a Majdan tiltakozó mozgalmat, és átvették a hatalmat Kijevben. Addig a politikai folyamatok egyensúlyban tartották az ukrán nacionalizmust és az orosz-ukrán föderalizmust.

Másodszor, forduljunk a kapitalista oligarchiához, amely a régi szovjet hatalmi központok privatizálásával kisajátította a posztkommunista Ukrajna vagyont. Leonyid Kucsma elnök (1994-2004) védnöksége alatt ez az oligarchia, amely kényelmetlenül elhelyezkedett a Kelet- és Nyugat-Ukrajna közötti törésvonalon, az ország irányító erejévé vált. Az ukrán gázhálózatok jelentették a magángazdagodás legfontosabb forrását; a névlegesen állami tulajdonban lévő, de magánkézben lévő és keservesen vitatott Naftogaz Ukrajiniy volt a főnyeremény. Ezekből a küzdelmekből az oligarchák, akik kapcsolatban állnak a

Az orosz-ukrán föderalizmus domináns gazdasági erővé vált. Két fő alakja az ukrán tőke egynegyedének akkori tulajdonosa, Rinat Ahmetov és az orosz Gazprom ukrainai munkatársa, Dmytro Firtash volt. Politikai frontemberük a 2014-ben leváltott elnök, Viktor Janukovics volt. Tíz évvel korábban Janukovics és támogatói még túljátszották a szerepüket, és szavazatcsalással provokálták ki a "narancsos forradalmat". Az az esemény világossá tette, hogy a kezdetben kiemelkedő oroszellenes oligarchák, mint például a "gázhercegnő", Julija Timosenko, csak úgy tudták megszakítani az orosz-ukrán föderalista blokk folyamatos felemelkedését, ha csatlakoztak az oligarchák kifosztása elleni népfelkelésekhez - ez 2014 tanulsága.

A fejezet záró részében azt vizsgálom, hogy Ukrajna hogyan helyezkedik el a liberális Nyugat és az eurázsiai/BRICS-versenyzői blokk közötti ökonomikus egyensúlyban, és azonosítom azokat az oroszellenes oligarchákat, akik Ukrajnát az EU-hoz és a NATO-hoz igyekeztek igazítani. Ezek közé tartozott Kucsma veje, a gázvezeték-mágnás Viktor Pinczuk, aki a jaltai európai stratégia (YES) hálózatán keresztül összefonódott az atlanti uralkodó osztállyal; Ihor Kolomojszkij a Privat Grouptól, amely banki, energetikai és légitársasági érdekeltségeket egyesít; valamint egy sor kisebb oligarcha az élelmiszer- és mezőgazdasági ágazatban, köztük a későbbi elnök, Petro Porosenko, "a csokoládékirály".

A két Ukrajna és a függetlenség dinamikája

Ukrajnát "kozák anarcho-demokratikus félállamként" jellemezték, amely a vallási és etnikai sokszínűség, a fejlett polgári érzület és a hatalommal szembeni bizalmatlanság hosszú hagyományával rendelkezik, ami a két Majdan-felkelésben (2004 és 2013-14) is megmutatkozott. ² Neve "határvidéket" jelent, kozák lakói pedig az Orosz Birodalom déli "hadjáratait" őrző harcosok voltak, akik átvették ellenségeik nomád társadalmi szervezetét. A legnyugatibb része, Galícia viszont az Osztrák-Magyar Monarchia határvidéki tartománya volt.

A birodalmi határvidékek régóta a sűrű kölcsönhatás és a kölcsönös alkalmazkodás zónái a letelepedett birodalmi magok és a peremükön élő nomád elemek között. Az előbbiekkal szemben határozott előnyöket élveznek, és a birodalmi uralkodócsoportok gyakran a határvidéken alakultak ki, mint Rómában, Kínában vagy másutt. ³ Ezért a határövezetek nem tekinthetők egyszerű függőségeknek ("belső gyarmatoknak"), ahogy Ukrajna sem. ⁴ Ukrajna még szovjet köztársaságként is messze nem volt marginális. Döntő fontosságú, hogy az 1922-ben véget ért polgárháború után az ukrán szovjet köztársasághoz Dél-Oroszországnak egy olyan nagy területe csatlakozott, mint az eredeti rump-Ukrajna. ⁵ Ennek az új, déli és keleti Ukrajnának az iparosítása növelte az ott élő oroszok arányát, és 1954-ben Nyikita Hruscsov szovjet vezető a Krímet Ukrajnához csatolta, állítólag a köztársaság második világháborúban tanúsított hűségének jutalmaként. Hruscsov Ukrajnában csinált karriert; utódja, Leonyid Brezsnyev a keleti Zaporozsec tartomány (oblaszty) párttitkára volt, a sztálini iparosítás egyik kirakatának, míg a kelet-ukrainai pártkáderek uralták a moszkvai központi párthierarchiát. Az ukrán kommunista pártelit több mint fele viszont a kulcsfontosságú központból, Dnyepropetrovszkból származott. ⁶

A Szovjetunió összeomlásának előestéjén az ukránok és az oroszok Ukrajna lakosságának 72, illetve 22 százalékát tették ki. A függetlenség utáni első népszámláláskor, 2001-ben az oroszok száma 5 százalékponttal csökkent; az oroszok háromnegyede

A náci és az ukrán fasiszták által elkövetett népiirtást túlélő zsidók az 1970-es években kivándoroltak, és ezzel arányuk 0,9 százalékra csökkent. ⁷

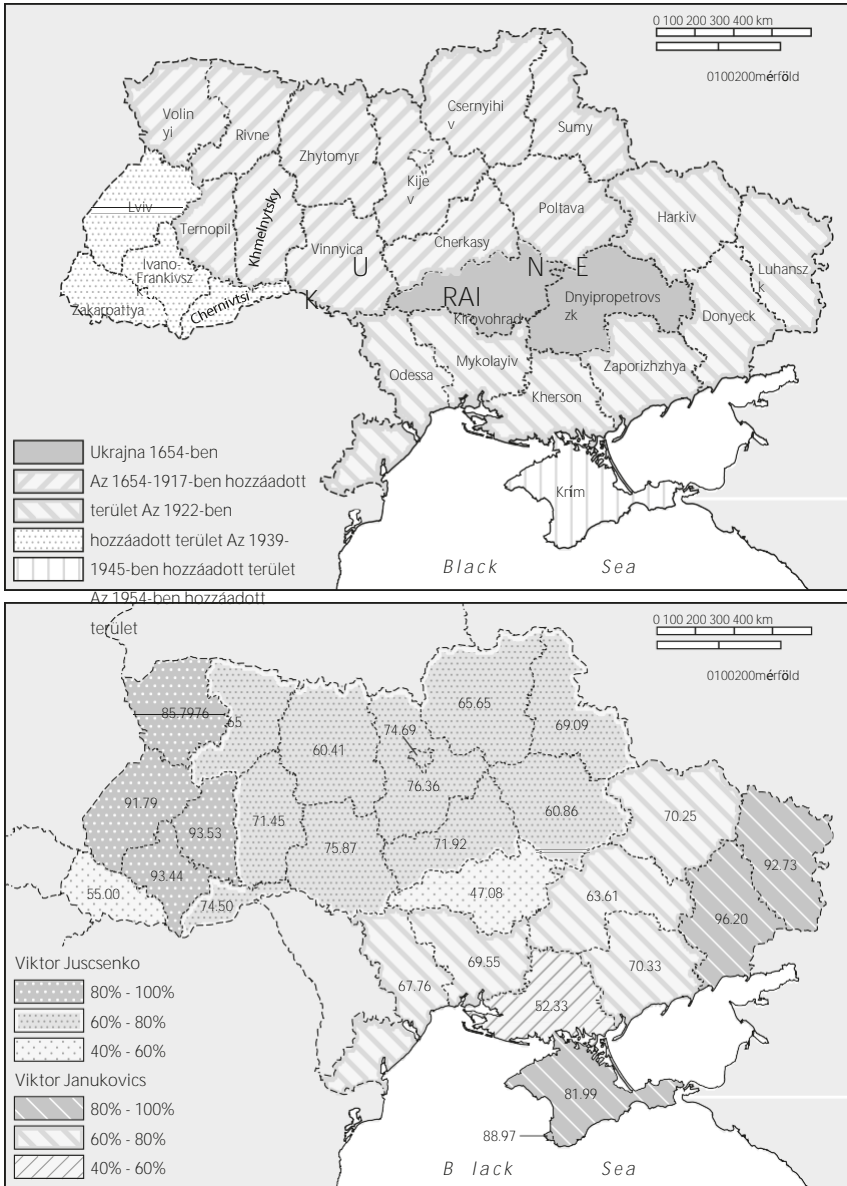
A szovjet tapasztalat bonyolult nyelvi lojalításokat is hagyott maga után. Gyakorlatilag minden tanult ukrán beszél oroszul (ez az oktatás és a média nyelve, beleértve az internetet is), és sok ukrán nemzetiségű ukrán anyanyelvként beszéli az oroszul. Bár a felmérésekben a látszólag elsöprő többség az ukrán nyelvet adta meg anyanyelvének (1996-ban 83 százalék), csak a fele használja rendszeresen. ⁸ A keleten élők általában egyáltalán nem beszélnek ukránul. A nyelv tehát gyenge egyesítő erő volt. Valószínűleg más híján azonban a függetlenség utáni kormányok a nyelvi "nemzeti" egységet szorgalmazták, arra hivatkozva, hogy az ország nem fog összetartani, ha túl hamar engedelményeket tesznek az ország "oroszjainak". ⁹ Az orosz többségű Krím soha nem békélt meg a független Ukrajnában elfoglalt helyével. Az 1991-es integráció ellen szavazott, 1992 májusában kikiáltotta függetlenségét, és különálló státuszt élvezett egészen 2014-es végleges elszakadásáig. Eközben az orosz-ukrán keleti és déli részek a *föderalizmus* révén alkalmazkodtak új nemzetiségükhöz. A föderalizmus lehetővé teszi a tartományok számára, hogy saját maguk igazgassák az oktatást és más kulturális területeket, míg a külpolitika, a védelem és a nemzetgazdaság a központ hatáskörében marad. Oroszország föderáció, akárcsak az Egyesült Államok, Kanada, Németország és számos más állam.

A 2.1. ábra azt mutatja, hogy az 1922-es és 1954-es bővítésekből örökölt törésvonalak a függetlenséget követő országos választásokon továbbra is érvényesek maradtak. Azok a területek, amelyeken a föderalista Viktor Janukovics a 2004-es és 2010-es elnökválasztásokon többséget szerzett, szinte pontosan egybeesnek az 1922-ben és 1954-ben hozzácsatolt területekkel; a többi területet a nacionalisták, Viktor Jucsenko és Julija Timosenko kapták. A 2.1. ábrán látható térkép a 2004-es mintát mutatja be.

Ezért nem volt szükség "orosz invázióra" ahhoz, hogy az ország keleti és déli része ellenálljon, sőt fegyverrel is fellépjen az ukrán ultranacionalisták 2014. februári hatalomátvétele után. Az orosz vagy oroszul beszélő ukránok, gyakorlatilag az ország fele már ott élt. "Kelet- és Dél-Ukrajnában, beleértve a történelmi Donbassz, Novorosszija, Szloboszcsina és a Krím történelmi régióit, sokak számára ukránnak lenni azt jelenti, hogy egy különálló nemzet részei, amely szoros harmonyban él Oroszországgal" - írja Nicolai Petro. "Bár nem akarnak Oroszországhoz csatlakozni, de azt sem szeretnék, ha arra kényszerítenék őket, hogy feladják az orosz kultúrát, hogy lojális ukránoknak tekinthessék őket." ¹⁰

Fontos emlékeztetni arra, hogy még 1989 októberében is csak a választók kisebbsége (20,6 százalék) támogatta az ukrán önrendelkezést. Oroszországban 1991-ben két puccsra volt szükség - a félszívű konzervatív és Borisz Jelcin puccsára -, valamint a nacionalista propagandára az állítólagos támogatásokról, amelyeket a gazdag Ukrajna nyújtott Moszkvának, mielőtt az ukránok 90,3 százalékban a függetlenség mellett szavaztak. ¹¹ Ha egyszer meggyújtották, a nacionalizmus tüze később a kevésbé lojálisnak tartott, külföldinek, ötödik oszlopnak stb. minősített személyek ellen irányult.

Az egynyelvű egységre való törekvés megkülönböztette Ukrajnát Oroszországtól, amely szükségszerűen a centralizáló Putyin hatalomra kerülése után is az internacionalizmus és az autonómia kettős alapjára épülő szovjet nemzetiségi politika szellemében kezelte különböző etnikumait. ¹² Ukrajna etnikai nemzetről alkotott elképzelése 2014 februárjában hozta meg gyümölcsét, amikor a népet összetartó vérségi kötelék, a *ius sanguinis* nacionalista témája,

2.1 A két ukrán. Fent: 1922-es és 1954-es szovjet korabeli bővítések.
Alul: föderalista többség a 2004-es elnökválasztáson.

amelyben az "idegen" elemek státusza problematikus, ha nem illegitim, sajátjává vált.
Az állam és a nemzetiség viszonyának eltérő orosz és ukrán szemlélete ellentétes nézeteket eredményezett a volt szovjet köztársaságok státuszát illetően.

ebben a tekintetben. A Chatham House egyik jelentése "a Nyugat és Oroszország között lappangó érdekelletéről beszél a másik 14 posztuszovjet újonnan függetlenné vált állam státuszát illetően". A Nyugat ezeket az államokat szuverénnek tekinti, "szabadon, fenyegetés vagy kényszer nélkül határozhatják meg saját hovatartozásukat"; Oroszországban más a felfogás, ahol a következők szerint

Ezek az államok kisebb-nagyobb mértékben történelmileg Oroszország részei, függetlenségüket inkább véletlenül, mint a hidegháború utáni rend formális rendezésével szerezték meg, számtalan személyes és gazdasági kapcsolat révén szorosan kötődnek Oroszországhoz, és Oroszország biztonsági peremét alkotják. Ezért el kell ismerni, hogy Oroszország "stratégiai érdekszférájába" tartoznak, és nem szabad megengedni, hogy olyan módon cselekedjenek, vagy olyan kapcsolatokat alakítsanak ki, amelyek ellentétesek Oroszország stratégiai érdekeivel.¹³

A mintegy 25 millió orosz, akik az Oroszországon kívüli 14 új posztuszovjet államban éltek, és az orosz nyelv szerepe mindannyiukban, Moszkva szempontjából kizárta, hogy a Szovjetunió ezen örökségeit az állami szuverenitás nevében negligálják; míg a Nyugat számára az oroszellenes opciót maga a szuverenitás fogalma tartalmazta. Az ukrán uralkodók az utóbbi elképzeléshez ragaszkodtak. Ez azt jelentette, hogy az ország keleti és déli felének lakói a legjobb esetben is kisebbségi státusszal rendelkeztek.

Az ukrán nacionalizmus előzményei

Az ukrán nacionalizmus a Lengyelország, Oroszország és a Szovjetunió elleni küzdelem hosszú történetében alakult ki. Történelmi okok miatt, amelyek a zsidó közösségek hátrányos megkülönböztetésével szembesültek a khazár birodalom (amely átvette a zsidóságot) megszűnése után, az ukrainai zsidóellenes hagyományok is erőteljesen jelen vannak, amelyek az Ukrajnában, Dél-Oroszországban és Lengyelországban élő zsidók nagyszámú koncentrációja ellen mozgósítottak.¹⁴

Amikor az orosz birodalom 1917-ben összeomlott, a német csapatok elfoglalták Kijevet. Az ő védnökségük alatt bolsevikellenes kormányt hoztak létre, amely a németek kivonulásával összeomlott, és Ukrajna nyugati régióját 1919-ben Lengyelországhoz csatolták. Az ukránok immár a legnagyobb kisebbséget alkották Lengyelországban (négymillióan), és a lengyelelles érzéseket csak részben tudta legyőzni a közös zsidóellenesség. Ennek alapján az ukrán nacionalisták vezetője, Simon Petlura megegyezett a lengyel erős emberrel, Pilsudskival, hogy a lengyel Galícia ukránjai végül egy független állam részévé válnak, ha Szovjet-Ukrajna elszakad a Szovjetuniótól.¹⁵ Kezdetben a bolsevikok az ukrán nemzeti identitást és nyelvet, a többi szovjet nemzetiség kultúrájához hasonlóan, a forradalomnak az írástudó káderekre való igényének rövidítéseként is szorgalmazták. Az Ötéves tervek szerinti nyaktörő iparosítás azonban, amelyet a mezőgazdaság kényszerkollektivizálása tett lehetővé, és amelynek következtében Szovjet-Ukrajnában és Dél-Oroszországban több millióan haltak meg, a centralizmust és az orosz nyelv privilegizált használatát vonta maga után.¹⁶

1929-ben Bécsben megalakult az Ukrán Nacionalisták Szervezete (OUN). Mint minden mozgalom, amely egy elképzelt dicsőséges múlt helyreállítására vágyik, olyan fasiszta témákat vetített fel, mint a nemzeti újjászületés, az ország "egészségének" helyreállítása, az elitizmus és a katonai értékek.¹⁷ 1933-ban Stepan Bandera lett a vezetője. Ő vezette a legradikálisabb szárnyat, az OUN- B-t, amely üdvözölte a Szovjetunió 1941-es német invázióját abban a reményben, hogy Hitler megalapítja a

UKRAJNÁBAN
független Ukrajnát. A nácik valóban toboroztak egy Waffen-SS hadosztályt a

a nyugat-ukrajnai Galícia régióban, és az OUN ügynökei kimondhatatlan bűnöket követtek el lengyelek, zsidók, kommunisták és feltételezett szovjet ügynökök ellen, százezreket gyilkoltak meg. A németek azonban bizalmatlanok voltak Bandera iránt, aki a háború nagy részét a sachsenhauseni koncentrációs táborban töltötte. Csak 1944-ben engedték szabadon, amikor a nácik azt remélték, hogy az UPA-t, az OUN-B katonai szárnyát felhasználhatják a Vörös Hadsereg támadása ellen. Az ukrán nacionalista ellenállás a német összeomlás után partizánháborúként folytatódott.¹⁸ 1946-ban a szövetségesek együttműködése a náci háborús bűnösök felelősségre vonásában megszakadt, és az OUN/UPA-t és más kollaboráns fegyveres csoportokat besorozták a nyugati hidegháborús sorba.¹⁹ Az 1943-ban a nácik által létrehozott, leigázott nemzetek bizottságát 1946-ban az Egyesült Államok égisze alatt Antibolshevik Nemzetek Blokkja (ABN) néven újjáalakították. Az ukrán fasiszták kiemelkedő részét képezték. Hírhedt háborús rendőrfőnököket, Mykola Lebedet az Egyesült Államokba hozták, hogy segítsen felépíteni egy száműzetésben lévő ukrán kormányt, míg a galíciai SS-hadosztály túlélőinek és családjaiknak Kanadában, Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban segítettek új otthonra lelni.²⁰ A Szovjetunióban a földalatti gerillák titkos műveletei a nem orosz és muszlim területeken időnként sikereket értek el. Akcióiknak további előnye volt, hogy a szovjet államhatalom reprezentatív aspektusait teljes mértékben szem előtt tartották. Ukrajnában Frank Wisner, az amerikai titkos műveletek vezetője szerint 1951-re az OUN/UPA több tízezer embert likvidált. a Vörös Hadsereg és a szovjet rendőrség és pártkáderek.²¹

Ekkorra a szovjet határvidékeken a fegyveres ellenállás nagyrészt megtört. A bosszúszomjas emigránsok azonban továbbra is készültek a jobb időkre. A Fogságban lévő nemzetek bizottságának prominens részévé vált, amely 1959-ben hivatalos elismerést nyert, amikor az amerikai kongresszus létrehozta a Fogságban lévő nemzetek hetét; itt a "nemzetek" közé még a nácik által létrehozott, állítólag "Oroszország" által fogva tartott entitások is beletartoztak. Viktor Jusczenko (Ukrajna elnöke a 2004-es narancsos forradalom után) második felesége volt az Egyesült Államokban a Foglyul ejtett nemzetek bizottságának elnöke. Az ő férje végül 2010-ben rehabilitálta Banderát, amit Viktor Janukovics azonnal visszavont, amikor elnökké választották.²² Mert "Nyugat-Ukrajna hősei Kelet-Ukrajna árulói".²³

Az állami osztály és a politikai pártok átalakulása

A független Ukrajna viszonylag lassan vált ki a szovjet múltból. A köztársaság kommunista párti vezetője, Leonyid Kravcsuk 1994-ig maradt elnök. A párt káderstruktúrája *neo-nomenklatúrává* alakult át (a szovjet idők átvilágított, rugalmas funkcionáriusai), amely Kijevben és Dnyepropetrovszkban összpontosult, politikai pozícióik és kapcsolataik pedig nagyrészt érintetlenek maradtak. Az állami ~~osztály~~ bürokrácia alsóbb szintjein is reprodukálódott, sőt, az állami foglalkoztatás is bővült. Zaporozsje (ukránul Zaporizzsja) esetében 1990 és 1996 között több mint kétszeresére nőtt a városi és tartományi közigazgatásban dolgozó tisztviselők száma. Hans van Zon és szerzőtársai a kialakuló új rendszert kvázi "feudálisnak" jellemzik, "kölcsonös horizontális függőségek bonyolult struktúrájával, világos központ nélkül, de ugyanazok az emberek által irányítva".²⁴ Nem meglepő, hogy a becslések szerint az ukránok 30 százaléka még 2013-ban is a

a tervezgazdaságot a kapitalizmussal szemben; és ha piacgazdaságot vezetnének be, 40-45 százalékuk úgy vélte, hogy azt erős állami szerepvállalással kellene kombinálni.²⁵

A pártrendszer is lassan vált ki a szovjet múltból, kezdetben az újjáéledő nacionalizmus lendületével. Kravcsuk politikai hatalmi bázisa egy nacionalista párt, a Rukh volt, amely már az 1980-as években elkezdett szerveződni Ukrajna legnyugatibb részein. A párt nem volt monolitikusan ukrán nacionalista, hanem egy föderalista irányzatot is magában foglalt.²⁶ A szélsőséges ukrán nacionalizmust az Ukrán Szociál-Nemzeti Párt (SNPU) artikulálta, amely a Bandera és az OUN hagyományában állt. Az SNPU-t 1991-ben Lvivben alapította Oleg Tyagnybok, Andrij Parubij és mások. A szervezet a náci *Wolfsangel* (Farkaskampó) jelet használta, és félkatonai szárnyában, az Ukrajna Hazafiában, amelyet 1998 és 2004 között Parubij vezetett, skinheadeket és footballhuligánokat szervezett.²⁷ Mint látni fogjuk, Parubij 2014-ben a Majdan fegyveres csoportjait vezette, és a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács (NSDC) titkára lett, amely testület minden katonai és hírszerzési tevékenységet felügyel, és ezt a tisztséget a puccstól az MH17-es járat lezuhanását követő három hétig töltötte be. A parancsnoksága alatt álló, orosz-ukrán felkelők ellen harcoló szélsőséges önkéntes zászlóaljok egyike, az Azov zászlóalj, a Farkaskampó jelet vette fel zászlajára.

Az ukrán nacionalizmus és az atlanti blokk közötti, az első hidegháborúból származó szövetség 1991 után új minőséget öltött. Az OUN egyes észak-amerikai emigránsai, a "galíciai unokatestvérek" ismét elkezdtek visszasodródni Ukrajnába, míg mások ott maradtak, hogy megszervezzék az ukrán nacionalizmus támogatását Oroszország ellen. Ugyanakkor az OUN veteránjai és válogatott nacionalisták megalakították az Ukrán Nemzetgyűlést (UNA) és annak fegyveres szárnyát, az Ukrán Népi Önvédelmet (UNSO), amely az ország egyik szélsőjobboldali formációja.²⁸

2004-ben, a narancsos forradalom évében az SNPU-t átnevezték *Szvobodára* ("Szabadság"). Parubij elhagyta a pártot és az Ukrajnai Hazafit, hogy csatlakozzon Viktor Jusczenko pártjához, a Mi Ukrajnához. A Szvoboda továbbra is antiszemita és oroszellenes, és szövetséges más szélsőjobboldali és neonáci pártokkal. Vezetője, Oleg Tyagnybok a Mi Ukrajnához tagjaként nyert parlamenti mandátumot. Jusczenko azonban kizárta a pártból, miután egy beszédében méltatta az OUN katonai szárnya által elkövetett háborús népirtást, miközben az ország felszabadítására szólított fel a "moszkovita-zsidó maffia" ellen.²⁹ Az Egyesült Államok kijevi nagykövetségének a WikiLeaks által közzétett táviratában az UNA-UNSO-t fasisztának minősítették. A jelentések szerint 1992-től kezdve a moldovai csapatokkal harcolt Transznisztriaiban, Grúzia oldalán Abházia ellen, a csecsenekkel Oroszország ellen, a szerbekkel együtt Koszovóban, majd a 2004-es választásokon Jusczenkót támogatta. Jusczenko viszont a neoliberális technokrata magatartást az ukrán szélsőjobboldali nacionalizmusban való részvétellel ötvözte.

A spektrum másik végén a posztsovjet pártok közé tartozott az eredetileg 1990-ben alapított és 1996 áprilisában SDPU(o), "egyesült" néven újraalapított Szociáldemokrata Párt. Viktor Medvedcsuk vezette, aki az oligarchia kezdetben erős kijevi frakciójának politikai vezetője, Leonyid Kucsma elnöki adminisztrációjának vezetője és a moszkvai orosz vezetés bizalmasa volt - 2004 után egyre kisebb jelentőségű tisztségek.³⁰ Végül ott volt a Kommunista Párt. A szavazatok mintegy negyedével a kilencvenes évek közepéig erős politikai erő maradt, majd hanyatlásnak indult, és Rukhhoz hasonlóan ellenzékiességre ítélték. A Kommunista Pártot a 2014-es puccs után betiltották. Az oligarchák felemelkedésével létrejött egyéb pártokról később lesz szó.

Az ukrán nemzetállami projekt

Kravcsuk, majd 1994-től Kucsma (akinek ukrán nyelvtudása valójában korlátozott volt) az ukránosítás politikáját követte egy új nemzet megteremtése érdekében, remélve, hogy mozgósítani tudja a szovjet- és oroszellenes érzelmeket. Kravcsuk úgy vélte, hogy ha a gazdasági reformok helyett az etnikai-nemzeti egységesítésre koncentrál, akkor képes lesz a posztszovjet államosztály befolyását újratermelni.³¹ Természetesen Kucsma gesztusokat tett Oroszország felé, hogy a választások során biztosítsa tekintélyét az orosz-ukrán szavazók körében, de 1996-ban jelezte, hogy Ukrajna a Nyugathoz való igazodással igyekszik megerősíteni Oroszországgal szembeni függetlenségét. "Mi nem vagyunk Svájc" - mondta, utalva Ukrajna alkotmányos semlegességére - "a NATO nem zárkozhat el egyetlen állam elől sem, és mi együttműködünk a NATO-val".³² A következő évben megállapodást írt alá a válsághelyzetekben való együttműködésről, de most már hangsúlyozta, hogy Ukrajnának nem áll szándékában csatlakozni a NATO-hoz Amint azt az **1. fejezetben** tárgyaltuk, Ukrajna 1998-ban csatlakozott a GUAM-hoz, és a koszovói válság idején megakadályozta az orosz szállítmányok Szerbiába való bejutását.

Az 1996-os alkotmány Ukrajnát egységes nemzetállamként határozta meg, amelynek nyelve az ukrán, az orosz pedig a kisebbségi nyelvek egyike. Az oktatók fizetésemelését az orosz nyelvről az ukránra való átálláshoz kötötték, és 1997 elején a zaporozsjei állami egyetem megszüntette az orosz nyelv és irodalom szakot, a személyzetet más karokra helyezte át, és csökkentette a hallgatók számát. A tudomány és a kultúra nyelvének, az orosz nyelvnek a kisebbségi státuszba való visszasorolása széles körű elégedetlenséghez vezetett.³³ A Nyugat azonban minden ilyen oroszellenes nacionalista politikát bátorított. Mivel az ukrán nyelv alig fejlődött ki modern nyelvként, a nacionalista törekvés azon munkálkodott, hogy megtagadja Ukrajna valódi történelmét, leminősítse kulturális és információs szintjét, és az oroszul beszélőket megbélyegzett kisebbséggé tegye.

Osztályképződés és oligarchia

Az ukrán gazdaság privatizációja - más posztszovjet köztársaságokéhoz hasonlóan - a milliárdosok és multimilliomosok oligarchiájának kialakulásával járt, akik az ország vagyonát egymás között osztják fel. Ha az ukrán ultranacionalizmus fasiszta előzményei magyarázzák a 2014-es puccs és az orosz-ukránok elleni, mészárlásokkal és háborús bűnökkel járó polgárháború lefolytatásának kulcsfontosságú aspektusait, akkor az oligarchák, akik a nacionalisták oldalán állnak a donbásszi riválisokkal szemben, adták a helyzet anyagi alapját.

Anders Åslund, a Carnegie Endowment for International Peace orosz és eurázsiai programjának igazgatója, a neoliberais kapitalista "átmenet" egyik építész, az Amerikai Ukrán Kongresszusi Bizottság (UCCA, lásd az **1. fejezetet**) kerekasztal-beszélgetéseinek résztvevője, csatlakozott az oligarchiát igazolók kórusához:

Az új tulajdonosok feltűnően gazdagok lettek... [de] mivel tulajdonjogaik gyengék voltak, az új vállalkozók, akiket általában oligarcháknak neveznek, a politikusok, bírák és más tisztviselők megvásárlásával biztosították tulajdonjogukat, amit korrupciónak vagy államfogásnak neveznek.³⁴

Ez az indoklás megmutatta, hogy az oligarchák mennyire központi szerepet játszanak a Nyugat projektjében. A korrupció, a politikusok és bírák megvásárlásának "biztosítása", vélte Åslund,

visszaszorul, ha a tulajdonjogok jogi védelme és a politika és a gazdaság formális szétválasztása lép a helyébe, ahogyan ez az Egyesült Államokban történt. Míg azonban az Egyesült Államokban a huszadik századforduló környékén a populista mozgalom és a progresszív szabályozási törekvések megszelídítették a rablóbárókat, addig Ukrajna milliárdosai esetében ez eddig nem történt meg, és az államhatalom felülről történő újbóli centralizációja sem történt meg, mint Oroszországban Putyin alatt. A közvélemény elégedetlensége a 2004-es narancsos forradalomban és a tíz évvel későbbi Majdan-lázadásban robbant ki, de mivel a kisebb oligarchák mindkét esetben arra használták ki az alkalmat, hogy a leghatalmasabb milliárdosoktól elragadják a hatalmat, egyik esemény sem taszította el az oligarchát mint olyat.

Eredeti felhalmozás a posztszovjet államosztály égisze alatt

Az ukrán kapitalista oligarchia fő frakciói közötti eredeti választóvonalak az ukrain szovjet hatalom regionális központjait reprodukálták: Kijev, Dnyepropetrovszk és a Donbassz, fő csomópontja Donyeck. A dnyepropetrovszki oligarchák voltak a kezdetben domináns erő; a kijevi csoport rövid ideig tartotta az egyensúlyt a felemelkedő keleti oligarchákkal (Kucsma második ciklusa alatt); míg a donyecki erők, amelyeket a politikában Viktor Janukovics képviselt, 2002 után kerültek előtérbe, ami a 2004-es narancsos forradalmat és a tíz évvel későbbi hatalomátvételt idézte elő. Az oroszellenes oligarchák ekkorra már a nyugati ukrán nacionalizmushoz igazodtak, bár soha nem teljesen.³⁵

Megkockáztatva egy összetett és változékony helyzet túlzott sematizálását, az ebben a fejezetben tárgyalt oligarchia fő szereplői és politikai szövetségeseik a nacionalista/föderalista és a dnyepropetrovszki-donyecki skálán helyezkednek el (2.2. ábra).

A Kucsma-elnökség (1994 és 2004 között) a posztszovjet neonomenklatúrából az oligarchiába való átmenetet inkubálta. Kucsma tagja volt az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottságának és a dnyepropetrovszki Juzsmash vállalat vezetője, amely szovjet interkontinentális rakétákat gyártott. Kravcsuk alatt egy évig miniszterelnök volt, majd saját pártot épített, maga mögött egyesítve a feltörekvő tőkésosztályt. Kucsma néhány korai támogatójának, köztük több miniszterelnöknek is el kellett menekülnie az országból, hogy elkerülje a lopás miatt indított büntetőeljárását. A leglátványosabb eset Pavlo Lazarenkoé volt (1996-97-ben miniszterelnök): 1999-ben az Egyesült Államokba menekült, ahol csalásért elítélték.³⁶ Kezdetben az újjgazdagok többnyire nyersanyagkereskedők voltak, akik Oroszországból vagy Törkmenisztánból származó gázzal kereskedtek, amelyek Ukrajna a tranzitközpontja. Az első oligarchák egyike, Ihor Bakai 1998-ban közismerten kijelentette, hogy "Ukrajnában minden igazán gazdag ember a gázzal kereste a pénzét".³⁷

Lazarenko különböző tisztségeket töltött be (Dnyepropetrovszk megye kormányzója, miniszterelnök), és segítette egy másik dnyepropetrovszki oligarcha, majd miniszterelnök, Julija Timosenko felemelkedését. Számos más posztszovjet milliomoshoz hasonlóan Timosenko karrierje a kommunista ifjúságban, a Komszomolban kezdődött a gorbacsovi *peresztrojka* idején. 1991-ben Timosenko és férje megalapították a KUB (Ukrán Benzin Vállalat) vállalatot, amely üzemanyagokat és kenőanyagokat importált Oroszországból az ukrán mezőgazdasági piac számára. Ezután a gázelosztó üzletágba is belevágott, és végül kiérdemelte a "gázherceg" becenevet. Lazarenko segítette Timosenkónak és a KUB-nak abban, hogy egy időre Ukrajna legnagyobb

gázimportőre legyen. Bár Lazarenko üzleti partnere volt mindvégig.

Politikusok			
<i>Ukrán nacionalistaFöderalista</i>			
Leonid Kravcsuk	Leonyid Kucsma		
	Pavlo Lazarenko		Viktor Janukovics
Julija Timosenko	Ihor Bakai*	Viktor Medvedcsuk	Mikola Azarov
Viktor Juscsenko		Szerhij Ljovocskin	Jurij Bojko*
Oligarchák (frakciók)			
<i>Dnyepropetrovzszk/ Narancs blokk</i>	<i>Kijevi blokk/ Kucsma szövetségesei</i>		<i>Donyeck/ föderalista blokk</i>
Julija Timosenko (YESU)	Viktor Medvedchuk		Rinat Akhmetov (1, SMC)
Viktor Pinchuk (4, Interpipe)	(médiá)		Borisz Kolesnyikov (28, Ukrinvest)
Ihor Kolomoiskij (3, Magán)	Ihor Surkis (bankok, futball)		Szergej Taruta (15, ISD)
Henadij Boholyubov (2, Privát)			Oleg Mkrtschan (16, ISD)
Konstantin Zhevago (5, Ferrexpo)	Ihor Bakai* (Interhaz)		Andriy Verevskiy (17, Kernel)
Szerhij Tihipko (22, TAS)			
Petro Porosenko (13, Ukroprominvest)			Dmytro Firtash (7, RUE)
Yuri Kosyuk (11, MHP)			

2.2 Az ukrán oligarchia fő választóvonalai Kucsma alatt.
*jelzi a Naftogaz Ukrainiy vezetőit.

Timosenko 2010-ig, Janukovics elnökké választásának időpontjáig megúsza az ukrán és az amerikai büntetőeljárást.³⁸ Lazarenko és Timosenko már korán kapcsolatot ~~teremt~~ az oligarchia dnyepropetrovzszi frakciója - amely akkor volt a legerősebb, amikor ő volt a miniszterelnök - és az ukrán nacionalizmus között. 1994 márciusában megalapították a Hromada (Közösség) pártot, amelynek Timosenko jellegzetes fonott frizurája a nacionalisták által nagyra becsült ukrán hajadon megjelenését kölcsönözte. 1996-ban beválasztották a parlamentbe, még mindig Kucsmat támogatva, aki szerepet játszhatott abban, hogy a népszerű Lazarenkót, potenciális riválisát száműzetésbe kényszerítette.³⁹

Ezek a fejlemények azonban csak előzmények voltak. Az ukrán gazdaság privatizációja csak 1994 októberében kezdődött meg komolyan, amikor az IMF 375 millió dolláros rendszerszintű átalakítási hitelt nyújtott. Viktor Juscsenko, az új Ukrán Nemzeti Bank akkori vezetője lett a szükséges reformok végrehajtója (miközben elsikkasztotta a rábizott IMF-pénz egy részét). Az ukrán valuta leértékelése után

valuta, az elszabadult infláció az 1993-as közel 5000 százalékról 1997-re 10 százalékra csökkent.⁴⁰ Ez a reálbérek zuhanásával és a kenyér, a villamos energia, a tömegközlekedés és az üzemanyag drasztikus áremelkedésével járt, ami széles körű éhezéshoz vezetett, miközben a kereskedelem felszabadítása azt eredményezte, hogy az amerikai gabonatöbbletet és élelmiszersegélyt az ukrán piacra dobták, ami a helyi gabonatermelőknek, akik már így is növekvő szállítási és energiaköltségekkel szembesültek, alákínált.⁴¹

Az eredeti kisajátítás és a felhalmozás mindig erőszakkal jár, és a posztsovjet államokban a folyamat a bűnös privatizációt a tőkemobilitással ötvözte a külföldi adóparadicsomokon keresztül.⁴² Ez illeszkedett a rabló neoliberalizmushoz, amely ekkorra már Nyugaton is a kapitalista uralom uralkodó formájává vált. Tekintettel Ukrajna kiterjedt gázvezeték-hálózatára, amely a gázt belföldön és Európába szállította, a főnyeremény nemcsak a gáz volt, hanem az azt a csőgyártással és a vasfémekkel összekötő terméklánc is.⁴³ Amikor a sokterápia okozta infláció és az adósságszűdők háttérbe szorították a pénzgazdaságot, és a kereskedelmet cserekereskedelemre szorították vissza, kereskedelmi vállalatok alakultak, hogy ezt ágazatspecifikus módon kezeljék. A gázt például túlárzott csövekre cserélték, ami a csőgyártóknak kedvezett. Viktor Pinczuk, a Komszomol másik tagja, a ciprusi székhelyű Interpipe vállalatba tömörítette gázcső üzletágát.⁴⁴

1994-95-ben Timosenko és Lazarenko bevonták Pinczukot egy olyan vállalkozásba, amely türkmén gázt importált az ukrán hálózaton keresztül történő elosztás céljából; a Timosenko-Lazarenko céget a KUB-ot átalakították és YESU (United Energy Systems of Ukraine) néven jegyezték be. A Kucsma pártfogása kulcsfontosságú tényező volt az új szövetségben (2002-ben Pinczuk feleségül vette Kucsma lányát), és Pinczuk gyakorlatilag Timosenkóval és Lazarenkóval együtt irányította a gáz-cső-fém termékláncot, amíg az utóbbi az Egyesült Államokba nem szökött. Szintén érintett volt az Itera, egy floridai székhelyű vállalat, amely az orosz Gazpromtól kapott engedély alapján türkmén gázt importált Ukrajnába. Az Itera kulcsfigurája Dmytro Firtash volt, akit a Gazprom munkatársának tartanak, és aki közvetve kapcsolatban áll az ukrainai orosz befolyással.⁴⁵

Két másik dnyepropetrovszki oligarcha, Ihor Kolomojszkij és Hennagyij Boholjubov szintén Julija Timosenko korai szövetségesei voltak. A két férfi 1992-ben megalapította a Privatbankot, amely végül Ukrajna legnagyobb bankja lett, hogy támogassa burjánzó üzleti érdekeltségeiket.⁴⁶ Kolomojszkij Pinczukkal együtt a 2014-es hatalomátvétel fő nyertese lett az oligarchia legfelsőbb körén belül.

Az ukrainai cimborakapitalizmus nem csak a magánvagyonról szól. Az oligarcháknak a névleges állami monopóliumok felett gyakorolt hatalmán keresztül is működik; a legélesebb belső harcok némelyike ezekről szövegezt, nevezetesen a Naftogaz Ukrajiniy-ról. A Naftogaz az "állami tulajdonú vállalat" egyik kulcspéldája, amely egy "nem életképes gazdaságot" tart a helyén - ezt a kifejezést az amerikai külügyminisztérium tervezői használták Krasner és Pascual alatt a gazdasági rendszerváltás fő célpontjának meghatározására (lásd az 1. fejezetet). Az ukrainai hazai ragadozóknak azonban más prioritásaik vannak, amelyeket a nyereség elvonását lehetővé tevő stratégiai kinevezéseken keresztül érvényesítenek. 2015-ig Kolomojszkij Privatbankja 42 százalékos tulajdonosa volt a Naftogaz Ukrainy leányvállalatának, az Ukrnafta-nak. Boholjubov igazgatótanácsi elnöki szerepén keresztül az Ukrnafta-t gyakorlatilag Kolomojszkij irányította. Ugyanezt a konstrukciót alkalmazták a Naftogaz Ukrainy többségi tulajdonában lévő másik vállalat, az Ukratnafta esetében is, amely Ukrajna legnagyobb és egyetlen működő finomítóját

MEGOSZTOTT
UKRÁN
működteti Kremencsukban. ⁴⁷

Időnként történtek neoliberális ihletésű kísérletek az oligarchikus struktúra felbomlásására, de ezek sikertelenek maradtak. Így Lazarenko 1997-es miniszterelnöki menesztése után a reformerek egy csoportja Szerhij Tihipko oligarcha bankár és akkori gazdasági miniszter vezetésével megpróbált piacgazdaságot létrehozni, de két év után feladták. A közszféra és különösen a Naftogaz magánjóságok feletti ellenőrzésért folytatott harcok csak új lendülettel folytatódtak.⁴⁸

Miután Lazarenko az Egyesült Államokba menekült, Timosenko megalapította etnikai ukrán nacionalista pártját, a Batykvivcsinát (Haza), míg Kucsma az 1999-es újraválasztása érdekében közeledett a felemelkedő donbászi oligarchákhoz. Ezek az oligarchák a gázellátási üzletágban is érdekeltek voltak, és Kucsma úgy alkalmazkodott hozzájuk, hogy Timosenko JESZU-ját kivonta a gázpiacról, és vagyonát többek között Pincsuksnak adta át, miközben az Iterához kapcsolódó Firtas is bekapcsolódott. Most Timosenko a demokrácia bajnokaként találta fel magát, és támadni kezdte az elnököt autokratikus uralma miatt az 1995-ös alkotmánymódosítások nyomán, amelyek új hatásköröket ruháztak az elnökre. Hogy időt nyerjen és összegyűjtse a Kucsma elleni küzdelemhez szükséges forrásokat, még az elnökválasztás elhalasztását is javasolta, kiváltva ezzel a hatalom haragját, beleértve egy (sikertelen) kísérletet parlamenti mentelmi jogának felfüggesztésére.

Elő ciklusában Kucsma képes volt egyensúlyt teremteni a különböző kapitalista klánok között, és ezzel a hatalom további növekedését irányította. Mivel azonban Ukrajna GDP-je 1990 és 1999 között meredeken, 81,5 milliárd dollárról 31,6 milliárd dollárra csökkent, a közmegebecsülése szenvedett.⁴⁹ Kénytelen volt Moszkvából közvélemény-menedzsereket alkalmazni, akik már segítettek Jelcin orosz elnök 1996-os valószínűtlen újraválasztásában. A szimpatizáns oligarchák (nevezetesen Viktor Medvedcsuk és Kucsma veje, Pincsuks) olyan sok médiumot kezdtek felvásárolni, hogy az "oligarcha" a közbeszédben a médiabárá színimájává vált.⁵⁰ Az e körökből érkező segítségnek, két rivális jelölt halálának - V. Hetman volt jegybankár 1998-ban egy donyecki gengszter lőtte agyon, V. Csornovil, a Ruh szóvivője pedig egy évvel később halt meg egy gyanús autóbalesetben, amelyet állítólag a belügyminiszter, Jurij Kravcsenko milicista tábornok szervezett - és a Ruh párton belüli, szintén Kravcsenko által szervezett szakadásnak köszönhetően Kucsmának sikerült legyőznie kommunista riválisát.⁵¹

A választások megnyerése után Kucsmának meg kellett találnia a módját, hogy ellensúlyozza rohamosan csökkenő népszerűségét, és fedezze a hátát Dnyepropetrovszkban és az ország nyugati részén. Ezt úgy érte el, hogy Juscsenkót nevezte ki miniszterelnöknek, Timosenkót pedig miniszterelnök-helyettesnek az üzemanyag- és energiaügyi tárccával. Timosenko most megkezdte a gázvásárlás központosítását a Naftogaz Ukrajniban és a közvetítők eltávolítását a Gazprommal kötött közvetlen megállapodások révén, de az irányításért folytatott harcok ezzel nem értek véget.⁵² A dnyepropetrovszki frakció gyakorlatilag szétesett; helyette az oligarchia gazdaságilag gyenge, de politikailag legerősebb frakciója, a kijevi csoport került az irányítói székbe, legalábbis 2002-ig. Viktor Medvedcsuk, a Szociáldemokrata Párt vezetője volt az elnöki adminisztráció vezetője Kucsma második ciklusában. Ő volt az egyik tagja az úgynevezett "kijevi hetesnek", amelyhez a Surkisz fivérek, Hrihorij és Ihor (a Dinamo Kijev labdarúgóklub tulajdonosa) is tartoztak. Mint említettük, Medvedcsuk közel állt az orosz vezetőkhez, és ebben az időszakban javultak a Kijev és Moszkva közötti kapcsolatok.⁵³

A gazdasági stagnálás és a növekvő szegénység közepette a kapzsi oligarchiával szembeni elégedetlenség akkor forralt ki, amikor 2000 novemberében nyilvánosságra kerültek azok a felvételek, amelyeket az elnöki őr, Mikola Melnyicsenko készített Kucsma irodájában. Ezek a felvételeken Kucsma azt javasolta, hogy az újságíró, Heorhij Gongadzét, aki Kucsma körének üzleti ügyleteiről tudósított, deportálják szülőföldjére, Grúziába: "A csecseneknek el kell őt lopniuk és el kell dobniuk". Gongadzét előző szeptemberben rabolták el, és lefejezett holttestét két hónappal később Kijev közelében találták meg, kegyetlen kínzások nyomaival.⁵⁴ Később kiderült, hogy Kravcsenko belügyminiszter utasított egy Pukacs tábornokot Gongadze elrablására és meggyilkolására. Pukacs a bíróságon beismerő vallomást tett; magát Kravcsenkót a vallomástétel előtti éjszakán ölték meg 2005 márciusában. A botrány, a "Kuchmagate" tömeges tüntetéseket váltott ki a kormány ellen, és az elnök lemondását követelte. Pinczuk médiájának minden erejével azon volt, hogy megvédje apósa jó hírnevét.⁵⁵

A Melnyicsenko-felvételek betekintést nyújtanak abba is, hogy az oligarcha hogyan osztotta fel egymás között Ukrajna vagyonát. Az egyik felvételen Mykola Azarov, az Adófelügyelet vezetője (és később Janukovics miniszterelnöke) azt mondja Kucsmanak, hogy felfedezte, hogy a már említett Ihor Bakai, a Naftogaz Ukrajiniy akkori vezetője legalább százmillió dollárt sikkasztott. Azarov ezután elmagyarázza, hogy azt mondta Bakainak, hogy ennek minden nyomát tüntesse el. Kucsma egyetért, és hozzáteszi, hogy ő maga is azt mondta Bakainak: "nem fogjuk örökké védeni a seggedet".⁵⁶ A Kuchmagate mégsem vonta ellenőrzés alá az oligarchák fosztogatását. Valójában az oligarchák kormányzati befolyása még teljesebbé vált, amikor Kucsma a rivális donyecki frakciónak kedvezett azzal, hogy annak politikai frontemberét, Viktor Janukovicsot nevezte ki miniszterelnöknek.

Amíg nem kért menedéj jogot az Egyesült Államokban, Melnyicsenko a független Ukrajna hírszerző szolgálatának, az SBU-nak volt a tisztje, egy olyan intézménynek, amelynek bünyügyi műveletei Misha Glenny szerint "az államhatalom és az oligarchia összeolvadásának szuperragasztóját szolgáltatták".⁵⁷ A különböző rendszerváltások során a szolgálat továbbra is a bűnözés és a korrupció melegágya maradt, beleértve a mükincslopást is. Valentin Nalivajcsenko, aki a narancsos forradalom után az SBU vezetője volt, amíg Janukovics ki nem rúgta, majd a puccs után visszahelyezte, és 2015 júniusában ismét kirúgta, még diplomataként régiségek csempészésén bukott le; a szolgálat később más látványos mükincsrablásokban is részt vett. Annak ellenére, hogy az SBU-t az ENSZ szisztematikus kínzással is vádolta, gyakorlatilag a Malaysian Airlines MH17-es járatának katasztrófája ügyében folytatott büntetőeljárás élére kerülhetett, amint azt az 5. fejezetben tárgyaljuk.⁵⁸

Dnyepropetrovszkból a donyecki primátusba

2002 végétől az oligarchia már nem csak időszakosan képviseltette magát a kabinetben, hanem a kormányra is ráerőltette magát. Az átmenetet a donyecki frakció felemelkedése tette teljessé.⁵⁹ Inentől kezdve az oligarchián belüli küzdelmek egyre inkább úgy alakultak, hogy a kisebb oligarchák, a dnyepropetrovszki vagy a nyugati országrészről származó oligarchák megpróbálták a népi elégedetlenséghez csatlakozni, hogy kiszorítsák riválisaikat: először a 2004-es "narancsos forradalomban", végül a Majdan-felkelésben, majd a 2014 februári fegyveres puccsban.

A donbásszi privatizációk sokkal inkább az erőszakos bűncselekményekre támaszkodtak, mint az ország más részein, ahol elsősorban csalás és sikkasztás történt. Az eredeti felhalmozás erőszakos jellegét jelzi, hogy 1988 és 1997 között a bűnözés Ukrajnában két és félszeresére nőtt; az általános gyilkossági ráta az 1990-es 9/100 000-ról 1995-re 21-re emelkedett. Ugyanakkor csak Donyeckben 1991-ben 55 rendezett gyilkosság történt, ami 1992-ben heti 5-6-ra emelkedett.⁶⁰ Ha az eredeti dnyepropetrovszki frakcióban a zsidók voltak kiemelkedőek (Lazarenko, Pinczuk, Kolomojszkij és még néhányan), a Donbasszban a tatárok. Akhat Brahin ("Alec, a görög") és segítőtje, Rinat Akhmetov került ki győztesként az első fordulóból. A közös üzleti birodalmukat gyilkosságsorozatot követően 1995-ben Akhat Brahin maga is felrobbantotta magát egy futballstadion VIP-páholyában, így Akhmetov maradt a fő tulajdonos. Miután 1995-ben és 1996-ban további gyilkosságok nyomán további vagyontárgyakkal gyarapodott, Akhmetov a cégek egész sorát a System Capital Management (SCM) vállalatba tömörítette.⁶¹ Az SCM ellenőrizte Ukrajna szén- és acéliparának legnagyobb szeleteit, és az ukrán gazdaság mintegy negyedét tette ki, így Akhmetov lett az ország leggazdagabb embere. Az SCM székhelye Cipruson van, a Metinvest pénzügyi vállalat Hollandiában, Hágában, és emellett Ahmetovnak Londonban és Genfben is vannak irodái.⁶²

A dnyepropetrovszki vagy kijevi frakciókkal ellentétben, amelyek a posztszovjet állami osztály alakjai körül kristályosodtak ki, a donyecki kapitalistáknak új politikusokat kellett toborozniuk, akik választásokat nyerhetnek számukra. Akhat Brahin meggyilkolása után Akhmetov és oldalbordája, Borisz Kolesznyikov Viktor Janukovicsot választotta ki erre a szerepre. Janukovics felemelkedése sokat köszönhet annak, hogy a szovjet időkben erőszakos bűncselekmények miatt bebörtönözték, és ez idő alatt megismerkedett a börtönököt irányító biztonsági szektorral. Szabadulása után figyelemre méltó adminisztratív tehetségről tett tanúbizonyságot, és a szénszállítás vezetőjévé emelkedett (ami kulcsfontosságú a három fő ukrainai terméklánc közül kettőben), és ebben a minőségében közel került Akhmetovhoz és Kolesnyikovhoz. Ők nevezték ki 1996-ban a donyecki terület kormányzójává.⁶³ A donyecki frakció pártja az 1993 végén indított és 1995 végén hivatalosan bejegyzett "Interregionális Blokk a Reformokért" volt. Ez volt a föderalista Régiók Pártjának előfutára, amely a 2014. februári puccs általi eltávolításáig hatalmon maradt.⁶⁴

Az egyik további ok, amiért a donyecki fővárosi frakció megalakulása a többihez képest később, a keleti nehézipar szoros integrációja volt a volt Szovjetunió gazdaságába. Mint Julija Jurcsenko megjegyzi, a Donyeck-Luganszk-Dnyepropetrovszk-Zaporozsje területen az ipari vállalatok 69 százaléka az összuniós minisztériumok, nevezetesen a védelmi minisztérium égisze alatt működött; szemben az Ukrajna egészére vonatkozó 56 százalékkal.⁶⁵ Az Oroszországtól való elszakadástól való kilábaláshoz és a nehézipar újjáélesztéséhez kulcsfontosságú volt az energia, de ez Timosenko és Lazarenko ellenőrzése alatt állt. Bármely nagyobb donbásszi ipari művelet sikere - most, hogy a parancsgazdaság már nem nyújtott védelmet - ezért az olcsó energiától függött, mivel az energiafelhasználás, például az acélgártásban, kétszer olyan magas volt, mint a nyugati modern malmokban.⁶⁶

A donyecki erők már 1995-ben a Lazarenko és Timosenko JESZ létrehozására a Donbassz Ipari Szakszervezet (ISD) létrehozásával válaszoltak. Ennek vezetője Akhmetov egyik cimborája, Jevhen Scserban volt, aki a Brahin-Akhmetov banda soraiban emelkedett fel. Más donyecki oligarchákkal együtt meggyilkolták.

1996 közepén, egy Lazarenko elleni sikertelen merényletet követően.⁶⁷ Ennek ellenére a donyecki érdekek megnyugtatóására Lazarenko, aki akkoriban miniszterelnök volt, Janukovicsot a regionális közigazgatásban betöltött befolyásos pozícióba nevezte ki. "Egy évvel később, 1997-ben Janukovics már a régiót irányította" - írja Szergej Leshcsenko. "Az ezt követő öt évben az Akhmetov-klán pénzügyi és politikai hatalmi tartalékokat halmozott fel Janukovics pártfogása alatt."⁶⁸ Nem sokkal Lazarenko 1997-es lemondása után az ISD, amelyet immár Akhmetov hadnagyai, Szergej Taruta és Oleg Mkrtsan irányítottak, a donyecki terület gázpiacának mintegy 80 százalékát ellenőrizte, és csaknem kiszorította onnan a JESU-t.⁶⁹

Az erős állam feltámadása Oroszországban Vlagyimir Putyin vezetésével az ukrainai gázellátásra is kihatott. Mint láttuk, Putyin felemelkedésének előfeltétele az államkapitalista fordulatnak ellenálló oligarchák elleni fellépés volt. Putyin a Gazprom élén Rem Vjahirev helyére egykori KGB-s kollégáját, Alekszej Millert ültette, és ez a lépés visszhangot keltett Ukrajnában. Miután Lazarenko 1999-ben az Egyesült Államokba menekült, Julija Timosenko és férje családi ügyek célpontjává váltak a YESU-ban betöltött szerepük miatt. 2001-ben kénytelen volt ismét lemondani miniszterelnök-helyettesi tisztségéről, aminek következtében elvesztette az állami monopólium, a Naftogaz Ukrajniny feletti ellenőrzést. A YESU vagyontát újraprivatizálták, és 2002-3-ban Akhmetov SCM-jébe került.⁷⁰

A Gazprom mostanra a floridai székhelyű Iterát is eltávolította az Ukrajnába irányuló szállításainak közvetítőjeként, és 2002-ben az EuralTransGaz (ETG) váltotta fel. Az ETG kapta meg a Gazprom és a Naftogaz Ukrainiy közötti gázkereskedelem felügyeletét, mindkettő állami tulajdonban van, de mint a Naftogazról szóló tárgyalásunkban láttuk, magánellenőrzés alatt áll. Az ETG-t a Gazprom megbízásából, off-shore műveletként hozták létre, székhelye egy kis magyar faluban volt, a névleges tulajdonosok operett szereplőgárdájával.⁷¹ Amikor azonban kiderült, hogy az ETG csupán egy hatalmas pénzmosási művelet, a Gazprom ismét kivonta az Ukrajnával folytatott gázkereskedelemből, és 2004-ben a Gazprom és a Centragas Holding közös vállalatával, a RosUkrEnergóval váltotta fel. Firtash most az Itera vagyontát a Centragasra ruházta át (egy másik off-shore művelet, ezúttal Ausztriában); közeli munkatársával, a Naftogaz Ukrajniny akkori vezetőjével, Jurij Bojkóval és Kucsma tanácsadójával, Szerhij Ljovocskinnal most már ténylegesen irányította az ukrán gázellátást.⁷² 2004 novemberében Janukovics, Kucsma miniszterelnöki tisztségének utolsó napjaiban, aláírta azt a rendeletet, amely a RosUkrEnergó számára az ukrainai gázkereskedelem monopóliumát biztosította.⁷³

Slawomir Matuszak szerint Firtash üzleti érdekeltségei nem könnyen nyomon követhetők (ahogyan Akhmetové vagy Pincuké); valószínűleg az orosz tőkét képviseli. A RosUkrEnergó és a belőle kivált pénzügyi csoport, a RUE "véltetően a leginkább oroszbarát csoport az ukrán politikai és üzleti eliten belül, mivel képviselői számos alkalommal lobbiztak orosz érdekek mellett".⁷⁴ Ez annak fényében jelentős, hogy a 2013. novemberi vilnusi EU-csúcstalálkozót megelőzően az Egyesült Államok maximális nyomást gyakorolt Firtasra, hogy Janukovics aláírja az uniós társulási megállapodást, és az Egyesült Államok kiadatási eljárást rendelt el, majd megszüntette az akkor Bécsben tartózkodó oligarcha ellen.

2004-ben a donyecki frakció felemelkedését rövid időre megszakította a narancsos forradalom, amely azt követően tört ki, hogy kiderült, hogy a Juscsenko és Janukovics közötti elnökválasztási versenyt manipulálták. Mint említettük, Ukrajna oroszellenes és Nyugat-barát oligarchái és az általuk ellenőrzött politikai formációk számára az egyetlen esély az orosz-ukrán déli részen működő föderalista erők

felemelkedésének megakadályozására.

és kelet felé, a hatalmas donyecki blokk és a Firtas RosUkrEnergó által támogatva, az volt a céljuk, hogy megpróbálják magukat a politikai elégedetlenség kitöréséhez kötni, és így visszaszerezni az államhatalmat. Ez volt az a forгатókönyv, amely először a narancsos forradalomban játszódtott le.

Az uralkodó klikk bűnözői módszerei iránti undor már a 2002-es parlamenti választásokon is segítette a Juscsenko-féle Mi Ukrajnánkat (a szavazatok 24 százalékát szerezte meg, 111 mandátumot szerezve). Pedig őt is oligarchák támogatták, többek között a későbbi polgárháborús elnök, Petro Porosenko. Ennek ellenére Janukovicst kinevezték miniszterelnöknek, hiszen ő is jól szerepelt, és mögötte állt Ahmetov. 2004-re azonban az összes nagy oligarcha attól tartott, hogy a Juscsenko által szorgalmazott neoliberális reformok ártnanak az érdekeiknek, ezért haboztak, hogy teljes mértékben támogassák őt az elnökválasztási versenyben. Még Kolomojszkij, a nagyhatalmú Glavred médiakonglomerátummal, is távol tartotta magát a kampánytól. Kucsma is Janukovicst támogatta, de nem lelkesedésből, hanem ugyanazokból az okokból, mint az oligarchák, és azért, hogy őt magát ne vonják felelősségre a Kucsma gate miatt.⁷⁵

A 2004-es elnökválasztási kampányt az oligarchák bűnözői által kifejlesztett fegyverekkel vívták. Itt Donyeck a maga nemében egy külön osztályba tartozott. Juscsenkónak úgy kellett kampányolnia, hogy mérgezés miatt eltorzult az arca, míg Janukovicst szavazatcsalással szerezte meg első áldozatát. Minden "színes forradalom" szokásos nyitó lépéseként két civil szervezet vitatta az eredményt az exit pollok alapján. Ebben az esetben a szavazat-hamisítás és a Választási Bizottság bűnrészessége megfelelően megállapításra került. Julija Timosenko tiltakozásra szólította fel támogatóit, és félmillióan gyűltek össze a kijevi Majdan téren a *Pora* ("Elég") mozgalom égíse alatt. Amikor úgy tűnt, hogy az erő az egyetlen módja a tüntetések elfojtásának és Janukovicst győzelmének kikényszerítésének, néhány donbászi oligarcha valóban dezertált a Janukovicst-táborból, nevezetesen az ISD mögött álló Taruta és Mkrtsan.

Ukrán törésvonalak és a kelet-nyugati dilemma

A donyecki blokk folytatta felemelkedését, de az oligarchia centrifugális tendenciáknak volt kitéve, amelyek kölcsönhatásba léptek a nyugat-keleti, és a kapitalista klánok szempontjából a dnyepropetrovszki-donyecki törésvonalakkal. Ezek a rivalizálások - írja Julija Jurcsenko - "lettek a fő okai a narancsos forradalom utáni elhúzódo politikai válságnak, amely - más fejlemények mellett - ténylegesen a Régiók Pártja győzelméhez vezetett a 2007-es parlamenti választásokon".⁷⁶ Ettől kezdve a föderalista blokk tovább szilárdította hatalmát, míg nem kiszorult, amikor Janukovicst 2013-14-ben már nem tudta kezelni az EU-val és Oroszországgal kialakult háromszögkonstellációt.

A narancsos forradalmat "a milliomosok lázadásaként jellemezték a milliárdosok ellen",⁷⁷ és elnöké választása után Juscsenko megígérte, hogy éles határvonalat húz az üzleti élet és a kormányzat között. Ennek ellenére több oligarchát is beiktatott első kormányába.⁷⁸ 2005 januárjában Timosenkót nevezte ki miniszterelnökké, ahogyan arról a választások előtt megállapodtak. Ő indított "háborút az oligarchák ellen", vagyis a többi oligarcha ellen: Ahmetov és Pinczuk, akik mindössze 800 millió dollárért megvásárolták a Kucsma elnökségének utolsó hónapjaiban privatizált Krivorozszztalt, Ukrajna legnagyobb kohászati vállalatát.⁷⁹ A narancsos lázadás után az állam visszavette és eladta a vállalatot

4,2 milliárd dollár Lakshmi Mittalnak.⁸⁰ Kolesnikov, Ahmetov segítője, a Donbassz szószólója.

autonómiát, és akkoriban a donyecki oblasztyi tanács vezetőjét, letartóztatták, mert rajtaütött a narancsosok egyik támogatói üzleti csoportján. A Kolomojszkij és Boholjubov Privat csoportja viszont, amely Timosenko választási kampányát finanszírozta, nem szenvedett kárt.⁸¹

Porosenko sem, aki Juscsenko közeli családi barátja, bár nem lett miniszterelnök, ahogyan azt várta. Amikor Timosenkót választották meg helyette, ez tartós viszályhoz vezetett közöttük. A későbbi elnök a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács élére került, amíg 2005 szeptemberében korrupciós vádak miatt el nem bocsátották.⁸² Porosenko a vagyonát nagy szovjet vállalatok privatizációja révén szerezte, az egyiket Leninről nevezték el (a Leninszkaja kuznyica hajógyárat), a másikat egy Marxról elnevezett cukrászüzemet, amelyet 1996-ban az új tulajdonos nevének középső része után átkereszteltek Roshenre. Ezeket az ő holdingjába, az Ukrprominvestbe tömörítették. Porosenko tipikus politikai opportunista, vagy attól függően, hogy ki milyen nézőpontból nézi, centrista politikus. Eredetileg Medvedcsuk Szociáldemokrata Pártjának (kijevi frakció) parlamenti képviselőjeként lépett be a politikába, egyik alapítója volt Janukovics föderalista Régiók Pártjának (Donyeck), majd 2001-ben csatlakozott Juscsenko nemzetiszocialista "Mi Ukrajnánk" blokkjához, támogatva az akkori miniszterelnök rövid életű piaci reformjait.⁸³ Miután szerepet játszott a narancsos forradalomban, 2009-10-ben még Juscsenko külügyminisztere is volt, mielőtt visszatért Janukovics táborába, aki egy (kevésbé kiemelt) miniszteri posztra segítette.⁸⁴

Történt, hogy Timosenko nem nagyon tudta kihasználni miniszterelnöki pozícióját. Pártjából csak egy személyt vitt be a kormányba,

A. Turcsinov, a későbbi puccsista elnök, akit a hírhedt biztonsági szolgálat, az SBU vezetőjévé neveztek ki.⁸⁵ Hamarosan Juscsenko és Timosenko között is elmérgesedett az ellenségeskedés, de a 2006-os parlamenti választásokon az ő pártja jobban szerepelt, mint az elnöké, akinek a 2010-es elnökválasztáson 5 százalékra adta a támogatottsága.

A Régiók Pártja, a szocialisták és a kommunisták koalíciója 2006 augusztusában ismét Janukovicsot választotta miniszterelnökké, és ezt a tisztséget a 2007-es előrehozott parlamenti választásokig töltötte be. Ez elősegítette a Donyecki Blokk és a Régiók Pártja újbóli felemelkedését. A 2006-os és 2007-es választások legfőbb eredménye a kijevi frakció és annak politikai hordozója, Medvedcsuk Szociáldemokrata Pártja háttérbe szorulása volt.⁸⁶ Timosenko blokkja jól szerepelt, és Juscsenko támogatásával ismét miniszterelnöki tisztséget szerzett. Ezúttal 2010 márciusáig maradt hivatalában. Ekkor folytatta a gázellátás feletti ellenőrzés megszerzéséért folytatott kampányát. A Firtash-féle RosUkrEnergo, amely túlélte a narancsos forradalmat és megerősítette pozícióját Janukovics alatt, kivonult a gázkereskedelemből. Ez 2009 januárjában az orosz gázszolgáltatás gátló leállításához vezetett.⁸⁷

Az Egyesült Államokat jól tájékoztatták az oligarchák küzdelmeiről, és komoly bizalmatlansággal szemlélték a föderalista blokk politikai megerősödését. A kiszivárgott táviratok szerint azonban aggodalomra adtak okot Timosenko populista kampányígéretei is. Firtas most a királycsináló szerepét vette át, amely szerep a 2014. márciusi bécsi megállapodásban csúcsonodott ki, amikor Porosenkónak adta át az elnöki tisztséget, a kijevi polgármesteri széket pedig egyetlen igazi kihívójának, a bokszoló Vitalij Klitschkónak. Mivel Kucsma javaslatai az elnökség megerősítéséről nem váltak törvényerőre, volt

nagyobb hangsúlyt fektetett a parlamenti koalícióépítésre, és ebben Firtas volt a legügyesebb. A Régiók Pártjában is ő bizonyult a meghatározó erőnek, erősebbnek, mint Akhmetov.⁸⁸ A WikiLeaks-táviratok szerint Firtas azt mondta az amerikai nagykövetnek, hogy megakadályozta a Timosenko Haza Pártja és a Régiók Pártja közötti koalíciót, és ehelyett a Régiók Pártja és Juscsenko Mi Ukrajnánk pártja közötti koalícióra törekedett.⁸⁹ Ez megerősítette a Régiók Pártját, de egyben az oligarchák (valamint az Egyesült Államok és Európa) aggodalmát is tükrözte, hogy Timosenko esetleg túl messzire megy az oligarchák elleni kampányban.

2009-10-re a narancsos forradalom Timosenko és Juscsenko szárnya nyíltan háborúban állt egymással. Timosenkót Kosztyantin Zsevago, a leggazdagabb oligarcha és számos kisebb személyiség támogatta, Juscsenkót pedig Porosenko. Más oligarchák, mint például Kolomojszkij és Boholjubov a Privat csoportból, attól függően támogatták egyik vagy másik oldalt, hogy melyik szolgált nekik a legjobban. Ahogy Juscsenko támogatottsága tovább csökkent, néhány korábbi oligarcha támogatója átállt Timosenko oldalára, például az ISD tulajdonosai, Vitalij Hayduk és Taruta.⁹⁰ Összességében a 100 leggazdagabb oligarcha immár Ukrajna GDP-jének 80-85 százalékával egyenértékű részesedéssel rendelkezett.⁹¹

Az anyaország és egy új versenyzői blokk között: Oroszország, a BRICS és az Eurázsiai Unió

A Szovjetunió felbomlása gazdasági pusztítást okozott, mivel a szovjet gazdaság az utódállamok közötti felosztás miatt megszakadt. A függetlenség elnyerése után Ukrajna gazdasági kapcsolatai Oroszországgal először lassan, majd 1994 után egyre meredekebben romlottak. Abban az évben Ukrajna exportjának 68 százaléka a volt szovjet köztársaságokba irányult, 1996-ra ez 36 százalékra csökkent. A FÁK szabadkereskedelmi övezetének bejelentése ellenére a kereskedelmi korlátok emelkedtek, és 1996 végén Kucsma gazdasági háborúra panaszkodott, amikor Oroszország 20 százalékos vámot vetett ki az Ukrajnából származó importra, amire Kijev hasonlóképpen válaszolt. Belülről nézve az a hatás, hogy Európában alternatív piacokat választhattak, csődök láncolatát indította el, amint a szovjet korszak beszállítóit mások váltották fel.⁹²

A több mint 40 milliós piac ígérete kezdetben számos nyugati vállalatot csábított Ukrajnába, köztük számos nagy amerikai vállalatot, különösen a könnyű fogyasztási cikkek területén. Már 1996-ra azonban olyan vállalatok, mint a Coca-Cola és a Reynold's Tobacco kivonultak, és az amerikai közvetlen külföldi befektetések aránya az 1997-es 26,5 százalékról 2007-re 6,7 százalékra csökkent (a német tőke ugyanebben az időszakban 12,8 százalékról 26,5 százalékra emelkedett). Ekkorra a Ciprusról és más offshore helyszínekről érkező befektetések minden mást megelőztek, és az FDI 34,6 százalékát tették ki, főként az ukrán oligarchák körutazásaiból.⁹³

Eközben a Bush-korszak egyoldalúsága 9/11 után aktiválta a versenyzői reflexeket. Az iraki invázió évében, 2003-ban jelentek meg az első elégedetlenségre utaló jelek a nagy országok körében, amelyek nem voltak hajlandóak alávetni magukat az Egyesült Államok szeszélyeinek. A "washingtoni konszenzus", azaz a neoliberais világkormányzás potenciális ellenfeleinek e széttagolt sorából két fő formáció emelkedett ki, amelyekhez Ukrajna is jelentős ökológiai kapcsolatokkal rendelkezett: először is az Eurázsiai Unió (egy 2007-ben javasolt, 2011-ben létrehozott, majd 2015-ben teljes gazdasági unióvá alakult vámunió), valamint a Magyar Nemzeti Bank (MSZP).

másodszer, és közvetve, ami Ukrajnát illeti, a BRICS-országok. Távobabb volt az SCO, amely az ukrán helyzet szempontjából nem volt közvetlen jelentőségű, bár mindig is a háttérben volt.

Az Eurázsiai Unió volt az egyetlen hiteles hosszú távú terv, amelyet Putyin Oroszországa a külvilággal szemben folytatott politikáját inspirálta (nem pedig a volt Szovjetunió újjáalakítása, ahogy azt Nyugaton oly gyakran állítják). Ukrajna a szovjet korszakból örökölt kiterjedt gazdasági kapcsolatai miatt szerepelt benne. Oroszország, Kína, Irán és egy sor kisebb ország állami osztályai azonban távolról sem akarták kikezdeni a nyugati felsőbbrendűséget, nemhogy a kapitalizmust, hanem mindenekelőtt a kapitalista világgazdaság részévé akartak válni; csak a Nyugat agresszív politikájának következményeként kezdtek lassan, sőt, szinte önkéntelenül is egy versengő blokkba tömörülni.

A hosszú tizenennyolcadik századtól kezdve minden versengő állam nagyobb tömböket szervezett maga köré, hogy mozgósítsa a nyugati felsőbbrendűséggel szembeni ellenálláshoz szükséges emberi és anyagi erőforrásokat. A napóleoni birodalomtól és a kontinentális rendszertől kezdve a náci Európán és a japán koproperitási szférán át a szovjet blokkig a fő vetélytársak állami osztályai azért küzdöttek, hogy saját blokkjaikon belül olyan ellensúlyozó, transznacionális egységet hozzanak létre, amely megfelel a Locke- féle központi ország korábbi, "szerves" egységének. Az ilyen versenyzői integrációhoz többé-kevésbé kényszerítő erejű ideológiára van szükség, amely rendszerint a versenyző állam magjából sugárzik ki. Ebben az értelemben a felvilágosodás, a fasizmus és a nemzetiszocializmus, az Ázsia-első rasszizmus és a marxizmus-leninizmus különböző ideológiáit is meg kell érteni. Az 1960-as évek végén, 1970-es évek elején az Új Nemzetközi Gazdasági Rend koalíciójának egyik aspektusa, az el nem köteleződés szintén egy ilyen értelemben vett versenyző ideológia volt.⁹⁴ Az új évezred versenyzői körül kikristályosodó tétova tömbökből azonban hiányzik egy ilyen ideológia. Mint jeleztük, szívesen csatlakoznának a "nemzetközi közösséghez", de nem akarnak alávetni magukat az angolszász Nyugat és annak EU-szatrapijára globális kormányzási igényeinek és katonai kalandorizmusának veszélyes keverékének. Ez az oka annak, hogy az általuk felépített és még mindig épülő, túlbujánzó tömbök olyan összeollózottak, törékenyek és félszívűnek tűnnek, amelyeket belső rivalizálások is feszítenek.

Ha az Eurázsiai Unió esetében létezne egy potenciális tömbideológia, akkor az az eurázsianizmus lenne, a "fehér", emigráns oroszok 1920-as évekbeli elképzelése. A bolsevik és a sztálini forradalmat az ország modernizálásának mozgatórugójaként látták, és miután a konzervatív restauráció megtörtént volna, Oroszország ismét visszaszerezné jogos világhatalmi pozícióját.⁹⁵ Az 1990-es években ez a vízió új elismerést nyert Alekszandr Dugin által kidolgozott változatban, akit Charles Clover úgy jellemez, mint "jobboldali értelmiségit és bohémet, aki az 1980-as évek peresztrojka-korszakában Oroszország egyik fő nacionalistájaként tűnt fel". Dugin 1997-es *The Foundations of Geopolitics* című műve az orosz vezérkari akadémiaiával és különböző jobboldali vagy nacionalista körökkel, köztük Eduard Limonov Nemzeti Bolsevik Pártjával folytatott megbeszélések eredményeként született. A könyv egy "eurázsiai birodalomról" beszél, amelyet az USA befolyásának és a liberalizmusnak Euráziából való visszaszorítása alapján kell felépíteni. A posztsovjet térség újrendezésére vonatkozó különböző javaslatok közül ebben az összefüggésben Dugin figyelmeztetése, miszerint "Ukrajna, mint független állam, bizonyos területi ambíciókkal, óriási veszélyt jelent egész Eurázsia számára"⁹⁶: a leglényegesebb, amit itt meg kell említeni.

Dugin eszméi szükségszerűen csak felhígított formában, a konzervatív nacionalista

UKRÁN
Izdorszkij Klubon keresztül határozták meg az orosz politikát. Richard Sakwa szerint Szergej Glazjev, aki Putyin legközelebbi tanácsadója lett az eurázsiai integrációval kapcsolatban, sok mindent magáévá tett a

az Izborsky Klub által elfogadott nyugatellenes álláspontok, amely szintén a tekintélyelvű vezetést és az államkapitalizmust támogatja. ⁹⁷ A versengő államideológiának ez a vonulata átfedésben van egy másik, futurisztikus és progresszív eurázsiai perspektívával, a Transzeurázsiai Fejlesztési Folyosóval (oroszul TBER). Ez az integrált energia transzport autópályák mentén fekvő új városokat vetít előre, és sokkal pozitívabban ítéli meg a japán, német és olasz segítség szerepét e projekt megvalósításában. Úgy látják, hogy ezekre az országokra szükség van a know-how és a finanszírozás biztosításához egy olyan elképzelés megvalósításához, amely az orosz ökológiai és filozófiai alapokból (pl. a bioszféra és a noszféra elmélete) származik, de amelyből hiányzik az alkalmazott tudomány és technológia dimenziója. ⁹⁸

Kétségtelenül voltak olyan impulzusok, hogy az Eurázsiai Unió gondolata "a "nagyobb Európa" egyik intézményi pillérévé, a Lisszabontól Vlagyivosztokig egyesült plurális Európára irányuló gaullista törekvések legújabb megnyilvánulásává" váljon - hasonlóan Gorbacsov közös európai otthonról alkotott elképzeléséhez. De erre az elképzelésre nem volt vevő Nyugaton. ⁹⁹ A 2003-as iraki invázió elleni konszenzus rövid időre talán azt a hitet ébresztette, hogy lehetséges egy tartós együttműködés, de ez egy éven belül elpárolgott. Gerhard Schröder német kancellár aktívan részt vett az Oroszországot és Európát összekötő gázvezeték-vállalkozásokban (az Északi Áramlat projekt); egyébként az uniós államok hamarosan ismét a NATO soraiba álltak. Az inváziót követő egy éven belül Franciaország és Németország megállapodott Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal abban, hogy elengedik Irak háború előtti adósságait. ¹⁰⁰

Nemsokára azonban az eurázsiai projekt átfedésbe került a BRICS egyidejű felemelkedésével. Gazdasági súlyuk növekedésével a BRICS-ek fokozatosan banki trükkből kollektív identitássá váltak. A világ népességének felét tömörítő blokk a 2008-as pénzügyi válság előestéjén közeledett a Nyugathoz. Vásárlóerő-paritáson (PPP) számolva Kína gazdasága már háromnegyed akkora volt, mint az Egyesült Államoké, India pedig nem. Japán mögött a 4. helyen állt, míg Brazília és Oroszország felzárkózott az EU főbb államaihoz. ¹⁰¹ Yanis Varoufakis azt állítja, hogy 2008-ban az Egyesült Államok szerepe a világ pénz- és termékeleslegének célpontjaként a menekülő tőke pusztá menedékkévé vált. Így a "globális minotaurusznak" csak egy lába maradt talpon, az amerikai államkötvények és más biztonságos eszközök külföldi vásárlása. ¹⁰² Wolfgang Streeck szerint a válság egyben azt a pillanatot is jelezte, amikor minden olyan kísérlet, amellyel a nyugati kormányok a "hegemon deficit" fedezésére a pénz bevetésével (infláció, állami és magánadósság) próbálkoztak, kimerült. ¹⁰³ A nyugati hegemonia alapja tehát belföldön erodálódott, miközben a Nyugat globális kormányzása egyre inkább az erőre, a "globalizáció védelmére" szorult.

Ukrajna is súlyos visszaesést szenvedett el, és 2008-tól kezdődően az ország politikai-gazdasági orientációját illetően valóságos konfliktus tört ki. A gáz mellett az ukrán gazdaság azon ágazata, amely fölé mind a nyugati tőke, mind pedig az eurázsiai és a BRICS-blokkok legalább két állama igyekezett kiterjeszteni uralmát, az ország mezőgazdasága volt. Ukrajna több mint 32 millió hektárnyi termékeny, megművelhető földdel, a híres "fekete földdel" rendelkezik, ami az EU teljes mezőgazdasági területének egyharmadának felel meg. Bár a orosz gazdálkodás és a túlzott kizsákmányolás miatt kétségtelenül elszegényedett, a függetlenség idején "a legtöbb szakértő a mezőgazdaságot az ország egyik legfőbb értékének nevezte". ¹⁰⁴ Az 1990-es évek végére azonban a kollektív gazdaságok államosításának megszüntetése nem haladt előre, és a földeknek csak mintegy felét osztották szét a gazdálkodók között, vagy adták bérbe nem gazdálkodóknak. "A mezőgazdaság [mély válságban volt], és sok éven keresztül gyakorlatilag semmit sem fektettek be.

A termésmennyiség fokozatosan csökkent a talajromlás, valamint a kolhozok szervezeti és pénzügyi problémái miatt.¹⁰⁵

Ennek ellenére Ukrajna 2008-9-ben a világ harmadik legnagyobb gabonaexportőre volt.¹⁰⁶ Mivel a pénzügyi válság okozta sokk egyik aspektusa az volt, hogy számos szegényebb országban élelmiszerlázasodások terjedtek el, a világ minden tájáról érkező kormányok a potenciális mezőgazdasági többlettermelőkre akartak befektetni. Kína, amely a világ népességének 14-15 százalékával, de a világ termőterületének mindössze 9 százalékával rendelkezik, 1,8 billió dollárnyi devizájának egy részét szánt arra, hogy termőföldet vásároljon vagy béreljen, illetve hogy a transznacionális agrárvállalkozások által bérelt agrárkultúra-területről importáljon élelmiszereket.¹⁰⁷ Ukrajna megfelelő célpont volt, és az orosz üzleti élet megmutatta az utat, amikor déli szomszédjának mezőgazdaságába fektetett be. Ukrajna tartós orientációja a BRICS-országok és az Eurázsiai Unió felé tehát határozottan lehetséges volt, a gázért cserébe a volt szovjet gazdasághoz való nehézipari hozzájárulása mellett. A nyugati politikai tervezők kétségtelenül felismerték, hogy az Ukrajna és Oroszország közötti folyamatos gazdasági kapcsolatok segítenék Moszkva azon törekvését, hogy felszabaduljon az egyoldalú energiaszállító szerepéből, ezáltal erősítve az Eurázsiai Uniót, és megerősítve pozícióját a BRICS-országok között. Ezért a 2014. februári puccs után a nyugati kommentátorok nem rejtették véka alá megkönnyebbülésüket, hogy az eurázsiai blokkhoz való csatlakozást megakadályozták. A Chatham House egyik szerzőjének szavaival élve: "Ha Ukrajna csatlakozott volna, az Eurázsiai Unió nyugat felé egészen az EU határaiig terjedt volna. De ez a kulcsfontosságú elem - és valószínűleg az egész vállalkozás - a legjobb esetben is megrekedt, mert az ukránok új tényeket teremtettek a terepen."¹⁰⁸

Oroszország gazdasági befolyása Ukrajnában ebben a helyzetben nagyon egyenlőtlen volt. A legnagyobb sikere - a Firtash révén a gázüzletre gyakorolt közvetett befolyástól eltekintve - az ISD volt, az egyetlen jelentős donbázi nehézipari konglomerátum, amely időközben kikerült Akhmetov hatóköréből. Az ISD-nek azonban nem volt saját hazai vasércbázisa a két ukrainai (és egy lengyelországi) acélműve számára; az ukrainai érc az Akhmetov Metinvest kizárólagos ellenőrzése alatt áll, ezért a csoportnak drága ércet kellett importálnia Braziliából és Oroszországból. Hayduk 2009-ben eladta részesedését, és a Carbofer nevű offshore svájci konzorciumon keresztül orosz befektetők vették át a vállalatot. Taruta és Mkrchan igazgatósági tag, illetve főigazgató maradt.¹⁰⁹ Rövid ideig úgy tűnt, hogy az oroszok más nehézipari vállalatok átvételére is készülnek, de az ukrán kormány megtiltotta a Zaporizhsztal átvételét, amely ehelyett Akhmetov ölében landolt, és 2010 után a további orosz befektetéseket befagyasztották.

Minden ukrán oligarcha fél az orosz testvéreiktől, akik képesek túlszárnyalni őket és átvenni a vagyonukat.¹¹⁰ Ukrajna száz legnagyobb konglomerátumának ("üzleti klaszterének") nagyon közel kétharmada ukrán kézben volt 2010-ben. Negyvenöt magántulajdonban volt; 19 állami tulajdonban, bár gyakran egyes oligarchák javára irányították; 13 nyugati (köztük az Arcelor Mittal), és négy orosz (valamint számos közös tulajdonú vállalat).¹¹¹ Az ukrán gazdaság oligarchák általi ellenőrzése, amely elszigeteli azt a külföldi tőke nagyarányú betöréseitől, azt sugallja tehát, hogy egy Nyugat és Kelet közötti pozíció a legnagyobb előnyt hozná számukra, miközben garantálja a tulajdonukat; ha csak távol tudják tartani a demokráciát. Valójában még 2011-12-ben sem volt szó további gazdasági elmozdulásról Nyugat felé, és a volt szovjet gazdasággal való összefonódás 1996-os szintje megmaradt. Ahogy Slawomir Matuszak megjegyzi, "ha az összes exportot *tömegesen* vesszük figyelembe, világossá válik, hogy

hogy nincs meghatározó irány - az ukrán áruk 38 százalékát a Független Államok Közössége országaiba (nevezetesen a magas hozzáadott értékű termékek), 26 százalékát az EU-ba, 36 százalékát pedig más országokba értékesítik. ¹¹² Más szóval, a volt szovjet térségtől és különösen Oroszországtól való eltávolodás leginkább Ukrajna magas hozzáadott értékű iparát érintené negatívan.

A munkaerő exportja is nagyjából egyenlően oszlott meg Kelet és Nyugat között. 2010 januárja és 2012 júniusa között 1,2 millió ukrán, vagyis a lakosság 3,4 százaléka dolgozott külföldön, elsősorban a szegényebb, ukrán etnikumú nyugati területekről; más becslések szerint azonban ennél jóval több. A migráns munkaerő megoszlása Oroszország (43 százalék) felé irányult, majd Lengyelország (14 százalék), Olaszország és a Cseh Köztársaság (egyaránt 13 százalék) következik. ¹¹³ 2012-ben a munkavállalók Ukrajnába irányuló hazautalásai elképesztő 7,5 milliárd dollárt tettek ki (1,5 milliárddal többet, mint a nettó külföldi befektetések, és miután a 2006-os kevesebb mint egymilliárdról meredeken emelkedtek). Emellett Ukrajna "az [ember-] kereskedelem áldozatainak egyik fő származási országa Európában". ¹¹⁴

Az oligarchák azonban frakciókra oszlanak, és végső soron, mint kapitalisták, mindannyian versenytársak, így a Kelet és Nyugat közötti híd szerep fenntartásának logikája nem mindenki számára egyformán meggyőző. Csak akkor tudjuk rekonstruálni az egyes stratégiákat akár az EU-Atlanti, akár az eurázsiai szférák felé, ha harcoló testvérek osztályaként ismerjük fel őket, akik egy tágabb mezőbe ágyazódnak, amely magában foglalja a nyugati központi területek transznacionális tőkés osztályát és a versengő állami osztályokat is.

Atlanti oligarchák Ukrajnában

Minden ukrán oligarcha úgy védi a vagyonát a nemzeti politikától, hogy Ciprusra, az EU más részeire vagy távolabbra helyezi ki a tulajdonát. Julija Jurcsenko vizsgálatai szerint a 2010-ben Ukrajnában működő 100 legnagyobb vállalat közül 24 tartozott négy ciprusi székhelyű trösztözh. Akhmetov SCM-je volt a legnagyobb 14 vállalatával, és 2014-ig a legerősebb (bár Firtashnak nagyobb befolyása volt a Régiók Pártjában). Az újonnan orosz kézbe került ISD öt vállalattal a második helyen állt, majd Kolomojszkij (Privat Group) és Pinczuk (Interpipe) következett, mindkettő két és fél vállalattal, amelyek fele közös vállalkozás volt. Az Ukrprominvestnek, Porosenko konglomerátumának két vállalata volt a top-100 között. ¹¹⁵

Akhmetov, a Donbassz királya ellenállt az orosz betolakodásnak, de jó kapcsolatra volt szüksége Oroszországgal, mint gázszállítóval is. Firtasht már korábban is a leginkább oroszbarát csoport, a RUE/RosUkrEnergo élén azonosították. Saját, a Virgin-szigeteken bejegyzett DF-csoportja sem foglalhatott el sokkal másabb álláspontot. A legtöbb ukrán oligarcha nyilvánvalóan arra törekszik, hogy tiszteletreméltó üzletemberként integrálódjon az atlanti uralkodó osztályba, de vállalatuk offshore székhelyén és külföldi lakóhelyén túl (Akhmetov Londonban, Firtash Bécsben, Kolomojszkij Genfben...) ez viszonylag ephem- erális marad. Más a helyzet Viktor Pinczuk, a csővezeték király és Kucsma veje esetében. Pinczuk 2004 után, miután kilépett a parlamenti politikából, osztályérdekei artikulálásának kifinomultabb módjaira tért át. A Pinczuk Alapítvány honlapja szerint a "Jaltai Európai Stratégia" (YES) révén célja, hogy "egy olyan nemzetközi független szervezetet működtessen, amely Ukrajna európai és globális integrációját segíti elő".

Éves találkozója a régió legfontosabb magas szintű platformjává vált a stratégiák megvitatására.

a tágabb Európa számára". Jelenleg a YES igazgatótanácsának elnöke a korábbi lengyel elnök

A. Kwasniewski. A testületben helyet kapott továbbá a francia Rothschild-csoport volt elnöke, a Havas francia reklámkonglomerátum alelnöke, valamint Javier Solana (volt NATO-főtthkár és az EU külügyi főképviselője) és több kisebb uniós személyiség. ¹¹⁶ Fontos, hogy Pinczuk kulcsszerepet játszott Arszenyij Jacenyuk politikai karrierjének elindításában, akit az amerikaiak a 2014. februári puccs előestéjén a legalkalmasabb miniszterelnökként azonosítottak. ¹¹⁷

A Pinczuk Alapítványt két évvel az IGEN után hozták létre, amikor Pinczuk befejezte parlamenti képviselői mandátumát Kijevben. Az alapítvány Steven Spielberggel együttműködve filmet készített az ukrainai zsidók népirtásáról, miközben Soros Györggyel közösen emberi jogi projekteken is részt vett, és támogatta a helyi zsidó közösségeket. Az alapítvány "támogatja a Clinton Global Initiative-et, a Tony Blair Faith Foundation és a Peres Center for Peace oktatási programjait". ¹¹⁸ 2007-ben, közvetlenül a pénzügyi válság előtt Pinczuk 2 milliárd dollárért eladta az Ukrsoobankját, az ország egyik legnagyobb bankját az olasz UniCreditnek. ¹¹⁹

Mivel a Jaltai Európai Stratégia évente szervez rendezvényeket, amelyekre az EU és a NATO kulcsfiguráit az ő költségén repülnek be, Pinczuk kiépített egy hálózatot az atlanti uralkodó osztály prominens tárgyalópartnereiből. ¹²⁰ Közvetlenül Obama beiktatása után kérte az új kormány támogatását. A *Wall Street Journal* szerint 2009-ben "öt évre szóló, 29 millió dolláros kötelezettségvállalást ígért a Clinton Global Initiative-nek".

... a jövő ukrán vezetőinek képzése "Ukrajna modernizálására". Az a tény, hogy Pinczuk hozzájárulása a Clinton-alapítvány külföldi adományozóinak listáját vezette, jelezte azon törekvését, hogy Ukrajna "sikeres, szabad, modern, európai értékeken alapuló országgá váljon". ¹²¹

Ez kiterjedt arra is, hogy Ukrajna energiaellátását függetlenítsék Oroszországtól. 2007-ben Pinczuk megalapította a londoni székhelyű EastOne-t, amely mintegy 20 vállalatot és nagyszabású projektet tömörítő holding. Az EastOne által irányított GeoAlliance 2012-ben összefogott a hollandiai bejegyzésű Arawak Energy Ukraine BV-vel, a Shell pályáján működő Vitol leányvállalatával, hogy olaj- és gázmezőket fejlesszen a keleti Dnyepr-Donyec-medencében. Ezek a mezők, összesen 16, akkor a GeoAlliance tulajdonában voltak. Mint a következő fejezetben látni fogjuk, a Shell hamarosan maga is bekapcsolódott a donbátszi energiaforrások, nevezetesen a Szlavjanszk melletti Juzivscka mező várható kiaknázásába. ¹²²

2013 szeptemberében, amikor egyre nagyobb nyomás nehezedett Janukovicsra, hogy írja alá az EU társulási megállapodását és a DCFTA-t, Clintonék, David Petraeus volt iraki parancsnok és CIA-igazgató, Lawrence Summers volt amerikai pénzügyminiszter, Robert Zoellick volt Világbank-vezető, Carl Bildt és Radoslaw Sikorski (a keleti partnerség tervezője), Shimon Peres izraeli elnök, Blair, Gerhard Schröder, az Nord Stream elnöke, Dominique Strauss-Kahn, az IMF kegyvesztett vezetője és sokan mások is részt vettek az IGEN-kongresszuson. Maga Janukovics is jelen volt, akárcsak az a Petro Porosenko, aki végül a puccs utáni első választások után a helyére lépett. Bill Richardson, az Egyesült Államok volt energiaügyi minisztere azért jött, hogy a palagázforradalomról beszéljen, amellyel Washington az orosz befolyást szeretné csökkenteni, és amelyhez várhatóan Ukrajna is csatlakozik majd a keleti palagázkészletek fejlesztésével. Putyin fent említett eurázsiai uniós tanácsadójának, Szergej Glazjevnek a figyelmeztetése azonban, miszerint a társulási megállapodás és a DCFTA aláírásával Ukrajna költségvetése növekedni fog.

hiányt, és teljesen függővé váljon a külföldi finanszírozástól, amelyet nem tudna visszafizetni, bizonyára megragadt Janukovics fejében, amikor visszatért Kijevbe.¹²³

Pincsek lehet, hogy atlanti álláspontját tekintve "Putyin-ellenes" volt, de az orosz piachoz való hozzáférést is meg akarta tartani.¹²⁴ Az egyetlen valóban oroszellenes oligarcha viszont Ihor Kolomojszkij. Amikor 2008-10-ben megszerezte az irányítást az Ukratnafta, a kremencsuki finomító tulajdonosa felett, Kolomojszkij kiszorította az orosz befektetőket, akik 55 százalékos részesedéssel rendelkeztek a vállalatban A Tat" a vállalat nevében az Orosz Föderációhoz tartozó Tatárföldre utal, amely az ukrán kormánnyal közösen 1994-es indulásától kezdve az Ukratnafta tulajdonosa volt. Négy évvel később két orosz befektetési alap vette át az ukrán kormány részesedésének egy részét (43 százalékra csökkentve, és a Naftogaz Ukrainy, szintén egy Kolomojszkij-konzervátum által kezelve). Egy kijevi bíróság 2008-ban illegálisnak nyilvánította ezeket az orosz befektetéseket, és átadta őket a Privat csoportnak. Egy évvel később szintén a Tatarstan tulajdonjoga ellen döntött, és 47 százalékra emelte a Kolomojszkij részesedését, ami után a Privat teljesen átvette az irányítást. A Tatarsztán olajvállalat, a Tatneft, amely még mindig 10 százalékos tulajdonban volt, tiltakozásul leállította az olajszállításokat, de most Kolomojszkij, aki az UkrTransNafta olajvezetékeket üzemeltető vállalatot (amely hivatalosan állami tulajdonban van, de a Naftogazhoz hasonlóan Kolomojszkij irányítása alatt áll) irányítja, áttért az azeri olajra.¹²⁵ Megjegyzendő, hogy Kremencsuk az egyetlen nagy finomító egész Ukrajnában, ahonnan Kolomojszkij többek között repülőgép-üzemanyagot szállítana az ukrán légierőnek a polgárháborúban.

Az orosz üzletemberekkel való újabb vitában Kolomojszkij elmérgesítette kezdetben baráti kapcsolatait Roman Abramovics orosz oligarchával, a Chelsea labdarúgóklub tulajdonosával, aki szintén Londonban él. Kolomojszkij egy időben öt korsz- és acélgyárat adott el az orosz oligarchának 1 milliárd dollárért készpénzben és további egymilliárd dollárért az Evraz, Abramovics acélkonzernjének részvényeiben. Kolomojszkij azonban később eladta részvényei nagy részét, arra hivatkozva, hogy az Evraz-t rosszul kezelik.¹²⁶ Az Abramovicscsal való összecsapás Kolomojszkij erőszakos kirohanásaiba és Putyin elleni tényleges halálos fenyegetéseibe torkollott (amire az orosz elnök válaszul tolvajnak nevezte őt), amelyek arra utalnak, hogy lehetséges szerepe volt az MH17-es járat lezuhanásában, amelyet állítólag összetévesztettek a Brazíliából hazafelé tartó orosz elnöki géppel.¹²⁷

A polgárháborúval és mindazzal kapcsolatban meg kell említeni Kolomojszkij érdekelttségét Ukrajna legnagyobb földgázipari vállalatában, a Burisma vállalatban. 2012-ben az Ukrán Korrupcióellenes Akcióközpont kiderítette, hogy az állami tulajdonban lévő donbássi szénbánya privatizálni kívánt igazgatóját arra kérték, hogy először kilenc gázmezőt vonjon be a bányába, majd a privatizáció után (2011-ben) négyet adjon át a Management Assets Corporationnek (MAKO). A MAKO a Janukovics család holdingja, amelynek élén az elnök fia, Olekszandr áll, aki akkoriban olyan ámokfutásban volt, hogy a 100 leggazdagabb ukrán közé katapultálta. Ebben az esetben azonban az őt másik jóval termelékenyebb mezőt az Ukranaftoburinnya szerezte meg, amely 90 százalékban egy ciprusi cég, a Deripon Commercial Ltd. tulajdonában van. A Deripon végső tulajdonosa a Virgin-szigeteki székhelyű Burrad Financial Corp., amely a Privat Group és Ihor Kolomojszkij cégének körforgásában van. A Burisma 2002-ben alakult, és 2004-ben, a narancsos forradalom után jegyezték be Cipruson.

Az Akcióközpont megállapítja, hogy "Ihor Kolomojszkijnek ezeken és más terveken keresztül sikerült megszereznie Ukrajna legnagyobb földgázkészleteit. De tekintettel üzleti riválisai vonzerejére és lehetőségeire, Kolomojszkij nem lesz hosszú távon

MEGOSZTOTT
UKRÁN
vezető szereplő.

nagyon sokáig".¹²⁸ Kivéve persze, ha ezeket az üzleti riválisokat, nevezetesen a Janukovics családot, teljesen eltávolítanák. Akkor újabb probléma merülne fel: Ukrajna két fő gázmezője közül a messze legnagyobb, a Dnepr-Donyec mező (a tartalékok 67 százaléka, a kisebbik Galíciában van) adja a burismai termelés 95 százalékát. E mezők kiaknázását az *államcsíny* elleni orosz-ukrán felkelés veszélybe sodorta, akárcsak a Burisma birtokában lévő engedélyeket a krími Azov-Kuban-medence feltárására. Ez - feltételezhetően - nemcsak Kolomojszkij haragját fokozta a lázadók (és valójában minden orosz-ukrán ellen), hanem arra is készítette, hogy olyan amerikai igazgatókat toborozzon Burisma számára, akik kapcsolatban állnak az Obama-kormányzat legmagasabb szintjeivel Washingtonban, hogy biztosítsa az USA támogatását a polgárháborúban.¹²⁹

Végül Kolomojszkij minden tekintetben részt vett az ország legnagyobb légitársaságában, az Ukrainian International Airlinesban (MAU) a ciprusi Ontobet Promotionson keresztül. Amikor az ukrán állam 2011-ben eladta többségi részesedését egy ukrain székhelyű befektetési cégnek és az Ontobetnek, az Ontobet lett a tényleges tulajdonos. A Privat tulajdonában van (bár ezt a MAU tagadta). Emellett a Privat tulajdonában volt a dnyepropetrovszki repülőtéren székelő Dniproavia, valamint néhány más kisebb légitársaság is, amelyek Boriszpol és Donyeck repülőterein, illetve Skandináviában működtek, de ezek mind csődbe mentek 2012-ben.¹³⁰ Ezek a kapcsolatok, valamint az Európa-szerte repülőtéri létesítményekkel rendelkező izraeli biztonsági cégekkel való kapcsolatok felmerültek a Kolomojszkijt érintő további állítások során, amelyek szerint Kolomojszkijnek köze volt az MH17-es járat lelövéséhez, amelyekre a 4. fejezetben térünk vissza.¹³¹

A Nyugat felé tekintő oligarchák utolsó kategóriája, akik megérdemlik, hogy itt megemlítsük őket, az élelmiszeripari és mezőgazdasági mágnások egy része, akik (még) nem tartoznak Pinczuk és Kolomojszkij (nem is beszélve Akhmetovról vagy Firtashról) osztályába. Ők is Ukrajna nemzetközi orientációjának alapvető megváltoztatásától függtek, ebben az esetben az EU felé. Egy lengyel agytröszt, amely a DCFTA európai piachoz való hozzáférésre vonatkozó rendelkezései alapján az agrárexportgazdaság irányába történő átalakulás eredményeként bekövetkező lehetséges átrendeződést vizsgálta, 2013-ban a következő potenciális kedvezményezetteket azonosította:

A Petro Porosenko tulajdonában lévő Roshen édességipari óriáscég, mivel [termékeire] az EU-ban 35-40 százalékos importvámot vetnek ki. Az importvámok feloldása az Andrij Verevszkij tulajdonában lévő Kernel csoport számára is előnyös lenne, mivel cége gabonájának és olajának mintegy 17 százalékát exportálja az EU-ba. Hasonlóképpen, a Jurij Koszjuk tulajdonában lévő Mironivszkij Hliboprodukt [baromfi] is profitálhatna mind az egészségügyi akadályok, mind az importvámok eltörléséből, hogy az EU-ba irányuló baromfiexportját a jelenlegi csekély, 5 százalékos arányról növelje.¹³²

2013-ban a mezőgazdasági exportőrök e frakciójának még kevés befolyása volt az ukrán kormány politikájára, kivéve talán Verevszkijt, aki Janukovics szövetségese volt. Porosenko és Koszjuk azonban a februári puccs után hatalmi pozíciókba emelkedett.

Tehát míg Ukrajna külgazdasági kapcsolataiban 2014 februárja előtt a Kelet és a Nyugat közötti egyensúly nem volt kiegyensúlyozott, addig az ország vagyonának az ukrán oligarchák kezében való rendkívüli koncentrációja aránytalanul nagy jelentőséget adott a köztük lévő különbségeknek ebben a kérdésben. Amikor Viktor Janukovics elnök végül meghátrált az eléje állított nehéz választás elől, és 2013

elutasította az EU társulási megállapodás aláírását, amelyet az Eurázsiai Unióval való társulással akart ellensúlyozni, kiváltotta az oligarchák végtelen lopása miatt egyre türelmetlenebbé váló lakosság haragját. Ezzel foglalkozunk a következő fejezetben.

Megjegyzések

- 1 Idézi: House of Lords, *The EU and Russia: Before and Beyond the Crisis in Ukraine* [EU Committee, 6th Report of Session 2014-2015], 2015, 64-5. o., kiemelés hozzáadva. Természetesen maga Klaus elnököt Csehszlovákia 1993-as feldarabolása felett.
- 2 James Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs, 2015, 26. o.
- 3 A kapitalista magország felemelkedése is a nyugati kereszténység határvidékéről eredeztethető. Lásd *Nomádok, birodalmak, államok* című munkámat, *A külkapcsolatok és a politikai gazdaság módszerei* I. kötete. London: Pluto, 2007, 3. és 4. fejezet.
- 4 Tarasz Kuzio, *Ukrajna: Ukrajna: Állam- és nemzetépítés*. London: Routledge, 1998, pp. 19-20.
- 5 Hélène Carrère d'Encausse, *Egy birodalom hanyatlása: The Soviet Socialist Republics in Revolt* [ford. M. Sokolinski és H. A. La Farge]. New York: Harper & Row, 1979 [1978], 22. o.
- 6 Hans van Zon, André Batako és Anna Kreslavska. *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában: Zaporizzsja példája*. Aldershot: Ashgate, 1998, pp. 10-11. Yuliya Yurchenko "Capitalist bloc formation, transnationalisation of the state and the transnational capitalist class in post-1991 Ukraine", (DPhil disszertáció, University of Sussex, 2013), pp. 81-2.
- 7 Richard Sakwa, *Frontline Ukraine: Ukrajna: Válság a határvidéken*. London: I.B. Tauris, 2015, 11. o., 11. táblázat. 8 Kuzio, *Ukraine*, 171. o.; van Zon et al. , *Social and Economic Change in Eastern Ukraine*, 54. o. 9. o.
- 9 Kuzio, *Ukraine*, 69. o., idézi Kravcsukot; és Andrew Wilson, idézi Tarasz Kuzio, "Nationalising states" or nation-building? A szakirodalom és az empirikus bizonyítékok kritikai áttekintése". *Nemzetek és nacionalizmus*, 7 (2) 2001, 141. o.
- 10 Nikolai Petro, "Politikai segítségnyújtás: a figyelem középpontjában Ukrajna". In Adriel Kasonta (szerk.), *Az Oroszországgal szembeni szankciók*. Bow Group Research Paper, 2015. augusztus (online), 82. o.
- 11 Sakwa, *Frontline Ukraine*, 9. o.; David Lane, *The Rise and Fall of State Socialism: Industrial Society and the Socialist State*. Cambridge: Polity Press, 1996, 128. o.; van Zon et al. , *Social and Economic Change in Eastern Ukraine*, 49. o.
- 12 Denys Kiryukhin, "Oroszország és Ukrajna: a konzervatív projektek összecsapása". *European Politics and Society*, 17 (4) 2016, 442. o. A szocialista nemzetiségi politikáról lásd: *A nyugati szupremácia fegyelme, A külkapcsolatok és a politikai gazdaságtan módszerei* III. kötete. London: Pluto, 2014, 34-41. o.
- 13 Roderic Lyne, "Oroszország megváltozott nézetei a Nyugatról: a konvergenciától a konfrontációig". In Giles et al., *Az orosz kihívás*, 7. o.
- 14 Arthur Koestler, *A tizenharmadik törzs: A khazár birodalom és öröksége*. New York: Random House, 1976.
- 15 Louis Fischer, *A szovjetek a világügyekben: A History of the Relations between the Soviet Union and the Rest of the World 1917-1929*, rövidített kiadás. New York: Vintage, 1960 [1951; 1933], pp. 533-4. Petlurát 1928-ban Párizsban egy zsidó aktivista meggyilkolta, Alexander Werth, *Russia at War, 1941-1945*. London: Pan, 1964, 558. o.
- 16 Carrère d'Encausse, *Egy birodalom hanyatlása*, 25-36.
- 17 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 15. o.
- 18 Werth, *Oroszország a háborúban*, 708-9n†.

- 19 Magnus Linklater, Isabel Hilton és Neal Ascherson, *Het Vierde Reich*: G. Grasman: *Het Barbiedossier*. Utrecht: Bruna, 1984, 46. o.
- 20 Russ Bellant, *Old Nazis, the New Right, and the Republican Party*, 3. kiadás [előszó Chip Berlet]. Boston: Boston: South End Press, 1991 [1988], 73. o.; Christopher Simpson, *Blowback: America's Recruitment of Nazis and Its Effects on the Cold War*. New York: Weidenfeld & Nicolson, 1988, 167, 180-1. o.
- 21 Simpson, *Blowback*, 102., 140. és 149. o.
- 22 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 19. o.
- 23 Valeria Mesherikov idézi: Kuzio, *Ukrajna*, 52. o.
- 24 Van Zon et al. , *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*, 35-6. o.
- 25 Kiryukhin, "Oroszország és Ukrajna", 440. o.
- 26 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 23. o.
- 27 A második világháborúban a Farkaskampó a Waffen-SS Das Reich hadosztályának és a holland náci Landstormnak a jelképe volt. Lásd: *Ukrajna Antifasiszta Szolidaritás*, "Ki az az Andrij Parubij? Tiltakozás a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező ukrán politikus brit látogatása ellen". 2015. október 13. (online).
- 28 Chris Kaspar de Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*. Atlanta: Clarity Press, 2017, 22-3. o.; *Wikipedia*, "Ukrainian National Assembly-Ukrainian People's Self-Defence".
- 29 Idézi: De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 23. o.; lásd Sakwa, *Frontline Ukraine*, 21. o.
- 30 Slawomir Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia: Az üzleti csoportok befolyása az ukrán politikára* [OSW Studies no. 42]. Varsó: Keleti Tanulmányok Központja, 2012, pp. 14-15, 25-6.
- 31 Kuzio, *Ukrajna*, 24. o.
- 32 Idézi: Edouard Pflimlin, "Ukraine, une société bloquée: paix à l'extérieur, tensions à l'intérieur". *Le Monde Diplomatique*, 1998. május. *Archives 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- 33 Kiryukhin, "Oroszország és Ukrajna", 444. o. Van Zon et al. , *Social and Economic Change in Eastern Ukraine*, 50-2. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 58-60. o. Taras Kuzio, "Nemzetépítés, történelemírás és a Kijevi Rusz öröksége feletti kom- petíció Ukrajnában". *Nationalities Papers*, 33 (1) 2005, pp. 29-58.
- 34 Anders Åslund, *Összehasonlító oligarchia: Oroszország, Ukrajna és az Egyesült Államok*. Working Paper, 296. sz. Varsó: Társadalom- és Gazdaságkutató Központ (CASE), 2005, 15. o. Åslund akkoriban a Gazprom részvényeit birtokló offshore svéd Vostok Nafta Ltd. nem ügyvezető igazgatója volt; munkadokumentumát a holland külügyminisztérium finanszírozta.
- 35 Taras Kuzio, "Rendszertípus és politika Ukrajnában Kucsma alatt". *Kommunista és posztkommunista tanulmányok*, 38. 2005, 170n3. o.
- 36 Lazarenko 200 millió dollárt sikkasztott az állami pénzalapokból, Szergej Lescsenko, "Ukraine's puppet masters: a typology of oligarchs". *Transit*, 45., 2014. május 15. (online).
- 37 Idézi Åslund, *Comparative Oligarchy*, 10. o.; Bakai Kucsma második ciklusában lebukott, miután több mint 100 millió dollárt sikkasztott az állami olaj- és gázmonopóliumtól, a Naftogaz Ukrajnytól, amit azt alább láthatjuk.
- 38 Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 15. o.; az FBI megállapította, hogy Timosenko legalább kétmillió dollárt utalt át a kormánynak. 100 millió dollár egy ciprusi offshore cégből Lazarenko, Leshchenko, "Ukrajna bábjátékosai" számláira.
- 39 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 14. o.
- 40 Pflimlin, "Ukraine, une société bloquée"; Yutiya Yurchenko, "'Fekete lyukak' Ukrajna politikai gazdaságtanában: Európa 'vad keletjének' neoliberalizációja". *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 20 (2-3) 2012, p. 131.
- 41 Ken Hanly, "Ukrajna és a TTIP". *The Digital Journal*, 2014. március 27. (online).
- 42 Ronen Palan, *Az offshore világ: Az offshore piac: Szuverén piacok, virtuális helyek és nomád milliomosok*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.

- 43 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 67. o. A feltörekvő nagyvállalatok további célpontjai a kokszzsén, a koks és a fémelemezyártás (csövek számára is), valamint a termikus szenet, az energiatermelést és a fémeket összekötő lánc voltak, Jurcsenko, "Capitalist bloc formation".
- 44 Van Zon *et al.*, *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*, 24., 27., 39. o.; Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 72., 82. o.
- 45 Misha Glenny, *McMafia: Komoly szervezett bűnözés*. London: Vintage, 2009, 96. o.; Yurchenko, "'Black Holes' in the political economy of Ukraine", 133. o.
- 46 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 72. o.
- 47 A Privat az Ukrnatnafta 42 százalékát birtokolta, és 2007-ben Kolomojszkij átveszi a teljes operatív irányítást. "Az Ukrnatnafta értékét 2 milliárd dollárra becsülték". *Tatarinform*, 2011. március 31. (online); "Ukrajna olajfinomítói". *A Barrel Full*, n.d. (online). Lásd *Wikipedia*, "Ukrnafta" és "Ihor Kolomojszkij".
- 48 A korrupció elleni kampányt kezdeményező S. Holovaty igazságügyi miniszter elbocsátásával ért véget. Pflimlin, "Ukraine, une société bloquée"; Kuzio, "Regime type and politics in Ukraine", p. 170n. Tihipko 2002 és 2004 között az Ukrán Nemzeti Bank kormányzója lesz. 49 Sakwa, *Frontvonal Ukrajnában*, 51. o.
- 50 Åslund, *Comparative Oligarchy*, 9. o.
- 51 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 23. o.; Jurcsenko, "Capitalist bloc formation", 101-2. o.; *Wikipedia*, "Kravchenko".
- 52 Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 16. o.; Yurchenko, 'Capitalist bloc formation', 104. o.
- 53 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 14-15. oldal. Vlagyimir Putyin és Dmitrij Medvegyev felesége Medvegyecsuk lányának keresztzülei.
- 54 Glenny, *McMafia*, 102. o.
- 55 Isobel Koshiw, "Viktor Pinczuk: Ukrajna barátja vagy ellensége? *Kyiv Post*, 2016. október 14. (online).
- 56 Keith A. Darden, "A zsarolás mint az állami uralom eszköze: Ukrajna Kucsma alatt". *East European Constitutional Review*, 2001 tavasz/nyár, 68. o.
- 57 Glenny, *McMafia*, pp. 100-1.
- 58 Robert Parry, "MH-17 szonda bízik a kínzással kapcsolatos Ukrajnában". *Consortium News*, 2016. június 13. (online).
- 59 Kuzio, "Regime type and politics in Ukraine", 169. o.; Åslund, *Comparative Oligarchy*, 8-9. o.
- 60 Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 74. és 76. o.; Van Zon *et al.*, *Social and Economic Change in Eastern Ukraine*, 102. o.
- 61 Jurcsenko, "'Fekete lyukak' Ukrajna politikai gazdaságtanában", 132. o.; "A tőkés blokkok kialakulása", 73., 76-7. o., 3.1. táblázat.
- 62 Leshchenko, "Ukraine's puppet masters"; Arno Wellens, "Stop het associatieverdrag: Oekraïense oligarchen moeten óók belasting betalen [925 Kamervragen]". *925.nl*, 2016. január 29. (online).
- 63 Sakwa, *Frontline Ukraine*, 51. o.; Jurcsenko, "'Fekete lyukak' Ukrajna politikai gazdaságtanában", 134. o. 64 Az "Ukrajna Regionális Újjászületésének Pártja" 1997-ben alakult meg, a Régiók Pártja pedig 2000-ben.
- Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 14. o.
- 65 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 73. o.
- 66 Van Zon *et al.*, *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*, 57-8. o., 23. o. 67 Pflimlin, "Ukrajna, une société bloquée".
- 68 Leshchenko, "Ukrajna bábjátékosai".
- 69 Jurcsenko, "Fekete lyukak" Ukrajna politikai gazdaságtanában, 133. o.
- 70 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 105. o.
- 71 Glenny, *McMafia*, 93-8. o.; Yurchenko, "'Fekete lyukak' Ukrajna politikai gazdaságtanában", 138. o.
- 72 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 18. o.
- 73 Jurcsenko, "Fekete lyukak" Ukrajna politikai gazdaságtanában, 133-4, 138. o.; Leshchenko, "Ukrajna bábjátékosai".

- 74 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 18. o.
- 75 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 20-2. o.; Leshchenko, "Ukraine's puppet masters".
- 76 Jurcsenko, "Fekete lyukak" Ukrajna politikai gazdaságtanában", 126-7. o.; Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 22. o.
- 77 Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 23. o., egy Áslundnak tulajdonított mondat.
- 78 Áslund, *Comparative Oligarchy*, 9. o., kettőt említ, Jevhen Chervonenkót és David Zhvaniát. Ennek a munkadokumentumnak a tervezetében, amelyet véletlenül láttam az interneten, Porosenko is szerepelt, de a végleges változattól valamiért törölték.
- 79 Anders Áslund azt állítja, hogy az eladás "jelentős bevételt hozott, és viszonylag átlátható volt" (Áslund, *Comparative Oligarchy*, 11. o.), bár elismeri, hogy "nem volt versenyképes".
- 80 Leshchenko, "Ukrajna bábjátékosai".
- 81 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 23-4. oldal.
- 82 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 109. o.
- 83 Leshchenko, "Ukrajna báb kormányosai"; Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 110. o.
- 84 Annabelle Chapman, "Ukrajna csokoládékirálya a megmentő". *Foreign Policy*, 2014. május 22. (online). 2010-ben Porosenko megvásárolta a szevasztopoli hajógyárat, Ukrajna egyik legnagyobbját, amely az orosz Fekete-tengeri Flottát is kiszolgálja. Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 108-10. o.
- 85 Jurcsenko, "A tőkés blokk kialakulása", 126. o. Timosenkót hamarosan menesztették, és helyére egy kompromisszumos (azaz a donyecki fővárossal kiegyező) jelölt, A. Moroz, a Szocialista Párt vezetője került.
- 86 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, pp. 25-6.
- 87 2007-ben Firtash ukrán üzleti birodalmát a monogramja után DF Group néven szervezte át, amelynek székhelye a Brit Virgin-szigeteken van, és amelynek különböző vállalatai Ausztriában és Svájcban is működnek. Sakwa, *Frontline Ukraine*, 53-4., 62-3. o.; Jurcsenko, "Capitalist bloc formation", 126., 133. o.; Leshchenko, "Ukraine's puppet masters".
- 88 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 24. és 33. o.
- 89 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 52-4., 64. o.
- 90 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 26. és 28-9. o. Nem említi Mkrchan főigazgatót.
- 91 Olha Holoyda, "Az ukrán oligarchák és a "család", a cárok új generációja - vagy remény a középosztály számára?". *Scholar Research Brief*. Washington, DC: IREX, 2013, 2. o. Összehasonlításképpen, a 100 a leggazdagabb oroszok az ország vagyonának 35 százalékát ellenőrzik, Sakwa, *Frontline Ukraine*, 61. o.
- 92 Van Zon et al. , *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*, 134-5. o.
- 93 Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 140., 145. o., 5.1. táblázat és 146. o., 5.2. táblázat.
- 94 Lásd: *Transznacionális osztályok és nemzetközi kapcsolatok*, London: Routledge, 1998, 79-84. o., és *Global Rivalries from the Cold War to Iraq*, London: Pluto és New Delhi: Sage Vistaar, pp. 123-4, ill.
- 95 *Globális rivalizálás*, 353. o.
- 96 Idézi Charles Clover, "The unlikely origins of Russia's manifest destiny". *Foreign Policy*, 2016. július 27. (online).
- 97 Richard Sakwa, "Hogyan képzelik el az eurázsiai elitiek az EEU szerepét globális perspektívában". *European Politics and Society*, 17. (supl.) 2016, 14. o.
- 98 Yury Gromyko, "A "BRICS"-en túl: a fejlesztési együttműködés új mintái a transeurázsiai folyosón". In K. van der Pijl, szerk., *Handbook of the International Political Economy of Production*. Cheltenham: Edward Elgar, 2015.
- 99 Sakwa, "Az eurázsiai elitiek", 5. o.
- 100 Mahdi Darius Nazemroaya, *A NATO globalizációja* [előszó: Denis J. Halliday]. Atlanta: Clarity Press, 2012, 36. o.
- 101 Leslie Elliott Armijo, "A BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) mint elemzési kategória: délibáb vagy felismerés?". *Asian Perspective*, 31 (4) 2007, 12. o.

- 102 Yanis Varoufakis, *The Global Minotaur: America, Europe and the Future of the Global Economy* [rev. edn]. London: Zed Books, 2013 [2011].
- 103 Wolfgang Streeck, *Gekaufte Zeit: Frankfurter Adorno-Vorlesungen 2012*. Frankfurt: Suhrkamp, 2013.
- 104 Elizabeth Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture* [Frédéric Mousseau-val] (Country Fact Sheet, december). Oakland: Oakland Institute, 2014, pp. 2-3.
- 105 Rádadásul közvetlenül a függetlenné válás után Ukrajnát "elárasztották a Nyugat- és Közép-Európából származó élelmiszerekkel". Van Zon *et al.*, *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*, 78. és 68. o., magyarul: "*Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában*".
- 106 Christina Plank, "Ukrajna: földrablás a fekete földön: Ukrán oligarchák és nemzetközi befektetők". In Jennifer Franco és Saturnino M. Borras, Jr, szerkesztők: *Land Concentration, Land Grabbing and People's Struggles in Europe*. Amsterdam: Transnational Institute, 2013, 184. o.
- 107 Sue Branford, "A nagy globális földrablás". In Marcin Gerwin, szerk., *Élelmiszer és demokrácia: Bevezetés az élelmiszeri szuverenitásba*. Krakko: Lengyel Zöld Hálózat, 2011, 79-80. o., pp. 79-80.
- 108 James Nixey, "Az orosz külpolitika a nyugattal szemben és a nyugati válaszok". In Giles *et al.*, *The Russian Challenge*, 36. o.
- 109 Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 29-30. o.; Sherr szerint: "A war of narratives and arms", p. 29. A Taruta 2015-ben csödbe ment. *Bloomberg*, "Company overview of ISD Corporation", 2016. július 31. (online).
- 110 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 30. o.; *Külgügyminisztérium, Hollandia*, Doc. 21., 2012. december 10., "Factsheet Oekraïne". A Platform for Authentic Journalism által az információszabadság keretében megszerzett dokumentumok.
- 111 Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 170. o.
- 112 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 65. o.
- 113 Nemzetközi Migrációs Szervezet, *ukrajnai misszió. Migráció Ukrajnában. Tények és számok*, 2. kiadás. Kiev: IOM-MU, 2013, 4. o.
- 114 Nemzetközi Migrációs Szervezet, *ukrajnai misszió. Migráció Ukrajnában*, 11-12. o. A diaszpórából, például Észak-Amerikából származó pénzátutalások is szerepelnek a teljes összegben.
- 115 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 171. o.
- 116 Viktor Pincuk *Alapítvány*, é.n.d. (online); *Jaltai Európai Stratégia*, é.n.d. (online). 117 De Ploeg, *Ukrajna a kereszttüzben*, 47. o.
- 118 Leshchenko, "Ukrajna bábjátékosai". 119 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 30. o.
- 120 Paul Moreira, *Ukraine, les masques de la révolution* (dokumentumfilm, amelyet először a Canal+ sugárzott), 2016 (online).
- 121 *Russia Today*, "Ukrajna oligarchája "top cash contributors" to Clinton Foundation before to Kiev crisis". 2015. március 22., a Pinchuk Alapítványra hivatkozva.
- 122 Vitol, "Vitol bejelentette, hogy megállapodást kötött az EastOne-nal az ukrajnai olaj- és gázmezők fejlesztéséről". 2012. augusztus 29. (online); lásd W. C. Turck, *A Tragic Fate: Politics, Oil, the Crash of Malaysia Airlines Flight 17 and the Looming Threats to Civil Aviation*. A Jinxee the Cat Publication, 2014. E-könyv, oldalszámozás nélkül, 3. fejezet, és a következő fejezetünk.
- 123 Diana Johnstone, a *kőosz királynője: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Book, 2016, pp. 145-6.
- 124 Pincuknak az orosz piacra való támaszkodásáról: Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 70. o.
- 125 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 30-2. o.
- 126 Leonid Bershidsky, "Putyin személyeskedik Ukrajnában". *Bloomberg View*, 2014. március 4. (online); Wayne Madsen, 'Coordinating with NATO'. *Political Vel Craft*, 2014. július 23. (online).
- 127 Robert Parry, "Putyin célpontja volt a levegőben elkövetett merénylet? *Consortium News*, 2014. augusztus 8. (online).

- 128 *Antikorrupciós Akcióközpont*, "Az ukrán gáz királyai". 2012. augusztus 26. (online); "Ukrajnában Joe Biden fia keveri az üzletet a szórakozással". *Voltaire Network*, 2014. május 15. (online).
- 129 Burisma prezentáció (online); Olivier Knox és Meredith Shiner, "Miért alkalmazta egy nagy ukrajnai vagyonnal rendelkező energetikai cég Joe Biden fiát?". *Yahoo News*, 2014. május 14. (online).
- 130 *Wikipedia*, "Ukraine International Airlines"; Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 106. o.
- 131 Madsen, "Koordináció a NATO-val".
- 132 Piotr Kościński és Ievgen Vorobiov, "Nyernek vagy veszítenek az ukrajnai oligarchák az EU társulási megállapodással?". *PISM Bulletin*, 86. szám, 2013. augusztus 17. (online), 1. o.

3

A Majdan-lázadástól a rendszerváltásig

Az oligarchikus uralom és a korrupció elleni tiltakozásként a Majdan-lázadás nem különbözött a tíz évvel korábbi narancsos forradalomtól, de voltak különbségek is. Míg ezúttal a Janukovics család személyes meggazdagodásra való törekvése hozzájárult az elnök gyorsan csökkenő népszerűségéhez, a Majdan azt is megmutatta, hogy az "Európa" a folyamatos fosztogatás megállításának jelszavává vált. Így amikor Janukovics hosszas ~~hosszú~~ ~~útn~~ visszatartotta aláírását az Ukrajnának az EU-val kötött társulási megállapodásától, a düh egyre nagyobb lett. Akárcsak 2004-ben, a lázadás is lehetőséget nyújtott a hatalom visszaszerzésére a felemelkedő donyecki blokk által háttérbe szorított oligarchák számára. Janukovics, akit 2004-ben választási csaláson kaptak, ezúttal szabálytalanságok nélkül nyerte meg az elnökséget; de ahelyett, hogy fegyelmezte volna az oligarchákat, ahogy Putyin tette, inkább arra irányította a centralizmusát, hogy a Régiók Pártját és a mögötte álló oligarchákat az ország domináns erőinek tekintse.¹

A legmeghatározóbb új tényező az ukrán ultranacionalisták fegyveres felkelése volt. Ez teremtette meg a terepet a tényleges fasiszták számára, hogy eltérítsék a felkelést, és az amerikai kormány és a NATO neokonzervatívjaival szorosan együttműködve 2014 februárjában *államcsínyt* hajtsanak végre. A halálos erőszak alkalmazásával (amelyet a puccsisták és a nyugati média tévesen a rohamrendőröknek tulajdonított) az ukrán ultrák bebizonyították, hogy készek saját honfitársaikat megölni céljaik elérése érdekében. A válság kibontakozásakor a Nyugat megosztott volt. 2014. február 20-án, amikor az EU külügyminiszterei az USA képviselőjének jelenléte nélkül kezdtek tárgyalásokat Janukovicscsal az erőszak megfékezéséről, az amerikai nagykövet, Geoffrey Pyatt találkozott Andrij Parubijjal, a Majdan ultráinak akkori vezetőjével és 12 000 fős fegyveres szárnyának parancsnokával, hogy az elnök sorsáról tárgyaljanak. A hatalomátvétel után két nappal később Parubij lett a kulcsfontosságú Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács (NSDC) vezetője egy túlnyomó többségében ukrán nemzeti-listás kormányban, amely a Szvoboda és a Jobboldali Szektor szélsőjobboldali elemeivel volt tele, és amelyet Viktor Pinczuk politikai frontembere, Arszenyij Jacenyuk vezetett. A puccsista elnökhöz, Turcsinovhoz hasonlóan Jacsenyuk is Timosenko Haza Pártjának tagja volt; őt választotta ideális miniszterelnök-jelöltnek Victoria Nuland amerikai külügyminiszter-helyettes.

Ebben a fejezetben azt állítom, hogy 2010-től kezdve a Nyugat azon kezdeményezései, amelyek arra irányultak, hogy Ukrajnát és más volt szovjet köztársaságokat a saját pályájára vonzzanak (Partnerség a békéért, GUAM, keleti partnerség, EU társulási megállapodás/ DCFTA), komoly ellenállásba ütköztek

Ukrajnában, mivel a föderalista blokk mind gazdaságilag, mind politikailag megszilárdította hatalmát. Két évvel

A Janukovics-elnökséget követően Vlagyimir Putyin visszatérése a Kremlbe az Orosz Föderáció elnökeként tovább szűkítette a Nyugat lehetőségeit, miközben egyúttal beszűkítette a kijevi kormány mozgásterét az EU és a Moszkva által kínált eurázsiai alternatíva között.

Az Oroszországgal szembeni agresszívebb amerikai magatartás mellett a rendelkezésre álló bizonyítékok arra utalnak, hogy az ukrajnai nyugati intézmények - kormányzati és nem kormányzati - előkészítették a terepet egy újabb "civil társadalmi" lázadáshoz. Az USA által támogatott puccs nemcsak ezeket a befektetéseket igazolta, hanem a nyugati egységet is helyreállította azáltal, hogy visszaszorította az EU rövid ideig tartó eltérését az atlanti kurzustól, ahogyan az MH17-es járat lezuhanása júliusban az amerikai szankciókkal kapcsolatban. Miközben fegyveres osztagok randalíroztak az országban, a politikai és nyelvi jogok elvesztésével, valamint gazdasági marginalizációval fenyegetett orosz-ukrán lakosság sorra fellázadt. A történelmileg orosz Krím parlamentje, a független Ukrajna akaratlan része, népszavazást szervezett az elszakadásról, és a létfontosságú szezvasztopoli haditengerészeti támaszpontot és más stratégiai fontosságú eszközöket védő orosz különleges erőkkel az Orosz Föderációba való visszacsatolást kérte. A feltételezett annexió miatti felháborodás közepette a Nyugaton zajló Putyin-ellenes kampány ezután teljes körű gazdasági hadviselésre váltott, célba véve a Déli Áramlat gázvezeték projektet, és feláldozva mind az EU energiabiztonságát, mind az ukrán gazdaságot az amerikai mestertervnek.

A lázadás előjátéka

2010 januárjában Janukovics legyőzte Julija Timosenkót a második fordulóban az elnökválasztáson, amely a regionális megosztottságot mutatta, de a hazai és nemzetközi megfigyelők legitimnek ítélték. Az új elnök az állam megerősítését tűzte ki célul az eredeti elnöki rendszer visszaállításával és a narancsos, parlamentáris rendszerré történő mutáció érvénytelenítésével. Amellett, hogy saját pártjából regionális kormányzókat nevezett ki, az elnök annak elnökét, Mykola Azarovot nevezte ki miniszterelnöknek.²

Janukovics megválasztásával a Régiók Pártja és a hozzá kapcsolódó oligarchikus csoportok, a donyecki klán és a Firtas-féle RosUkrEnergó szinte monopóliumot kapott a politikai hatalomban. Szerhij Ljovocskin, Jurij Bojko és Dmytro Firtas szövetségese lett az elnöki adminisztráció vezetője. Bojkót nevezték ki energiaügyi miniszternek, és rajta keresztül Firtash megszerezte az irányítást a Naftogaz Ukrajina és több leányvállalata felett, bár Kolomojszkij az energia területén is megtartotta kulcsfontosságú eszközeit, különösen az olajfinomításban. 2011 augusztusában a korábbi oligarcha szövetségese dezertálása miatt meggyengült Julija Timosenkót hétéves börtönbüntetésre ítélték, amiért a RosUkrEnergó csoport képviselői keményen lobbiztak.³

Janukovics és két fia, Olekszandr és Viktor mostanra külön csoportként jelentek meg az oligarchiában, a "család" becézéssel. Olekszandr Janukovics nem sokkal apja hivatalba lépése után felkerült a 100 leggazdagabb ukrán közé.⁴ A verseny dinamikája most már magába az államba is bekerült. A rivalizálás egyik tengelye az idősebb Janukovics és Akhmetov között húzódott, aki a Julija Timosenkóval való koalíciót részesítette előnyben, hogy korlátozza az elnök hatalmát.⁵ A RosUkrEnergó is a Család prédája volt. Ahogy Szerhij Leshcsenko elmeséli, "maga Firtas is elismerte, hogy Janukovics 50 százalékban tulajdonosa mindannak, amit ő, az oligarcha, Janukovics elnökké választása óta szerzett".⁶ Fontos, hogy

ne feledjük, hogy az ilyen oligarchikus gazdagodás nem pusztán "korrupció", hanem a pénzzel kereskedő tőkére jellemző normális ragadozó felhalmozási minta volt ebben az időszakban. Az ukrán bankok, élükön a Kolomojszkij Privat Bankkal, már mélyen benne voltak a carry trade-ben, azaz a nyugaton rekordalacsony kamatlábakon történő hitelfelvételben, majd a hazai piacon magas kamatlábakon történő hitelezésben.⁷ A balti államok bankjai arra specializálódtak, hogy büntetlenül mossák tisztára a lopott pénzeket; az e gyakorlatokkal foglalkozó parlamenti bizottság elnöke egy lett bank társtulajdonosa volt, amely több milliárdos nagyságrendben vett részt ilyen körutazásokban (a "befektetésként" visszaforgatott tőkemenekítésben). Cipruson kívül Hollandia is kusepi játszik ebben a folyamatban.⁸ Ukrajna GDP-je eközben megrekedt az 1991-es szinten, Kirgizisztán mellett az egyetlen posztszovjet ország, amely ilyen mélyreható kudarcot vallott.

2012-re Janukovics Régiók Pártja a parlamenti helyek 42 százalékát szerezte meg, a 27 közigazgatási régióból 17-ben volt fiókszervezete, és 11 600 helyi szervezetben gyökerezett. A föderalista kormányzás alatt az orosz visszanyerte regionális nyelvi státuszát, és egy új törvény az ukrán mellett minden olyan nyelvet hivatalos nyelvvé tett, amelyet egy adott régióban legalább 10 százalékban beszélnek. Az orosz nyelv Ukrajna 27 területéből 13-ban nyerte el ezt a státuszt. Ez nem oldotta meg a nyelvi kérdést a központi közigazgatásban vagy a felsőoktatásban, de mégis fontos volt.⁹

A 2012-es választásokon Timosenko Haza Pártja jól szerepelt, míg a neonáci Szvoboda 10,4 százalékot szerzett, aminek következtében az Európai Parlament állásfoglalásban ítélte el a pártot "idegengyűlölő, antiszemita és rasszista" jelzővel. A Zsidó Világkongresszus 2013-ban felszólította az európai országokat, hogy a magyarországi Jobbikkal és a görögországi Arany Hajnallal együtt tiltsák be a Szvobodát.¹⁰ Az elkövetkezendők jeleként azonban, amikor 2012-ben elfogadtak egy ENSZ-határozatot a náci és a Waffen-SS tagjai dicsőítése ellen, az Egyesült Államok, Kanada és Palau ellene szavazott, míg a legtöbb uniós ország tartózkodott.¹¹

Az EU társulási megállapodás felé és vissza

Amint azt az 1. fejezetben tárgyaltuk, 2008-ban az EU balti blokkja (Lengyelország, Svédország és a három balti állam) a keleti partnerség elindításával ellensúlyozta Oroszország eurázsiai projektjét. Ennek keretében Ukrajnát felkérték, hogy írja alá az EU társulási megállapodásának és a DCFTA-nak egy olyan változatát, amely az országot észak-atlanti protektorátussá tenné, lezárva a védelmi együttműködést a NATO-val (a megállapodás 4., 7. és 10. cikkeiben), és gyakorlatilag ter- minálva az ország semlegességét az atlanti blokk és Oroszország között. Gazdaságilag a megállapodás célja Ukrajna függetlenítése az orosz gazdaságtól, az Eurázsiai Uniótól és a BRICS-országoktól, az oligarchák tulajdonjogainak megszüntetése¹² és Ukrajna szuverenitásának korlátozása a washingtoni külügyminisztérium politikai tervezési igazgatóságán 2005-ben kidolgozott, védelmi rendelkezésekkel kiegészített irányvonalak mentén.

Janukovics kijátszotta az EU-t és Oroszországot egymás ellen, de közben potenciálisan veszélyes módon aktivizálta Ukrajna megosztottságát. Amikor 2011-ben elvben elfogadta az EU ajánlatát, egyúttal egy 3+1-es formulát javasolt, amely Ukrajnának és közvetve az EU-nak is szabad hozzáférést biztosítana az Oroszország, Fehéroroszország és Kazahsztán között júliusban létrehozandó Eurázsiai Vámunióhoz. Tekintettel arra, hogy az orosz piac akkoriban Ukrajna külkereskedelmének nagyjából 30 százalékát tette ki, ez várhatóan veszélyeztetné mind az ukrán import 30

százalékát, amely orosz import, mind pedig magát a túlélést is.

Ukrajna saját iparának¹³ Bár kétségtelenül erős orosz hatások játszottak közre (gazdasági, de például a hírszerző szolgálatban, az SBU-ban is), Janukovics kevésbé volt oroszbarát, mint oligarcha és föderalista.¹⁴ Porosenko tanácsára az új elnök még első külföldi látogatását sem Moszkvába, hanem Brüsszelbe tette. Nem volt azonban hajlandó oroszellenes politikát folytatni, és 2010 áprilisában Harkovban megállapodást írt alá Dmitrij Medvegyev orosz elnökkel Szevasztopol bérleti szerződésének további 25 évre (2042-ig) történő meghosszabbításáról, cserébe a gázár kedvezményéért.¹⁵ Gazdasági szempontból viszont az EU társulási megállapodás tervezetének 2012. márciusi aláírása és a DCFTA nem sokkal később történő aláírása azt jelentette, hogy "Ukrajna többé nem lesz képes fenntartani az Oroszországgal fenntartott [gazdasági] kapcsolatok azonos szintjét".¹⁶

2012-ben és 2013-ban a holland külügyminiszter, Frans Timmermans - aki később azzal tűnt ki, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsában teátrális beszédet mondott az MH17-es repülőgéppel kapcsolatban, és három hónappal később az Európai Bizottság első alelnökévé léptették elő - a balti blokkal és más volt szovjet blokkbeli államokkal folytatott tárgyalásokat a keleti partnerség országainak, különösen Ukrajnának az EU-val való társulásáról. Itt nem szabad elfelejteni, hogy Hollandia az orosz és ukrán postafiókcégek menedéke, Ciprus után a második, majd a Brit Virgin-szigetek következnek, ahol több milliárd dollárnyi vagyontalálható, amelyet aztán befektetésként visszaforgatnak a származási országba. A Lukoil 59 holland leányvállalatának egyikén keresztül működteti európai eszközeit; a Novatek, Oroszország második legnagyobb gáztermelője egy 800 millió eurós holland leányvállalatot működtet, az Arctic Russia BV-t.¹⁷ Ez magyarázhatja Hága aktív szerepvállalását a volt Szovjetunió egész területén.

A Platform for Authentic Journalism által a 2016. áprilisi hollandiai ukrajnai népszavazás előestéjén az információs szabadságra vonatkozó kérelem alapján megszerzett dokumentumokból kiderül, hogy a nyugati politikusok már 2012 közepén kételkedtek abban, hogy Janukovics az az ember, aki képes végrehajtani az EU-val és a Nyugattal kötött neoliberális szerződést, mivel háromoldalú megállapodásra törekszik.¹⁸ Az orosz diplomaták azonban továbbra is meg voltak győződve arról, hogy az uniós és az eurázsiai társulás összekapcsolható.¹⁹

A politikai lehetőségek e különböző értékelésében többről van szó. 2013 júniusában Hágában járt Radoslaw Sikorski lengyel külügyminiszter, a keleti partnerség (a svéd Carl Bildt-tel együtt) megalkotója. A dokumentumokból sok minden, amit ő és Timmermans megbeszéltek, ki van feketítve, de azt tudjuk, hogy az Európai Alapítvány a Demokráciáért (amely kiemelkedő szerepet játszana a Majdan-lázadás finanszírozásában) és a lengyel vezető szerep a "NATO és az EU keretein belüli együttműködésben".²⁰ Azt is tudjuk, hogy Timmermans augusztusban azt mondta az ész külügyminiszternek, Urmas Paetnek, hogy a társulási megállapodás aláírására Janukovics hatalmával nem biztos, hogy sor kerül.²¹ Ezek a tények kérdéseket vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy az EU is mennyire tartotta nyitva a rendszerváltás lehetőségét.

Nincs okunk kételkedni abban, hogy az EU szándéka az volt, hogy az ukrán gazdaságot elsődleges nyersanyagbázissá alakítsa át. Hollandia, mint az egyik legfontosabb külföldi szereplő Ukrajnában, a mezőgazdasági berendezések, vetőmagok, bioüzemanyagok és exportnövények termesztése, valamint az energia területén tevékenykedik. 2012 májusában a Shell szerződést nyert a keleti Szlavjanszk alatt található Juzivszka gázlelőhely (becslések szerint 4 trillió köbméter) feltárására, 2013 januárjában pedig a davosi Világgazdasági Fórumon megállapodást írt alá a palagázzal

Rutte miniszterelnök és Janukovics elnök jelenlétében. A Chevron hamarosan követi. Az ExxonMobil 2011 februárjában már aláírt egy megállapodást a Rosnefttel az Azov-tengeren és a Krímben található lelőhelyek feltárásáról.²²

Ukrajna csúcstechnológiát képviselő repülőgép-, helikopter- és hajómotorgyártó cégeit viszont nem tartották érdemesnek arra, hogy a Nyugat figyelmét rájuk irányítsa, noha az EU felé való nyitás kritikusan érintené őket; ahogyan a nehéziparát sem, amelyet nyilvánvalóan el akartak söpörni. Hogy mi történik, ha egy előregedő, az olcsó energiától nagymértékben függő ipari infrastruktúrát kiteszik a versenynek, miközben elveszíti energiaszállítóját, Oroszországot, azt az Avtovaz, a Lada személygépkocsik ukrán leányvállalata esetében már bőségesen bebizonyosodott. Az 1991-ben 156 000 autót gyártott (a kapacitás mintegy felét), ami 1995-ben 57 000-re csökkent, majd 1996-ban 7 000-re esett vissza, ami az ideiglenes bezáráshoz vezetett. A gyártást 1999-ben jóval alacsonyabb szinten folytatták.²³ Ez csak ízelítő volt abból, amit az EU társulási megállapodás és a DCFTA szabadkereskedelmi rendelkezései az ukrán gazdaság egészében eredményeztek volna.

Nem meglepő tehát, hogy Ukrajna most már nyíltan habozott: Pedro Serrano, az EU külkapcsolati tanácsadója szerint "az ukrán fél részéről 2013 szeptemberében érkeztek az "első jelek" a problémákra, amikor az elnök [Janukovics] jelezte, hogy "nehéz lesz számára aláírni a DCFTA-t".²⁴ Ukrajna iparának sorsa nyilvánvalóan kulcsfontosságú aggodalomra adott okot. A DCFTA átfogó liberalizációra vonatkozó rendelkezései teljes jelentőségüket az akkoriban zajló, szigorúan titkos transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségről (TTIP) szóló tárgyalások összefüggésében nyerik el.²⁵ Az EU társulási megállapodás tervezett vilniusi aláírása előtt Hollandia és valószínűleg Németország is viszonzta Janukovics hezitálását, amely már jóval korábban is téma volt az ukrán sajtóban, de valahogy elkerülte az EU figyelmét,²⁶ és fontolóra vette az aláírásuk visszatartását. Október közepén Hollandia arra kérte Berlint, hogy csatlakozzon az ukrán társulás elutasításához, ha Kijev továbbra sem teljesíti az EU liberalizációs, tulajdon- és polgárjogi kritériumait.²⁷ A balti blokk ezzel szemben nem csak a társuláshoz ragaszkodott, hanem Ukrajna uniós tagságának lehetőségét is előszeretettel követték.²⁸

Így míg Janukovics "háromoldalú találkozót javasolt Oroszországgal a DCFTA következményeinek tisztázása érdekében",²⁹ addig az EU egy egyszerű neoliberais megállapodást javasolt, fontos védelmi és külpolitikai rendelkezésekkel. Rasmussen NATO-főtitkár 2014 januárjában nem mulasztotta el megjegyezni, hogy az Ukrajnával kötött társulási megállapodás hatalmas lökést adna az "euroatlanti biztonságnak".³⁰ Azonban, ahogy Richard Sakwa megjegyzi, ez volt az első alkalom az EU (vagy a NATO) bővítésének történetében, hogy a blokk egy külső hatalom ellenállásába ütközött.³¹ Örményország már 2013 szeptemberében az Eurázsiai Unióhoz való csatlakozásával alkalmatlanná tette magát sem az EU-, sem a NATO-tagságra.³² Az EU ettől függetlenül - Elena Korosteleva szavaival élve - "méréselt, de rosszul kiszámított kampányt indított, hogy felgyorsítsa, vagy vitathatóan rákényszerítse Ukrajnát arra, hogy a vilniusi csúcstalálkozón döntsön a [társulási megállapodásról]." Az EU-nak nem volt más választása, mint hogy az országot az Európai Unióhoz csatlakozzon.³³ Még azt a követelést is, hogy engedjék szabadon Julija Timosenkót, aki börtöncellájából sürgette Janukovicsot a megállapodás aláírására, valójában puhatolóztak, mivel a prioritás Ukrajna nyugati befolyási övezetbe való beillesztése volt.³⁴ Az EU és Oroszország között elmélyülő energetikai összeköttetések, amelyek hamarosan egy déli gázösszeköttetéssel bővülnek, csak még sürgetőbbé tették ezt a célt, de az EU és az Egyesült Államok közötti ellentéteket is felszínre hozták.

Az "új nagy játszma" a Putyin-ellenes kampány mögött

Amikor Vlagyimir Putyin 2012-ben visszatért az orosz elnöki székbe, a Nyugat csalódottsága a Dmitrij Medvegyev ideiglenes elnökkel elért eredmények miatt keveredett a dühvel, amiért ismét egy keményebb ellenfél került a Kremlbe. Medvegyevet úgy tekintették, mint aki az orosz állami osztályon belül egy engedékenyebb, potenciálisan nyugat-orientált frakciót képvisel. Moszkvának valójában Obama első ciklusban hivatalban lévő külügyminisztere, Hillary Clinton "újraszerveződése" udvarolt, akit talán az orosz állami atomvállalat, a Roszatom Clinton Alapítványának adott adományai lágyíthattak meg. 2012-re azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a Gazprom korábbi elnökének Kremben töltött hivatali ideje valójában egybeesett az EU orosz gáztól való függőségének elmélyítésével, mivel 2012 decemberében megkezdődtek a Déli Áramlat oroszországi végén lévő kompresszorállomás munkálatai,³⁵ miközben Oroszország "azon is dolgozott, hogy ... katonai lábnyomát Közép-Ázsiára kiterjessze ... Ez olyan volt, mint a "Nagy Játék" modernkori változata".³⁶ Nem csoda, hogy utólag Hillary Clinton a gyengeség jelének tekintette a Moszkvával való újbóli megegyezést.

Az Egyesült Államok modernkori Nagy Játzsma stratégiájának nagymestere, Zbigniew Brzezinski 2008-as, *Második esély* című művében (az iraki katasztrófa és a terrorizmus elleni háborút követő elszigeteltség évei után) aktualizálta ezt az Obama-csapat számára. Újra megfogalmazta az oroszellenes politika mellett szóló érveket, amelyeket egy évtizeddel korábban *A nagy sakktábla* című könyvében fejtett ki. Brzezinski most gúnyolódott az idősebb Bush 1991. augusztusi "Csirke Kijev" beszédének fájdalmas félénkségén, amikor az elnök bölcsen figyelmeztetett arra, hogy Ukrajna ne lépjen az "etnikai gyűlöleten alapuló szuicid nacionalizmus" útjára, és szembeállította azzal a javaslattal, amelyet Carter nemzetbiztonsági tanácsadójaként az 1970-es évek végén a Szovjetunió nem orosz állampolgárai körében a szeparatizmus titkos támogatásának megszervezésére tett. ³⁷ Hillary Clinton külügyminisztériumában Victoria Nulandra, az európai és eurázsiai ügyekért felelős helyettes államtitkára hárult a feladat, hogy Brzezinski politikáját a Wolfowitz, Krasner, Pascual és mások által kidolgozott neokonzervatív menetrend részeként fejezze ki. ³⁸ Az Európai Parlamenthez intézett jelentésében, szintén 2008-ban, Zeyno Baran, az amerikai Hudson Intézet Eurázsiai Politikai Központjának igazgatója azt javasolta, hogy az EU-nak a Déli Áramlat támogatása helyett inkább az ukrán hálózat liberalizálásában és modernizálásában kellene segítséget nyújtania. A Fekete-tengeri feszültség - jegyezte meg öszintén - azt a célt szolgálhatja, hogy a vezetéket teljesen blokkolják. ³⁹

Nyilvánvaló, hogy az oroszellenes érzelmek felkeltéséhez, különösen Európában, a támadási vonalnak a "civil társadalomnak" és a "demokráciának" kell lennie, nem pedig a csővezeték-politikának. 2012 januárjában az Egyesült Államok új moszkvai nagykövete már azzal botrányt okozott, hogy találkozott az állítólagos választási csalás ellen tiltakozó tüntetőkkel, egy hónappal később pedig a Pussy Riot, a Voyna (Háború) nevű anarchista csoport szárnya nyilvános gyalázkodást hajtott végre a moszkvai Megváltó Krisztus székesegyház oltárán. Az egyház feljelentést tett ellenük, és az előadók közül hármat júliusban huliganizmus miatt elítélték. Az Amnesty International azonnal elnyerte a lelkiismereti fogoly státuszt az Amnesty International új ügyvezető igazgatója, Suzanne Nossel vezetésével, aki Hillary Clinton helyettes helyettes államtitkáraként dolgozott. A nemzetközi showbiznisz szereplői is az ügy mellé álltak. Adriel Kasonta és Richard Sakwa szerint "a liberális internacionalisták, neokonok, atlantisták, glucksmanisták, német zöldek, kelet-európai revansisták és normatív európaisták szövetsége a Kelet

megszelídítésének szent küldetéseként védelmezte az [EU és a NATO] bővítését".⁴⁰
Propagandavideóikban a Pussy Riot trágárságai

az ortodox pátriárka ellenes szövegeket Putyin-ellenes szövegekre változtatták, hogy a csoportot az autokrácia áldozatainak lehessen beállítani. Az Avaaz, az online tiltakozásszervező szervezet csatlakozott a felhíváshoz, hogy szankciókat kell bevezetni "Putyin befolyásos belső köre" ellen.⁴¹

2012 júliusában került sor a "Szíria barátai" első találkozására is, miután Oroszország és Kína elutasította, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazást adjon a líbiai mintára történő rendszerváltásra az országban. Hillary Clinton figyelmeztette őket, hogy meg fogják fizetni az árát makacosságuknak.⁴² Igaz, a Fehér Ház nem csatlakozott a szíriai beavatkozásra vonatkozó felhívásokhoz, de Obama novemberi újráválasztása után tovább keményedett az Oroszország elleni hangulat. Hillary Clinton külügyminiszterként tett egyik utolsó nyilatkozatában Oroszország eurázsiai fejlesztési terveit a térség újra "szovjetizálására" irányuló kísérletnek nevezte, amelyet az Egyesült Államoknak meg kell próbálnia lelassítani, vagy jobb esetben teljesen megakadályozni.⁴³ Amikor az 1974-es Jackson-Vanik-módosítást (amely a Szovjetunióval kötött kereskedelmi és fegyverzet-ellenőrzési megállapodásokat zsidó emigrációhoz kötötte) 2012-ben végül hatályon kívül helyezték, a Kongresszus azonnal elfogadta a Magnitsky Rule of Law Accountability Actet (amely egy orosz ügyvéd börtönben bekövetkezett halálára utal), hogy továbbra is nyomást gyakoroljon Moszkvára.⁴⁴

Alig követte a WikiLeaks az amerikai nagykövetségek amerikai diplomáciai táviratainak világszerte történő fájdalmas nyilvánosságra hozatalát, amelyet Hillary Clinton "az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség elleni támadásnak" ^{nevezett}⁴⁵, Edward Snowden 2013 májusában nyilvánosságra hozta az NSA és partnerei, az "Öt Szem" (amely az angolszász országokat foglalja magában) globális megfigyelési műveleteit.⁴⁶ Amikor Oroszország menedékjogot adott Snowdennek, miután az Egyesült Államok visszavonta az útlevelét, hogy megakadályozza a Latin-Amerikába való beutazását, Washington mélységesen elégedetlen volt, és nem volt kedve meghallgatni Putyin 2013 szeptemberi, a *New York Times*-ban megjelent véleménycikkét, amelyben a szíriai dzsihadista harcosok elleni közös fellépésért könyörgött.

Az amerikai hírszerzés mintegy 70 százalékát a magánszektorban adják alvállalkozásba, ami a megfigyelési állam és a hadviselés folytatásában érdekelt erők hatalmas tömbjét hozza létre. Közvetlenül az NSA telephelye mellett, a marylandi Fort Meade-ben található az az üzleti park, ahol a Booz Allen Hamilton (Snowden munkaadója), a SAIC, a Northrop Grumman és mások e programok keretében összpontosítják erőfeszítéseiket.⁴⁷ Ez kiegészíti az olyan cégekkel kötött titkos megállapodásokat, mint a Facebook, a Yahoo!, az Apple, a Google és a Microsoft, amelyek révén az amerikai kormányzat ~~meg~~ ^{meg} célokra hozzáférhet felhasználói bázisukhoz. Az e vállalatok által működtetett közösségi média az ellenzék felkutatásának hatalmas keresőmotorjává vált, és a magánszolgáltatókkal és a nem kormányzati szervezetekkel együtt a "civil társadalom" nyugati manipulációjának gerincét alkotják. A Soros-hálózat itt a legfontosabb ernyőszervezet, amelynek Nemzetközi Reneszánsz Alapítványa kifejezetten Ukrajnát veszi célba.

Renaissance arra számított, hogy a 2015-ös ukrán elnökválasztás "kihívást és lehetőséget" is kínál majd. A *kihívást* az jelentette, hogy "az európai piac iránt érdeklődő nagy ipari tőke kombinált és néha ellentmondásos politikai nézeteit képviselő elnökpárti politikai erők [szembesülnek] az orosz orientációjú, többnyire a demokratikus reformok iránt konzervatív (neoszovjet) baloldali lakossággal". Az ukrán politikában keletkezett "érték- és tartalmi vákuum" populista koncepciókkal való kitöltése

kockázatos volt; ehelyett a politikát "platformok versenyévé" kellene átalakítani, amely "a választásokat és a politikát témaalapúvá tenné". A *lehetőséget* a "Keleti Partnerség Civil Társadalmi Fóruma" létrehozása kínálja, amely "a civil társadalom hangja Ukrajna európai integrációjának támogatására".

választás", amely a nyugati fordulat eszméjét terjesztő különböző bizottságokhoz és platformokhoz kapcsolódik. Az orosz befolyással szembeni ellenállás és Ukrajna Eurázsiai Vámunióhoz való csatlakozásának megakadályozása reneszánszát élte.⁴⁸

A polgári kisebbségek nyugati nem kormányzati szervezeteken keresztül történő mozgósítása 2013 júniusában örvendetes lendületet kapott, amikor az orosz parlament konzervatív képviselői törvényt fogadott el a gyermekek "nem hagyományos szexuális kapcsolatok" népszerűsítése ellen. A nyugati média ezt úgy értelmezte, hogy veszélyezteti a meleg sportolók biztonságát a 2014. februári szocsi téli olimpián.⁴⁹ Az Ukrajnával kötött társulási megállapodás ügyének előmozdítása most már nyíltan összekapcsolódott a Putyin elnökség destabilizálásával. Ahogyan a washingtoni National Endowment for Democracy elnöke, Carl Gershman 2013 szeptemberében kijelentette, Ukrajna "a legnagyobb díj", és a Nyugathoz való tartozásának biztosítása Putyint "nemcsak a közeli külföldön, hanem magán Oroszországon belül is vesztesre állította volna".⁵⁰

A 2013 szeptemberi szentpétervári G20-csúcstalálkozón az Egyesült Államok nyíltan Oroszország ellenfeleként lépett fel, és a szocsi olimpia bojkottjára szólított fel. Továbbá, hogy Janukovicsot kényszerítsék, és rávegyék, hogy aláírjon Vilniusban, az amerikaiak elfogatóparancsokkal játszottak az akkoriban Bécsben tartózkodó Dmytro Firtash oligarcha ellen, akiről úgy vélték, hogy az elnöki hivatal kulcsait birtokolja. Miután Janukovics jelezte, hogy esetleg nem írja alá, amerikai elfogatóparancsot adtak ki Firtas által Indiában fizetett állítólagos kenőpénzek miatt; ezt azonnal felfüggesztették, amikor Janukovics jelezte Victoria Nulandnak, hogy mégis aláírja. Vilnius után Firtasht ismét letartóztatták, és óvadék ellenében addig tartották fogva, amíg egy osztrák bíró el nem utasította az ügyet.⁵¹

A 2014. februári események

Már legalább két éve voltak figyelmeztető jelek, hogy "ha Janukovics továbbra is úgy fosztogatja az országot, ahogyan tette, akkor a fedél le fog szakadni".⁵² Amikor tehát az ukrán elnök hét nappal a vilnusi aláírási ceremónia előtt bejelentette, hogy elhalasztja azt, a nép elkeseredése az oligarchikus uralom miatt robbanásszerűen kitört. Ez keveredett az ország nyugati részén összpontosuló ukrán nacionalista lázadással.

A nyugati fordulatot támogató népi mozgósítás előkészítése egész 2013-ban folyamatban volt. Soros Reneszánsz Alapítványa abban az évben kiadott tervezési dokumentumában egy olyan növekvő mozgalmat azonosított, amelyet "a döntéshozatalban való részvétel iránti, minden szintű állampolgári igény" vezérel, és amely kedvező terepet teremt a nem kormányzati szervezetek számára, amelyek a demokratizálódást egy "aktív civil társadalom" révén kívánják elérni. A gyakorlatban ez természetesen korlátozott szuverenitást és "piaci demokráciát" jelentett: "Az ukrán kormány európai kötelezettségei által generált nyomással együtt, amely az Európai Unióval kötendő társulási megállapodás megkötésétől függ, ez lehetőséget nyit a *nyílt társadalom értékeinek védelmére és előmozdítására*".⁵³

Az Egyesült Államok kijevi nagykövetsége tavasz óta képezte ki az aktivistákat a közösségi média használatára a tiltakozás érdekében. November 20-án az ukrán parlament egyik dnyepropetrovzski föderalista képviselője, Oleg Tsarev felszólalt, hogy felfedje, hogy

⁴⁸ Egyesült Államok kijevi nagykövetségének támogatásával és közvetlen részvételével egy "TechCamp" projekt van folyamatban, amelynek keretében előkészületeket tesznek

A "TechCamp" projekt szakembereket készít fel az információs hadviselésre és az állami intézmények lejáratására, a modern média segítségével - potenciális forradalmárokat a tüntetések szervezésére és a kormány megdöntésére. Ezt a projektet Geoffrey R. Pyatt, az Egyesült Államok ukrajnai nagykövete felügyeli, és jelenleg is ő felel érte.⁵⁴

Eric Zuesse valóban megtalálta az Egyesült Államok kijevei nagykövetségének 2013. március 1-jei hirdetését, amely a "TechCamp Kyiv 2.0 to Build Technological Capacity of Civil Society" (Kijev 2.0 a civil társadalom technológiai kapacitásának kiépítésére) című rendezvényt hirdette meg. Mint Tsarev elmondta a parlamentnek, a föderalista aktivisták informatikai szakembereknek adták ki magukat, és bejutottak a "TechCamp"-re, hogy amerikai oktatókat hallgassanak meg, akik Egyiptom, Tunézia és Líbia példáival magyarázzák el, hogyan lehet a közösségi hálózatokat és az internetet a közvélemény irányítására és a tiltakozás aktivizálására használni. "Eddig összesen öt rendezvényt tartottak. Körülbelül 300 embert képeztek ki operatív ügynökként, akik most Ukrajna-szerte tevékenykednek. A legutóbbi találkozóra 2013. november 14-én került sor ... az amerikai nagykövetségen belül."⁵⁵

Egy 2013 decemberében az USA-Ukrajna Alapítvány és a Chevron által szponzorált washingtoni üzleti konferencia előtt tartott beszédében Victoria Nuland elárulta, hogy az USA már ötmilliárd dollárt ölt Ukrajnába a "demokrácia előmozdítására".⁵⁶ Az USA által szponzorált tételek közé tartozott a milliók által megtekintett "Én ukrán vagyok" című sikkes videó, amelynek Larry Diamond, a National Endowment for Democracy munkatársa volt a tanácsadója, valamint a Center UA, a nem kormányzati szervezetek ukrajnai ernyőszervezete. A Center UA-t O. Rybachuk, Juscsenko európai integrációért felelős államtitkára alapította. A finanszírozás nagy részét a Pact Inc. kapta, amelyet viszont az USA Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége, a Renaissance Alapítvány "stratégiai külső partnere" finanszírozott. Az eBay alapító-tulajdonosának, Pierre Omidyarnak az Omidyar Networkje, valamint Soros György és a NED is hozzájárult.⁵⁷ Ez azt dokumentálja, hogy a rendszerváltás talaját már jóval azelőtt előkészítették, hogy Janukovics visszalépett volna attól a lehetetlen döntéstől, amelyre Vilniusban felkérték.

Az EU is részese volt a folyamatnak. Az EU 496 millió eurót biztosított a "fedőcsoportok" számára. A Bizottság saját adatai szerint 2007 és 2014 között összesen 1,3 milliárd eurót adományoztak Ukrajnának fejlesztési, kutatási és kapcsolódó projektekre. Az Európai Alapítvány a Demokráciáért, amelyet az EU, több tagállam és Svájc finanszírozott, ügyvezető elnöke, Alexander Graf Lambsdorff ~~európai parlamenti képviselő~~ szerint szintén támogatta a "civil társadalmat", azaz blogokat, hírleveleket és rádióadásokat, valamint a gyorssegélyeket.⁵⁸ A kijevei brit nagykövetség 2013 elején kommunikációs stratégiát kezdeményezett, amelynek célja, hogy megnyerje az ukrán lakosságot az EU-nak és különösen a társulási megállapodásnak, valamint a DCFTA-nak. Az üzleti szervezetek, nem kormányzati szervezetek és más uniós nagykövetségek bevonásával szeptember 10-én Kijevben elindították az "Erősebbek együtt" elnevezésű kampányt. A kampányt "DCFTA Roadshow-k" követték, és egy sor televíziós műsor kísérte, amelyben ukrán külföldiek ismertették az EU-ban való élet vonzerejét.⁵⁹ Hollandia partner volt az "Erősebb együtt" programban, és egyben a legnagyobb támogatója a Hromadske TV-nek, egy internetes csatornának, amely élőben közvetítette a tüntetések képeit, így biztosítva az új toborzók folyamatos áramlását a megszállt terekre minden nagyobb városban.⁶⁰ Egy német tisztviselő, aki 2011 és 2014 között a Modern Ukrajna Európai Központját vezette, egy olyan intézményt, amelynek célja Ukrajna EU-hoz való

közeledésének elsimítása volt, azt állította, hogy Soros pénze lehetővé tette, hogy a Majdanon tüntetők két hét alatt többet keressenek, mint négy hét munkával Nyugat-Ukrajnában.⁶¹

Ultranacionalisták és fasiszták eltérítik a tüntetéseket

Amikor Janukovics bejelentette, hogy nem írja alá az EU-megállapodást, hanem elfogadja a 15 milliárd dolláros orosz ellenajánlatot és a kedvezményes gázárakat, Arszenyij Jacenyuk, Julija Timosenko Haza Pártjának megbízott vezetője Twitter-fiókján tüntetésekre szólított fel (#Euromaidan néven). Széles körben várták, hogy a 2015-ös elnökválasztást az ellenzék nyeri meg, könnyedén és szabálytalanságok nélkül, valószínűleg a bokszoló Vitalij Klitschko jelöltjével. Washington azonban nem volt elragadtatva ettől a lehetőségtől, mivel Klitschko és UDAR pártjának tagjai a német CDU Konrad Adenauer Alapítványának támogatását élvezték. Mivel az emberek az utcára vonultak, Klitschko most csatlakozott a többi ellenzéki csoporthoz, köztük a Tyagnybok alá tartozó Szvoboda (az egyetlen valódi pártszervezet).⁶² Valójában a Régiók Pártja mögött álló kulcsfontosságú oligarchák, Firtas (aki 30 képviselőt ellenőrzött) és Akhmetov (60 képviselő) is fedezték a tétjeiket; hónapokkal a puccs előtt elkezdtek finanszírozni az ellenzéket. A Janukovics-"család" nem csupán elidegenítette ezeket az eredeti támogatókat, de az amerikai külügyminisztérium szankciókkal fenyegette meg mindkét férfit, ha nem működnek együtt.⁶³

Miután a hónap vége felé a kezdeti tüntetések alábbhagytak, a kijevi rendőrség meggondolatlan kísérlete a tér megtisztítására visszafelé sült el. Az a hír kezdett terjedni, hogy a rendőrségi támadást az elnöki adminisztráció vezetője, Ljovocskin rendelte el a helyzet fokozására, miközben a nagy oligarchák tulajdonában lévő tévécsatornák a tüntetők szemszögéből számoltak be a november 30-i feloszlatairól.⁶⁴ Bár az ellenzéki politikusok tudtak a rohamrendőrség terveiről, úgy döntöttek, hogy nem hozzák nyilvánosságra azokat, hogy a keménykezű rendőri taktika ne provokáljon népfelháborodást.⁶⁵ Amikor a félmillió tömeg visszatért a Majdanra, a főutcáról leválasztott Lenin-szobrot oroszellenes szélsőségesek ledöntötték. Válaszul arra, hogy a kormány a Berkut rohamrendőrökre támaszkodott, most fegyveres csoportokat kezdtek alakítani, amelyek közül a legradikálisabbak ukrán fasiszták voltak, akik saját rohamrendőrfelszerelésükben kezdtek támadni a rendőröket.⁶⁶

Ha a holland külügyminisztérium dokumentumaiból lehet következtetni, a nyugati fővárosok szorosán követték a tüntetések alakulását. Januárban a tüntetések már nem voltak olyan nagyok, mint novemberben és decemberben, és a szabályosan megválasztott ukrán elnök mandátumának lejáratá előtt történő leváltásához szükséges tömeges felkelés még nem látszott.⁶⁷ A január 10-i és 11-i hétvégén történt erőszakos cselekményeket követően Janukovics a Régiók Pártja hatalmában bízva szigorú tüntetésellenes törvényeket hozott, amelyek a békés tiltakozást is kriminalizálták. A Nyugat azonnal felszólította Janukovicsot, hogy ne használja a hadsereget a tüntetők ellen.⁶⁸ Most azonban "a tiltakozó mozgalom további menetét nagyrészt szélsőjobboldali csoportok kezdték meghatározni".⁶⁹ Ezek folyamatosan erősödtek az ország nyugati részéből; a Volodimir Icsenko által feljegyzett több mint 3000 különálló "tiltakozó esemény" mindössze 14 százaléka zajlott a fővárosban, kétharmaduk nyugaton és a központban. A konfrontatív és erőszakos incidensek közül majdnem ugyanannyit jegyeztek fel a nyugati régiókban, mint a központban és Kijevben együttvéve.⁷⁰ Ezek a nyugati nacionalista lázadásközpontok "nem csupán helyi pontok voltak, hogy mozgósítsák az embereket a kijevi sátozó tábor[ok]ban és gyűléseken való részvételre" - jegyzi meg Icsenko. "Nem kevésbé fontos volt a helyi mozgósítás az elnök által kinevezett regionális kormányzók és a Régiók Pártja regionális tanácsainak tagjai ellen".

A nyugati régiókban a Majdan-tüntetők *foglaltak le először nagy mennyiségű fegyvert a helyi rendfenntartó erőknél, amelyeket később a kijevi rendőrséggel való összecsapásokban használtak fel.* Janukovics a nyugati régiókban vesztette el először az irányítást, nem pedig Kijevben. 2014. január végén helyi aktivisták, ellenzéki pártok vezetői, helyi tanácsstagok (köztük a Szvoboda párt) népi tanácsokat (*narodni rady*) hoztak létre, amelyeket az államigazgatási épületek elfoglalása kísérte.⁷¹

Lvivben fegyveresek megrohamozták a városházát, náci zászlókat tűztek ki, és kifosztottak egy katonai arsenált. Új közigazgatási struktúrákat emeltek Lembergben, Volinyban és Ternopilban, mindhárom olyan területen, ahol a Szvoboda 2009-10-ben többséget szerzett. A lázadás e regionális központjai egységeket küldtek a Majdanra, és segítettek az erőszak gyors eskalálódását.⁷² Azt állították, hogy Janukovics a Szvobodát mint az uralmával szembeni félelemkeltő ellenzéket ápolta, abban a reményben, hogy az antifasiszta érzelmek mozgósításával biztosíthatja saját újraválasztását. Bármi legyen is az igazság, kétségtelen, hogy a szélsőjobboldal 1991 óta jelen volt és aktív volt a nyugati országban.⁷³

Január 19-20-án éjjel erőszakos összecsapások törtek ki, robbanásveszélyes helyzetet teremtve. Janukovics most kiterjesztette a tüntetőket védő, sietve kiadott amnesztiatörvényt, hogy az a rohamrendőrökre is kiterjedjen. Egy másik rendelet késve, az orosz példa után külföldről finanszírozott civil szervezeteket nevezett meg külföldi ügynökként. Január 24-én az elnök felajánlotta, hogy meneszti az Azarov-kormányt, Jacsenyukot nevezi ki miniszterelnöknek és Klitschkót a helyettesének, de az ellenzék ezt nem tartotta elegendőnek.⁷⁴ Négy nappal később a parlament visszavonta a tüntetésseljes törvények nagy részét, Azarov pedig lemondott, kabinetjével együtt. A tüntetések ekkorra már nyílt utcái harcokba torkolltak, mivel fegyveres fasiszták, ukrán ultranacionalisták és futballhuliganok vették át a hatalmat a "méltóság forradalmaként" indult (és a nyugati média máig ünnepe) tüntetés felett. "Számszerűleg" - írja Ishchenko - "a szélsőjobboldal csak kis mértékben volt jelen, de politikai és ideológiai szinten domináltak".⁷⁵

Február közepe felé a hatalomátvételre törekvő erők egyre merészebbek lettek. Mivel úgy tűnt, hogy az ellenzéki politikusoknak nincs valódi tervük, a fegyveres csoportok megindultak, hogy elfoglalják a vákuumot.⁷⁶ A harcosok kvázi katonai vonalak mentén 42 önvédelmi századba szerveződtek, amelyeket *szotniának* (ukránul "száz") neveztek, és amelyek többsége az Andrij Parubij vezette "önvédelmi bizottság" parancsnoksága alá tartozott. Az osztagok feladata volt az igazolványok kiadása, a tüntetők kísérése és a "tituszkí", a munkanélküli, alsóosztálybeli fiatalok kiszűrése, akiket a kormány rendőrségi provokátorokként használt. A tüntetők között lévő szakszervezetiseket és anarchistákat is baltákkal és botokkal támadták.⁷⁷

A Majdan négy neonáci félkatonai csoportja a "Jobboldali Szektor" (Pravyi Szektor) nevű szervezetben egyesült, amely öt nappal az első tüntetés után alakult meg.⁷⁸ Dmytro Jarosh, a Tryzub (Trident, Stepan Bandera milíciája után) vezetője lett a Jobb Szektor egészének vezetője (Bandera hatalmas portréja díszítette a Majdan pódiumát). A többiek az UNA-UNSO, a Fehér Kalapács és a Gordon Hahn által "ultrafasisztaként" jellemzett Szociál-Nemzeti Gyűlés voltak.⁷⁹ Az Ukrajnai Hazafi, az SNPU/Svoboda paramilitáris ága szintén ott volt a Majdanon. Parubij tanítványa, Andrij Biletszkij volt a parancsnoka (ő lett később a hírhedt Azov zászlóalj parancsnoka, amely az SNPU és a Patriot of Ukraine Farkas Farkasának

Hook szimbólum).⁸⁰ A harcokban részt vett az izraeli Givati gyalogsági dandár veteránjaiból álló "Gladio" típusú egység is. Egy "Delta" fedőnevű, Ukrajnában üzletemberként letelepedett férfi vezetésével ezek a "Majdan kék sisakosai" a Szvoboda parancsnoksága alatt tevékenykedtek.⁸¹

A fordulópont, amely a Majdan-tüntetések végleg fegyveres puccsá változtatta, február 18-án következett be. Négy nappal korábban a kormány megenyhült, szabadon engedett 234 tüntetőt, és amnesztiát ígért a felkelés során elkövetett valamennyi bűncselekményre. Február 18-án azonban az Institutszkaja utcán vonuló jobboldali radikálisok Molotov-koktélokkal kezdték dobálni a parlamentet őrző rendőri egységeket, felgyújtották a Régiók Pártja székházát, és megölték annak egyik alkalmazottját. A fő demonstráció nem tett erőfeszítéseket a radikálisok visszatartására, és egyértelmű volt, hogy a fegyveres fasiszták jelenléte immár szerves része a tüntetéseknek.⁸² Lőfegyverek már régóta voltak, és február 18-án a felkelők Lembergben egy további 1200 darabos arzenált foglaltak le, köztük Kalasnyikovokat; ezek egy részét visszaszerezték, a többit Kijevbe küldték.⁸³ Estére 28 embert lőttek agyon, köztük tíz rohamrendőrt.

A hivatalos nyugati álláspont mindvégig az volt, hogy a rendőrség lötte le a tüntetőket.⁸⁴ A lövések leadási szöge azonban arra utalt, hogy a lövések a Filharmóniából érkeztek, ahol Parubij volt a parancsnok. Az áldozatok között nem voltak a Jobboldali Szektor aktivistái.⁸⁵ Két nappal később az erőszak drámai mértékben eszkalálódott, amikor legalább 39 tüntetőt és ismét 17 rendőrt öltek meg mesterlővések a Hotel Ukrajnából és más, Parubij önvédelmi osztagai által ellenőrzött helyszínekről leadott lövésekben. Urmas Paet észak külügyminiszter és Catherine Ashton, az EU külügyi vezetője által folytatott telefonbeszélgetés, amely kiszivárgott, később (február 26-án) megerősítette a gyanút, hogy az orvlövész-tűz az ellenzékől származik.⁸⁶ Ivan Katchanovski részletes vizsgálatában arra a következtetésre jutott, hogy

a mézárálás egy hamis zászlós akció volt, amelyet racionálisan terveztek meg és hajtottak végre a kormány megdöntése és a hatalom átvétele céljából. [A vizsgálat] számos bizonyítékot talált a szélsőjobboldali szervezetek, különösen a Jobboldali Szektor és a Szvoboda, valamint oligarchikus pártok, például a Haza szövetségének részvételére. Rejtett lövéseket és megfigyelőket találtak legalább 20, a Majdan által ellenőrzött épületben vagy területen.⁸⁷

A Jobboldali Szektor egyik alkotócsoportja, a Fehér Kalapács később azt állította, hogy a lövöldözések miatti tiltakozásul kilépett a blokkból.⁸⁸ A mesterlővések a rohamrendőrök és a különleges erők megölésén kívül kifejezetten célba vették az ukránon kívüli nemzetiségű tüntetőket, például lengyeleket és zsidókat is; a részletes bizonyítékok alapján Katchanovski arra a következtetésre jut, hogy ezeknek a gyilkosságoknak az volt a célja, hogy Izraelben, Lengyelországban és az Egyesült Államokban mozgósítsák a felkelés támogatását.⁸⁹ Egy 2015 júliusában tartott tárgyalás, amelynek célja az volt, hogy elítéljék a Berkut két rohamrendőrért 39 tüntető február 20-i megölése miatt, összeomlott, amikor az egyik megölt áldozat testvére azt vallotta, hogy a lövések nem a Berkut állásaiból, hanem az ellenzék által ellenőrzött Hotel Ukrajnából dördültek el. A lövedék kalibere ugyanabból a szögből lötték le további 16 áldozatot.⁹⁰

Az amerikai válasz az uniós közvetítésre és a puccsra

A növekvő erőszak közepette az EU rövid időre eltért a washingtoni forgatókönyvtől, amikor úgy döntött, hogy beavatkozik, és megpróbálja

Januárban Timmermans holland külügyminiszter felhívta ukrán kollégáját és Klitschko-t is. A Timmermans és a német külügyminiszter, Frank-Walter Steinmeier előző napi megbeszéléseinek előkészítő feljegyzései szerint azt is tudjuk, hogy Németország és Hollandia továbbra is kapcsolatban állt mind a kormánnyal, mind az ellenzékkel, és folytatta az "emberek közötti kapcsolatokat", ami a nem kormányzati és "civil társadalmi" szervezeteknek nyújtott támogatások kódja. Berlin azonban, mint az később világossá vált, békés megoldást akart, és arra törekedett, hogy Oroszországot ne hozza ellentétbe Ukrajnával.⁹¹ Timmermans is azon sok uniós politikus között volt, akik a Majdan szurkolói voltak, akárcsak Steinmeier elődje, Guido Westerwelle, míg a korábbi belga miniszterelnök, Guy Verhofstadt, a Liberális Internacionálé elnökével, Hans van Baalen holland (szélsőjobboldali háttérű) európai parlamenti képviselővel együtt a "győzelemre" buzdította a tömeget. Barroso, az Európai Bizottság leköszönő elnöke arra szólította fel a tüntetőket, hogy "legyen bátorságuk kimenni és harcolni".⁹² Az, hogy az EU országaiból sok neofasiszta özönlött a Majdanra, nem riasztotta el a nyugati politikai vezetőket. Carl Bildt svéd külügyminiszter a svéd rádió P1 csatornáján kijelentette, hogy a Szvoboda (az a párt, amelyet az Európai Parlament 2012-ben "idegengyűlölőnek, antiszemitának és rasszistának" ítélt el, és amelynek betiltását a Zsidó Világkongresszus is követelte) "európai demokraták, akik arra törekszenek, hogy olyan értékekhez, amelyek a miénk is".⁹³

Az ilyen retorikától eltekintve nyilvánvalóvá vált, hogy az EU nem volt felkészülve arra, hogy mi történhet Vilnius után. "Amikor az orosz ellenségesség nyilvánvalóvá vált" - jegyezte meg később a brit Lordok Háza EU-bizottsága -, az EU-nak csak "egy nagyon kis lehetősége volt a cselekvésre". Erre február 20-21-én éjjel került sor, amikor Németország, Lengyelország és Franciaország külügyminiszterei (Steinmeier, Sikorski és Laurent Fabius) Kijevbe repültek, hogy egyezséget kössenek Janukovicssal, és megakadályozzák a válság teljes elszabadulását.⁹⁴ Február 21-én délután aláírtak egy megállapodást, amely azonnali tűzszünetet, az erőszak kivizsgálását és az erőszokról való lemondást tartalmazta minden fél részéről, amelyet a 2004-es alkotmányhoz való visszatérés, a nemzeti egységkormány megalakítása és új választások követnek. A megállapodást az EU miniszterei (a Kínában tartózkodó Fabiust egy francia tisztviselő helyettesítette), Janukovics, Jacsenyuk, Klitschko és Tyagnybok írták alá. Az orosz diplomata, V. Lukin, Putyin különleges képviselőjeként volt jelen. Az orosz szándékokról és cselekedetéről elterjedt mítoszokkal ellentétben Sikorski szerint Putyin volt az, aki rábírta Janukovicst a megállapodás aláírására.⁹⁵

Az USA egyetlen képviselője sem vett részt ezeken a tárgyalásokon, és nem írta alá a megállapodást, és mint kiderült, ez volt az egész probléma. Az elkerülhetetlen amerikai szenátor, John McCain mellett, akit Tyagnybok fasiszta vezető mellett fényképeztek le, Nuland külügyminiszter-helyettes azzal volt elfoglalva, hogy Pyatt nagykövettel együtt színpadra állítsa a végső hatalomátvételt. Nuland volt az Obama-kormányzat legharcosabb neokonzervatívja, aki gyakori kapcsolatban állt a NATO-parancsnok, Philip Breedlove tábornok körével. Míg Pyatt nagykövetségén felügyelte az aktivisták kiképzését, Nuland a tüntetések kezdete előtt háromszor is felkereste Janukovicst, hogy rábírja a társulási megállapodás aláírására, kiemelve, hogy Washington milyen fontosnak tartja azt. Amint Janukovics visszalépett Vilniusba, mind az amerikai nagykövetség által kiképzett NGO-hálózat, mind a fegyveres ultrák akcióba lendültek.

A Pyatt-tal folytatott lehallgatott telefonbeszélgetésében Nuland kifejti, hogy Janukovics utódjaként Pincuk pártfogoltját, Jazenjukot ("Jats") részesíti előnyben, miközben kizárja, hogy

Klitschko ("Klitsch"), akivel Jatsenyuknak "hetente négyszer kellene beszélnie", de aki egyébként az Egyesült Államok számára elfogadhatatlan volt, akárcsak Tyagnybok. Ebben a beszélgetésben Nuland nemcsak a hírhedt "f**k the EU" megjegyzést tette, jelezve, hogy mennyire becsüli Európa súlyát a világ ügyeiben, hanem azt is mondta Pyattnak, hogy Jeffrey Feltman "ragasztja" majd a puccsot az ENSZ-ben. Feltman, Nuland korábbi kollégája, aki közel-keleti ügyekért felelős helyettes államtitkár volt, segített arab vezetőket felsorakoztatni a 2011-es líbiai NATO-rezsimváltáshoz, és 2012 júliusában az ENSZ politikai ügyekért felelős főtítkárhelyettesévé nevezték ki. Tehát egy amerikai diplomata tájékoztatja Ban Ki Mun ENSZ-főtítkárt Ukrajnáról.⁹⁶

Így, miközben az EU miniszterei megállapodást dolgoztak ki Janukovicssal (a Majdan mozgalom általános támogatása közepette), a februári puccsot az Egyesült Államok készítette elő és szervezte meg. Az oroszok számára ez nem volt kétséges. Ahogy Putyin 2015 márciusában a Roszija 1 hírcsatornán sugárzott dokumentumfilmben kifejtette, az amerikai ügynökségek voltak a puccs kitervelői, és ukrán ultrákat képeztek ki az ország nyugati részén, Lengyelországban és "bizonyos mértékig" Litvániában.⁹⁷ A végső tervező megbeszélésre, amelyen a fegyveres ultráknak zöld utat adtak, február 20-án, csütörtökön este került sor a kijevi német nagykövetségen. Tehát még mielőtt Steinmeier külügyminiszter megkezdte volna a tárgyalásokat Janukovicssal, saját nagykövete adott otthont egy találkozóknak, amelyen részt vett Pyatt amerikai nagykövet és más NATO-diplomaták is, és amelyen jelen volt Andrij Parubij, a felkelők fegyveres szárnyának vezetője is. Az aznapi és 18-i halálos lövöldözésekért felelős férfi katonai öltözékben és balaklavában jelent meg, és azzal fenyegetőzött, hogy "ha a nyugati kormányok nem lépnek fel határozottabban Janukovics ellen, az egész folyamat nagyon fenyegető méreteket ölthet".⁹⁸ Ez nem volt üres fenyegetés, mert a lvivi arzenált elküldték Kijevbe, bár Parubij később azt állította, hogy ezekből a fegyverekből valójában egyik sem jutott el a fővárosba. Valójában a Lvivben, Ternopilban és Ivano-Frankivszkban lévő fegyverraktárak kifosztása volt az egyik oka annak, hogy a rohamrendőrség nem volt hajlandó folytatni a harcot. Ők "készek voltak szétosztani a tüntetőket, amikor azok botokkal, kövekkel és Molotov-koktélokkal voltak felfegyverezve, de nem voltak készek meghalni Janukovicsért".⁹⁹

A Majdan tüntetői eközben nem voltak hajlandók elfogadni semmilyen alkut Janukovicssal a tömeges lövöldözések miatt, amelyekről azt mondták nekik, hogy a kormány felelőssége. Ezért könnyű dolga volt Parubij egyik osztagvezetőjének, Volodimir Paraszjuknak, annak a mesterlövész egységnek a parancsnokának, amely 20-án valóban megölt tüntetőket és rendőröket, hogy azzal fenyegetőzött, hogy ha Janukovics szombatig nem mond le, akkor erőszakkal leváltják. A dühös tömeggel szembesülve hazatérésük után az ellenzéki politikusok, akiket Sikorski rábeszél, hogy fogadják el a megállapodást a miniszterelnöki palotában, fordulatot hajtottak végre. Paraszjuk ugyanis követelte, hogy vonják vissza beleegyezésüket, miközben Jarosch felolvasta a tömegnek a rendelkezésükre álló fegyverek listáját, amelyekkel alátámasztották a Janukovics lemondását február 22-én, szombaton követelő követelést.¹⁰⁰

A rendőrség, amely már 30 halottat veszített mesterlövészek tüzeiben, vérfürdőtől tartott, ha a Lvivből származó Kalasnyikovok felbukkannak Kijevben. Az EU által közvetített megállapodásban szereplő, a gyilkosságok felelőseinek kivizsgálására utaló passzustól is óvakodtak, mivel azt gyanították, hogy az elkeseredett Janukovics feláldozhatja őket, hogy hatalmon maradhasson. 21-én délután a rohamrendőrség parancsnokai felhívták a belügyminisztériumot, hogy utasítást kérjenek, de nem kaptak. Ehelyett biztonságos kijutást ajánlottak nekik

Kijevben az embereikkel. Ennek eredményeként több mint 5000 Berkut rohamrendőrt, Alfa különleges egységet és másokat buszokkal kísérték ki a fővárosból. Sikorski, amikor elhagyta a palotát, ahol a Janukovicssal kötött megállapodást aláírták, feljegyezte, hogy mennyire meglepődött a látványon.¹⁰¹ Másnap, február 22-én, szombaton a felkelők szabadon átvehették a főváros irányítását és elfoglalhatták a parlamentet. Az ország nyugati és középső részén Lenin-szobrokat romboltak le.

Janukovics 21-én este helikopterrel hagyta el Kijevet, hogy részt vegyen a Régiók Pártja konferenciáján Harkovban, amely a helyi tanácsokat a hatalom visszavételére szólította fel. Az orosz hírszerzés azonban tudomást szerzett arról, hogy ukrán ultrák merényletre készülnek ellene. Mint Putyin a Roszija 1 márciusi dokumentumfilmjében elmondta, utasította az orosz biztonsági szolgálatokat és a védelmi minisztériumot, hogy védjék meg az ukrán elnök életét. Csak amikor Janukovics számára világossá vált, hogy komoly veszélyben van, egyezett bele az orosz védelembe (magánvagyonát azonban már elküldték Oroszországba). Miután előbb a Krímben kötött ki, Rosztovba repült egy magánrepülővel, amely - talán ironikus módon - Porosenko konglomerátumának, az Ukrprominvestnek a tulajdonában volt. Rosztovból felszólította Oroszországot, hogy avatkozzon be és állítsa vissza őt, mint megválasztott elnököt a hatalomba. Ha tehát Moszkvának szándékában állt volna "megszállni", ahogy a NATO háborús pártja nem fárad el állítani, akkor ez lett volna a lehetősége, mert a legitim államfő ezt kérte.¹⁰²

Így az események "egy tökéletesen végrehajtott rendszerváltásban" csúcsosodtak ki - írja Diana Johnstone.

A tüntetők tömegei, amelyeknek pontos követeléseit soha nem tisztázták, és így nem lehetett teljesíteni, szolgáltatták a "demokratikus" ürügyet a választott kormány megdöntéséhez, míg a titokzatos mesterlövészek biztosították a zűrzavar leplezését, amely egy illegális, alkotmányellenes államcsíny végrehajtásához szükséges volt.¹⁰³

Manlio Dinucci megjegyzi, hogy a fegyveres hatalomátvételnek nem lett volna esélye, ha a NATO nem "kooptálta volna az ukrán katonai hierarchia felsőbb szintjeinek nagy részét, nem képezte volna ki őket évekig a NATO védelmi főiskoláján, és nem oktatta volna őket "békeműveletekre"". A hadsereg engedelmeskedett a NATO semlegességre vonatkozó figyelmeztetéseinek, hogy aztán az NSDC titkárává kinevezett Parubij és a Szvobodához kötődő és védelmi miniszteré kinevezett Igor Tenyukh admirális parancsnoksága alatt találja magát.¹⁰⁴ Lavrov orosz külügyminiszter szerint Obama először felhívta Putyint, hogy arra ösztönözze, támogassa a Janukovics és az ellenzék közötti megállapodást; most pedig Oroszország hiába szólította fel az EU-t, hogy szerezzen érvényt éppen ennek a megállapodásnak.¹⁰⁵ Mind Brüsszel, mind Washington (amely nem volt részese a megállapodásnak, és ehelyett az elnök megbuktatását tervezte) azonnal elismerte az új kormányt, mintha szabályos kabinetátalakítás történt volna.¹⁰⁶

Rendszerváltás és nemzetközi átrendeződés

Február 22-én, amikor a kormánynak már nem volt kormánya, és fegyveres felkelők sétálgattak a tárgyalóteremben, a kijevi parlament leváltotta Janukovicsot, és Turcsinovot nevezte ki ügyvezető elnökké. A szintén Timosenko Haza Pártjához tartozó Jatenyukot miniszterelnökké nevezték ki. Tekintettel minimális közéleti tekintélyére,¹⁰⁷ "Jats" csak az új posztján találta meg magát.

mivel a Nyugat és az Egyesült Államok által leginkább kedvelt oligarcha, Pincuk frontembere. A nyugat-ukrajnai támogatottságú Szvobodát leszámítva a Majdan-lázadásban aktív politikai csoportok egyike sem rendelkezett különösebben stabil támogatottsággal.¹⁰⁸

Az új kormány több szempontból is alkotmányellenes volt. Janukovics még nem hagyta el az országot, és a televízióban kijelentette, hogy nem mond le; az alkotmányos követelmény, a teljes ház háromnegyedes többsége, nem teljesült. A Régiók Pártjának Firtas és Akhmetov frakciója megosztott maradt, bár a döntő pillanatban mindkét férfi látszólag visszavonta támogatását Janukovicsról. Két nappal az új kormány kinevezése után a parlament menesztette a Legfelsőbb Bíróságot. Ahogy az várható volt, az orosz-ukrán területeken a közvélemény nagy része nem volt hajlandó elismerni a hatalomátadás törvényességét, senki sem volt hajlandó jobban elismerni, mint a Krím és a Donbassz.¹⁰⁹ A Régiók Pártja zűrzavarba került. "Janukovics és támogatóinak hirtelen távozása miatt a párt több, nagy üzleti csoportokhoz kapcsolódó frakcióra esett szét" - írja Szerhij Kudelja. "Mindegyik csoportnak megvoltak a maga érdekei a Donbasszban; egyesek kitartóbbak voltak, mint mások, és hallgatóságos szövetséget kötöttek a szeparatista vezetőkkel."¹¹⁰ Március közepén Firtast az amerikai kiadási kérelem miatt Bécsben letartóztatták, és óvadék ellenében szabadlábra helyezték. 125 millió dollár, a legmagasabb az osztrák történelemben. Még abban a hónapban mégis abban a helyzetben volt, hogy Porosenkót és Klitschkót meghívta az osztrák fővárosba, és megbeszélte a májusra tervezett elnökválasztást.¹¹¹

Az ukrán oligarchák közül Kolomojszkij a puccs nagy nyertesei közé tartozott, Pincukkal együtt, de sokkal bizonytalanabb helyzetből. Az ukrán médiában olyan találgatások jelentek meg, hogy Janukovics azt fontolgatta, hogy Kolomojszkijt "ukrán Hodorkovszkijnek" nevezi, miután a kormány megakadályozta, hogy az Ontobet Promotions az Ukraine International Airlines (MAU) felett gyakorolt ellenőrzését teljes tulajdonjogúvá tegye. Valójában az orosz nyomás ellenére Kolomojszkijt a kremencsuki finomító birtokában hagyták, ami azt jelzi, hogy valahogyan megegyezett a Régiók Pártjával.¹¹² Ennek ellenére, amikor a tüntetések elkezdődtek, Kolomojszkij a média súlyát vetette be mögöttük, részben bosszúból, amiért egy donyecki Akhmetov-kollégát neveztek ki Dnyepropetrovsk kormányzójává. "A régió elitje, amely évekig irányította Ukrajnát, ezt sértésnek vette, és kereste a lehetőséget, hogy visszaszerezze a sajátját.

¹¹³

Az új, 21 fős Jatsenyuk-kabinetben mindössze két miniszter származik Ukrajna déli és keleti részéről, amely hagyományosan a föderalista jelöltekre szavazott. Így az ország orosz-ukrán fele gyakorlatilag jogfosztottá vált. Timosenkót két nappal a puccs után szabadon engedték, és az ukrán büntető törvénykönyvet azonnal megváltoztatták, így azok a cselekmények, amelyek miatt bebörtönözték, már nem minősültek bűncselekménynek, és így májusban indulhatott az elnökválasztáson.¹¹⁴ Oleksandr Sich szvoboda-politikus, aki februárban az Európai Parlament előtt kijelentette, hogy "a fasiszta diktatúra a legjobb módja egy ország kormányzásának", miniszterelnök-helyettes lett.¹¹⁵ A puccskormány ultranacionalista és fasiszta profilját tovább fokozta, hogy Klitschko, akinek a nevét Victoria Nuland már áthúzta, támogatta, de nem volt hajlandó belépni a kabinetbe, mert attól tartott, hogy UDAR pártja szenvedhet a tervezett intézkedések miatt. Ennek eredményeképpen a Szvoboda, amely a parlamenti helyek mindössze 8 százalékát szerezte meg, a 21 kabineti helyből ötöt és öt kormányzói posztot kapott, ami az ország egyötödét fedezi. Kritikus posztok

a nemzetbiztonsági és a védelmi ágazatban, valamint a főügyési poszton, így a Szvoboda és a Jobboldali Szektor mellett kötött ki.¹¹⁶

A kulcsfontosságú gazdasági minisztériumokat, a pénzügyet és az energiát Kolomojszkij kapta meg; magát az oligarchát, akinek egyik legértékesebb ötlete az Ukrajna és Oroszország közötti fal volt, Dnyepropetrovszk kormányzójává nevezték ki. Az IMF diktálta az új rezsim öko- nomikus programját, beleértve a társadalombiztosítás és az oktatás 5 százalékos, az egészségügy 7 százalékos csökkentését, amit a 2014-es 49 százalékos infláció felnagytott. 2014 tavaszán a köztisztviselők 10 százalékát elbocsátották, csökkentették a nyugdíjakat, és eltörölték a gyermektámogatást. A környezetvédelmi költségvetést csaknem a felére csökkentették, a minimálbért pedig befagyasztották, ami reálértéken a túlélési jövedelem alá szorította.¹¹⁷ Nem volt fontosabb kinevezés, mint Andrij Parubij kinevezése a Nemzetbiztonsági és Védelmi Bizottság (NSDC, ukránul RNBOU) titkári posztjára. Ez az a pozíció, amely a védelmi minisztériumot, a fegyveres erőket, a rendfenntartó erőket, valamint a nemzetbiztonsági és hírszerző szolgálatot felügyeli. Janukovics már felértékelte az NSDC-t, amikor kinevezte titkárnak Andrij Kljujevet, egy donyecki oligarchát.¹¹⁸ Most a fasiszta SNP (a Szvoboda elődje) társalapítóját, milíciájának, a Hazafi Ukrajnának a parancsnokát és a fegyveres felkelés vezetőjét állították az élére, aki február 20-án tárgyalta a hatalomátvételről az USA és a NATO nagyköveteivel. Dmytro Jaroschnak, a Jobboldali Szektor vezetőjének (és a kijevi parlamentben a Jobboldali Szektor küldöttségének) felajánlották a képviselői posztot, de ő visszautasította. Az NSDC-t hivatalosan az elnök vezeti, de a titkárság 180 fős személyzettel, köztük védelmi, hírszerzési és nemzetbiztonsági szakértőkkel működik. Más szóval Parubij a hatalomátvételtől az MH17-es járat lezuhanását követő három hétig volt a legfőbb nemzetbiztonsági felelős. 2014. augusztus 7-én mondott le, állítólag az új tűzszünetre vonatkozó nézeteltérések miatt, ugyanazon a napon, amikor a NATO főtitkára Anders Fogh Rasmussen néhány órát töltött Kijevben, amint azt az 5. fejezetben tárgyaljuk. Arsen Avakovot belügyminiszterre nevezték ki, és kinevezték a Majdan önvédelmi egységeiből toborzott önkéntes milíciák parancsnokává. Avakov 2010-ben csatlakozott Timosenko Haza Pártjához, és a Harkov környéki adminisztrátorként hírnevet szerzett arról, hogy footballhuligánokkal dolgozott együtt az ellenfelek kezelésére. 2012-ben Olaszország csalás miatt az Interpol listájára tette, de miután megválasztották az ukrán parlamentbe, az ellene kiadott elfogatóparancsot feloldották. A Facebookon gyakran gyalázkodó megjegyzéseiről volt ismert, és miniszterként 2014. július 9-én egy orosz bíróság távollétében háborús bűnökért elítélte. Ő és közeli társa és szóvivője, Anton Gerascsenko is az NSDC tagja. Ők lennének az elsők, akik közvetlen

Orosz részvétel az MH17-es járat lezuhanásában.¹¹⁹

Az ukrán nacionalista diadalmaskodás uralkodó hangulatában a parlament február 23-án visszavonta a második nyelvekről szóló törvényt, és az ukrán nyelvet tette egyedüli államnyelvvé mind szövetségi, mind regionális szinten. Mivel azonban a rendszerváltás már a zsákban volt, a nyugati politikusok nem látták szükségét, hogy feleslegesen provokálják az orosz-ukránokat, és nyomást gyakoroltak Turcsinovra, hogy ne írja alá. Ő azonban február 28-ig függőben tartotta a törvényjavaslatot, és időközben a kár már megtörtént. Miután fegyveres bandák fosztogatták a Régiók Pártja és a Kommunista Párt irodáit, és az interneten terjedtek a szemetesbe dobott, megvert vagy rosszabb esetben megvert tisztviselőkről készült videók, az orosz ajkúak körében a félelem megnőtt.

felszerelve. Paet észt külügyminiszter Catherine Ashtonnak a megfélemlítés légköréről, a verésekről és az éjszakai látogatásokról beszélt.¹²⁰ Az EU-nak azonban más prioritásai voltak.

Az Egyesült Államok és a NATO háborús pártja úgy értelmezte a hatalomátvételt, hogy az súlyos csapást mért Oroszország eurázsiai projektjére, beleértve az EU-val való energetikai kapcsolatokat is, és most Franciaországot és Németországot is arra kényszerítette, hogy visszaálljanak a sorba, amelyek kormányai rövid időre letértek az atlantista irányvonalról. Ezt a NATO parancsnokának, Philip Breedlove-nak az e-mailjeiből tudjuk, amelyeket feltörtek és kiszivárogtattak a DCLeaks nevű informátor oldalra.¹²¹ Egy március 23-án kelt e-mailben a RAND Corporation korábbi alelnöke és légierő-szakértője, Natalie Crawford az EU makacsságával kapcsolatos aggodalmát közvetítette Breedlove-nak, és arról beszélt, hogy "az EU és az USA között számos kérdésben feszültségek vannak, a legjelentősebbek most Oroszország, a szankciók, Ukrajna, most pedig a Baltikumról beszélnek".¹²² A február 20-21-i francia-német habozás egyébként is rövid életűnek bizonyult. A lengyel külügyminiszter, Sikorski, jelen volt a Janukovicscsal folytatott tárgyalásokon, és a szomszédja ügyeiben való mély részvétele során Lengyelország hűségesen betartotta az átfogó atlanti formátumot. Így amikor a puccs kész tényként jelentkezett, az EU minden fenntartását elvetette.

Március 6-án egy uniós csúcstalálkozón megállapodás született arról, hogy az Ukrajnával kötött társulási megállapodás politikai részeit - a preambulumot, valamint az I., II. és VII. címet - még a választások előtt aláírják, biztosítva, hogy az ukrán választók ne akadályozhassák a politikai és védelmi átrendeződést Nyugat felé, noha az EU többi részén a választóknak ez az előjoguk megmaradt, mivel a hollandok 2016. április 6-án kétharmados többséggel elutasították a megállapodást egy népszavazáson (amit a Rutte-kormány figyelmen kívül hagyott). Ennyit a piaci demokrácia projekt "demokrácia" részéről.¹²³ Ami a "piacot" illeti, Jatsenyuk számára világossá tették, hogy a megállapodást nem fogják két részre osztani; a DCFTA a megállapodás szerves részét képezi, még akkor is, ha azt később írják alá. Tehát nem voltak fenntartások az ország gazdaságának szétvetésével kapcsolatban.¹²⁴

E kezdeti siker után az EU-ban fontos erők a tagságot akarták erőltetni. Így Stefan Füle, az EU bővítési biztosa a *Die Welt* című német hetilapnak adott interjújában kifejtette, hogy Kelet-Európa valódi átalakulásához bővítésre van szükség.¹²⁵ De akkor miért adnának a volt szovjet köztársaságoknak a tagsággal járó szavazati jogot, ha anélkül is be lehet őket vonni az EU és a NATO protektorátusai közé?

A Krim elszakadása Ukrajnától

Az a gyorsaság, amellyel a fasiszta bandák Ukrajnában randalíroztak, arra készítette Moszkvát, hogy komolyan aggódjon a Krimben lévő, stratégiaileg létfontosságú haditengerészeti bázisára, Szevasztopolra, az orosz fekete-tengeri flotta otthonára gyakorolt hatások miatt. Oroszország aggodalmai csak fokozódtak, amikor 2014. március 1-jén három korábbi ukrán elnök, Kravcsuk, Kucsma és Juscsenko felszólította a puccskormányt, hogy mondja fel a harkovi megállapodásokat (amelyek értelmében Szevasztopol bérleti jogát 2017-től 2042-ig meghosszabbították). Négy nappal később a kijevi parlament titkársága törvénytervezetet készített elő a NATO-hoz való csatlakozás céljának ukrán nemzeti stratégiaként való visszaállítására. Ráadásul Turcsinov puccsista elnök nyilatkozatot adott ki arról, hogy Ukrajna semleges státuszának megváltoztatását fontolgatja.¹²⁶ A NATO haditengerészeti egységeinek Szevasztopolban való megjelenésének kilátása már nem volt elképzelhetetlen, mivel a puccskormányban a biztonsággal kapcsolatos kulcspozíciókat az oroszellenes

Ukrán nacionalisták. Ezek a fejlemények úgy tűntek, hogy a Fekete-tenger nyugati rezervátummá válik. A Déli Áramlat gázvezetékre vonatkozó orosz tervek, amelyeken Moszkva és a Gazprom több mint hét éven át dolgozott együtt európai országokkal és partnercégekkel, szintén veszélybe kerülnének, ha Oroszország helyett a NATO lenne képes Szevasztopolból tengeri erőt kivetíteni.

A Krím távolról sem volt Ukrajna szerves része: etnikai összetétele többségében orosz volt; az 1954-ben Hruscsov által Szovjet-Ukrajnához történt eredeti átadása vitatott volt, az 1991. januári népszavazáson a szavazó krímiak 93 százaléka fejezte ki a különálló Krími Köztársaság iránti vágyát, az ukrán függetlenség krími támogatása az év decemberében langyos volt, és 1992 májusában a félsziget kikiáltotta függetlenségét, bár a nyilatkozat megerősítésére irányuló népszavazást nem tartották meg, részben Kravcsuk elnök mérsékelt válaszána köszönhetően.¹²⁷ Az akkor létrehozott önkormányzati intézményeket Kucsma 1995-ben eltörölte, és bár az 1996-os alkotmány autonóm köztársasági státuszt adott a Krímnek, a feszültségek megmaradtak. Elnökként Jelcinre állandó nyomás nehezedett, hogy követelje a Krím visszatérését az Orosz Föderációhoz, de elvárta, hogy a FÁK folytassa a szovjet korszak védelmi és külpolitikáját, megőrizve Oroszország elsőbbségét.¹²⁸ 2008-ban, a Dél-Oszétia visszafoglalásáért folytatott grúz háború idején a közvélemény-kutatások szerint a krímiak 73 százaléka támogatta, hogy a Krím visszakerüljön Oroszországhoz.¹²⁹

A kijevi hatalomátvétel dramatizálta a helyzetet, és az új nyelvtörvény közeledtével a krími parlament megvitatta az Ukrajnától való elszakadásról szóló népszavazás megtartását. A félszigeten állomásozó 12 500 fős orosz helyőrségből (a bérleti szerződés által megengedett létszám felét)¹³⁰ orosz különleges alakulat, akik a közvetlen azonosítás elkerülése érdekében nem viseltek jelvényeket, biztosították a területet, hogy megakadályozzák a kijevi erők vagy a fasiszta irregulárisok behatolását. Február 28-án elfoglaltak két repülőteret, hogy megakadályozzák a Kijevhez hű csapatok vagy önkéntesek berepülését. Az Egyesült Államok ezekre a lépésekre az Európai Parancsnokság (Eucom) aktivizálásával válaszolt, amely a NATO legfelsőbb parancsnokságaként is működik. Chuck Hagel védelmi miniszter felfüggesztett minden katonai-katonai kapcsolatot Oroszországgal, fokozta az amerikai légierő egységeinek közös kiképzését Lengyelországban, és növelte az Egyesült Államok részesedését a Balti-tenger feletti NATO légi járőrözésben. Breedlove eközben találkozót hívott össze a közép- és kelet-európai védelmi vezetőkkel.¹³¹

Ihor Tenyukh admirális, a puccsista rezsim védelmi minisztere, aki a 2008-as dél-oszétiai grúzai háború idején az oroszok fekete-tengeri haditengerészeti bázisához való hozzáférés megakadályozására irányuló sikertelen műveleteket irányította, jól ismerte a helyzetet. Március 12-én arról számolt be, hogy Ukrajna korlátozott katonai eszközökkel rendelkezik a Krím feletti szuverenitásának érvényesítésére, és Turcsinovnak küldött jelentésében a hadsereg harcászultságát siralmasnak minősítette, és a légierőnek csak 10-15 százaléka képes harci feladatok végrehajtására.¹³² Másnap, március 13-án Avakov belügyminiszter újjáalakította a Kucsma által 2000-ben megszüntetett Nemzeti Gárdát, legalább annyira azért, hogy némi fegyelmet kényszerítsen a Majdan-felkelés során a fegyveres egységekből felbukkanó számos bűnöző és fasiszta elemre, mint azért, hogy ellensúlyozza a reguláris hadsereg siralmas állapotát, és hogy motivált katonai erő álljon rendelkezésre.¹³³

Ukrajna és/vagy a NATO katonai kalandjainak elhárítása érdekében Oroszország partvédelmi rakétákat telepített a félszigetre oly módon, hogy azokat a térből jól láthatták a területet figyelő amerikai kéműhaldak. Amennyiben a Nyugat még mindig

nem kapja meg az üzenetet, Putyin 2015 márciusában a Roszija 1 dokumentumfilmben elárulta, Moszkva kész felfegyverezni

nukleáris fegyverei. Eddig a Krímet védő csapatokat "önvédelmi erőknél" nevezték, de Putyin hamarosan felhagyott ezzel a szemérmességgel az Oroszország megalázására irányuló nyugati tervekkel szemben. Az 1994-es szerződésre utalva, amelynek értelmében Ukrajna elcserélte nukleáris arzenálját határainak garantálásáért, az orosz elnök megjegyezte, hogy Kijev kötelessége és nemzeti érdeke, hogy megvédje az országban élő több millió orosz és orosz anyanyelvű embert, ami a területi integritás kulcsfontosságú szempontja. Putyin szerint az, hogy nem sikerült megvédeni polgárait az ultranacionalista bandáktól, kényszerítette Oroszországot. "Figyelembe véve a krími lakosság etnikai összetételét, az ottani erőszak rosszabb lett volna [mint Kijevben]."¹³⁴

Az események most gyors egymásutánban követték egymást. A március 16-i népszavazáson a többség az Oroszországgal való egyesülés mellett szavazott, bár a valós részvételi arányt és a többség számát illetően eltérőek a becslések.¹³⁵ Március 21-én a Krím 22. köztársaságként csatlakozott az Orosz Föderációhoz, és Szevasztopol is bekerült a szövetségi státuszú városok közé. Kijev válaszul elzárta az édesvízellátást, ami tönkretette a Krím 2014-es rizstermését. Március 25-én Tenyukh admirálist elbocsátották, mert nem vonta ki azonnal az ukrán katonai egységeket a félszigetről, aminek sokatmondó eredménye az lett, hogy a Krímben tartózkodó 18 800 ukrán katona közül 14 500 csatlakozott az elszakadáshoz és az Orosz Föderációba való beolvadáshoz. Tenyukh helyére Mihajlo Koval, az ukrán határőrség parancsnoka került.¹³⁶ Április 2-án Oroszország felmondta a haditengerészeti bázisáról szóló megállapodást, amelyért eddig 45 milliárd dollárt fizetett. Még abban a hónapban Moszkva az orosz föderalizmusnak megfelelően visszaállította a krími tatárok állampolgársági és nyelvi jogait, bár Kijev mozgósította a saját tatár szélsőségeit.¹³⁷

A széles körben terjesztett nézettel ellentétben, miszerint a Krím bekebelezése az orosz terjeszkedés jele volt, az orosz külpolitika szakadása volt. Moszkva a Nyugat által a nemzetközi kötelezettségek megszegésével teremtett precedensek halmozása után tette meg ezt a lépést, amely Koszovó elismerésétől kezdve a Jugoszlávia integritását hangsúlyozó ENSZ-határozatok ellenére történő elismerésétől az iraki és líbiai rendszerváltásokig terjedt. Oroszország valójában a Nemzetközi Bíróság 2010. júliusi ítéletére hivatkozott, amely szerint a nemzetközi jog nem tiltja a függetlenségi nyilatkozatokat, és amellyel a Bíróság elutasította Szerbia panaszát Koszovó egyoldalú függetlenségi nyilatkozatával kapcsolatban. Obama március végén Brüsszelben tartott beszédében Moszkva indoklására egy sor állítással válaszolt Koszovó "gondos együttműködéséről az ENSZ-szel és a szomszédokkal". Valójában nem volt sem népszavazás, sem együttműködés, különben ez az Egyesült Államokkal való burkolt együttműködés lett volna.¹³⁸ Az EU eközben felháborodását fejezte ki a Krímnek az Orosz Föderációhoz való visszatérése miatt, miközben figyelmen kívül hagyta az ukrán alkotmány megsértését, amelyre az új kormány támaszkodott, és a Legfelsőbb Bíróság elbocsátását. Az állam- és kormányfők ünnepélyesen tiltakoztak "a Krímben tartott illegális népszavazás ellen, amely egyértelműen sérti az ukrán alkotmányt".¹³⁹

Nyugati gazdasági hadviselés

A nyugati országok nem vesztegették az időt az Oroszországgal szembeni szankciók bevezetésével. Március 6-án, tíz nappal a krími elszakadási népszavazás előtt Obama elnök felhatalmazta az amerikai pénzügyminisztert, hogy a külügyminisztériummal konzultálva beutazási tilalmat rendeljen el...

és vagyonbefagyasztás azokkal szemben, akik "az ukrán kormány felhatalmazása nélkül érvényesítették a kormányzati hatalmat a krími régióban". Állítólag "aláásták az ukrainai demokratikus folyamatokat és intézményeket", ami merész állítás az USA által irányított kijevi hatalomátvétel után. A 2014 júniusára Szocsiba tervezett G8-as találkozót lemondták, és Oroszországot megfelelően kizárták a testületből. A március 16-i elszakadási népszavazás másnapján az Egyesült Államok, az EU és az akkor még Stephen Harper neokonzervatív miniszterelnök vezette Kanada konkrét büntetőintézkedések első körét vezette be, amelyek az olaj- és gáziparhoz kapcsolódó kulcsfigurákra irányultak.

Néhány órával később Putyin aláírta a Krímet független entitásként elismerő rendeletet. A RAND Corporationnál Natalie Crawford nem tévedett messze a céltól, amikor e-mailben azt írta Breedlove-nak, hogy "Ez olyan, mint egy nyilvános, nemzetközi [háborús játék]. Ez egy sakkjátszma, ahol a játékosok egymással szemben ülnek, de egyikük sem látja a táblát" - amivel azt akarta mondani, hogy a konfliktusban egyik félnek sincs "tökéletes rálátása arra, hogy mi történik, VAGY hogy milyen válaszok születhetnek bármilyen lépésre, beleértve valamiféle eskalációt".¹⁴⁰ Március 19-én Obama bejelentette, hogy az Egyesült Államok összehangolt erőfeszítéseket fog tenni Oroszország gazdasági és politikai elszigetelésére, és "páriává" fogja tenni; Hillary Clinton, aki azért hagyta ott külügyminiszteri posztját, hogy az amerikai elnökségért való indulásra koncentrálhasson, és mert nem értett egyet abban, hogy be kell-e avatkozni Szíriában a gútai gázincidens miatt, a Krím Oroszországhoz való visszatérését ahhoz hasonlította, "amit Hitler tett a harmincas években".¹⁴¹

A Nyugat következő lépései Európa orosz gáztól való függése miatt történtek, és azt eredményezték, hogy az EU saját versenyszabályait az EU érdekei ellen használnák fel. Már az olasz ENI-vel kötött Déli Áramlat-megállapodás 2007-es aláírásakor azt tanácsolták az EU-nak, hogy trösztellenes jogszabályait felhasználva szabotálja a Gazprom és a Transneft tervezett fekete-tengeri gázvezeték feletti uralmát. 2009-ben a "harmadik energiacsomag" formájában meg is tett. Ukrajnát és Romániát viszont arra ösztönözték, hogy környezetvédelmi és egyéb kifogásokat emeljen a Déli Áramlat ellen, ami jól működött az Északi Áramlat késleltetésében.¹⁴² A kijevi puccs idején a kommentátorok azon tűnődtek, hogy az Egyesült Államokból származó palagázt milyen mértékben lehetne felhasználni az orosz szállítások ellensúlyozására. A Floridában és Marylandben tervezett LNG-létesítmények elsődleges piaca Európa lenne. Igaz, Oroszországot nehéz lenne legyőzni az árban, de Európa mint piac vonzóbb volt az amerikai LNG-export számára, mint Ázsia, és az EU versenyszabályait a Gazprom kárára az USA előnyére lehetne felhasználni.¹⁴³ Amikor az amerikai szenátus március 27-én megszavazott egy 1 milliárd dolláros segélycsomagot a kijevi puccsista rezsimnek, a szenátus energiaügyi és természeti erőforrások bizottságának elnöke, Mary Landrieu megjegyezte, hogy a Keystone XL gázvezeték alternatívát nyújtana Európának az orosz gázzal szemben.¹⁴⁴ Az Obama-kormányzat kezdetben környezetvédelmi okokra hivatkozva ellenezte az LNG-exportot (és a Keystone XL-t), de a Krím elszakadása lehetővé tette, hogy ezt a politikát megváltoztassa.¹⁴⁵

Amikor az Északi Áramlat a transzeurópai hálózatok (TEN) részévé vált, mentesült a harmadik energiacsomag alól, a Déli Áramlat azonban nem. Gyakorlatilag törvényen kívül helyezték, mivel a "csomag", amely gyakorlatilag a Gazprom ellen irányult, nem teszi lehetővé, hogy a gázt az azt előállító vállalat szállítsa az EU-ba, annak ellenére, hogy a Gazprommal kötött szerződések többségét még a csomag 2009-es

hatálybalépése előtt aláírták. A Gazpromnak most még az *ukrán* hálózaton átvezetett gáz felét is el kellene adnia más vállalatoknak, mielőtt az EU-ba juthatna. ¹⁴⁶

Nyilvánvaló, hogy az energiával foglalkozó oligarchák, mint Pinczuk vagy Kolomojszkij, és a Naftogaz állami monopólium, amely az ő (vitatott) kollektív tulajdonuk, nagyon örültek a számukra megnyíló lehetőségeknek, csakúgy, mint a jövőbeli nyugati befektetők. Valóban, Kijev hamarosan megkezdte az orosz tulajdonban lévő energetikai vagyontárgyak lefoglalását az országban. Április 22-én a belügyminisztérium elkobozta az ország harmadik legnagyobb odesszai finomítóját (kapacitása napi 70 000 hordó), amely február óta állt üresen, miután egy Janukovics-társ ukrán cége (amely 2013-ban vásárolta meg a Lukoil-tól) nem fizette vissza a kölcsönt, és átadta a tulajdonjogot a VTB-nek, egy orosz banknak.¹⁴⁷

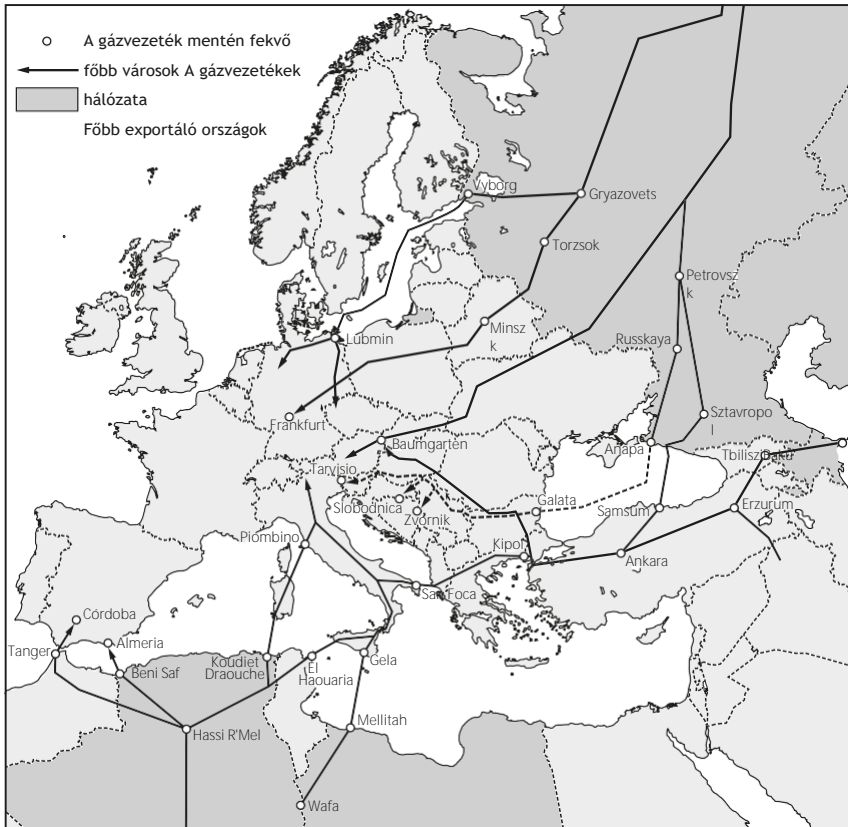
Április 17-én az Európai Parlament nem kötelező erejű állásfoglalást fogadott el a Déli Áramlat gázvezeték ellen, és alternatív gázforrások keresését javasolta. Ugyanebben a hónapban Oroszország panaszt nyújtott be a WTO-hoz az EU versenyszabályainak extraterritoriális alkalmazása miatt, hogy a Gazpromot arra kényszerítsék, hogy nyissa meg a Déli Áramlat gázvezetékét a versenytársak előtt.¹⁴⁸ Április 28-án az Egyesült Államok a területén belüli üzleti tranzakciókra vonatkozó tilalmat rendelt el hét orosz tisztviselővel szemben, köztük Igor Szecsinnel, a Rosznyeft, az orosz állami olajvállalat vezérigazgatójával, valamint Gennagyij Timcsenkóval szemben. Timcsenko a világ egyik legnagyobb nyersanyagkereskedőjének, a Gunvornak az alapítója; az általa vezetett Volga Group irányítja a Stroytransgaz vállalatot, amelyet a Déli Áramlat bolgár szakaszának megépítésével bíztak meg. A Chernomorneftegas, a Naftogaz Ukrainy krími leányvállalata már korábban is szankciók alá került. Oroszország válaszul márciusban 22 észak-amerikai, májusban pedig 89 uniós állampolgár beutazási tilalmat rendelt el.¹⁴⁹ A szankciórendszer tovább bővült, és teljes körű gazdasági hadviselésévé vált, amikor Moszkva egy évtizedes tárgyalásokat zárt le Pekinggel egy hatalmas gázszerződésről (a szerződést végül május 21-én írták alá).

¹⁵⁰

2014 június elején Bulgária engedett a nyomásnak, és leállította a Déli Áramlat gázvezeték építését. Három évvel korábban felfedeztek egy palagázlelőhelyet, amely állítólag ellensúlyozta az Oroszországgal való fekete-tengeri összeköttetés előnyeit, és szerződést kötöttek a Chevronnal, de a projektet meghiúsította egy, a kitermelést ellenző mozgalom, amelyet Rasmussen NATO-főtitkár a Moszkva által folytatott "kifinomult információs és dezinformációs műveleteknek" tulajdonított. A 2013-as választásokat és az orosz vállalatok (köztük a VTB bank) által Bulgáriába juttatott tőkeinjekciókat követően az új miniszterelnök, Plamen Oresharski egyrészt a szélsőjobboldali, Moszkva-barát koalíciós partner és a Gazprom, másrészt az EU és Washington nyomása között találta magát. A parlament két héttel a Krím visszacsatolása után hagyta jóvá a Déli Áramlatot, megkerülve az EU trösztellenes jogszabályait azzal, hogy a vezeték "tengeri-szárazföldi összeköttetésnek" nevezte át. Az Európai Bizottság ezután arra utasította Bulgáriát, hogy állítsa le a Déli Áramlat munkálatait, és több tízmillió forintnyi, nagyon is szükséges regionális fejlesztési forrást zárolt, miközben az Egyesült Államok nagykövete figyelmeztette a bolgár vállalatokat, hogy ne dolgozzanak együtt Timcsenkóval. John McCain és Ron Johnson amerikai szenátorok utolsó látogatása, valamint a VTB érdekeltiségébe tartozó bank rejtélyes megrohanása aztán a törléshez vezetett.¹⁵¹ Nyilvánvaló, hogy az Oroszország, Törökország és Európa között tervezett és meglévő, a 3.1. ábrán látható teljes vezetékhalózat veszélybe került.

Amikor Putyin és osztrák kollégája, Heinz Fischer júniusban találkoztak, hogy megerősítsék az OMV és a Gazprom közötti megállapodást, az Egyesült Államok bécsi nagykövetsége nyilatkozatot adott ki, amelyben figyelmeztette Ausztriát, hogy "gondosan fontolja meg, hogy a mai események hozzájárulnak-e a [transzatlanti egység

fenntartására és a további orosz agresszió megakadályozására irányuló erőfeszítésekhez".

3.1A Déli Áramlat és a meglévő oroszországi gázvezetékek, 2013.

Ahogy Eric Draitser akkoriban megjegyezte: "A Déli Áramlat a Nyugat által Oroszország ellen vívott gazdasági háború egyik fő csataterévé vált". A szankciók "csupán a kirakatrendezvények".¹⁵² Ugyanebben a hónapban a kijevi parlament elfogadott egy törvényjavaslatot, amelynek értelmében az ország gázvezetékek-hálózatának akár 49 százalékát is el lehetne adni külföldi befektetőknek, ami régóta áhított lehetőséget kínál az amerikai és uniós vállalatoknak, hogy rátegyék a kezüket Európa gázellátásáért biztosító tranzitrendszerre.¹⁵³ Július 16-án azonban, amikor Washington újabb szankciókat vezetett be, az EU már nem volt egyhangúan az USA példáját követve. Csak az MH17-es járat másnapi lezuhanása győzte le ezeket a hezitálásokat.

Végül, egy újabb gazdasági hadviseléssel, amellyel az ukrainai federalizmus jövőbeli helyreállítása és/vagy az Oroszországhoz való közeledés ellen kívánt védekezni, az Egyesült Államok március elején gyakorlatilag elkobozta az ukrán aranytartalmakat. 7-én a kora reggeli órákban egy ismeretlen szállító repülőgép a kijevi Boriszpol repülőtéren 40 lezárt dobozba csomagolt aranyat vitt fel a fedélzetre, szigorú biztonsági intézkedések közepette. A beszámolót, amelyet eredetileg egy Zaporozsjei Maidan-ellenes honlap tett közzé, a puccskormány egyik forrásánál ellenőrizték,

aki megerősítette, hogy Jacsenyuk ügyvezető miniszterelnök utasítására az ukrán aranytartaleköt az Egyesült Államokba szállítják. Egy héttel korábban Jatszenyuk még azzal vádolta Janukovicst, hogy ellopta Ukrajna aranyát, amely a központi bank, az Ukrán Nemzeti Bank becslése szerint 1,8 milliárd dollárt ér. Most kiderült, hogy a tétel még mindig ott van, és az Egyesült Államokba szállítják, állítólag egy orosz inváziótól való félelem miatt.¹⁵⁴

Arról, hogy mennyit utaltak át, véletlenül van elképzelésünk más jelentett aranymozgásokból. Több mint 60 külföldi kormány helyez el aranytartaleköt a New York-i Federal Reserve Banknál. Ezek a betétek 2014 végén a Fed teljes hatezer tonnás állományában szerepeltek, amelyek értéke akkor 8,2 billió dollár volt.¹⁵⁵ Az ügy 2012-ben vált kérdéssé, amikor a német arannyal kapcsolatos aggodalmak nyilvánosan is napirendre kerültek (az akkor összesen 144 milliárd eurót kitevő német aranytartalek közel felét az Egyesült Államokban tárolják). Az euróválság és a Szövetségi Számvevőszék titkos jelentése kétségeket ébresztett azzal kapcsolatban, hogy az arannyal megfelelően számoltak-e el. 2007-ben egy német delegációt beengedtek az épületbe, majd 2011-ben intenzív tárgyalások után egy másik csoport engedélyt kapott arra, hogy megnézzék az ország aranyát őrző hét pánccsenterem egyikét. A jelentésben azonban az ott találtakról szóló részt elsötétítették.¹⁵⁶

Az ígéretet, hogy megkezdik az arany legalább egy részének New Yorkból történő hazaszállítását, a következő években csak minimálisan teljesítették. Az egyetlen érdemi kivonást nem Németország, hanem Hollandia hajtotta végre 2014 első felében. A német kormány nem a feltételezett logisztikai nehézségek, hanem német bankárok szerint a diplomáciai súrlódások miatt nem gyakorolt nyomást az Egyesült Államokra az ügyben. Hollandia viszont 2014 folyamán 122 tonnát repatriált, októberre már csak 42 tonnával volt kevesebb a Fed-egyenleg, tehát az év folyamán 80 tonnát adtak hozzá, amibe az Ukrajnából származó nagyjából 51 tonna biztosan befér. Amikor azonban a New York-i Fedet megkérdezték, hogy átvette-e az ukrán aranyat, nem erősítette meg, mert ilyen információt csak a számlatulajdonos hozhat nyilvánosságra.¹⁵⁷

Michel Chossudovsky ugyanezen információk alapján idézi az Arany Trösztellenes Akcióbizottságot (GATA), amely szerint egy ország aranytartalekötainak értéke és holléte a legjobban őrzött titkok közé tartozik, és Ukrajna aranya minden valószínűség szerint valóban New Yorkban kötött ki. A Shanghai Metals Market a GATA közleményéről beszámolva idézte a kijevi puccskormány jelentését, amely szerint 40 doboznyi ukrán aranytartaleköt tartalmazó dobozt valóban az Egyesült Államokba szállítottak. Egy hongkongi székhelyű fedezeti alapkezelő, William Kaye egy interjúban megjegyezte, hogy az Ukrán Nemzeti Bank új vezetőjét, Stepan Kubivot az Egyesült Államok utasítására nevezték ki, és az arany átvitele az Atlanti-óceánon az első döntése volt. Kaye szerint az ukrán aranyat elkobzottak kell tekinteni, ahogyan az Irak esetében 2003-ban és Líbia esetében 2011-ben történt. Véleménye szerint "Ukrajna ... nagy valószínűséggel soha többé nem fogja látni ezt az aranyat".¹⁵⁸

Így a 2014. február végi kijevi puccs az amerikai külügyminisztériummal és nagykövetséggel szorosan egyeztetve azt eredményezte, hogy Ukrajna szuverenitását a Nyugatnak rendelték alá. Ez drámaian megnövelte Oroszország bekerítésének tétjét, amely már a Szovjetunió összeomlása óta készülöben volt. Ha Grúzia 2008-as háborúja Dél-Oszétia visszafoglalásáért nem is lépte át a nagyhatalmi katonai konfrontáció küszöbét, a kijevi hatalomátvétel mindenképpen ezzel fenyegetett. Az EU-val kötött társulási megállapodás

átadta volna Kijev védelmi és fegyverkezési politikáját a NATO diktátumainak, külpolitikáját pedig a Nyugat és az eurázsiai/BRICS-versengő blokk konfrontációjához igazította volna, de Janukovics végül visszalépett; a hatalomátvétel aztán erőszakkal érte el ezeket a célokat, bár az ország feldarabolása árán. Ezzel eljutottunk az április-májusban kirobbant ukrán polgárháborúhoz és az MH17-es járat júliusi tényleges lezuhanásához.

Megjegyzések

- 1 Yuliya Yurchenko, "Capitalist bloc formation, transnationalisation of the state and the transnational capitalist class in post-1991 Ukraine" (DPhil disszertáció, University of Sussex, 2013), 132. o. (Júlia Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása, az állam transznacionalizálódása és a transznacionális tőkés osztály az 1991 utáni Ukrajnában").
- 2 Richard Sakwa, *Frontline Ukrajna: Ukrajna: Válság a határvidéken*. London: I.B. Tauris, 2015, 56. o.; Chris Kaspar de Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*. Atlanta: Clarity Press, 2017, 47. o., a Wikileaks dokumentumaira hivatkozva.
- 3 Slawomir Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia: Az üzleti csoportok befolyása az ukrán politikára* [OSW Studies no. 42]. Varsó: Keleti Tanulmányok Központja, 2012, 71. o., lásd még: 50-1. o.
- 4 Yurchenko, "Capitalist bloc formation", 171. o.
- 5 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 38. o.
- 6 Szergej Lescsenko, "Ukrajna bábjátékosai: az oligarchák tipológiája". *Tranzit*, 45., 2014. május 15. (online); lásd Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 41-2. o.
- 7 Jurcsenko, "A tőkés blokkok kialakulása", 131. o.
- 8 A holland nagykövetség vitát váltott ki azzal, hogy ukrán oligarcháknak hirdetett hollandiai adóelkerülési lehetőségeket. Willem Bos, "Referendum associatieverdrag Europese Unie: Links en het Oekraïne-referendum". *Solidariteit*, 2016 (online); De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjében*, 90. o.
- 9 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 56. és 59. o.
- 10 Sakwa, *Frontline Ukraine*, pp. 22, 72, 57; Joost Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal* [előszó K. Homan]. Amszterdam: Van Praag, 2014, p. 181.
- 11 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjében*, 61. o.
- 12 Sakwa, *Frontline Ukraine*, 11. o.
- 13 De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 54-5. o.; Hans van Zon, "EU-Associatieakkoord verdeelt Oekraïne". *Sargasso*, 2016. január (online).
- 14 James Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs, 2015, pp. 26-7.
- 15 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 65. és 71. o.
- 16 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország: Before and Beyond the Crisis in Ukraine* [EU Committee, 6th Report of Session 2014-2015], 2015, 54. o.
- 17 *Jupiter Broadcasting*, "Az igazság az MH17-ről: Unfilter 107", 2014. július 25. (online); Arno Wellens, "Stop het associatieverdrag: Oekraïense oligarchen moeten óók belasting betalen [925 Kamervragen]". *925.nl.*, 2016. január 29. (online).
- 18 *Külügyminisztérium, Hollandia*, Doc. 8., 2012. május 4., "vitapontok Benelux ebéd"; és Doc. 26, 2013. március 18., "elemzés a Bulgáriával és Litvániával való háromoldalú találkozóról". A továbbiakban *MFA*, valamint a dokumentum száma, dátuma és címe. A dokumentumszámok a minisztérium sajtójai a Hiteles Újságírási Platformnak az információszabadsággal kapcsolatos eljárás keretében megküldött tételben.
- 19 Elena A. Korosteleva, "Keleti partnerség és az Eurázsiai Unió: a "politikai" visszahozása a keleti régióba". *European Politics and Society*, 17 (supl.) 2016, pp. 75-6.
- 20 *MFA*, Doc. 29., 2013. június 12., "Sikorski ebédjének központi üzenete".
- 21 *MFA*, Doc. 34, 2013. augusztus 19., "központi üzenet: ebéd Paet".

- 22 W.C. Turck, *Tragikus sors: Politika, olaj, a Malaysia Airlines 17-es járatának lezuhanása és a polgári légi közlekedést fenyegető veszélyek*. A Jinxee the Cat Publication, 2014. E-könyv, oldalszámazás nélkül, 3. fejezet. MFA, dok. 39., 2013. szeptember 12., "előkészítő feljegyzés az Azarov miniszterelnökkel való találkozóra".
- 23 Hans van Zon, André Batakó és Anna Kreslavská, *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában: Zaporizzsja példája*. Aldershot: Ashgate, 1998, 61-3., 62. o., 5.2. táblázat; Hans van Zon közlése.
- 24 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 55. o.
- 25 A holland külügyminisztérium dokumentumaiban a vilniusi csúcstalálkozót megelőzően többször is említésre került a TTIP, de a részleteket elhallgatják. MFA, Doc. 45., 2013. szeptember 23., "utasítás EU-találkozókról".
- 26 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 23-4. o. A holland külügyminisztériumi dokumentumok fényében kétségbe lehet vonni ezt az értékelést.
- 27 MFA, Docs. 53, 54, 2013. október 17., november 4., "tárgyalási pontok német Európa-ügyi miniszterrel" és "értesítés ebédre [Stefan] Füle bővítési stb. biztossal".
- 28 MFA, Docs. 48, 52, 2013. szeptember 25. és október 9., a stockholmi és a rigai találkozókra szóló értesítések. Itt az általam levont következtetés a kormányzati dokumentumokban szereplő stratégiai törléseken alapul.
- 29 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 56. o.
- 30 Idézi: De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 111. o. 31 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 78. o.
- 32 MFA, Doc. 43, 2013. szeptember 19., "vitapontok a vilniusi csúcstalálkozón". 33 Idézi: House of Lords, *The EU and Russia*, 55. o.
- 34 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 57. o. A holland külügyminisztérium dokumentumaiból az a benyomásunk, hogy az EU a jogállamiságot mint általános elvet akarta elfogadtatni, elsősorban a beruházások védelme érdekében, és nem feltétlenül Timosenko szabadon bocsátásának biztosítása érdekében.
- 35 Roderic Lyne, "Oroszország megváltozott nézetei a Nyugatról: a konvergenciától a konfrontációig". In: Giles *et al.*, *The Russian Challenge*, 9. o. A Roszatom egyik leányvállalata szintén aktív volt Ukrajnában, Firtash és Jurij Bojko munkatársain keresztül a RusUkrEnergo, Peter Schweizer, *Clinton Cash: The Untold Story of How and Why Foreign Governments and Businesses Helped Make Bill and Hillary Rich*. New York: Harper, 2016 [2015], 39-57. o.; Bojkóról: 51. o.
- 36 Idézi: Diana Johnstone, *A káosz királynője: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Books, 2016, 133. o., kiemelés hozzáadva. Lásd *Wikipedia*, "Déli Áramlat" (online).
- 37 Zbigniew Brzezinski, *Második esély: Három elnök és az amerikai szuperhatalom válsága*. New York: Basic Books, 2008, 60-1. o.
- 38 Nuland férje a neokon ideológus Robert Kagan, aki William Kristollal együtt társalapítója a hírhedt Project for a New American Century (Projekt az Új Amerikai Századért) nevű szervezetnek, amely annak a világnézetnek a bölcsője, amely a terrorizmus elleni háborút, valamint az afganisztáni és iraki inváziót létrehozta.
- 39 Zeyno Baran, *A Déli Áramlat projekt biztonsági szempontjai*. Brüsszel: Európai Parlament, 2008. október (online), 29. és 32. oldal.
- 40 Adriél Kasonta és Richard Sakwa, "A háború kivonása Varsóból". *AntiWar.com*, 2016. július 7. (online). André Glucksman Bernard-Henry Lévy "új filozófus" társa.
- 41 Johnstone, *A káosz királynője*, 70-6. o.
- 42 Idézi: Johnstone, *Queen of Chaos*, 75. o.
- 43 Charles Clover, "Clinton megesküszik, hogy meghiúsítja az új Szovjetuniót". *Financial Times*, 2012. december 6. 44 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 219. o.
- 45 Idézi: Johnstone, *Queen of Chaos*, 20. o.
- 46 Glenn Greenwald, *Nincs hová bújni: Edward Snowden, az NSA és a megfigyelési állam*. London: Hamish Hamilton, 2014.
- 47 Peter Dale Scott, *Az amerikai mélyállam: Wall Street, Big Oil, and the Attack on U.S. Democracy*. Lanham: Lanham: Rowman & Littlefield, 2015, 124. o.; Greenwald, *No Place to Hide*, 101. o.; Carlos Ortiz, *Private Armed Forces and Global Security*. Santa Barbara: Praeger, 2010.

- 48 Nemzetközi Reneszánsz Alapítvány 2014-17 Stratégiai javaslat Ukrajna. 2013 (online), pp. 2, 5, 7. 49
Johnstone, *A káosz királynője*, 33-4. o.
- 50 Idézi: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 74-5. o.
- 51 Hans van Zon, "Oekraïne: einde van het conflict in zicht? *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 49 (4) 2015, p. 43.
- 52 House of Lords, *The EU and Russia*, 54. o.; a Transparency International 2011-es korrupcióérzékelési jelentésében Ukrajna a 152. helyen állt (a 134. helyről lefelé), Matuszak, *The Oligarchic Democracy*, 60. o..
- 53 Nemzetközi Reneszánsz Alapítvány, 2. o., kiemelések hozzáadva.
- 54 Idézi Eric Zuesse, "Új videó bizonyíték Amerika ukrajnai puccsáról: és mit jelent". *Washington blogja*, 2015. február 8. (online).
- 55 Oleg Tsarev idézi: Zuesse, "Új videó bizonyítékok".
- 56 Johnstone, *A káosz királynője*, 152. o.
- 57 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 55-6. o.; *International Renaissance Foundation*, 10. o. 58
House of Lords, *The EU and Russia*, 56-7. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 90. o.
- 59 MFA, Doc. 40, 2013. szeptember 12., "dosszié megbeszélés a miniszterelnökkel".
- 60 Van Zon, "Oekraïne: einde van het conflict", 47. o.
- 61 Idézi: Johnstone, *Queen of Chaos*, 156. o.
- 62 Volodimir Ilicsenko, "Ukrajna törései" [interjú]. *New Left Review*, 2. évfolyam, 87. szám (2014), 12. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 82. o.
- 63 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 49. o.
- 64 Ishchenko, "Ukrajna törései", 13. o. 65 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 30. o.
- 66 Szerhij Kudelia, "A donbázi szakadás" [ford. P. Golub]. *Russian Politics and Law*, 54 (1) 2016 [orig. in *Kontrapunkt*, 2015. 1. szám], 7. o.; Ishchenko, 'Ukraine's fractures', 13. o.; Volodymyr Ishchenko, 'Far right participation in the Ukrainian Maidan protests: an attempt of systematic estimation'. *European Politics and Society*, 17 (4) 2016, 463. o.
- 67 MFA, Doc. 62, 2014. január 13., "Kérdések/válaszok Ukrajna helyzete".
- 68 Szergej Lavrov [interjú S. Lavrov orosz külügyminiszterrel], *Mediterrán párbeszéd*, 2016. december 2. (online).
- 69 Kudelia, "A donbázi szakadék", 7. o.
- 70 Ishchenko, "Far right participation in the Ukrainian Maidan protests", 457-8. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 22. és 57. o.
- 71 Ishchenko, "Far right participation in the Ukrainian Maidan protests", 459. o., kiemelés hozzáadva.
- 72 Kudelia, "The Donbas rift", 7-8. o.; a legtöbb incidensben a Szvoboda vett részt, Ishchenko, "Far right participation in the Ukrainian Maidan protests", 460. o., 3. ábra.
- 73 Anton Shekhovtsov, "Az ukrán szélsőjobboldal és az ukrán forradalom". In *N.E.C. Black Sea Link Program Yearbook 2014-2015*. Bukarest: New Europe College, 2015, pp. 219-20.
- 74 MFA, Doc. 65, 2014. január 27., "előkészítő feljegyzések a román külügyminiszterrel folytatott megbeszélésekhez"; és Doc. 64, 2014. január 27., "megbeszélési pontok és háttér Steinmeier látogatásának háttér".
- 75 Ilicsenko, "Ukrajna törései", 15. o.
- 76 Ilicsenko, "Ukrajna törései", 18. o. Az 1. fejezetben idéztem az ukrán UNA-UNSO harcosok észak-ukrajnai utcai harcok kiképzéséről szóló jelentéseket. Manlio Dinucci, "A háború művészete: az új Gladio Ukrajnában". *Voltaire Network*, 2014. március 21. (online).
- 77 "Az ellenzéki pártok hallgatóságos támogatásával a tüntetők által alkalmazott durva erőszak megszüntette azt a fő korlátot, amely korábban békésen tartotta az ukrajnai politikai küzdelmet. Kudelia, "The Donbas rift", 9. o.; lásd De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 29-30. o.
- 78 Különböző csoportok, lásd Shekhovtsov, "Az ukrán szélsőjobboldal", 224. oldal. Ez a szerző a Jobboldali Szektor fasiszta profilját orosz propagandaként bagatellizálja.
- 79 Gordon Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája". *Fair Observer*, 2014. szeptember 23. (online), aki antikapitalista, rasszista és "Führer-központú" programját idézi.

- 80 *Ukraina Antifasiszta Szolidaritás*, 'Ki az az Andrij Parubij? Tiltakozás a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező ukrán politikus brit látogatása ellen'. 2015. október 13. (online); lásd Sakwa, *Frontline Ukraine*, 83-4. o.
- 81 Dinucci, "A háború művészete".
- 82 Ivan Katchanovski, "A donbázi szeparatista háború: Ukrajna erőszakos szétválása?". *European Politics and Society*, 17 (4) 2016, 478. o.; Ishchenko, 'Far right participation in the Ukrainian Maidan protests', 460. o.
- 83 Andrew Higgins és Andrew E. Kramer, "Janukovicsot már a leváltása előtt legyőzték". *Nemzetközi New York Times*, 2015. január 5.
- 84 Így a Chatham House-jelentés kronológiája szerint február 20-án "a jelentések szerint 48 óra alatt legalább 88 ember halt meg a tüntetők és a rendőrség összecsapásaiban [Kijevben]". Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja", 25. o.
- 85 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 88. o.
- 86 Ilicsenko, "Ukrajna törései", 20. o.
- 87 Ivan Katchanovski, "A mesterlövészek mészárlása" az ukrán Majdanon". Paper, American Political Science Association annual meeting, San Francisco, 2015. szeptember 3-6. (online), összefoglaló; John Hall, 'Estonian Foreign Ministry confirms authenticity of leaked phone call'. *MailOnline*, 2014. március 5. (online). Ugyanez a beszámoló Hahn, 'The Ukrainian revolution's neo-fascist problem' (Az ukrán forradalom neofasiszta problémája).
- 88 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 31. o.
- 89 Katchanovski, "Az 'orvlövészek mészárlása" a Majdanon", 53. o. Kijev megtörtént intézkedéseiről e jelentés miatt lásd: De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 37-8. oldal.
- 90 Ivan Katchanovski, "A média hallgat az ukrán mészárlás kijevi mesterlövészerének megdöbbentő megnyilatkozásairól". *Russia Insider*, 2015. július 23. (online). Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája".
- 91 MFA, Doc. 64, 2014. január 27. Az ország neve ki van feketítve, de csak Németország lehet, amelynek külügyminisztere Hágába látogatott.
- 92 Barroso idézi: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 225. o.; 2016-ban a Goldman Sachs International igazgatótanácsának elnökévé nevezik ki. További nevek Joost Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal* [előszó K. Homan]. Amszterdam: Van Praag, 2014, 34. o. és De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 58-9. o.
- 93 Idézi: Bruce Livesey, "Blind eye turned eye to influence of far-right in Ukrainian crisis: critics". *Global News*, 2014. március 7. (online).
- 94 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 63-4. o.
- 95 Sakwa, *Frontline Ukraine*, 88. o.; Higgins és Kramer, "Yanukovych was defeated even before his ouster". 96 A teljes átirat Turck, *A Tragic Fate*, 3. fejezet, és De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 61-3. o., valamint a De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 61-3. o. A oldalon.
- Feltman, Johnstone, *A káosz királynője*, 152. o.
- 97 *Russia Today*, "Putyin a Krimről szóló filmben: Krimen: Az USA áll az ukrán puccs mögött, segített a radikálisok kiképzésében". 2015. március 15. (online).
- 98 Idézi Higgins és Kramer: "Janukovicsot már a leváltása előtt legyőzték". 99 Ishchenko, "Ukrajna törései", 20. o.
- 100 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 39-40. o.; Ishchenko, "Ukraine's fractures", 21. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 89. o.
- 101 Higgins és Kramer, "Janukovicsot már a leváltása előtt legyőzték".
- 102 *Russia Today*, "Putin in film on Crimea"; Higgins és Kramer, "Yanukovych was defeated even before his ouster"; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 206. o.
- 103 Johnstone, *A káosz királynője*, 154. o.
- 104 Dinucci, "A háború művészete".
- 105 Lavrov [interjú S. Lavrov orosz külügyminiszterrel], *Mediterrán párbeszéd*. 106 Katchanovski, "A donbázi szeparatista háború", 479. o.
- 107 Jatsenyuk népszerűsége a hatalomátvétel előtt három héttel készült felmérés szerint 3 százalékkal

alatt volt, szemben Klitschko 28,7 százalékával. De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 63. o.
108 Ishchenko, "A szélsőjobboldal részvétele az ukrajnai Majdan-tüntetésekben", 469. o.

- 109 Kudelia, "The Donbas rift", 9. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 94-5. o.; Hahn, "The Ukrainian revolution's neo-fascist problem".
- 110 Kudelia, "A donbázi szakadék", 12. o.
- 111 Van Zon, "Oekraïne: einde van het conflict in zicht?", 43. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 138-9. o. Az amerikai kérelmet végül egy osztrák bíró bizonyíték hiányában elutasította.
- 112 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 56. o.
- 113 Leshchenko, "Ukraina bábjátékosai".
- 114 Eric Zuesse, "Ihor Kolomojszkij oligarcha: Washington "embere Ukrajnában"". *Global Research*, 2014. május 18. (online).
- 115 Sich idézi: De Ploeg, *Ukraina a keresztútban*, 40. oldal.
- 116 Shekhovtsov, "The Ukrainian far right", 223-4. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 91., 95. o.
- 117 De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 74. o.
- 118 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 37-8. oldal. Andrij Kljujev üzlettársa volt testvérének, Jurijnak, aki szintén oligarcha volt, Matuszak, *The Oligarchic Democracy*. Michel Chossudovsky, "Két évvel ezelőtt: az USA neonáci kormányt iktatott be Ukrajnába". *Global Research*, 2016. március 4. (online).
- 119 A Wikipédia ("Avakov") szerint Oroszország az Interpol körözési listájára vette fel illegális hadviselési módszerek és gyilkosság miatt. Glenn Kates, "Ukraina Facebook-minisztere". *Radio Free Europe/ Radio Liberty*, 2014. július 3. (online). Lásd Ishchenko, 'Ukraina törései', 33. o.
- 120 A lefilmezett incidenseket a Russia Today közvetítette, de Nyugaton nem, és a francia Canal+ dokumentumfilmjében is látható Paul Moreira, *Ukraine, les masques de la revolution*, 2016 (online); Paet idézi: De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 40-1. o.; MFA, Doc. 68, 2014. március 7., "Steering note Benelux Kijev látogatás".
- 121 Lee Fang és Zaid Jilani, "Hacked emails reveal NATO general plotting against Obama on Russia policy". *The Intercept*, 2016. július 1. (online); *Russia Today*, 'Breedlove's war: emails show ex-NATO general plotting US conflict with Russia'. 2016. július 1. (online); a hivatkozások a *DCLeaks honlapján* található eredeti levelekre vonatkoznak.
- 122 Crawford e-mailje Breedlove-nak, 2014. március 23.
- 123 MFA, Doc. 75, 2014. március 31., "vitapontok miniszteri látogatás Japánban".
- 124 MFA, Doc. 72, 2014. március 23., "megbeszélés az ukrán miniszterelnökkel". liscsenko, "Ukraina törései", 22. o.
- 125 Idézi: MFA, Doc. 76, 2014. április 3., "Ukraina/Füle".
- 126 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 57-8. o.
- 127 Tarasz Kuzio, *Ukraina: Ukrajna: Állam- és nemzetépítés*. London: Routledge, 1998, 27. o.
- 128 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 101-2., 9., 50., 68. o.
- 129 De Ploeg, *Ukraina a keresztútban*, 117. o.
- 130 Katchanovski, "A donbázi szeparatista háború", 479. o.
- 131 *US European Command*, "Hagel, Dempsey outline U.S., partner approach to Ukraine". 2014. március 5. (online).
- 132 *Global Security.org*, "Ukraine Air Force". n.d. Tenyukh biography on *Military.Wikia.com* (online).
- 133 Március végén a Jobboldali Szektor egyik legerőszakosabb és legrasszistább vezetője meghalt a rendőrséggel folytatott tűzharcban. Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 97. o.
- 134 *Russia Today*, 'Putyin a Krímről szóló filmben'. Az odesszai és mariupoli mészárlásokról a következő fejezetben a polgárháború kapcsán lesz szó.
- 135 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 102-5., 106-7. o. Niemoeller, *MH17: De Doofpotdeal*, 35. o. 2013-ban a Krím támogatottsága az Oroszországhoz való csatlakozás mellett 42 százalék volt; 2014 áprilisában, egy hónappal a bekebelezés után ez az arány 54 százalékra emelkedett (egy Pew közvélemény-kutatás szerint), Sherr, "A war of narratives and arms", 26. o.; ennél jóval magasabb számadatok: De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 116-17. o..
- 136 *Yahoo News*, 'Ukraina elbocsátja a védelmi minisztert a Krím miatt'. 2014. március 25. (online).

- 137 A félsziget megváltozott státusza veszélybe sodorta a Firtash tulajdonában lévő titán- és nátriumgyárat is, amelyek együttesen a krími GDP 60 százalékát adták. Sakwa, *Frontvonal Ukrajnában*, 110-12. o.
- 138 Johnstone, *Queen of Chaos*, 168. o.; Koszovó függetlenségéről lásd Johnstone terjedelmes beszámolóját a 89-101. oldalon.
- 139 A 2014. március 20-i nyilatkozat, idézi: House of Lords, *The EU and Russia*, 74. o.
- 140 Crawford e-mail Breedlove-nak, 2014. március 23.
- 141 Clinton idézi: Johnstone, *Queen of Chaos*, 158. o.; Obama idézi: De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 9. o.
- 142 Zeyno Baran, "Az EU energiabiztonsága: ideje véget vetni az orosz befolyásnak". *The Washington Quarterly*, 30. (4) 2007, 141. o.; Ida Garibaldi, "NATO and European energy security". *European Outlook*, 1. szám (március). Washington, DC: American Enterprise Institute, 2008, 5. o.
- 143 Nick Cunningham, 'Can U.S. LNG break Russia's grip on Europe?' (Az amerikai cseppfolyósított földgáz megtörheti Oroszország hatalmát Európában). *OilPrice.com*, 2014. február 21. (online); George Venturini, 'Pipeline geopolitics: from South Stream to Blue Stream'. *Countercurrents.org*, 2015. március 7. (online).
- 144 Turck, *Tragikus sors*, 2. fejezet.
- 145 Andrew Follett, "Az USA először exportál cseppfolyósított földgázt". *The Daily Caller News Foundation*, 2016. január 12. (online).
- 146 Stratfor, "How the game is played: the life and death of South Stream". 2015. szeptember 17. (online); Venturini, "Pipeline geopolitics: from South Stream to Blue Stream".
- 147 Reuters, "Az ukrán bíróság lefoglalja az odesszai finomítót-minisztériumot". 2014. április 22. (online); lásd: 'Ukraine oil refineries'. *Egy hordó tele*, é.n. (online).
- 148 Turck, *A tragic fate*, 3. fejezet; *Wikipedia*, "South Stream".
- 149 Matthieu Crozet és Julian Hinz, *Collateral Damage: The Impact of the Russia Sanctions on the Economies of Sanctioning Countries' Exports*. CII Working Paper 16. Párizs: Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales 2016, 9. o.; *Wikipedia*, 'South Stream'; *Jupiter Broadcasting*, 'The truth of MH17: unfilter 107'.
- 150 *BBC News*, "Oroszország 30 éves gázmegállapodást köt Kínával". 2014. május 21. (online).
- 151 Jim Yardley és Jo Becker, "Hogyan kovácsolta Putyin a csővezetékéről szóló megállapodást, amely kisiklott". *New York Times*, 2014. december 31., A1. o.; Eric Draitser, "Waging war against Russia, one pipeline at a time". *Russia Today*, 2014. június 27. (online).
- 152 Draitser, "Háború Oroszország ellen, egyszerre csak egy csővezeték".
- 153 Mike Whitney, "Ukrajnát a szakadék szélére sodorva". *CounterPunch*, 2014. július 9. (online).
- 154 Michel Chossudovsky, 'Ukraine's gold reserves secretly flown out and confiscated by the New York Federal Reserve? A háború és a rendszerváltás szákmánya'. *Global Research*, 2014. március 14. (online) és Marcus Brooks, 'Ukrainian gold reserves loaded on an unidentified transport aircraft in Kiev's Borispol airport and flown to Uncle Sam's trezor'. *NewsWire24.com*, 2014. március 7. (online), aki azt gyanította, hogy ez egy magánrakomány Timosenko számára, ami kevésbé tűnik valószínűnek.
- 155 Tyler Durden, 'Federal Reserve megerősíti a legnagyobb külföldi aranykivonást több mint tíz éve'. *ZeroHedge*, 2014. november 29. (online).
- 156 *Der Spiegel*, "Nemesfém külföldön: miért akarja Németország látni az amerikai aranyat". 2012. október 30. (online).
- 157 Durden, 'Federal Reserve megerősíti a legnagyobb külföldi aranykivonást'. 51 tonna Ukrajnából, az én számításom szerint tonnánként 35 millió dollárral számolva.
- 158 Idézi: Chossudovsky, "Ukraine's gold reserves secretly flown out".

4

A polgárháború és az MH17-es katasztrófa

A 2014. februári kijevi rendszerváltás az államhatalmat ukrán ultranacionalisták és oroszellenes milliárdosok kezébe adta, akiknek szándékukban áll eltávolítani az országot a posztszovjet pályáról és Nyugat felé orientálni. "A Majdan-forradalom középpontjában álló, a méltóság és a jó kormányzás iránti mély polgári ösztönzést" - írja Richard Sakwa - "eltérítették a radikálisok, akik a monista utat követték a logikus végkifejletig, miközben lehetővé tették az oligarchák hatalmának újbóli kiépítését". ¹ Az ország elkerülhetetlen szétesése nem váratott sokáig magára. A többnemzetiségű Szovjetunió más utódállamaihoz, Moldovához (Dnyeszteren túli terület) és Grúziához (Abházia és Dél-Oszétia) hasonlóan Ukrajna is a nyugati nyomás hatására kezdett szétesni.

Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy a washingtoni és brüsszeli támogatói által bátorított puccsista rezsim hogyan reagált szélsőséges erőszakkal az orosz-ukránok Maidan-ellenes mozgalmára. Azzal fogok érvelni, hogy ez az Egyesült Államok és a NATO kulcsszereplőinek elrettentésére vezethető vissza, hogy növeljék a tétet a korszakos válsággal küszködő és a válságért felelős spekulatív tőke túszává vált atlanti Nyugat és a BRICS-versengő blokk közötti erőpróba tétjét. Amint azt az [1. fejezetben](#) felvázoltuk, a túlzott kockázatvállalás a spekulatív gondolkodásmód egyik fő jellemzője; ahogy a válság csökkenti a kompromisszum lehetőségeit, az erőszakos lehetőségek kerülnek előtérbe.

Ez a felfogás keretezi az MH17-es járat lezuhanásával kapcsolatos megközelítésemet. Itt találkozunk az új hidegháború az Európa energiaellátásáért folytatott harcok és a kijevi háborús párt azon kísérletei, hogy Oroszországot belerángassa a donbásszi konfliktusba. Az USA és a NATO stratégiáját, amely az EU és Oroszország közötti kölcsönös függőség kisiklására, a BRICS-blokk gyengítésére, valamint a Merkel és Putyin közötti "földet a gázért" tárgyalások megzavarására irányul, jól szolgálta a katasztrófa. Ennek fényében kap jelentőséget az, hogy az Egyesült Államok július 16-án újabb szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben; a szankciók több uniós ország számára rendkívül hátrányosak voltak, és csak a Malaysian Airlines másnapi katasztrófája után fogadták el őket.

Hogy valójában ki és hogyan lötte le az MH17-est, azt nem állíthatom, hogy biztosan tudom. Ha ez valóban "jól megtervezett, de rosszul végrehajtott provokáció" volt, ahogyan azt Pjotr Deinekin, az orosz légierő tábornoka állítja, ² akkor ez beleillik az Egyesült Államok programjába, hogy Moszkva ellen fordítsa a csavarokat - ami Kijev számára ugyanilyen sürgető. De katonai okai is voltak a tét emelésének. Ezen a héten Andrij Parubij és barátai az NSDC-ben már kétszer is megpróbálták Oroszországra kenni az ukrán (katonai) repülőgépek lelövését. Ha a

Boeing a saját területén zuhant le, Moszkvát azzal is megvédolhatták volna, hogy szándékosan lezuhant egy polgári repülőgép, ami olyan PR-vihart váltott volna ki, amelyre nem lett volna válasza, mint a Korean Airlines 1983 szeptemberében történt incidens esetében.³ Végül az NSDC magyarázatát (Oroszországból kilőtt Buk) és Porosenko kezdeti megjegyzését ("tragikus incidens", amelyet később "terrorista cselekményre" változtattak) elvetették annak a narratívának a javára, amely szerint egy Oroszország által szállított Bukot lőtték ki a felkelők orosz segítséggel, és szállítottak vissza (Avakov és Gerascsenko belügyminisztériumi magyarázata).⁴

Ebben a fejezetben először arról számolok be, hogy az orosz-ukrán tartományokban a Maidán-ellenes mozgalom fellángolására az amerikai és NATO-tisztviselők, valamint a helyszínen lévő amerikai tanácsadók sürgős tanácsára hogyan reagáltak a terrorellenes művelettel (ATO, amelyet azért neveznek így, mert a katonai erő alkalmazása az országon belül csak e címke alatt indokolt). Ezután rátérünk arra, hogyan dőlt el a tényleges keleti polgárháború, és hogyan fedezte azt a NATO. Ezután rátérve az MH17-es járat lezuhanásának körülményeire, a potenciális elkövetők rendelkezésére álló releváns fegyverrendszerek, a járat röppályájának részletei és egyéb hátterek értékelésére szorítokozom. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy valószínűségeket rendeljünk hozzá, nem többet. A lezuhanásra adott reakciók azonban, amelyek rövid ideig a tényleges nyugati katonai beavatkozás lehetőségét is felvetették, nem hagynak kétséget az agresszív szándékot illetően, vagy ha baleset történt, akkor a döntést illetően, hogy ezt Oroszország maximális hátrányára használják ki.

A donbásszi felkelés és a "terrorellenes művelet"

A Majdan-lázadás és az *államcsíny* spontán dühöt és aggodalmat keltett az orosz-ukrán lakosságban.⁵ A Donbasszban élőknek volt okuk félni az új kijevi hatalmaktól és különösen a félkatonai zászlóaljaktól. Egy helyi megfigyelő szerint "az aktív szeparatista mag a többség semleges hozzáállásával párosulva kedvező feltételeket teremtett a szeparatista mozgalom további mozgósításához".⁶

A Donbassz sokkal fontosabb Ukrajna gazdasági túlélése szempontjából, mint a Krím: a GDP 16 százalékát és az ipari termelés 27 százalékát adja. Ez adta a Maidán-ellenes mozgalom sajátos társadalmi színezetét is. Ahogy Sakwa kiemeli, alsóosztálybeli, oligarchaellenes, részben orosz nacionalista, de egyben többnemzetiségű is volt; nagyon különbözött a Majdan-mozgalom középosztálybeli és ukrán nacionalista kézfegyétől.⁷ Mégis, a lázadó Donyeckben és Luganszkban elfogadott népköztársaság címke nem jelentett visszatérést az államszocializmushoz. Az új entitások szociálisan konzervatív irányvonalat képviseltek, és amikor felmerült az Ahmetov vagyonának államosítása, a donyECKi vezetés elutasította azt. Az oligarcha mindazonáltal májusban a felkelés ellen fordult, és megszervezte munkásait, hogy harcoljanak ellene, bár kevés sikerrel.⁸

Közben a kijevi rendszerváltás súlyosan meggyengítette az ukrán államot. A korábbi rezsimhez kötődő több tízezer tisztviselő elbocsátása és a kevés, vagy egyáltalán nem kompetens helyettesítő személy nélkül hagyta az ukrán kormányt anélkül, hogy bármilyen konkrét politika hatékony végrehajtására képes lett volna. Május végén a kijevi rezsim nyilvánosságra hozta a "szégyenlistát", amelyen 17 000 rendőr neve szerepelt, akik csatlakoztak a felkeléshez.⁹ Ahogyan a program hiánya kiszolgáltatta a szélesebb körű Majdan-mozgalmat a fegyveres radikálisoknak, úgy az állam meggyengülése aránytalan hatalmat adott nekik és oligarcha támogatóknak, miután ők kerültek az élre - bár a NATO égisze alatt.

Ez az állam bármennyire is próbálkozott, képtelen volt a keleti tartományok ellenőrzésére. Julija Timosenko nyomására Ihor Kolomojszkijt nevezték ki a Dnyepropetrovszki terület kormányzójává, ahol Ukrajna legértékesebb ipari vagyona található, többek között az Akhmetov-féle Metinvest és a Pincuk-féle Interpipe (ami megmagyarázza, hogy miért nem volt lelkes Jazsenyuk a kinevezésért).¹⁰ Kolomojszkijt azzal bízták meg, hogy nyomja el a szeparatistákat, mind az orosz-ukránok elleni (para)katonai egységek és műveletek finanszírozásával, mind pedig az odesszai és harkovi befolyásának felhasználásával.¹¹ Hennagyij Kernes, Harkov polgármestere, aki eredetileg a Janukovics-klán tagja volt, politikailag úgy maradt életben, hogy Kolomojszkij munkatársa lett, miután az oligarcha biztosítékot kapott arra, hogy Kernes nem fogja az ország második legnagyobb városát, amely a nehézipar egyik legfontosabb központja, a felkelőkhöz csatlakozni. Ahogy azonban az *Observer Ukraine* később beszámolt róla, Kernes nem szakította meg kapcsolatait a korábbi harkovi kormányzóval és elkötelezett föderalistával, Mihajlo Dobkinnal.¹²

Szerhij Taruta oligarchát, Jacsenyuk pénzügyi támogatóját (Pincukkal együtt) nevezték ki Donyeck kormányzójává. Avakov kijevi belügyminiszter személyesen ment el Donyeck városába, hogy a nemzetiségi lelkesedés táplálására footballuligánokat uszítson az oroszbarátok ellen, de a várost át kellett adni a felkelőknek. Taruta elvesztette az irányítást, és Mariupolba, mint ideiglenes fővárosba vonult vissza.

¹³

A polgárháború kiobbantása amerikai támogatással

Philip Breedlove NATO-parancsnok tábornok e-mailjeiből kiderül, hogy az Egyesült Államok és a NATO háborús pártja elkezdte kidolgozni azt a stratégiát, amely március végétől kezdve Ukrajnát az Oroszországgal és Kínával való erőpróba tesztpályájává teszi.¹⁴ A Krim elszakadását és az Orosz Föderációba való visszacsatolását arra használták fel, hogy felidézzék az invázióval fenyegető, több fronton is terjeszkedő Oroszország kísértetét. Végül is az Orosz Föderációs Tanács felhatalmazta Putyint, hogy a fenyegetésekre válaszul csapatokat vezényeljen külföldre, ami alapvetően a Krim védelmét szolgálta az új kijevi rezsimmel szemben (ezt a felhatalmazást június 24-én visszavonták a tüzszünet elősegítése érdekében). Breedlove, az amerikai Eucom (európai parancsnokság, a kilenc, a világot átfogó amerikai regionális katonai parancsnokság egyike) és a NATO európai szövetséges főparancsnoka (Saceur) parancsnoka két frontot helyezett kilátásba: a balti államokat és Ukrajnát. Amikor Natalie Crawford, a RAND Corporation munkatársa felvetette, hogy az Egyesült Államoknak "valami nagyszabású dolgot kellene tennie, és ezt mindenki számára, beleértve a balti államokat is, nyilvánosságra kell hozni", Breedlove így válaszolt: "Összeállítok egy "közös" légi, szárazföldi és tengeri csomagot, hogy hosszú távú biztosítékot nyújtsak a balti államoknak".¹⁵ Ukrajnával kapcsolatban március 29-én azt írta, hogy várhatóan a határ "nagyon hamar csúnya helyzetbe kerül". Phillip Karber és Wesley Clark tábornok, egykori NATO-saceur április 5-i és 6-i levelezéséből kiderül, hogy már azelőtt tanácsot adtak a kijevi erőknél Kelet-Ukrajnában, hogy a Donbassz ténylegesen fellázadt volna. Karber a BDM (eredetileg a Ford leányvállalata volt, és a Carlyle részvényalap adta el a Northrop Grummannak)¹⁶, a repülőgépipari tanácsadó cég volt vezérigazgatója és az általa alapított washingtoni agytröszt, a Potomac Foundation elnöke. Tevékenységének egyik fő irányvonala a volt szovjet blokk országainak segítése volt a NATO-tagságra való törekvésükben, és a kijevi puccsista rezsim is az ő tanácsát kérte.¹⁷ Karber, aki maga is veterán volt az amerikai tengerészgyalogságnál,

pozitívan számolt be az "északkeleti fronton" bevetett katonai egységekről (nem törtek ki harcok

még); "a probléma" Kijevben és Washingtonban volt. ¹⁸ A Kijevhez intézett korábbi amerikai és uniós felhívások, hogy a Krím ügyében tanúsítson önmérsékletet, most a Donbasszal kapcsolatos erőteljes válaszlépések ellen hatottak - írta Karber Clarknak. A Külügyminisztérium kész volt támogatni a fellépést, de a Nemzetbiztonsági Tanács és az egyesített vezérkari főnökök lassították a dolgokat. ¹⁹

Április 6-án Donyeckben és más városokban kormányzati épületeket foglaltak el. Fegyverraktárakat is kifosztottak, ami az ukrán távol-nyugati területeken történtek kései visszhangja volt. Egy bizonyos Anatolij Pinczuk a nacionalista Információs Ellenállásból jelentette Karbernek az elfoglalásokat, megköszönve neki és Wesley Clarknak az eddigi segítségüket; egyben kérte őket, hogy járjanak közben Kijevnél, hogy elkozzák a szeparatistákkal való bűnrészességgel gyanúsított Ahmetov vagyonát. Pinczuk számára a megszállások "az orosz invázió forgatókönyvének második szakaszának kezdete hazánkban" (az első a Krím volt). ²⁰ Clark egy órával később továbbította ezt az információt Nulandnak és Pyattnak. Az "orosz invázió" narratívája tehát már korán eljutott a nyugati háborús párt legmagasabb szintjeire, és ez maradt az a keret, amelyben az ukrainai eseményeket értelmezik.

Valójában a Donbassz már jóval április 12-e előtt elszakadt Kijevtől, amikor az orosz nacionalista és volt FSZB-tiszt, Igor Sztrelkov vezette helyi önkéntes milícia megrohmozta a szlavjanszki rendőrsöt és az SBU főhadiszállását. Ez a mozgalmat fegyveres felkeléssé változtatta. A támadás a "krími ~~forró~~ rémképét vetítette fel, mivel nem lehetett kizárni az orosz bűnrészességet. ²¹ Kijev azonnal elküldte Parubijt és Vitalij Jarema miniszterelnök-helyettest, hogy ígérjék meg a föderalizmushoz való visszatérést, de eredménytelenül. Avakovnak több sikere volt Kernesnél Harkovban, Kolomojszkij emberei pedig Dnyepropetrovskban tartották a frontot. ²² Május 2-án Odessza következett.

Wesley Clark most azt írta Nulandnak, hogy az Egyesült Államoknak nyilatkozatot kellene tennie egy katonai művelet támogatásáról a keleti irányítás visszaszerzése érdekében, és sürgette, hogy hagyja figyelmen kívül a lehetséges német ellenvetéseket. Még 12-én megkérdezte Breedlove-ot, hogy a NATO parancsnoka nem tudna-e olyan nyilatkozatot intézni, amelyben Moszkvát hibáztatja az erőszakért, mert "ha az ukránok elveszítik az irányítást a narratíva felett, az oroszok ezt nyitott kapuként fogják látni". ²³ Clark ezután az általános geopolitikai helyzetet fejtette ki, további betekintést nyújtva abba, hogy az Egyesült Államokban a háborús párt miért gondolta úgy, hogy Ukrajnát "meg kell tartani", és miért választotta harctérnek Oroszországgal és Kínával való konfrontációhoz. Itt nem vesztegették az időt a piaci demokráciára vagy a "méltóság forradalmára". Azt állítva, hogy "Putyin az USA grúzai és szíriai tétlenségét az USA "gyengeségének" értelmezte", Clark a következőkkel folytatta.

Kína szorosan figyel. Ha a jelenlegi tendenciák folytatódnak, Kína 5 éven belül négy repülőgép-hordozóval és légtérdominanciával fog rendelkezni a Csendes-óceán nyugati részén. És ha hagyjuk Ukrajnát elúszni, az mindenképpen növeli a csendes-óceáni konfliktus kockázatát. Kína ugyanis azt fogja kérdezni, hogy az USA akkor vajon Japánért, Koreáért, Tajvanért, a Fülöp-szigetekért, a Dél-kínai-tengerért fog-e kiállni? ... Ha Oroszország elfoglalja Ukrajnát, Fehéroroszország csatlakozik az Eurázsiai Unióhoz, és íme, a Szovjetunió (más néven) visszatér... Sem a Baltikum, sem a Balkán nem fog könnyen ellenállni az újjáéledő Oroszország által felerősített politikai zavaroknak. És mire jó a NATO "biztonsági garanciája" a belső felforgatás ellen? ... És akkor az USA egy sokkal erősebb Oroszországgal, egy omladozó NATO-val és [egy] komoly kihívással fog szembenézni a Csendes-óceán nyugati részén. Sokkal könnyebb most, Ukrajnában [tartani] a vonalat, mint később, máshol. ²⁴

A "politikai zavarokra" és a "belső felforgatásra" való utalások úgy értelmezhetők, mint a balti államokban élő oroszok és orosz ajkúak elégedetlensége (Észtországban és Lettországbn)

a lakosság mintegy negyedét teszik ki). A kijevi puccs és az orosz nyelv elleni lépések után a balti államokban elkerülhetetlenül megnőtt az érzékenység a hasonló intézkedések iránt; Lettországbán új törvény írta elő a lett nyelv használatát a ruszofón középiskolákban, az etnikai tisztogatás mellett érzett növekvő hangulat közepette. Mivel a kalinyingrádi exklávé Lengyelország és a balti államok közé ékelődött, az "orosz invázió" trópusa arra szolgált, hogy legitimálja a balti nacionalisták megerősítésének stratégiáját az olyan erőkkal szemben, mint a rigai polgármester, Nils Uštakovs Harmónia Pártja, amely az OECD tíz legegénylőtlenebb országának egyikében, Lettországbán a kismimizettek hangja.²⁵

Az április 13-14-i hétvégén John Brennan, a CIA igazgatója az ukrán fővárosban járt. Több tucat CIA-tanácsadó és Academi (korábban Blackwater) zsoldos követte.²⁶ A terrorellenes művelet közvetlenül Brennan látogatása után kezdődött; Parubij április 15-én Twitter-üzenetet küldött arról, hogy a Majdan-felkelés veteránjai készen állnak a harcra.²⁷ Mivel a NATO korábban arra kérte Janukovicsot, hogy ne alkalmazzon erőszakot a (fegyveres) tüntetőkkel szemben, Moszkva most azt kérte a szövetségtől, hogy a maga részéről fékezze meg a puccsistákat. Lavrov külügyminiszter szerint azonban azt a választ kapták, hogy "a NATO arra fogja kérni őket, hogy arányosan alkalmazzanak erőt".²⁸

Az ukrán hadsereg katonái eközben tartózkodtak attól, hogy erőszakot alkalmazzanak honfitársaikkal szemben. A felkelő Kramatorszkba küldött 25. légideszant hadosztályt virágokkal és orosz zászlókkal fogadták, és egy lövés sem dördült el. Az ukránok még a nyugati régiókban sem keltek ki a sorozásért, miután májusban újra bevezették a kötelező sorkatonai szolgálatot (2013-ban eltörölték). Ezért a reguláris hadsereg tüzérségi ágyúzásra, Grad rakétatűzre és Szu-25-ös földi támaszrepülőgépek légi bombázására szorítkozott, ami sok civil áldozatot követelt. A közvetlen harcot az ukrán nacionalista félkatonai zászlóaljakra bízták. Ezek a milíciák a Majdan fegyveres egységeiből, a hadsereg önkénteseiből és külföldi zsoldosokból, köztük grúzokból, románokból, svédországi és németországi fehér fajvédőkből, valamint a Majdanon tevékenykedő izraeli Kéksisakosok veterán kommandósáiból toborozták magukat. Csecsenföldi iszlamista zászlóaljak is Kijev oldalán harcoltak.²⁹

Kolomojszkij volt ezeknek az egységeknek a fő finanszírozója, és állítólag 10 millió dollárt költött saját, 2000 fős Dnyipro 1 zászlóaljának létrehozására, amelyet a dnyepropetrovszki futballklubról neveztek el, valamint egy 20 000 fős tartalékos erőre. Támogatta az Azov, az Aidar és a Donbassz zászlóaljakat is, miközben ingyen üzemanyagot szállított az ukrán légierőnek.³⁰ Összesen három tucat zászlóaljat hoztak létre, sok ezer fegyveres, gyakran szélsőséges brutalitásra képes elégedetlenkedővel. Kolomojszkij "orosz kémekre" kitűzött vérdíjai csak tovább rontottak a helyzeten. Az Avakov által Kelet-Ukrajna számára létrehozott Tornádó rendőrzászlóalj félelmetes hírnévre tett szert a kínzások terén. Maga Avakov júniusban kijelentette, hogy "a háború egyik előnye, hogy "tisztító" hatással lehet a nemzetre".³¹ Néhány Tornádó-tiszt ellen büntetőeljárás indult, de még 2016 májusában az ENSZ kínzás megelőzésével foglalkozó albizottságának egyik felügyelőcsoportja kénytelen volt lemondani az SBU által ellenőrzött ukrain helyszíneken tett körútját, ahol a foglyokkal való embertelen bánásmód gyanúja merült fel, miután nem engedték be őket.³²

A Jobboldali Szektoral, a Dmytro Jarosch vezette Majdan ernyőalakulattal együtt a milíciák következetesen blokkolnának minden békítő lépést az orosz-ukrán lakosság felé, és az országot egy olyan mocsárba vezetnék, amelynek nem látszik vége.

Ami a lázadást illeti, Breedlove NATO-parancsnok azt állította, hogy az egy "jól megtervezett és szervezett" katonai művelet része volt, amelyet az orosz kormány

a befolyásos Chatham House jelentése szerint a donbasszi harcosok "az FSZB és a GRU (orosz katonai hírszerzés) tisztjeinek, az egykori ukrán Berkut "különleges" rendőrség maradványainak, az oligarchák magánbiztonsági erőinek, kozákoknak, csecsen harcosoknak, kalandoroknak és bűnözőknek a vegyes összetételéből álltak".³⁴ Valójában ami a kijevi ATO-egységekkel szemben állt, az egy olyan felkelés volt, amely elsősorban a lakosságon nyugodott, gyakran bányászokon és más, az összeomló gazdaság miatt elbocsátott munkásokon. "A donbászi bennszülöttek kezdettől fogva a milíciák többségét alkották" - írja Szerhij Kudelja. 'Ezt igazolja az önkéntes áldozatok listája (amelyen túlnyomórészt ukránok vannak), valamint az ukrán rendvédelmi szervek támogatásával létrehozott szakadár adatbázis, amelyből kiderül, hogy a szakadárok kétharmada helybéli.

³⁵

A polgárháború közeledtével Oroszország, az EU és az Egyesült Államok április 17-én Genfben ülésezett, az ukrán puccskormány képviselőinek jelenlétében, de a Donbassz képviselői nélkül (akiket Kijev megakadályozott a részvételben). Április 20-án megállapodás született az amnesztiáról, a választásokról és az alkotmánymódosításról, amely lényegében megegyezett a Janukovics által februárban tett engedményekkel.³⁶ Másnap, április 21-én azonban a Jaroš által irányított Jobboldali Szektor harcosai fegyvertelen civilekre támadtak Szlavjanszkban, öt embert megölve. "A radikális nacionalista és neonáci szervezetek félkatonai szövetségének ez a támadása a konfliktus jelentős eszkalációját jelentette" - írja Ivan Katchanovskij.³⁷ Ettől kezdve, valahányszor egy tárgyalásos megoldás lehetségesnek tűnt, ezek az erők a NATO támogatásával lecsaptak, hogy megakadályozzák azt.

Az Obama-kormányzat közvetlenül a februári hatalomátvétel után 2 milliárd dollár értékű hitelgaranciát és közel 760 millió dollár értékű biztonsági támogatást nyújtott a kijevi rezsimnek. Kanada, a hatalmas ukrán diaszpórával rendelkező ország 5 millió dollár értékben küldött védelmi felszereléseket, míg a neokonzervatív Harper-kormány 49 millió dollárt különített el oroszellenes propagandára. Biden amerikai alelnök kétszer utazott Kijevbe, és később arról panaszkodott, hogy gyakrabban beszélt az új uralkodókkal, mint a feleségével.³⁸ Az Egyesült Államok és a NATO közvetlenül is részt vett a félkatonai milíciák munkájában. A Kolomojszkij Dnyipro zászlóaljával olyan szoros volt a kapcsolat, hogy annak parancsnoka, Jurij Bereza ezredes 2014 végén többször is meglátogatta Phillip Karbert Washingtonban; Karber a karácsonyt a Dnyipro 1 főhadiszálláson töltötte a frontvonal közelében.³⁹ Az Azov zászlóaljat, a Gordon Hahn által "ultrafaszisztaként" jellemzett Szocialista Nemzetgyűlés fellegvárát, szintén amerikai tanácsadók és önkéntesek támogatták. A kongresszus 2015 decemberében még a neki nyújtott támogatást korlátozó rendelkezést is eltörölte.⁴⁰

Az odesszai és a mariupoli mézárulás

Hogy megakadályozza, hogy a déli orosz-ukrán övezet csatlakozzon a felkeléshez, Kijev aránytalan erőszakkal reagált az Ukrajna harmadik legnagyobb városában, Odesszában tapasztalható elégedetlenség jeleire. Ellentétben a Krimmel, amely biztonságosan az oroszok kezében van, vagy a Donbasszal, amely mögött Oroszország áll, Odessza kozmopolita fekete-tengeri kikötője magára maradt.

Az odesszai hadműveletet április 24-én, három nappal a szlavjanszki támadások után, egy magas szintű kijevi találkozón vitatták meg, miközben más nagyszabású harcok még nem voltak tapasztalhatók. Ezt a találkozót, amelyet az *Oriental Review* magazin névtelenül nyilatkozó rendvédelmi tisztviselővel készített interjúk alapján rekonstruált, **Turcsinov** puccsista elnök vezette. Jelen volt Avakov, az SBU vezetője,

a harkovi területi közigazgatás vezetőjeként szerzett tapasztalatokat a futballhuligánok mozgósításával kapcsolatban, és azt javasolta, hogy Odesszában is alkalmazza őket, mivel május 2-án a Metallist Harkiv játszott ott. Kolomojszkij Dnyipro 1 zászlóalját, amely ideiglenesen az odesszai rendfenntartó erők parancsnoksága alatt állt, rendelkezésre bocsátották a művelethez, miközben az oligarcha állítólag 5000 dolláros védíjat ajánlott fel minden egyes megölt "oroszbarát szeparatista" után. ⁴¹ Parubij ezután Odesszába utazott, hogy április 29-én egy operatív megbeszélésen egyeztessen a helyi biztonsági tisztekkel, amint azt a vizsgálóbizottság jelentésének eredeti változata, amelyet Szelena Fabricant kijevi parlamenti képviselő terjesztett elő (de a közzétett változathoz törölték). Az NSDC titkára saját vallomása szerint "az operatív központ ülése több mint két órán át tartott; megvitattunk minden aktuális kérdést, és megfelelő döntéseket hoztunk az *odesszai helyzet destabilizálódásának megakadályozása érdekében*". ⁴²

A rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, hogy a végzetes napon a Jobboldali Szektor néhány, civilnek álcázott és "szeparatistának" tettetett harcosa a mérkőzésről hazatérő futballszurkolókra lőtt. A két klub huligánjai és fegyveres ultrák ezután egy Kijev-barát felvonulásra gyülekeztek. A szakszervezeti épület előtt felgyújtottak egy Maidan-ellenes sátorbort, a lakókat beüzték, az épületet pedig felgyújtották, és legalább 48, de valószínűleg több ember életét oltották ki. A Jobboldali Szektor honlapja "nemzeti történelmünk fényes lapjaként" ünnepelte a mézárást. ⁴³ Május 8-án Turcsinov az alkalmatlan milliomos Nemirovszkij helyére az oligarchát, Ihor Palicsját, Kolomojszkij közeli munkatársát, az odesszai régió kormányzóját nevezte ki. Palytsia feladata az volt, hogy a mézárás után ellenőrzés alatt tartsa a várost, és megfékezze az ottani Maidan-ellenes lázadást. ⁴⁴

Mariupolban, a Donyecki terület második legnagyobb városában és ideiglenes fővárosában a rendőrség nem volt hajlandó feloszlatni egy Maidan-ellenes tünetést május 9-én, a náci Németország felett aratott szovjet győzelem emléknapján. Válaszul a város újonnan kinevezett rendőrfőnöke, V. Androszuk, Kolomojszkij 1. Dnyipro zászlóaljának parancsnokával együtt tűzharcba keveredett a rendőrökkel, amelyben a Dnyipro parancsnoka meghalt, Androszuk pedig megsebesült. Amikor a Nemzeti Gárda csapatai és a Jobboldali Szektor harcosai tankokkal és páncélozott autókkal megérkeztek, a rendőrörsöt, ahová a lázadó tisztek visszavonultak, felgyújtották, és ismét több tucatnyian meghaltak. ⁴⁵

Az ország ekkorra már polgárháborúba csúszott. A Nyugat nyagarányú pénzügyi támogatása mellett 400 Academi/Blackwater zsoldos vett részt május elején a Szlavjanszk feletti ellenőrzés visszaszerzésére irányuló erőfeszítésekben, míg a CIA és az FBI tanácsadói a jelentések szerint a puccskormányt segítették. ⁴⁶

A polgárháborútól a NATO-Oroszország szembenállásig

A május 25-i elnökválasztást, amely szükséges volt ahhoz, hogy a puccskormány legitimitást nyerjen, a nyugati megfigyelők szabadnak és tisztességesnek minősítették. Valójában Firtas, aki még mindig Bécsben tartózkodott (ahol óvadék ellenében, az Egyesült Államok kiadatási kérelmére várva tartózkodott), már márciusban Porosenkót bízta meg elnöki szerepével. Úgy tűnik, a föderalista oligarcha még mindig elég hatalommal rendelkezett ahhoz, hogy biztosítsa az amerikai nagykövetség által (Porosenkóról szólva) "kegyvesztett oligarchának, akit hiteles korrupciós vádakkal illetnek"

nevezett felkenést. ⁴⁷ A bécsi alku a Janukovicsot támogató oligarchák büntetőjogi mentességét és a keleti konfliktus békés megoldását is tartalmazta. Végül,

Klitschkónak jutalmul, amiért nem állt ki Porosenko ellen, felajánlották a kijevi polgármesteri posztot.⁴⁸

Május 21-én, a választások előestéjén Parubij a NATO brüsszeli központjában tárgyalt, és Biden alelnök washingtoni irodája bejelentette, hogy az USA és a NATO-szövetségek júliusban "Breeze" kódnéven haditengerészeti gyakorlatot tartanak a Fekete-tengeren, valamint "Rapid Trident II" kódnéven hadgyakorlatot.⁴⁹ Ha az EU ezt nyugtalanítónak találta, akkor sem tágított; az európai választások, amelyek a jobboldali populista, Brüsszel-ellenes érzelmek erőteljes növekedését mutatták, tovább csökkentették tekintélyét a világ ügyeiben.⁵⁰ Gazdaságilag is az USA által dominált pénzüzetek támogatták a kijevi rezsimet. Az IMF a választások hónapjában folyósította egy új hitel első 3,2 milliárd dolláros részét, szigorú megszorító feltételekkel, de a polgárháborúra vonatkozó feltételek nélkül, aminek eleve ki kellett volna zárnia az IMF részvételét. Egy későbbi szakaszban az ország bankszektorát is megerősítené. Kolomojszkij Privatbankja a közel 5 milliárd dolláros IMF-támogatás 40 százalékát, 1,8 milliárd dollárt kapott, amelyet az oligarcha álszerződéseken keresztül offshore számlákra sikkasztott, miközben az adományozók félrenéztek. A bankok tőkeemutatója, amely 2014 júniusában még 15,9 százalék volt, 2015 első hónapjaiban 13,8 százalékra apadt a hatalmas lopások következtében.⁵¹

Klitschko Kijevbe küldésével Porosenko az első fordulóban 54 százalékkal megnyerte a választást, főként Ukrajna nyugati részén - 60 százalékos részvételi arány mellett. Timosenko, aki az Oroszországgal való nukleáris háborúval való fenyegetőzéssel rontotta el esélyeit, a második helyen végzett.

12,8 százalék. A fennmaradó ultrák közül csak a Radikális Párt és az "Ukrajna" zászlóalj Ljasko lépte át az 5 százalékos küszöböt 8,3 százalékkal.⁵² A fasiszták, Tyagnybok (Szvoboda) és Jarosch a Jobboldali Szektorból, egyenként 1 százalék körüli eredményt értek el. A bázisuktól elszakadt, megmaradt föderalisták visszaléptek vagy rosszul teljesítettek. Tsarev, aki a puccs előestéjén felfedte, hogy az amerikai nagykövetség rendszerváltó aktivistákat képez ki, személyesen Kolomojszkijtól kapott halálos fenyegetéseket, és elmenekült az országból.⁵³

A júliusi offenzíva és a NATO megfigyelése

A júniusi normandiai D-napi ünnepek alkalmával Porosenko megállapodott Putyinnal a tűzszüneti tárgyalások megkezdéséről, amelynek érdekében június 8-án orosz küldött érkezett Kijevbe. Június 24-én az Orosz Föderációs Tanács visszavonta a Putyinnak márciusban adott felhatalmazást orosz csapatok ukrainai telepítésére. Moszkva már korábban jelezte, hogy nem akarja, hogy a donbasszi felkelés elszakadáshoz vezessen, amikor megtagadta az erről szóló referátum tiszteletben tartását. Elismerte az ukrán elnökválasztás eredményét, ami Sztrelkov és a felkelők más parancsnokainak dühös vádaskodásához vezetett.⁵⁴ Oroszország azonban arra a nyilvánvaló uniós hajlandóságra reagált, hogy lélegzetvételnyi teret adjon neki. Miután Kijev június 27-én aláírta az EU-val a gazdasági társulási megállapodást, a DCFTA végrehajtását 2015. december 31-re halasztották.⁵⁵

Amikor azonban Porosenko június utolsó napjaiban jelezte, hogy a választások után tett ígérete ellenére meg kívánja hosszabbítani a tűzszünetet, és "napokon belül felszámolja [a felkelőket]", a Donbassz és az Aidar zászlóaljok, valamint a Kolomojszkij vezette Dnyipro 1 fenyegető tüntetése Kijevben a polgárháború azonnali folytatását követelte. Avakov belügyminiszter kijevi belügyminiszter 17+ Szotny nevű félkatonai csoportja is részt vett a tüntetéseken.⁵⁶ Harciasságukat az Egyesült Államok

és a NATO háborús pártja is visszhangozta. Az Egyesült Nemzetek amerikai nagykövete, Samantha Power bővelkedett

dicsérte a kijevi rezsimet, és óva intette Európát attól, hogy engedjen az "orosz agresszióknak"; az EU 27-én csatlakozott az EU-hoz, amikor "felszólította Putyint, hogy tegyen lépéseket az ukrajnai erőszak enyhítésére". A lengyel elnök, Bronislaw Komorowski még azt is javasolta, hogy függesszék fel Oroszország ENSZ-vétőjogát.⁵⁷

Nehéz elkerülni azt a következtetést, hogy a Nyugat nem akarta, hogy a kompromisszum erői érvényesüljenek, és inkább egy újabb offenzívára játszott. Június 30-án, a Parubijjal, Avakovval és másokkal, akiknek a hívei kint tüntetnek, tartott négyórás NSDC-találkozót követően Porosenko kijelentette, hogy a tűzszünetet feloldják, és új offenzívát indítanak. Valerij Heletej, az új védelmi miniszter (elődje, Koval az NSDC helyettes titkára lett) azonnali győzelmi parádét ígért Szevasztopolban.⁵⁸ A teljes körű polgárháború kilátásától megijedve a német és a francia külügyminiszterek, Steinmeier és Fabius, az utolsó pillanatban, egy nappal a kiújult ellenségeskedések után, július 2-án Berlinben összehívtak egy találkozót orosz és kijevi kollégáikkal, Lavrovval és P. Klimkinnel. Megállapodtak a tűzszünetről, további tárgyalásokról és az ukrán határ EBESZ általi ellenőrzéséről - ez a rendelkezés különösen fenyegető a felkelők számára, mivel elvágna az utánpótlási vonalaikat. Az Egyesült Államok azonban ismét nem képviseltette magát, és felháborodottan ítélte el a megállapodást, mint "az orosz agresszió előtti megalázó megadást".⁵⁹ A Külügyminisztérium azt állította, hogy "Oroszország továbbra is nehézfegyverekkel, egyéb katonai felszerelésekkel és finanszírozza, és továbbra is lehetővé teszi a fegyverek szabad bejutását Ukrajnába".⁶⁰

Július 4-én Bulgária hivatalos védnöksége alatt megkezdődtek a májusban bejelentett "Breeze 2014" NATO-tengerészeti manőverek a Fekete-tengeren. Az Egyesült Államok mellett Nagy-Britannia, Románia és Törökország, Görögország és Olaszország haditengerészeti egységei is részt vettek. Az elektronikus hadviselés a manőverek kulcsfontosságú eleme volt. Jelzésértékű, hogy a franciák és a németek nem vettek részt, bár két francia hajó, a *Surcouf* fregatt és a *Dupuy de Lôme* jeladó hajó a térségben tartózkodott.⁶¹ A NATO erődemonstrációjára válaszul Oroszország fekete-tengeri flottájának 20 hajója is megkezdte a manővereket, beleértve a gyakorló célpontokra történő rakétakilövéseket is.⁶² A NATO-parancsnokság által is visszhangzott riadalom a közelgő orosz invázióról. Nyilvánvalóan az volt a cél, hogy jelentős nyugati válaszlépésre szólítsanak fel, ha olyan esemény következne be, amely orosz és/vagy felkelő eszkalációt jelezne, vagy annak értelmezhető lenne.⁶³

Az új offenzíva jól sikerült Kijev számára. Szlavjanszk, a gázcsomópont, ahonnan a felkelés indult, július 5-én került az erői kezébe. Július 7-én elesett Artemivszk és Drushkivka. Július 10-én elfoglalták Sziverszt, egy Szlavjanszktól keletre és Donyecktől 100 kilométerre északkeletre fekvő falut, ami a város lehetséges bekerítésére utal. Másnap Porosenko arra figyelmeztetett, hogy a donyecki felkelőket "csúnya meglepetés" éri.⁶⁴ Blöff volt ez vagy provokáció? A szeptemberi walesi NATO-csúcstalálkozó közeledtével az "orosz invázió" trópusa az afganisztáni kudarc után létfontosságúvá vált a szövetség túlélése szempontjából. Mike Whitney szerint ezért a háborús párt stratégiája az volt, hogy "átcsalogassák Putyint a határon és a konfliktusba, különben a neokonok terve [szétesik], ami meg is fog történni, ha nem tudják Putyint "veszélyes agresszorként" démonizálni, akiben nem lehet megbízni, mint üzleti partnerben".⁶⁵

Fentebb már utaltam az amerikai hírszerzés privatizációjára. A műholdas megfigyelést nagyrészt a DigitalGlobe vállalat privatizálta, amely az egyetlen versenytárs, a GeoEye 2013-as felvásárlását követően az egyedüli beszállítóvá vált. Számos ügyfelet szolgál ki, köztük a Pentagon Nemzeti Földrajzi Hírszerző Ügynökségét

A Kelet-Ukrajna feletti nagy felbontású megfigyelése a Debalcevoi folyosón keresztül történő nyomulást javasolt, hogy elvágják Donyecket Luganszktól, valamint egy délről indított oldalirányú hadműveletet, hogy lehetővé tegyék Donyeck városának hátulról történő megtámadását. A lefedett területek térképeit később egy orosz földrajzi weboldal, a Neogeography. ru tette közzé az MH17-es járat lezuhanásának elemzése részeként.⁶⁶ Július 11-én a DigitalGlobe a Donyecktől nyugatra és Drushkivkától északra fekvő szektorokat figyelte meg, a Kijev által három nappal korábban elfoglalt Drushkivka- Artemivszk vonal felett. Július 12-én egy szélesebb területet vizsgáltak meg, amely részben Luganszk területére is kiterjedt. Úgy tűnik, hogy egy stratégiai mélységet és biztonságos oldalszárnyakat kínáló szektort térképeztek fel a Debalcevo felé való nyomuláshoz, amely már májusban is súlyos harcok célpontja volt. Moszkva azonban úgy tűnt, hogy a felkelés súlyos kudarcai ellenére sem hajlandó közvetlenül elkötelezni magát a harc mellett. Hogy ismét Mike Whitney-t idézzem (július 9-én írt): az Egyesült Államoknak "nagyon kicsi az ideje, hogy Putyint bevonja a harcba, ezért újabb hamis zászlós incidensre kell számítanunk... *Washingtonnak valami igazán nagyot kell tennie, és úgy kell beállítania, mintha Moszkva tette volna*".⁶⁷

Ezt nyolc nappal az MH17-es katasztrófa előtt tették közzé. A Breeze 2014, a 4-én kezdődött tíznapos NATO haditengerészeti gyakorlat mégis nagyobb incidens nélkül ért véget. 14-én az amerikai haditengerészet AEGIS-osztályú, irányított rakétás cirkálója, a USS *Vella Gulf*, egy AN/SPY 1 radarral felszerelt, nagy távolságú célpontok követésére alkalmas hajótípus, elhagyta a Fekete-tengert a Montreux-i egyezménynek megfelelően, amely 21 napra korlátozza a nem határos országok haditengerészeti jelenlétét.⁶⁸ A *Vella Gulf* távozása után más NATO-hajók maradtak a Fekete-tengeren, és ott voltak az MH17-es járat lelövésének napján; nevezetesen az olasz zászlóshajó fregatt, az ITS *Aviere*, valamint más NATO-államok számos elektronikus megfigyelőhajója és aknaszedője (de nyilvánvalóan egyik sem az amerikai haditengerészeté).⁶⁹ A Breeze 2014 gyakorlaton ezenfelül "olyan elektronikus hadviselési és elektronikus felderítő repülőgépek, mint a Boeing EA-18G Growler és a Boeing E3 Sentry légi figyelmeztető és ellenőrző rendszer (AWACS)" is részt vettek, és ezek az elemek az előző hónap során is részei voltak a gyakorlatoknak.⁷⁰ Június 5-én kiderült, hogy a transzponderjelek (amelyekkel egy polgári repülőgép radarjelet küld vissza, hogy azonosítsa magát) veszélyes elvesztése több mint 50 utasszállító repülőgépről Dél-Németország, Ausztria, a Cseh Köztársaság és Lengyelország felett egy be nem jelentett NATO-gyakorlat miatt következett be Magyarországon, *Újfiip*. Amikor ugyanez a jelenség még abban a hónapban később ismét előfordult, késéseket és járatőrleléseket okozva, a német kormánynak a NATO Ramsteinben lévő légi parancsnokságán kellett érdeklődnie, hogy a június 9. és 20. között Olaszországban zajló elektronikus hadviselési gyakorlatokat felelős volt.⁷¹

Néhány nap kevés vagy semmilyen lefedettséget követően a DigitalGlobe július 15-én folytatta a műholdas megfigyeléseket. A felmért szektorok Donyeck keleti megközelítését fedik le, ami ismét a város tervezett bekerítésére utal. A Donyeck terület keleti csücskében, a Krasny Lutch-Snizhne (Ukr. Snezhnoye) vonaltól keletre, ahol az Oroszország felé mutat, a Krasny Lutch-Snizhne vonaltól keletre lévő területet elfoglaló ATO előrenyomuló erőnek majdnem sikerült lezárnia a gyűrűt, de elvágták, amikor a felkelők visszafoglalták Marinovkát. Sznyeysnyét 15-én hevesen lötték; a kijevi erők szintén arra törekedtek, hogy a Debalcevótól keletre fekvő Crinkino elfoglalásával északról helyreállítsák a kapcsolatot a bekerített csapatokkal.⁷² 16-

án a DigitalGlobe egy körülbelül 100 kilométer hosszúságú folyosót térképezett fel, amely jóval a Luganszki területig terjedt, és orosz területet is magában foglalt (4.1. ábra).

4.1A DigitalGlobe Satellite által 2014. július 16-án felmért ágakatok.

A Neogeography.ru ebből a képből arra következtet, hogy mivel a felmérési terület az MH17-es járat repülési útvonalát foglalja magában, a DigitalGlobe-nak pontos, naprakész képet kellett szolgáltatnia, hogy később automatizált távérzékelést lehessen végezni az űrből. Másnap egy korszerű amerikai műhold haladt el a lezuhanás pontos órájában a baleset helyszíne felett, így ezt a lehetőséget nem szabad félvállról venni. Emellett a csapdába esett ATO-csapatok felmentésére támadást indítottak Amvroszjevskából délre, az orosz határon lévő Szaur Mohilán túlra (nagyjából az ábrán a gép lezuhanásának helyét jelző csillagtól jobbra). Először is tekintsük át, hogy milyen releváns légi eszközök voltak a helyszínen.

Légi és légvédelmi eszközök és műveletek

Ebben a fejezetben összefoglalom, hogy mely fegyvereket használhatták az MH17-es járat lezuhanásához, és hogy - a fegyverek elérhetőségét figyelembe véve - mekkora a valószínűsége annak, hogy bármelyik fél valóban használta őket. Gyakorlatilag az összes légi és légvédelmi eszköz Ukrajnáé volt, mivel a felkelőknek nem volt légierjük, és

csak könnyű légvédelmi fegyverek; így a gyanú egyértelműen a kijevi rezsimre terelődik - kivéve, ha a felkelők orosz katonai segítséggel végrehajtott különleges műveletről van szó.

Először is, vadászgépek. Amikor a Szovjetunió összeomlott, Ukrajna rendelkezett a negyedik legnagyobb légierővel a világon az Egyesült Államok, Oroszország és Kína után. 2014 márciusában azonban a puccsista rezsim első védelmi minisztere, Ihor Tenyukh admirális arról számolt be, hogy Ukrajna 507 harci repülőgépének (plusz 121 harci helikopter) mindössze 15 százaléka volt üzemképes, és csupán minden tizedik "képes harci feladatok végrehajtására".⁷³ Fél évvel később a NATO-parancsnok Breedlove-nak küldött jelentésében Phillip Karber ismét mintegy 120 repülőgépet számolt össze. A legfontosabb vadászgépből, a szuperszonikus Mikojan MiG-29-esből (NATO-kódneve: *Fulcrum*) eredetileg 200 darab volt a légierőnél, amelyből 2014-ben 85 volt bevethető, miután a krími elszakadással egy század elvesztettük. Két, egyenként 32 gépből álló taktikai repülődandárba voltak csoportosítva (40. TAB Kijev mellett és 114. Ivano-Frankivszk oblasztyban, nyugaton). További 21 gépet tartottak meg különleges feladatokra. A MiG-29-esek ágyúval és R-27-es levegő-levegő rakétákkal vannak felfegyverezve. Kettőt 2014 októberéig lelőttek a polgárháborúban. A többi szuperszonikus vadászgépből, a Szuhoj Szu-27-esből és a 24-esből Kijev 18, illetve 8 gépet tartott aktív szolgálatban. Karber szerint a Szu-27-est nem használták, és a Szu-24-est sem nagyon használták a hibás fegyverzet és egyéb problémák miatt, egy pedig a polgárháborúban veszett oda.⁷⁴

Az egyetlen másik intenzíven használt vadászgép a Szuhoj Szu-25 (NATO-kódneve: *Frogfoot*) volt. Az ukrán légierőnek eredetileg 44 példánya volt, de 2014 őszén már csak 8 maradt a délen, a Mikolajivi területen található Kubalkino légbázison állomásozó 299. taktikai repülődandárban, miután 2014 októberéig 5-6-ot lelőttek, 2-3-at pedig megromlaltak. A Szu-25-ös egy földi támogatású, szubszonikus vadászgép, amely R-60-as infravörös irányítású rakétákkal és páncéltörő lőszerrel ellátott ágyúval van felfegyverezve. A mintegy tucatnyi szolgálatban lévő gépet Kijev a keleten vívott háborúhoz választotta. Július 21-i sajtótájékoztatójukon az orosz hadsereg megkérdezte, hogy miért figyeltek meg egy ukrán vadászgépet, amely a Malaysian Airlines Boeingje felé emelkedett, és "*feltehetően* egy Szu-25-ösnek" nevezték. Így ez a géptípus kiemelt szerepet kapott az MH17-es járat lezuhanásának Buk-elméletét helyettesítő alternatívában.

A július 17-e után kirobant propagandaháborúban a repülőgép ukrán tervezője kétségbe vonta, hogy a Szu-25-ös akár 10 kilométerre is képes repülni, és több nyugati honlapon 3 kilométerrel alacsonyabb határt írtak ki.⁷⁵ Az orosz légierő magas rangú tisztjei viszont azt vallották, hogy 12 kilométerig repültek vele. Mindez elterelte a figyelmet arról a sokkal valószínűbb elméletről, hogy *ha* az MH17-est sugárhajtású gép támadásával lőtték volna le, akkor valószínűleg egy vagy több szuperszonikus MiG-29-es lett volna érintett (egy Szu-25-ös és egy MiG-29-es fényvisszaverő felülete, amelyre a radarképek támaszkodnak, történetesen azonos). Egy Szu-25-ös talán kilőhetne volna a rakétáit, de egyébként ez a géptípus nem elég gyors ahhoz, hogy utazósebességgel egy Boeing mellé kerüljön és körbe manőverezzen; egy ilyen gyorsan mozgó célpontot eltaláló ágyúszorozat a törzs hosszában oszlana el.⁷⁶

Ez elvezet minket a légvédelmi képességekhez, nevezetesen az SA-11 közepes hatótávolságú föld-levegő rakétákhoz (Buk), amelyeket Kijev, a NATO és a nyugati média végzetes fegyverként azonosított. Amikor a Szovjetunió felbomlott, az eredeti Buk M1 rakéták közül, amelyek a szovjet határovezet légvédelmében szolgáltak, sok maradt Ukrajnában. Egy Buk-üteg két szállító-emelő indító- és radar (TELAR) járműből és

TEL (TEL) járművel; három üteg alkot egy zászlóaljbat egy parancsnoki járművel és egy fejlettebb radarjárművel kiegészítve. A beépített radarral ellátott TELAR-t azért fejlesztették ki, hogy a különálló radarjármű működésképtelensége esetén is folytathassa a tüzelést. Egy teljes Buk rendszer 140 kilométeres körzetben képes célpontot kiszúrni és löni rá; egy TELAR csökkentett, 42 kilométeres sugarú körrel rendelkezik. ⁷⁷ A Szovjetunió felbomlása után Oroszország továbblépett, és különböző változatokkal, az M1-2 és az M2 változatával szerelte fel magát, de Ukrajna is megpróbálta korszerűsíteni Buk egységeit a helyi ipar segítségével. Ezekről a modernizált Buk M1-esekről június végén jelentek meg információk a kijevi védelmi minisztérium honlapján, amikor is hadrendbe álltak. ⁷⁸ Kijev 27 Buk M1-es üteggel rendelkezik, kilenc zászlóaljban, négy légvédelmi ezredbe csoportosítva: 11., 223., 108. és 156. ezred. A Donbasszban állomásozó 156. légvédelmi (AA) ezred üzemképes Bukjait már márciusban kivonta a parancsnok, Ivan Terebukha ezredes. ⁷⁹

2014. július 12-én Ukrajna összes légvédelmi rendszerét magas készségbe helyezték. Az ATO szóvivője, Vlagyiszlav Szeleznyov aznap a Facebookon jelentette be, hogy "Ukrajna rendszeres légvédelmét 1-es készségbe helyezték", ezt a bejelentést az Ukrinform megerősítette a felkelők Grad rakétavetőkből és Oroszországból érkező fenyegetésre hivatkozva. ⁸⁰ A parancs még 17-én is érvényben volt, amit szeptember 9-én a német kormány is megerősített. Július 19-i közleményében az orosz védelmi minisztérium megjegyezte, hogy 156 légvédelmi ezredet telepítettek Donyeck környékére, Kupol-M1 9S18 radarjaik aktiválásával. ⁸¹ 21-i sajtótájékoztatójukon az orosz hadsereg napról napra bemutatja, hogy mely ukrán Buk radarok voltak aktívak a katasztrófát megelőző héten.

A júliusi offenzíva kezdetétől fogva azt állították, hogy a lázadóknak Buks is van. Egy június 30-i sajtótájékoztatón Breedlove NATO-parancsnok azt állította, hogy a felkelőket Oroszországban képezték ki a "járműveken hordozható légvédelmi rendszerek" használatára, de az amerikaiak "még nem észlelték, hogy ezeket a rendszereket a határon át Ukrajnába szállították volna". ⁸² Ezt idézte a holland közös hírszerző szolgálatok (a katonai MIVD és a hazai AIVD) 2015 áprilisában közzétett jelentése. A jelentés összefoglalja a NATO és a szövetséges hírszerzési információkat, nyilvánvalóan arra törekedve, hogy felmentse a két holland szolgálatot, amiért nem figyelmeztettek a polgári utasszállító repülőgépeket fenyegető veszélyre. A Breedlove által említett légvédelmi rendszerek - jegyzi meg a jelentés - minden jel szerint *17-én még mindig nem voltak Ukrajnában*. A felkelők június 29-én ugyan elfoglaltak egy ukrán katonai bázist Donyeckben, ahol Buk M1 rakétarendszerek állomásoztak, de ezek nem voltak működőképeseek.

[A bázis elfoglalásáról] a média már az összeomlás előtt is széles körben beszámolt. A MIVD is kapott hírszerzési információkat a témában, 2014. június 30-án és július 3-án, valamint más időpontokban. Július folyamán több megbízható forrás is jelezte, hogy a katonai bázison lévő rendszerek nem működtek. Ezért a szakadárak nem használhatták őket. ⁸³

A kérdés vita tárgyává vált, mivel a légvédelmi tűz különböző becslések szerint már számos helikopterbe és repülőgépbe került Kijevnek. A július 17-ét megelőző hetekben további két Szu-25-öst, öt Mi-24 Hind és két Mi-8 Hip helikoptert, valamint két nehéz Antonov katonai szállító repülőgépet és egy Iljusin Il-76-ost veszített. Ennek ellenére számos nemzetközi légitársaság továbbra is repült Kelet-Ukrajna felett. Az egyik ok, amiért

Az ukrán légiforgalmi irányítás még az Il-76-os július 8-i Luganszk feletti lelövése után is kitarított a polgári gépek oda irányítása mellett, talán azért, mert az ukrán vadászpilóták új módszert találtak arra, hogy a polgári gépek útvonalában repülve álcázzák magukat a földi radarok előtt. Ha ez így van, akkor Kijev emiatt (és a díjak miatt) küldhetett volna át utasszállító gépeket az északi folyosón.⁸⁴

A holland hírszerzés *felülvizsgálati jelentése* szerint a felkelők csak könnyű légvédelmi tüzéséggel, rövid hatótávolságú hordozható védelmi rendszerekkel (MANPADS) és "esetleg ... rövid hatótávolságú, járműveken hordozható légvédelmi rendszerekkel" rendelkeztek. Még július 16-án az AIVD olyan hírszerzési adatokhoz jutott, amelyek szerint a felkelők nem rendelkeztek közepes hatótávolságú légvédelmi rakétákkal.⁸⁵ Hogyan sikerült tehát a nehéz szállító repülőgépeket leteríteni? Ez akkor vált valódi és a későbbiek fényében jelentős vitává, amikor a felkelők július 14-én Luganszk város közelében lelőttek egy Antonov An-26-os szállító repülőgépet. A kijevi szerzők azt állították, hogy az Antonov jóval a felkelők ismert légvédelmi fegyvereinek hatótávolsága feletti magasságban repült, és az oroszokat okolták, hogy Bukkal lőttek. A *Bloomberg* 16-i jelentése szerint "az ukrán kormánynak "vitathatatlan bizonyítékai" vannak arra vonatkozóan is, hogy Oroszországnak köze volt [az An-26-os] lelövéséhez... az ukrán hírszerzés vezetőjére, Valentyin Nalivajcsenkóra hivatkozva".⁸⁶

Ez egy leplezetlen kísérlet volt, három nappal az MH17-es járat lezuhanása előtt, hogy Moszkvát aktív harcoló félként keverjék bele, és a polgárháborút nemzetközi válsággá változtassák. Kijev azt állította, hogy Oroszországot azért vonták felelősségre, mert a saját hírszerzési információi szerint a felkelők nem rendelkeztek olyan rendszerekkel, amelyek képesek lettek volna elérni egy célpontot 6200 méteres magasságban. Ugyanakkor egymással versengő állítások szerint az An-26-ost nem egy nagy teljesítményű rendszer hozta le; ha igen, akkor a levegőben felrobbant volna. A gépnek sokkal alacsonyabb magasságban kellett repülnie, és miután az egyik hajtóművét eltalálták, valószínűleg egy hordozható MANPAD vagy egy rövid hatótávolságú, járművön hordozható rendszer, kényszerleszállást hajtott végre, ami után foglyokat ejtettek.⁸⁷

Erre az incidensre válaszul Kijev NOTAM-ot (értesítés a légierőnek) adott ki, amely korlátozta a légteret Dnyepropetrovsktól keletre a polgári repülőgépek számára. A nyugati diplomatákat (köztük a német nagykövetet és egy holland nagykövetségi tanácsost) tájékoztatták az "új fenyegetettségi szintről" - amit általában a katonai attasékkal közölnek. Vajon ezzel a legmagasabb diplomáciai szinten akarták közölni, hogy a kijevi repülőgépekre bukfenceket lőttek ki, esetleg egy újabb ilyen incidens fedezésére és a nemzetközi válaszlépések előkészítésére? A 10 000 méteres NOTAM-határértéknek semmi értelme nem volt, ha valóban egy Bukot használtak, amely akár 22 kilométerre is képes célpontokat elérni. Azt tudjuk, hogy 10 000 méter az a maximális magasság, ahol a Szu-25-ösök, amelyek a hírek szerint a polgári utasszállító repülőgépek alá fedezik magukat a radarok észlelése ellen, repülhetnek. Akkor miért nem tettek fel kérdéseket a nyugati diplomaták? A holland kormány csak hat hónappal később, 2015 januárjában adta át a NOTAM-tájékoztató feljegyzését a holland biztonsági bizottságnak (amelyet a baleset műszaki kivizsgálásával bíztak meg), miután a média és a kereszténydemokrata képviselő Pieter Omtzigt nyilvánosságra hozta az ügyet.⁸⁸ Végül 17-én (valójában néhány órával az MH17-es lezuhanása előtt) Kijev felülvizsgálta ítéletét, és most azt állította, hogy az An-26-os

mégiscsak lelőtték a felkelők.⁸⁹

Közben, 16-án Kijev elvesztett egy újabb Szu-25-ös földi támogató repülőgépet. Azt állította, hogy egy orosz MiG-29-essel vívott légi harcban lőtték le, amely állítólag behatolt az ukrán légtérbe, és egy másik Szu-25-öst is megrongált. Amint arról a *New*

York Times beszámolt, "egy ukrán biztonsági tisztviselő panaszkodott az orosz behatolásra a

csütörtökön, körülbelül akkor, amikor a Malaysia Airlines 17-es járata Amszterdamból felszállt." ⁹⁰ Ez volt a második kísérlet arra, hogy nyugati választ váltson ki Moszkvával szemben (amely tagadta az eseményt, még attól eltekintve is, hogy egyetlen Szu-25-ös pilóta sem kockáztatná meg a harcot a sokkal jobb MiG-ekkel). Az, hogy a kijevi légierő egyáltalán aktív volt-e 17-én, vitatott. ⁹¹

Egyelőre csak annyit jegyezzünk meg, hogy az MH17-es járat lezuhanását megelőző napokban Kijev két egyértelmű kísérletet tett arra, hogy a polgárháborút nemzetközi válsággá változtassa a repülőgép lezuhanására hivatkozva; az egyiket később visszavont állítások alapján, a másikat egy kétséges, de nem követett állítás alapján. Vajon az MH17-es járat lezuhanását - függetlenül attól, hogy ki volt a felelős, és hogy szándékosan vagy véletlenül zuhant-e le - nem használták volna fel arra, hogy még jobban felerősítsék a tétet? Parubij NSDC-je július 18-án hozta fel a kapcsolatot, azt állítva, hogy mindhárom gépet "orosz területről" vették célba - ezzel ellentmondva Porosenko és a kijevi belügyminisztérium előző esti állításainak (lásd alább). ⁹²

Míg Kijev és a NATO-háborús párt számára Oroszország harcba való bevonása lehetett a legfontosabb, Washingtonnak más aggályai is voltak, amelyek miatt érdemes volt megemlíteni a tétet.

Putyin Braziliából hazafelé tartó járata

Itt érkeztünk el az indíték kérdésének lényegéhez: ki akarhatott volna súlyos nemzetközi válságot előidézni, ha a lezuhanás nem baleset volt? Július 17-én az orosz elnök a braziliai Fortalezából Moszkvába repült vissza a hivatalos Iljusin-96-os, "Board One" típusú gépével. Ezzel zárult hatnapos latin-amerikai körútja, amely Kubában kezdődött, ahol a szovjet korszakból származó kubai adósság 90 százalékát elengedte, a maradékot pedig közös projektekre fordította. Nicaraguában is tett egy előre be nem jelentett megállót, mielőtt továbbutazott volna Argentínába. Ott és Braziliában is aláírta az orosz Roszatom által kedvező feltételekkel építendő atomreaktorok szerződéseit. ⁹³ Fortalezában Putyin ezután részt vett a BRICS-országok öt államfőjének találkozáján, amelyen aláírták az Új Fejlesztési Bank, azaz a BRICS-bank alapító okiratát.

Az orosz elnök számára a fortalezai találkozó rövid szünetet jelentett a nyugati démonizálási kampányban, amely szakadatlanul zajlik. A BRICS-országok tartózkodtak attól, hogy bírálják Moszkvát az ukrajnai válság miatt, és ehelyett önmérsékletre szólítottak fel minden felet, hogy a konfliktus békésen rendeződhessen. ⁹⁴ Putyin még Braziliában megállapodott Angela Merckelrel, aki a labdarúgó-világ bajnokság döntőjére érkezett, hogy az ukrán válság rendezése érdekében egy határozott "földet a gázért" megállapodáson dolgozzanak. A Moszkvába való visszaúton az elnöki gép mintegy 320 kilométerrel (320 km), nagyjából félórás repülési idővel az MH17-es mögött haladt el Varsó felett, de aztán északi irányba vette az útvonalat. Ez adott okot arra a feltételezésre, hogy az MH17-es gépet összetévesztették az orosz elnöki Iljusinnal. De előbb nézzük meg a nagyobb politikai téteket.

Kezdjük a BRICS-bankkal. A 2008-as összeomlás keményen sújtotta a BRICS-országokat, és arra kényszerítette Kínát, a blokk mozdonyát, hogy a gyorsvasútról a lassabb sávba térjen át. "Ahogy a növekedés lassul Kínában és a fejlett ipari világban" - írta 2012-ben Ruchir Sharma, a Morgan Stanley közgazdásza - "ezek az országok kevesebbet fognak vásárolni exportorientált társaiktól, például Braziliától, Malajziától, Mexikótól, Oroszországtól és Tajvantól". Exportteljesítményük a fellendülés időszakában a GDP mintegy 6 százalékára emelkedett, de mostanra visszaesett.

ismét 2 százalék alá csökkent, ami nehéz időket jelez. ⁹⁵ A BRICS-országok gazdasági növekedése azonban fellendült, és 2015-re Kína GDP-je vásárlóerő-paritáson (PPP) számolva megelőzte az Egyesült Államokét, India GDP-je jóval meghaladta Japánét, Oroszország és Brazília előtt pedig az uniós országok közül már csak Németország maradt. ⁹⁶

A pénzügyi válság nyomán a BRICS-országok régóta fennálló nehézségei a nyugati pénzügyi rendszerrel szemben kiéleződtek. A nyugati pénzvilággal vagy az Öböl menti monarchiák patrimonialis szuverén vagyonalapjaival ellentétben a BRICS-országoknak először a gazdasági fejlődéshez kell pénztőke, mint korábban a későn iparosodó versenyző államok, például Franciaország vagy Németország befektetési bankjainak. ⁹⁷ Amikor tehát az Egyesült Államok és az EU a válságra a bankok megmentésével és új likviditással való ellátásával ("mennyiségi lazítás") reagált, hogy folytassák a válságot kiváltó ragadozó pénzügyi gyakorlatot, a BRICS-országok nem tehettek mást, mint hogy megpróbálták megóvni ettől a befektetési alapjaikat. A válságot követően az ~~ifjú~~ magánfinanszírozása meredeken visszaesett, és a bankok hitelezési hajlandósága (amelyet a Bazel III tőkekövetelményei is csökkentettek) a masszív likviditási injekciók ellenére sem állt helyre; az állami vagyonalapok és a nyugdíjalapok viszonylag keveset költenek infrastruktúrára. ⁹⁸ A BRICS-országok fejlesztési bankjának kellett volna betöltenie ezt a hiányt. Ennek tervezetét a 2012-13-as delhi és durbani találkozókön dolgozták ki, ami Radhika Desai-t arra készítette, hogy azt írja: "Az 1970-es évekbeli el nem kötelezettek mozgalma és az új nemzetközi gazdasági rendre vonatkozó követelése óta nem látott a világ ilyen összehangolt kihívást a fejlődő országok részéről a világgazdaságban a nyugati felsőbbrendűséggel szemben". ⁹⁹

Mivel a megszorításokkal való szakításra és egy inkább fejlesztésorientált rendszer kialakítására irányuló felhívásait az IMF és a Világbank továbbra is visszautasították, a BRICS-országok a Fortaleza-ban tartott találkozón gyorsították a fejlesztési banki terveken. ¹⁰⁰ Az eseményt figyelemmel kísérok nem hagyták figyelmen kívül "a globális rendre és fejlődésre gyakorolt hosszú távú következményeket" ¹⁰¹. A Világbank 100 milliárd dolláros tőkével és ugyanekkora tartalékvalutával rendelkező (az IMF-nek megfelelő) ¹⁰² megfelelő bank létrehozásával a globális politikai gazdaságban egy, a Nyugat megszorító rendszerét frontálisan megkérdőjelező versenyző pólus alapjait fektették le - legalábbis akkor úgy tűnt.

Putyin hazavitte a Merkel kancellárral kötött "földet a gázért" elvi megállapodást is. Ennek célja Ukrajna határainak stabilizálása volt, cserébe az ország pénzügyi helyreállításához nyújtott orosz segítségért. A megállapodás háromoldalú tárgyalásokat tartalmazott Oroszország, Németország és Kijev között, egy kulcsfontosságú gázparagrafussal, amelyet Bécsben Firtasra bíztak, aki akkor még az USA körözési listáján szerepelt. Hogy ezek a tárgyalások valójában hová jutottak, nem világos, de a megállapodás lényege nem volt kétséges. A gázparagrafus gazdasági könnyebbséget jelentett volna a csődbe jutott országnak; cserébe Porosenko beleegyezett volna, hogy nem törekszik a NATO-tagságra, míg Putyin elvetette volna az EU-val kötendő szabadkereskedelmi megállapodással szembeni ellenvetéseit. Ezenkívül az oroszok kártalanítják Ukrajnát a szevasztopoli orosz haditengerészeti támaszpont bérleti díjának elmaradásáért. A Krím orosz fennhatóság alatt tartásáról szóló megállapodás azonban általános angol-amerikai elutasításba ütközött. ¹⁰³

Tény, hogy amikor Putyin még Brazília-ban tartózkodott, július 16-án az USA újabb szankciókat vezetett be Oroszország ellen. Washington tájékoztatta az uniós nagyköveteket az Oroszország által a donbássi felkelőknek szállított nehézfegyverekről, de július 16-17-én éjjel még intenzív transzatlanti egyeztetés

KATASZTRÓFA
folyt. Merkel és Biden is felhívta Porosenkót, és Merkel telefonon egyeztetett Obamával is. Az erről szóló tudósítás a

17-én egy Kijev-párti honlap türelmetlenül kommentálta: "Mindenki várja az [Európai Tanács] döntését az Orosz Föderáció elleni szankciók szigorításáról".¹⁰⁴ A Tanács 16-án valóban összehívott egy rendkívüli ülést, de az csak a szándékok kinyilvánítására szorítkozott, mivel az Oroszországgal szemben exportédekeltséggel rendelkező és a gázától függő országok elzárkóztak. A közlemény hangsúlyozta az EU elkötelezettségét, hogy "folytatja a háromoldalú tárgyalásokat az Orosz Föderációból Ukrajnába irányuló gázszállítás feltételeiről", hogy "megvédje az ellátás biztonságát és az Ukrajnán keresztül történő földgázszállítás biztonságát". Másnap Herman van Rompuy, a Tanács elnöke ismét elismerte, hogy még nincs konszenzus.¹⁰⁵

Az MH17-es járat lezuhanása mindezt megváltoztatta. A "földet a gázért" tárgyalásokat azonnal felfüggesztették, és 22-én Európa elvetette az amerikai szankciócsomaggal kapcsolatos fennmaradó fenntartásait. Ahogy Mark Leonard, az Európai Külkapcsolati Tanács alapítója és igazgatója egy évvel később egy újságinterjúban megjegyezte: "*az MH17-es repülőgép lezuhanása nélkül elég nehéz lett volna elegendő támogatást találni az orosz gazdaságot sújtó fokozott szankciókhoz*".

¹⁰⁶

Az MH17-es járat lezuhanása

Az MH17-es katasztrófával kapcsolatos *cui bono* kérdésre meglehetősen meggyőző választ lehet adni, abban az értelemben, hogy a katasztrófa megnyitotta az utat a Nyugat újbóli támadásához az eurázsiai és BRICS-jelöltek ellen, amelyek számára Ukrajna kulcsfontosságú csatateret jelent. Hogy szándékos cselekményről vagy balesetről van-e szó, és hogy ki húzta meg a ravaszt, az más kérdés. Az, hogy a kijevi háborús pártnak megvoltak az eszközei és az indítéka, valamint a bizonyított brutalitás, nem elégséges ahhoz, hogy ezzel kapcsolatban bármilyen állítást tegyünk. A fejezet hátralévő részében amellet fogok érvelni, hogy a repülés és a lezuhanás körüli részletek inkább Kijevre vetik a legnagyobb gyanút. Amint azt az 5. fejezetben tárgyaltuk, ezt minden bizonnyal megerősítette az ukrán rezsim által követelt és nyugati támogatói által biztosított de facto mentesség a büntetőeljárás alól.

17-én az MH17-es repülőgép az amszterdami Schiphol repülőtérrel szállt fel Kuala Lumpur felé. A járat adatait, mint minden nemzetközi járatra vonatkozó információt, beleértve az utaslistákat is, az EU-val kötött terrorizmusellenes szerződések értelmében rutinszerűen megosztották volna az amerikai hírszerzéssel. Az ezen információk kezelésére használt Advanced Passenger Screening rendszert egy izraeli tulajdonú cég, az ICTS fejlesztette ki, amelynek székhelye Schipholban van. Az ICTS International NV-t a holland jog szerint 1982-ben alapították a Shin Bet, az izraeli belbiztonsági ügynökség egykori tagjai és az El Al biztonsági ügynökei. Az igazgatótanács elnöke és 2004 óta többségi tulajdonosa Menachem J. Atzmon, aki a Likud párt társpénztárnokaként az 1990-es évek végéig amerikai forrásokból származó pártfinanszírozást kezelte. Kevés vállalat van annyira érintett a terrorizmus/terrorizmus elleni komplexumban, mint az ICTS. Leányvállalata, a Huntleigh USA osztozott a bostoni Logan repülőtér biztonsági feladatain, ahonnan 2001. szeptember 11-én az ikertornyokba csapódott két repülőgép felszállt. Ezt az üzletágot több, gondatlanság miatt indított pert követően elvesztette, mivel az amerikai repülőterek biztonságát a Közlekedésbiztonsági Hivatal vette át. Az ICTS azt is lehetővé tette, hogy a nigériai diák, Umar Farouk Abdulmutallah 2009 karácsonyán az alsóneműjébe varrt robbanóanyaggal átcsússzon a Schiphol rendszerint szigorú biztonsági ellenőrzésén, és felszálljon a Northwest Airlines Detroitba tartó gépére.¹⁰⁷

2014 márciusában a Malaysian Airlines már elvesztett egy másik Boeing 777-est, az MH370-est, amely Kuala Lumpurból Pekingbe tartott. Az a járat több száz kilogrammnyi, könnyen gyúlékony lítiumion-akkumulátort szállított (egy két és fél tonnányi elektronikai árut tartalmazó Motorola-szállítmány részeként). A lítiumion-akkumulátorok meggyulladva robbanásveszélyes szénhidrogéngázokat szabadítanak fel; ezek már számos halálos kimenetelű fedélzeti tüzet okoztak, legutóbb (megerősítve) 2010-ben egy UPS teherszállító repülőgépen. Ez az egyik magyarázat az MH370-es járat eltűnésére is.¹⁰⁸ Egy alternatív elmélet, amelyet Nigel Cawthorne *Flight MH370 című könyve* vizsgál: *The Mystery*, az, hogy egy amerikai-thaiföldi katonai gyakorlat volt a felelős. Anélkül, hogy ezeket a kérdéseket itt tovább taglalnánk, Cawthorne könyve azért fontos, mert számos olyan kérdésre mutat rá, amelyek az MH17-ügyben is szerepet játszottak, de anélkül, hogy a propagandaháború elferdítené azokat. Azt, hogy az MH370 transzpondera ki volt kapcsolva, amikor eltűnt, míg az MH17 transzponderét (amely a lezuhanás után még egy napig működött) eltávolították, de nem hozták vissza, nem szabad félvállról venni, tekintettel az elektronikus hadviselés egyre növekvő szerepére, beleértve a repülőgépek elektronikus eltérítését is.¹⁰⁹

Az MH17-es gépen is lítiumion-akkumulátorokat szállítottak, ebben az esetben 1376 kilogrammot, ami a gép 17 tonnás össztömegének közel 10 százaléka. Ez körülbelül hatszorosa annak a mennyiségnek, amelyet az amerikai FAA egy utasszállító repülőgép tűzvédelmi kapacitásának határértékeként tart számon.¹¹⁰ Az akkumulátorokat a TNT szállította Schipholba a Liège melletti Grâce-Hollogne repülőtérrel, ahol egy elosztóközpont található (egy brit cég leányvállalata). Mivel ezeknek az akkumulátoroknak a gyártása gyakorlatilag teljes egészében Kelet-Ázsiában történik, kevésbé valószínű, hogy Malajziába szállították őket rendszeres fogyasztói felhasználásra. A lítiumion-akkumulátorokat egyre gyakrabban használják katonai alkalmazásokban, például TOW páncéltörő rakétákban, vegyi felderítő rendszerekben és természetesen kommunikációs berendezésekben.¹¹¹ Az MH17 fedélzetén lévő akkumulátorokat hét nagy csomagban, három konténerben rakták, többnyire az első rakományrészben (egy kisebb tétel a hátsó részen), a szállítólevélben a "sürgős" felirattal. A gépen egy fejlett elektrokémiai ellenállás-spektroszkópot is szállítottak, amellyel az akkumulátorok állapota előzetesen mérhető. Végül a Boeing a malajziai nagykövetség diplomáciai csomagját szállította, amelyet a VCK Logistics Airfreight csomagolt Schipholban, és a fuvarlevélben a "Rendkívül sürgős szállítmány, a lefoglalt időpontban kell repülnie" felirattal jelölték.¹¹²

A Malaysia Airlines pénzügyileg lejtőre került, és minden lehetséges pénzt meg kellett szereznie, de ez nem ad választ minden kérdésre.¹¹³ A repülőgép rakományának pontos jellege, például az akkumulátorok jelenléte, az, hogy azok elégték-e és felrobbantak-e, és ha nem, akkor mi történt velük a lezuhanás után (vagy a diplomáciai tasakkal), nyilvánvalóan mind egy megfelelő vizsgálat része lenne, amelyre az **5. fejezetben** térünk rá.

Két repülőgép elvesztésével elkerülhetetlen volt, hogy felmerüljön a repülőgép-hordozó nemzetiségének kérdése. Malajzia a neoliberais kapitalizmusnak és a globális kormányzás angol-amerikai igényének ellenálló államok közé tartozik, talán még inkább Mahathir bin Mohamad korábbi miniszterelnök idején, mint napjainkban.¹¹⁴ 2011 novemberében a nyugati hatalmak haragját vonta magára, miután a Kuala Lumpur-i Háborús Bűncselekményeket Vizsgáló Törvényszék két évig tartó perben egyhangúlag arra az ítéletre jutott, hogy Tony Blair és George W. Bush az Irak lerohanására vonatkozó döntésükkel bűnösök voltak a béke elleni bűncselekményekben, az emberiség elleni bűncselekményekben és népirtásban. A bírák úgy döntöttek, hogy Bush és Blair nevét be

kell jegyezni a háborús bűnösökről a Kuala Lumpur-i Háborús Bűnügyi Bizottság által vezetett nyilvántartásba, és az ítéletet jelenteni kell a hágai Nemzetközi Büntetőbíróságnak.¹¹⁵

Malajzia érintőlegesen kapcsolódik a BRICS-országokhoz is. Az országnak repülőgépipari kapcsolatai vannak Oroszországgal, amelyek közé tartozik az Irkut MC-21 keskeny törzsű utasszállító repülőgép várható megvásárlása, amely az Airbus A320 és a Boeing 737 jövőbeli versenytársa. A Mi-17 és a Ka-32 helikopterek polgári változatát is megrendelte. Az MH17-es katasztrófát megelőző hónapokban Malajzia Buk-M2E közepes hatótávolságú föld-levegő rakétarendszereket; a rövid és közepes hatótávolságú, földi telepítésű Pantsir-C1 légvédelmi rendszert; páncéltörő rakétarendszereket; valamint különböző típusú haditengerészeti járőrhajókat vásárolt.¹¹⁶ Malajzia nyugati diplomáciai szempontból bizonyosan nem a legnépszerűbb állam, így *ha* az amerikai és/vagy NATO-kapcsolattal rendelkező elkövetők szándékosan lelőtték az MH17-es járatot, hogy nemzetközi válságot teremtsenek és legyőzzék az európai hezitálást, akkor a Malaysian Airlines "választása" a Singapore Airlines és az Air India helyett, amelyek gépei tíz, illetve négy percre voltak, nagyjából megfelelne a barát-ellenség rangsornak. Ha viszont a gépet a kijevei székhelyű elkövetők összetévesztették Putyin gépével, akkor a Malaysian Airlines színei állnak a legközelebb az orosz elnöki Il-96-oshoz.¹¹⁷ Itt emlékeztetni kell arra, hogy egy "rendszeres eseményt", egy rendkívül összetett feltételes struktúrát látunk, amelyben még olyan tényezők is szerepet játszhattak valamikor, amelyek nagy valószínűséggel nem voltak *okai* (például Malajzia megbüntetése vagy Putyin megölése), mégis szerepet játszhattak az erkölcsi vagy egyéb akadályok leküzdésében.

Ki látta a gépet 17-én?

Amikor az MH17-es járat belépett az ukrán légtérbe, a NATO AWACS repülőgépei, a Fekete-tengeren valószínűleg a NATO tengeri radarjai, Ukrajnában és Oroszországban földi radarok, valamint a terület felett keringő különböző műholdak figyelték. A repülőgép rendszeres műholdas "kézfogásokat" is végrehajtott, hogy a Boeing főhadiszállásának és a hajtóműveket gyártó Rolls-Royce-nak rutinszerűen továbbítsa a műszaki adatokat.¹¹⁸

A NATO AWACS repülőgépei részt vettek a fekete-tengeri manőverekben, és a német kormány 2014. szeptember 9-i, a Baloldal kérdéseire adott válasza szerint július 17-én két gép is a levegőben volt, hogy az ukrán légtérrel figyelje. A NATO Tanács márciusi döntése nyomán Lengyelországban és Romániában állomásoztak, hogy figyelemmel kísérjék a kialakuló helyzetet.¹¹⁹ Ahhoz, hogy a keleti polgárháborút lefedjék, a gépeknek át kellett volna lépniük az ukrán légtérbe, különben járőrözésüknek nem lett volna értelme. Az AWACS radar a Northrop Grumman katalógusa szerint rendelkezik "horizonton túli" (BTH) üzemmóddal, amelyben az impulzusradar lehetővé teszi, hogy "a gép körül több mint 200 000 négyzetmérföld (500 000 négyzetkilométer), vagy minden irányban több mint 250 mérföld (400 km) kiterjedésű területnél messzebbre nézzen".¹²⁰ Tehát mit láttak?

Július 18-án a német kormány bekérte a NATO-tól az előző napi radaradatokat. A Bundestag szeptember 9-i nyilatkozatában kijelentette, hogy "az MH17-es járatot radarral és az általa közvetlenül kibocsátott repülési válaszjeladó jelzései alapján figyelték. Ez [helyi idő szerint 15 óra 52 perckor] szűnt meg, amikor az MH17-es járat elhagyta az AWACS repülőgépek által lefedett területet".¹²¹ Berlin szerint az AWACS-ek észlelték: (1) az SA-3 kategóriába sorolt aktív légvédelmi rakétarendszerek jeleit, ami a háborús övezetben rutinszerűen fogott jel; és (2) egy azonosítatlan radarjelet (azaz transzponder nélküli jelet), ami általában katonai repülőgépet jelent.¹²² Az AWACS BTH funkciója azonban nem lett volna képes folytatni a repülőgép követését 15.52 és

16.20 óra között, amikor az lezuhant, ami egy olyan időszak, amely

28 percig? Nem tudjuk, de ismétlem, egy megfelelő vizsgálat kétségtelenül alaposan megvizsgálná ezeket a kérdéseket.

A földi radar képes lett volna a teljes repülést követni. Ukrajnának ezt meg kellett volna tennie, sőt, a nemzetközi légiközlekedési szabályok értelmében jogilag kötelessége is. A közeli artemiszki radar azonban megsemmisült a harcokban, a legközelebbi túl messze volt. A dnyepropetrovszki légiforgalmi irányítás (ATC) elsődleges radarja sem működött; az egyetlen keleti polgári radart, amely a baleset térségét lefedte, a Harkov melletti Csugujevnél, állítólag tervezett karbantartás miatt kikapcsolták.¹²³ Pedig Ukrajna rendszeres légvédelmét július 12-től "1-es készségi fokozatba" helyezték, ami megmagyarázza a NATO AWACS által megfigyelt aktivált SA-3 radarokat, illetve Ukrajna Buk radarjait (július 17-én kilenc Buk Kupol-M1 radar volt aktív).¹²⁴ Ezeket azonban nem építették be a dnyepropetrovszki ATC elsődleges radarjának kiesése miatt. Kijev tagadta, hogy a katonai radarok aktívak voltak aznap, de ez ellentmond saját készenléti parancsának és az ellenkezőjére vonatkozó bőséges bizonyítékoknak.¹²⁵

A DigitalGlobe július 17-én Luganszk városát, majd a szomszédos orosz területet figyelte meg az előző nap lefedett szektorok északkeleti sarkában (lásd a 4.1. ábrát). A GeoEye 1 műholdja nyilvánvalóan készített egy képet Makeevkáról is, de azt eltávolították a DigitalGlobe nyilvános katalógusából, és csak a JIT-jelentés előtti hetekben, 2016 szeptemberében került felszínre, most azzal az állítással, hogy egy Bukot szállító oszlopot ábrázol.¹²⁶ Az amerikai hadseregnek is volt egy saját műholdja a Föld körüli pályán, amelyet az orosz felső vezetés július 21-i sajtótájékoztatóján úgy azonosított, mint amelyet kifejezetten a rakétaindítások megfigyelésére terveztek. 'Az amerikai tisztviselők azt állítják, hogy olyan műholdfelvételekkel rendelkeznek, amelyek bizonyítják, hogy a maláj utasszállítót a milícia [azaz a felkelők] által indított rakétával lőtték le' - jelentették ki a tábornokok. 'De ezeket a fényképeket eddig senki sem látta. Amennyire tudjuk, július 17-én [16.06 és 16.21 óra között] valóban repült egy amerikai műhold Délkelet-Ukrajna felett. Ez a műhold egy kísérleti rendszer része, amelyet arra terveztek, hogy nyomon kövesse és megfigyelje a különböző hatótávolságú rakéták kilövéseit'. Véletlen vagy sem, "az amerikai műhold *pontosan akkor repült Ukrajna felett, amikor a maláj utasszállító lezuhant*".¹²⁷

Itt az amerikai légierő védelmi támogatási programja keretében működtetett infravörös érzékelő műholdakról van szó, amelyek a világ bármely pontján képesek regisztrálni egy rakétaindítást. Nem rejtély, hogy miért van ilyen létesítmény, hiszen hogyan lehetne másképp rakétavédelmi rendszert működtetni. 2014. augusztus 1-jén az orosz védelmi minisztérium megerősítette, hogy a hadsereg milyen típusú műholdra utalt: "A megadott időpontban a Keyhole sorozathoz tartozó amerikai elektro-optikai felderítő műhold repült a baleset helyszíne fölött."¹²⁸ Mivel a DigitalGlobe megfigyelése 16-án a Neogeography.ru szerint "pontos, naprakész képet szánt, amely lehetővé teszi az űrből történő automatizált távérzékelést", könnyen lehet, hogy a Keyhole műhold használta fel ezt az információt, de nem tudjuk. Mindenesetre az Egyesült Államok nem válaszolt az orosz katonai parancsnokság sajtótájékoztatóján feltett kérdésekre, és nem is szolgáltatott műholdképeket, bár a katasztrófa után azonnal előállt az ukrán határon lévő orosz csapatok koncentrációjáról készült műholdképekkel, tehát a nagy felbontású megfigyelési kapacitása működött.

Az MH17-es repülőgép repülési terve az északi folyosón keresztül vezette a gépet, miután belépett az ukrán légtérbe. A gépnek 35 000 láb magasra kellett volna emelkednie, de a dnyepropetrovszki légiforgalmi irányítás elrendelte, hogy lassítson (490 mérföld/óra), hogy 33 000 lábon maradjon.

ft (10 kilométer), hogy elkerülje a többi közlekedőt. A 10 000 méteren való tartózkodásra vonatkozó utasítást csak másfél hónappal később erősítette meg a holland kormány, amely addigra már a két vizsgálatot vezette; a holland média is teljesen hallgatott erről, gyanússá téve ezzel egy esetlegesen ártatlan utasítást. A gépet is arra utasították, hogy a zivatarok miatt északabbra repüljön.¹²⁹ Az eltérés észak felé körülbelül 14 kilométer volt. Az orosz felső vezetés július 21-i sajtótájékoztatóján megjegyezte, hogy miután az MH17 elhaladt Donyeck felett, "láthatjuk, hogy a gép manőverezett, hogy visszatérjen a folyosóra, a maláj személyzetnek azonban nem volt esélye a manőver befejezésére". [16.20 órákor] a repülőgép veszíteni kezdett a sebességéből, és [16.23 órákor] eltűnt az orosz radarok elől".¹³⁰

Ellentétes narratívák a propagandaháborúban: a Buk-elmélet

Közvetlenül a lezuhanás után az ukrán polgárháború és az új hidegháború mindkét oldala, amelybe beágyazódott, propagandaversenybe kezdett, amelynek az esetleges vizsgálatok is áldozatul estek. Figyelembe véve, hogy a végső felelősségre vonatkozóan nem állnak rendelkezésre meggyőző bizonyítékok, megvizsgálom a különböző felvetett elméleteket, a Buk-elméletet és a sugárhajtású repülőgép-elméletet. A fő probléma a szándékos vagy véletlen Buk rakétaindítást feltételező elméletekkel az, hogy a roncsok sérülései egy könnyebb rakétára utalnak, ami az MH17-es repülőgép magassága mellett ~~levegő-levegő~~ rakétára utalna. Az alternatív sugárhajtómű-elméletek azonban számos további kérdést vetnek fel, és mindkét oldalról nyilvánvaló átverések is felmerültek. Hadd vegyem végig a különböző verziókat.

Közvetlenül Moszkvába való visszatérése után Putyin telefonon felhívta a Fehér Házat. Megdöbbenését fejezte ki Obamának az előző nap bevezetett újabb szankciók miatt, amelyekkel kapcsolatban az EU még mindig kitérő álláspontot képvisel. Az amerikai elnök a feszült beszélgetés során közölte orosz kollégájával, hogy az ok az, hogy Moszkva fegyvereket szállít a felkelőknek, köztük légvédelmi fegyvereket. Fél órával a beszélgetés után Putyin megemlítette, hogy épp most érkezett egy jelentés egy polgári utasszállító repülőgép lezuhanásáról.¹³¹ Ez három órával és tíz perccel a tényleges lezuhanás után történt. John Helmer szerint Obama nem hozta fel a lezuhanást, noha már tudott róla, és időközben, egy órával Putyin telefonhívása előtt, telefonon beszélt Porosenkóval és Najib Razak malajziai miniszterelnökkel.¹³² Obama utalása az Oroszország által szállított légvédelmi fegyverekre természetesen beleillik a Buk kilövésének narratívájába (bár a későbbi holland közös hírszerzési jelentés tagadja az ilyen szállítást). A Fehér Ház sajtónyilatkozata a Putyin-Obama beszélgetésről azzal kezdődik, hogy elismeri: "még nem rendelkezünk minden ténnyel". Tekintettel arra, hogy az amerikai hírszerzés mindenütt jelen van az oroszországi területeket általában és különösen Kelet-Ukrajnát figyelő eszközökkel, ez sokféle dolgot jelenthet, beleértve az óvatosságot egy nyílt vádaskodás következményeinek fényében.¹³³

A kijevi uralkodókat ezzel szemben nem fékezte semmiféle ilyen óvatosság, és három magyarázatot adtak ki, amelyek közül a legkevésbé hihető a legagresszívebben hangoztatott, és végül a hollandok által vezetett vizsgálatok vezérmotivumává vált, amint azt a következő fejezetben látni fogjuk. Porosenko először tragikus balesetről beszélt, majd "terrorista cselekménynek" nevezte a lezuhanást, és az NSDC fentebb idézett Twitter-üzenetében azt állította, hogy az MH17-es gépet, akárcsak a héten történt két korábbi lezuhanást, orosz területről vették célba. Most, hogy Ukrajnán belül zuhant le, az egyetlen módja annak, hogy Oroszországot egy Buk

(mivel a NATO hírszerzése és Kijev is tagadta, hogy a felkelőknél volt, és talán azért is, mert az előző két állítás nem állt össze), azt állította, hogy a rakétaindító Oroszországból érkezett, és oda küldték vissza. ¹³⁴ Ezt az elméletet először a kijevi belügyminisztérium szóvivője, Anton Gerascsenko vetette fel.

Még 17-én Gerascsenko a Facebook-oldalán tette közzé a széles körben elterjedt képet a fehér füstcsíkról a tiszta kék égbolt előtt (bár az ég abban az irányban aznap délután borult volt¹³⁵). A képet a következő szöveg kísérte:

Putyin! Te és a cimboráid nem menekülhettek meg a Nemzetközi Törvényszék előtt. *Ez a fotó a Buk rakéta kilövése után hátrahagyott lábnyom megfordításáról készült. Néhány perc elteltével készült Torez harmadik kerületében nyugatról keletre. Több ezer ember látta a rakéta kilövését és repülését, amelyet szeretettel adtatok a szponzorált terroristáitoknak!* ¹³⁶

Azonban a "több ezer ember közül, aki látta a bemutatót", senki sem jelentkezett. Amikor néhány évvel korábban egy üstökös zuhant le Szibéria lakatlan részén, többen is készítettek képeket, de a viszonylag sűrűn lakott Kelet-Ukrajnában láthatóan senki sem tartotta készenlétben az okostelefonját, bár a Buk kilövésének robbanását nehéz nem észrevenni, és a fordított nyomvonal még körülbelül tíz percig a levegőben marad.

Egy második bejegyzésben még aznap este Gerascsenko egy Buk rakétavető képével állt elő, a következő szöveggel: "Itt van egy újabb bizonyíték a Nemzetközi Törvényszék számára: egy Buk telepítés haladt át Torez városán ma reggel!". Hector Reban holland blogger mindkét kép fotósát és azt a férfit, aki a belügyminisztériumba szállította a képeket, Kijev ismert "infoharcosaiként" azonosította. ¹³⁷ 18-án Gerascsenko kijelentette, hogy a Buk hordozórakéta visszakerült Oroszországba "megsemmisítésre" - anélkül, hogy megmagyarázta volna, hogy ez milyen célt szolgált volna. ¹³⁸ Ezt ezúttal képek és tanúvallomások lavínája követte, amelyekben rozott Buk hordozórakéták városokon és falvakon keresztül hajtanak vagy szállítják őket, illetve ott parkolnak. Azt sem magyarázták meg, hogy miért lett volna szükség egy Oroszországból származó Buk szállításához egy lopott Volvo platós teherautóra, ahogyan az több ilyen képen is látható. ¹³⁹

Avakov belügyminiszter most Facebook-oldalán (kedvenc kommunikációs eszközén¹⁴⁰) is közleményt adott ki, amelyben július 18-án 04.50 órakor "egy lánctalpas rakétarendszerről beszélt, amely Krasznodonon keresztül az Orosz Föderációval közös határ felé halad". Feltehetően ez az a "BUK" rakétarendszer, amely tegnap tüzet nyitott az Amszterdam-Kuala Lumpur polgári repülőgépre. ¹⁴¹ Annak ellenére, hogy az állítólag "Oroszországba visszamenekülő" Buk rakétavetőnek 12 órára volt szüksége a kis távolság megtételéhez, miközben "hazafelé sietett", az angol nyelvű *Kyiv Post* helyettes szerkesztője (aki egyben a Hromadske TV, egy másik nyugati orientációjú és finanszírozású csatorna vezérigazgatója is) ezt "megdönthetetlen bizonyítéknak" nevezte. ¹⁴²

Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, az Egyesült Államok és a NATO nagyjából fedezte a kijevi belügyminisztérium állításait, ami a propagandaháborúra nézve maradandó következményekkel járt. Hogy eloszlassanak minden gyanút a négy ukrán Buk-ezred - amelyek közül a 156. ezredet a térségben állomásoztatták - egyikének esetleges szerepével kapcsolatban, az amerikai nagykövetség közleményt adott ki, miszerint Ukrajna az egész polgárháború alatt egyetlen Bukot sem lőtt ki. ¹⁴³ A NATO főhadiszállásán Breedlove tábornok a RAND-nál dolgozó Natalie Crawfordtól kapott e-mailre válaszolva, aki "tragédiáról" beszélt, 18-án visszaküldte postán: "Az én szememben

nem tragédia ... bűncselekmény. Oroszország

ujjlenyomatok vannak rajta!!!" további pontosítás nélkül. ¹⁴⁴ Hillary Clinton, célba véve Merkel és Putyin "földet a gázért" tárgyalásait, egy 18-i tévéinterjúban felszólított arra, hogy "Oroszország fizesse meg az árat", amint megállapítják bűnösségét. Az EU számára a következő teendőkre vonatkozó listát állította össze: egyrészt "szigorítsa a szankciókat", másrészt találjon alternatívákat a Gazprommal szemben, harmadrészt pedig "velünk közösen tegyen többet az ukránok támogatásáért". ¹⁴⁵ Mint korábban említettük, Kerry külügyminiszter azt állította, hogy "Láttuk a felszállást. Láttuk a röppályát, láttuk a találatot, stb.", de részletekkel sem akkor, sem azóta nem szolgált. A külügyminisztérium szóvivői a közösségi médiára és a "józan észre" hivatkoztak, mint az orosz "propaganda és félretájékoztatás" elleni legjobb módszerre. ¹⁴⁶ Július 22-én, azon a napon, amikor az EU engedett a washingtoni szankciókhoz való csatlakozásnak, az Egyesült Államok kiadott egy "amerikai kormányzati értékelést" a katasztrófáról, amely egyetlen bizonyítékot tartalmazott - egy 2010-ben készült kereskedelmi műholdfelvételt, amelybe egy rakéta feltételezett röppályáját rajzolták bele színesben. ¹⁴⁷

Addigra a nyugati médiában a Putyin-ellenes felháborodás már szilárd közvéleményi támogatást biztosított annak az állításnak, hogy Moszkva áll az egész mögött. Tekintettel azonban az amerikai megfigyelési apparátus képességeire, Washington vonakodása a birtokában lévő információk felfedésétől valójában Kijvet terheli, akár a NATO közvetlen bűnrészességével, akár anélkül.

Egy sokkal hihetőbb magyarázatot talált a Buk kilövésére Max van der Werff holland MH17 blogger. Egy NDK-s rakétavédelmi mérnök, Ralf Rudolph (nyugalmazott) ezredes szerint a 156-os légvédelmi ezred egyik Buk-egységének a végzetes július 17-i napon az volt a parancsa, hogy a Donyecki szektorban lévő Snizhne közelében (a délről történő áttörési kísérlet részeként) a Nemzeti Gárda és a reguláris hadsereg támadásának előkészítése céljából gyakorlatot hajtson végre a bezárt csapatok felváltására. A kijevi védelmi minisztérium névtelenül nyilatkozó munkatársai által megerősített beszámoló szerint a 299-es taktikai légierő két Szu-25-ösének kellett volna csaló célpontként működnie. Az egyiket a Buk radar éppen akkor vette célba, amikor az MH17 ugyanabban a repülési irányban haladt át, persze sokkal magasabban. A Boeing, a nagyobb objektum vonzotta a célzórendszert. 17-én este, helyi idő szerint 21.30-kor az SBU őrizetbe vette annak a Buknak a személyzetét, amelyik tévedésből valójában kilőtte a rakétát, és később kiderült, hogy a mikolajivi légibázison eltűnt a repülésirányító. ¹⁴⁸ A nagyobb célpontra való automatikus átváltás funkcióját azt követően vezették be, hogy az 1982-es libanoni háborúban a korábbi Buk típusok képtelenek bizonyultak felismerni a csalétekhullámokat követő valódi izraeli repülőgépeket. A kevésbé kifinomult TELAR radar esetében a fejlesztés nem tartalmazott barát-ellenség felismerést vagy NCTR funkciót, amely lehetővé tette volna, hogy megkülönböztessen egy polgári Boeingt egy Szu-25-östől. ¹⁴⁹ Ez volt akkor talán az a Szu-25-ös, amelyik az MH17 felé emelkedett, és amelyre az orosz hadsereg a sajtótájékoztatóján utalt?

Az *It was a MiG* című dokumentumfilmben azonban Szergej I. Balabanov ezredes (nyugalmazott), az ukrán légi parancsnokság Dél/Krími Különítmény volt parancsnoka elmeséli, hogy még aznap este felhívta régi barátját, Terebukha ezredest, a 156-os légvédelmi ezred parancsnokát. Megkérdezte tőle: "Szóval te lőtted le a maláj gépet, ugye?". Balabanov beszámolója szerint Terebukha, bár elérékenyült és oroszról ukránra váltott, határozottan tagadta, hogy a légvédelem lett volna a felelős. ¹⁵⁰

alternatívával kapcsolatban

Több, a szovjet időkből származó, a légvédelmet jól ismerő katonai szakértő jegyzőkönyvbe vette, hogy egy Buk-találat következtében a Boeing tűzgolyóvá robbant volna, utalva arra.

a becsapódó repeszek (kis fémgolyók) hatalmas mozgási energiája. Ezek a keletnémet és román tisztek, valamint a fentebb idézett Balabanov ezredes is megjegyzi továbbá, hogy a pilótafülkétől eltekintve a Boeing szétesett részei túlságosan korlátozott sérüléseket szenvedtek ahhoz, hogy Buk találat érte volna őket.¹⁵¹ Valóban, 2001-ben az ukrán hadsereg a föld-levegő rakéták gyakorlása során tévesen célba vette a Siberia Airlines egyik gépét, amely a levegőben felrobbant; továbbá *mind a tíz esetben, amikor a 2008-as háború során orosz repülőgépeket grúz Buk rakéták találtak el, a gépek a levegőben megsemmisültek. Pedig a pilótáknak volt idejük kikapultálni és ejtőernyővel leszállni, ami arra utal, hogy a Boeing pilótáinak lett volna egy kis ablakuk arra, hogy riadót fújjanak, minden bizonnyal akkor, ha egy Buk rakéta pont feléjük, előlről (azaz a felkelők által tartott Sznyizsnye felől, ahogy azt Kijev és az azt követő hivatalos vizsgálatok állították) közeledett.*¹⁵²

A Buk rakéta a célponttól bizonyos távolságban robban fel (különböző beszámolók szerint 10-20 méterre), ami lehetővé teszi a gyorsan mozgó célpont maximális megsemmisítését, de a DSB zárójelentése szerint a végzetes robbanófej az MH17-estől négy méterre robbant fel. Az orosz védelmi minisztérium repüléskutató irodája szerint a tényleges távolság 1,5 méter volt.¹⁵³ Július 19-én a minisztérium megkérdőjelezte a Buk-elméletet a becsapódási sérülések miatt. "Miért mutatkoznak a lezuhant repülőgépen a burkolat sérülései, amelyek [az] ukrán katonai MiG-29 és Szu-27 repülőgépeken használt R-27 TOPOR vagy R-73 rakéták (levegő-levegő rendszerek) ... tű- és repesz robbanófejeire jellemzőek?" - kérdezte.¹⁵⁴ Egy levegő-levegő rakétának, pl. egy R-27-esnek fele akkora a robbanófej tömege (70 kilogramm helyett 30+) és 14-szer kisebb a repeszek száma, mint egy Buké (amely 7800 darabot vagy annál többet tartalmaz).¹⁵⁵ 1978-ban egy szovjet vadászgép két R-60-as hőkereső rakétát lőtt ki a Korean Airlines utasszállító repülőgépére, amely Anchorage-ból Szöulba tartó útja során tévedt a szovjet légtérbe; az egyik a szárnyba és a törzsbe csapódott, két ember halálát okozva. Az 1983-as KAL-drámával ellentétben a gépnek sikerült kényszerleszállást végrehajtania egy befagyott tavon, és 107 utas élve megúsza.¹⁵⁶

Annak lehetőségét, hogy a Boeing pilótafülkéjét sugárgyúval vették célba, Michael Bociurkiw ukrán-kanadai EBESZ-megfigyelő is felvetette, aki az elsők között jutott el a katasztrófa helyszínére. Megérkezésekor Bociurkiw-t a repülőgép egy sűrűn erdős területen lévő nagy részéhez vitték, ahol a 16 ablakból csak kettő volt betörve.¹⁵⁷ A pilótafülke részében, amelyet ezután vizsgált meg, olyan lyukak voltak, amelyek úgy néztek ki, mintha "nehéz géppuskatűz" (azaz sugárgyú) okozta volna őket, de ezek lehetnek egy rakéta repeszének becsapódási lyukai is. Bociurkiw azt is látta, hogy a pilótafülke roncsain szerszámokkal dolgozó emberek dolgoznak. Más EBESZ-megfigyelők arról számoltak be, hogy egy nagy roncsdarabot kettévágtak, a BBC pedig arról számolt be, hogy darabokat fűrészelték le.¹⁵⁸ Az egyik videón még mindig látható egy négyszögletes, a legénységi fedélzetből kivágott lemez, amely állítólag 23 mm-es, nagy robbanóerejű, gyújtószerkezetű nyomjelző lőszer nyomát tartalmazta.¹⁵⁹

A fent idézett katonai szakértők önként vagy alaphból a sugárhajtómű-elméletet vallották, és ahogy a cím is sugallja, a dokumentumfilm is ezt teszi: *It was a MiG*. Az Orosz Mérnökök Szövetsége 2014. szeptember 8-i jelentésében, amelyet alelnöke, I. A. Andrievszkij írt alá, szintén azt állította, hogy a pilótafülkét egy azonosítatlan sugárhajtású vadászgép lőtte le. A még működő hajtóművekkel az MH17-es ezután automata pilótával folytatta volna útját, hogy aztán a sugárhajtású repülőgép egyik rakétája eltalálja.¹⁶⁰ A BBC orosz szolgálatának riportjában szintén kétségek merültek fel a Buk találat és a sugárhajtású gép támadásának lehetőségét illetően. Az ebben a

riportban filmre vett szemtanúk azt állították, hogy látták a Boeing körül örvénylő sugárhajtású repülőgépeket, miután hangos csattanások hallatszóttak; hasonló kijelentéseket tevő szemtanúk szerepelnek az *It was a MiG* dokumentumfilmben. Adott a

a részben felhős égbolt miatt szkeptikusnak kell lennünk ezzel a tanúvallomással kapcsolatban is, mint általában a szemtanúk beszámolóival kapcsolatban. De az a tény, hogy a BBC dokumentumfilmjét eltávolították a BBC honlapjáról, ahogy nem sokkal később a YouTube-változatot is, arra utal, hogy a nyugati narratívára nézve káros bizonyítékokat tartalmazhat. ¹⁶¹ A Bociurkiw-féle megfigyelések, a BBC orosz szolgálatának jelentése és más beszámolók alapján a malajziai félhivatalos *New Straits Times* is felkarolta a sugárhajtómű-elméletet. ¹⁶²

Egy további, fontos részletet tartalmazó, nyilvánvalóan hiteles dokumentumokkal alátámasztott beszámolót a német magánnyomozó, Josef Resch egyik orosz informátora adott egy sugárhajtású támadásról. 15-én egy repülőgép (egy "Su", a típusszámot nem határozták meg, a lajstromszámot pedig elsötétítették) érkezett Kirovogradból Csugujevbe (Harkovi terület), mindkettő katonai repülőterre, a rendes hadrenden kívül (Csugujevben a polgári radarokat kikapcsolták, állítólag karbantartás miatt). ¹⁶³ A Szuhoj a 17-én beosztott gépek egyikének helyét foglalta el, azzal a paranccsal, hogy a Snizhne-Torez-Grabovo háromszögben egy légi célpontot lőjön le. A műveletet egy Buk egységnek kellett volna fedeznie, de az nem lőtt. Az összes érintett pilótát ezután más bázisokra küldték; egy hírszerző tisztet később, a harci zónán kívül löttek le. Resch és csapata ezt rendkívül hiteles nyomnak tartotta, de a 30 millió dolláros vérdíj mögött álló névtelen megbízót nem érdekelt, talán az informátornak az indítékról (Putyin elnöki Il-96-osának lelövése) tett állítása miatt. ¹⁶⁴ Valóban, az *It was a MiG*, című könyvben Balabanov ezredes kifejti, hogy egy ilyen típusú művelethez alapos tervezésre lett volna szükség, amely több parancsnoki szintet is érintett. Az, hogy egy oligarcha (név szerint Kolomojszkijt említi) képes lett volna felküzdeni egy repülőgépet, hogy magánszámlákat rendezzen, kizárt. ¹⁶⁵

Az egyéb okok miatt elvetett jet-elméletek közé tartozik a spanyol "Carlos" elmélete. Az ő valós idejű Twitter-üzenetei a rendszeres ukrán légierőhöz nem tartozó repülőgépekről más tanúvallomások fényében hihetőek, de az az állítás, hogy ő a Boriszpol légiforgalmi irányítója volt, hamisnak bizonyult. ¹⁶⁶ Egy dnyepropetrovszki légbázis egyik szerelője (aki ott dolgozott) szintén arról beszélt, hogy egy Szu-25-ös úgy tért vissza egy bevetésről, hogy a löszereit kiürítették, a pilótája pedig kétségbeesett volt, és azt mondta, hogy "rossz gép". A pilóta, akit néhány nappal később vitézségi kitüntetéssel tüntettek ki, hevesen tagadta, hogy aznap egyáltalán repült volna, és ahogyan azt korábban már említettük, a Szu-25-ös a legkevésbé valószínű típus egy ilyen bevetésre (és a szerelőnek tudnia kellett volna a különbséget). ¹⁶⁷ Végül Peter Haisenko, a Lufthansa egykori pilótája azt állítja, hogy a Boeingre tüzet nyitottak, és megölték a pilótákat, mielőtt a dekompreszió szétrombolta volna a gép többi részét. A mindkét oldalon lévő belépő és kilépő lyukak ezt bizonyítják. De Haisenko is 30 mm-es páncéltörő löszerezellel felszerelt Szu-25-ösről beszél, és ez megint csak valószínűtlen. ¹⁶⁸

Nos, miért nem maga az orosz állam vette át az irányítást a narrativa felett - ahelyett, hogy a hadseregre és a magánszereplőkre bízta volna a nyugati állításokra való válaszadást? Moszkva elsődleges célja, hogy elkerülje a teljes szakítást Ukrajnával vagy az Egyesült Államokkal? A magyarázat része minden bizonnyal az, hogy nyilvánvalóan képtelen olyan mértékben kezelni a híreket, mint a Nyugat. Katonai vezetésének a romániai működő és potenciálisan első csapást mérő rakétaütegek jelentette fenyegetéssel kapcsolatos aggodalmai is megakadályozhatták, hogy betekintést engedjen műholdas és radarberendezési típusába, helyébe, hatótávolságába vagy minőségébe. Kína részéről mindkét szempont szerepet játszott az MH370 esetében is. ¹⁶⁹ Az Almaz-Antey korongon található radaros bizonyítékok "felfedezése" tehát a valódi eredet elhallgatásának egyik módja lenne. ¹⁷⁰ Még az orosz hadsereg is sajtótájékoztatóján

július 21-én nem határozott állításokat fogalmazott meg, hanem kérdéseket tett fel. Ezek először a térségben lévő ukrán Buk-egységekre, azok radarjaira stb. vonatkoztak, majd a tábornokok áttértek a sugárhajtású repülőgépek elméletére, és azt kezdték, hogy mit keresett ott egy olyan repülőgép, amely 3-5 kilométeres közelségbe emelkedett az MH17-hez. 'Az új repülőgép észlelése akkor vált lehetővé, amikor emelkedni kezdett. A légi objektum koordinátáinak további változásai arra utalnak, hogy a Boeing 777-es lezuhanásának helye felett lebegett, és figyelte a helyzetet.'¹⁷¹

Amint azt a bevezetőben említettük, nehéz elkerülni azt a következtetést, hogy Moszkvának más prioritásai vannak Ukrajnában, mint az MH17-gyel kapcsolatos igazság feltárása, és talán még a kijevi magas szintű kapcsolatokat is meg akarja védeni. Az is lehet, hogy Oroszország alkupozícióként tartja meg azt, amit tud, az Egyesült Államokkal és a NATO-val szembeni patthelyzetben, amelyek komparabilis álláspontot foglalnak el, és rövid ideig még a katonai beavatkozást is fontolóra vették.

A nyugati katonai opció

Nem tudjuk, hogy a lezuhanás provokáció volt-e egy nemzetközi válság kirobbantására, vagy csak ugyanezzel a szándékkal ragadták meg. Kétségtelen azonban, hogy Ausztrália és Hollandia (a két legtöbb áldozatot szedő ország) rövid ideig fontolgatta a katonai beavatkozást, az Egyesült Államok pedig nyilvánvalóan "hátról vezette".

A július 20-i és 21-i holland sajtójelentéseket, amelyek egy közelgő lengyelországi hadműveletről szóltak, a hágai védelmi minisztérium elutasította, de a NATO kulcsfontosságú fővárosaiból és Ausztráliából egyre nagyobb nyomás nehezedett az agresszívabb fellépésre.¹⁷² Nagy-Britannia és Ausztrália ENSZ-határozatot készített elő, amelyben azonnali hozzáférést követeltek a baleset helyszínéhez (amit valójában nem tagadtak meg); David Cameron brit miniszterelnök és az amerikai elnök holland kormányzati dokumentumokban úgy szerepel, mint akik erős szankciókat követeltek Oroszországgal szemben, ismét "a hozzáférés biztosítása érdekében". Obama most csatlakozott ahhoz a kórushoz, amely azt állítja, hogy a gépet orosz támogatással lelőtték a felkelők, és felszólította az EU-t, hogy határozottabban lépjen fel Moszkvával szemben.¹⁷³

2014. július 24-én, miután részt vett az eindhoveni repülőtéren az áldozatok földi maradványainak hazahozatalára rendezett ünnepségen, a Mark Rutte miniszterelnök vezette holland kormány Hágába utazott, hogy megvitassa a katonai műveletet, és elkészítse a kötelező "100. cikkely" szerinti eljárást a parlament tájékoztatására. Ugyanezen a napon Frans Timmermans külügyminiszter Kijevbe utazott, akárcsak ausztrál kollégája, Julie Bishop. Rutte eközben telefonon beszélt Porosenkóval Kijevben és Putyinnal Moszkvában, de nem a felkelőkkel, akik nyilvánvalóan nem voltak elérhetőek. Arról nem is beszélve, hogy Najib Razak malajziai miniszterelnök ott volt a baleset helyszínén, és már két nappal korábban megkapta tőlük a gép fekete dobozait. Tony Abbott ausztrál miniszterelnök Angus Houstont, a védelmi erők korábbi főnökét küldte Ukrajnába, miközben nyilvánosan azt állította, hogy Putyin nem zárkózott el egy olyan ENSZ-határozattól, amely a csapatoknak a katasztrófa sújtotta övezetbe való telepítését írta elő. Ugyanakkor bizonytalan volt, hogy egyáltalán az ENSZ útját választják-e, és bármit is beszélt volna meg Rutte vagy Abbott Putyinnal, nehéz elképzelni, hogy Moszkva elfogadta volna az ilyen katonai műveletet. Valójában a hollandok már álltak arra az álláspontra, hogy a csapatok kiküldéséhez elegendő

Július 25-én a populista, de általában jól értesült holland napilap, a *De Telegraaf* arról számolt be, hogy a 4500 fős 11. légi mozgó dandár összes szabadságát törölték, és a július 26-27-i hétvégén két hollandiai bázisukról a kelet-ukrajnai Donyeck térségébe repülnek. Emellett az akkor Maliban lévő különleges erőket is visszahívták. Bár a holland kormány dokumentumai megerősítik ezt a szándékot, Rutte megjegyezte, hogy a katonai expedíció még "messze nem biztos".¹⁷⁵ Másnap a *De Telegraaf* pontosította, hogy a holland kommandósokat az ausztrál SAS-ekkel közös műveletben vetik be, amit a hágai védelmi minisztérium "prema- túrának" nevezett - és így is volt. A 11 Air Mobile a német parancsnokság alatt álló kétnemzeti gyorsreagálású hadosztály, a Division Schnelle Kräfte részét képezi, és Berlin megvétőzta a csapatok kiküldését. Július 27-én, hétfőn Rutte bejelentette, hogy a 11 Air Mobile bevetésének terve lekerült az asztalról. Ezt másnap egy kabinethatározat is megerősítette ("túl kockázatos").¹⁷⁶

John Helmer szerint az amerikaiak és az ausztrálok folytatták a hadművelet tervezését, és csak augusztus 5-én fűjták le azt. Tony Abbott ausztrál miniszterelnök (aki 2015 szeptemberi leváltása után Porosenko egyik nemzetközi tanácsadója lett) egy rádióinterjúban később megerősítette ezeket a megbeszéléseket. 11-én Abbott az ausztrál katonai és rendőri vezetők kíséretében Hágába látogatott, és ennyi volt - leszámítva azokat a híreket, amelyek szerint a közelgő holland védelmi költségvetési tárgyalásokon a kiadások jelentős növelését javasolják majd (ezek azóta megtörténtek).¹⁷⁷ Valójában az Oroszországot, és különösen "Putyint" hibáztató propagandaháborút már megnyerték, és most már csak ezt a sikert kellett megszilárdítani. Minden mást - a hivatalos vizsgálatokat, a kelet-nyugati diplomáciát, a NATO-stratégiát, a folyamatos médiamegjelenéseket és kommentárokat - ennek a célnak rendelnek alá.

Megjegyzések

- 1 Richard Sakwa, *Frontline Ukrajna: Ukrajna: Válság a határvidéken*. London: I.B. Tauris, 2015, 131. o.
- 2 Pjotr S. Deinekin tábornok (nyugalmazott), a Szovjetunió és Oroszország nagy hatótávolságú légierejének egykori főparancsnoka felveti ezt a lehetőséget Bruce Grant dokumentumfilmjében, az *It was a MiG* [MH17 Inquiry, 5. epizód], 2016 (online).
- 3 Részletekért és forrásokért lásd a *Globális rivalizálás a hidegháborútól Irakig* című írást. London: London: Pluto és New Delhi: Sage Vistaar, 2006, 236. o.
- 4 A negyedik verzió, amelyet a hírhedt hírszerző szolgálat, az SBU vezetője, Valentin Nalivajcsenko adott ki - miszerint a lázadók az Aeroflot egyik repülőgépének lelövésével próbálták orosz beavatkozást provokálni, de végül rossz gépet céloztak meg - jobb, ha elfelejtjük.
- 5 James Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja". In K. Giles, P.Hanson, R. Lyne, J.Nixey, J.Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs, 2015, 26. o.
- 6 Szerhij Kudelia, "A donbázi szakadás" [ford. P. Golub]. *Orosz politika és jog*, 54 (1) 2016 [orig. *Kontrapunkt*, 2015. 1. szám], 10., 11. o.
- 7 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 148-9. o.
- 8 Volodimir Iiscsenko, "Ukrajna törései" [interjú]. *New Left Review*, 2. évfolyam (87. szám) 2014, 28. o. 9
- Chris Kaspar de Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*. Atlanta: Clarity Press 2017, 124. o.
- 10 Eric Zuesse, "Ihor Kolomojszkij oligarcha: Washington "embere Ukrajnában"". *Global Research*, 2014. május 18. (online); Sakwa, *Frontline Ukraine*, 127-8. o.

- 11 Szergej Lescsenko, "Ukrajna bábjátékosai: az oligarchák tipológiája". *Transit*, 45. szám, 2014. május 15. (online).
- 12 *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij bukása Porosenkót is aláássa". 2015. március 27. (online); *Wikipedia*, "Mikhailo Dobkin".
- 13 De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 48. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 150-1. o.
- 14 A hivatkozások a *DCLeaks* honlapján található eredeti levelekre vonatkoznak.
- 15 Crawford e-mail Breedlove-nak, 2014. március 24.; válasz Breedlove-nak, 2014. március 27.
- 16 Dan Briody, *A vásháromszög: A Carlyle-csoport titkos világában* [előszó: C. Byron]. Hoboken: John Wiley, 2003, pp. 35-7, 40.
- 17 Christoph Schult és Klaus Wiegrefe, "Veszélyes propaganda: a NATO katonai vezetőjéhez közel álló hálózat szította az ukrajnai konfliktust". *Der Spiegel*, 2016. július 28. (online).
- 18 Karber e-mail Clarknak, 2014. április 5., válasz Clarknak, április 5.
- 19 Clark e-mail Karbernek, 2014. április 6.; Karber válasza, április 6.; lásd *Russia Today*, "Breedlove's war: emails show ex-NATO general plotting US conflict with Russia". 2016. július 1. (online).
- 20 A. Pinchuk e-mail Karbernek, 2014. április 6.; Karber e-mail A. Pinchuknak, 2014. április 7.; A. Pinchuk e-mail Karbernek, 2014. április 8., kiemelés hozzáadva. Az "első fázis" a krimi elszakadás volt.
- 21 Kudelia, "The Donbas rift", 13-14. o.; De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 123-4. o. 22
- Ishchenko, "Ukraine's fractures", 25. o.; Kudelia, "The Donbas rift", 14-15. o.
- 23 Clark e-mailek Nulandnak és Breedlove-nak, 2014. április 12., kiemelés hozzáadva; Breedlove e-mailje Clarknak, 2014. április 13.
- 24 Clark e-mailje Breedlove-nak, 2014. április 13., kiemelés hozzáadva. Clark Clintonékhöz fűződő számos kapcsolatáról lásd Peter Schweizer, *Clinton Cash: The Untold Story of How and Why Foreign Governments and Businesses Helped Make Bill and Hillary Rich*. New York: Harper, 2016 [2015], 161-2. o.
- 25 Lásd a hivatkozást Karber Breedlove-nak küldött 2015. január 5-i e-mailjében; *Wikipedia*, "Russians in Baltic states"; Michael D. Yates, "Measuring global inequality". *Monthly Review*, 69 (6) 2016, 2. o., 1. táblázat.
- 26 "Miért látogatott Kijevbe Brennan CIA-igazgató Ukrajnában: a titkos háború elkezdődött". *Forbes*, 2014. április 15. (online).
- 27 'A #Maidan önvédelmi önkéntesekből alakult Nemzeti Gárda tartalékos egységét ma reggel a frontvonalra küldték' - írta Parubij 15-én. Idézi Andrew E. Kramer, 'Ukraine sends force to stem unrest in east'. *New York Times*, 2014. április 15. (online); Wayne Madsen, 'Koordináció a NATO-val'. *Political Vel Craft*, 2014. július 23. (online).
- 28 Szergej Lavrov [interjú S. Lavrov orosz külügyminiszterrel]. *Mediterrán párbeszéd*, 2016. december 2. (online).
- 29 Kudelia, "The Donbas rift", 17. o.; De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 124. és 138. o.
- 30 Gordon Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája". *Fair Observer*, 2014. szeptember 23. (online); Hans van Zon, 'Oekraïne: einde van het conflict in zicht?' *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 49. (4) 2015, 45. o.; *Wikipedia*, "Ihor Kolomoiskiy".
- 31 Idézi Nicolai Petro, "Ukrajna örökös háborúja az örökös békéért". *The National Interest*, 2016. szeptember 7. (online).
- 32 Robert Parry, "MH-17 szonda bízik a kínzással kapcsolatos Ukrajnában". *Consortium News*, 2016. június 13. (online).
- 33 Idézi Crawford e-mailje, 2014. április 21.
- 34 Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja", 27. o. Lásd Ivan Katchanovski, "A donbázi szeparatista háború: Ukrajna erőszakos szétválása?". *European Politics and Society*, 17 (4) 2016, 481. o.
- 35 Kudelia, "The Donbas rift", 19. o.; De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 143-4. o. Lásd Diana Johnstone, *A kősz királynője: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Books, 2016, 162. o.
- 36 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 157. o.
- 37 Katchanovski, "The separatist war in Donbas", 480. o.; Aleksandar Vasovic és Alissa De Carbonnel, "Deadly gun attack in eastern Ukraine shakes fragile Geneva agreement". *Reuters*, 2014. április 20.

- 38 De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 95. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 226. o.
- 39 Karber azt állította, hogy a Dnipro 1-t Avakov belügyminisztériuma és "helyi üzletemberek" finanszírozták; 2015 januárjában zászlóaljából ezreddé bővült. Karber e-mailje Breedlove-nak, 2015. január 14.
- 40 Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája"; Katchanovski, "A donbászi szeparatista háború", p. 481; De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 229. o.
- 41 *Oriental Review* idézi Eric Zuesse, "Oligarch Ihor Kolomoyski: Washington 'embere Ukrajnában'". *Global Research*, 2014. május 18. (online) és Adam Larson, 'Who was Maidan snipers' mastermind?' (Ki volt a Majdan mesterlövészek kiagyaloja? *Global Research*, 2014. június 5. (online). Lásd még: Katchanovski, 'The separatist war in Donbas', 481. o. és *Russia Today*, 'Kiev protégé állítólag a mariupoli és odesszai mészárlások mögött - kiszivárgott felvételek'. 2014. május 15. (online).
- 42 Anonymus, "Láttam a halált": A 2014. május 2-i odesszai események résztvevőinek tanúvallomásai. Odessza: magánkiadás, 2015, 102. o. Parubij idézi: *Ukraine Antifascist Solidarity*, 'Who is Andriy Parubiy? Tiltakozás a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező ukrán politikus brit látogatása ellen'. 2015. október 13. (online), kiemelés hozzáadva.
- 43 Zuesse, "Oligarch Ihor Kolomoyski" és Paul Moreira Canal+ dokumentumfilmje, *Ukrajna, les masques de la révolution*, 2016 (online); további részletek az Anonymus, "I Saw the Death" és a Wikipedia ("2014 Odesszai összecsapások").
- 44 *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij bukása"; Anonymus, "Láttam a halált", 90. o.
- 45 *Ukraine Human Rights*, "Mészárlás Mariupolban: akár 100 embert lőttek agyon a fasizmus feletti győzelem napján". 2014. május 10. (online).
- 46 *Der Spiegel*, "Einsatz gegen Separatisten: Ukrainische Armee bekommt offenbar Unterstützung von US-Söldnern". 2014. május 11. (online); *Bild* 2014. sz. 35807724. 'Dutzende Agenten von CIA und FBI beraten Kiev' (online).
- 47 A Wikileaks dokumentumot idézi: De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 48-9. oldal.
- 48 Van Zon, "Oekraïne: einde van het conflict", 47. o., idézi: *Kyiv Post*, 2015. október 8.
- 49 *NATO Review*, "Parubij látogatása a NATO főhadiszállásán". 2014. május 22. (online); Madsen, "Koordináció a NATO-val".
- 50 Johnstone, *A káosz királynője*, 160. o.
- 51 De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 47-8. o., és Van Zon, "Oekraïne: einde van het conflict", 45-6. o. 52 Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája".
- 53 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 121-5., 152. o. Mind Zarevet, mind a fent említett Mihailo Dobkint ukrán ultrák fertőtlenítő folyadékkal locsolták le, amikor egy Timosenkóval folytatott április 29-i tévévitára mentek, *Russia Today*, "Kiev protégé állítólag a mariupoli és odesszai mészárlások mögött"; De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 129-30. o.; De Ploeg, *Ukrajna a kereszttűzben*, 129-30. o.
- 54 Kudelia, "The Donbas rift", 18. o.; *Business Week*, "Porosenko sworn in as Ukraine's president". 2014. június 7. (online). Az orosz elnök júniusi normandiai útja során lezajlott Putyin-ellenes tüntetésekről: Johnstone, *Queen of Chaos*, 78-81. oldal.
- 55 *MFA*, Doc. 68, 2014. március 7., "Irányító feljegyzés a Benelux államok kijevi látogatásáról".
- 56 Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája". Porosenko idézi: Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 125. o.
- 57 Daria Marchak és Patrick Donahue, "EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure on Ukraine". *Bloomberg*, 2014. július 16. (online); Sakwa, *Frontline Ukraine*, 162-4., 229. o.
- 58 "Ukrajna, Védelmi Minisztérium". *Global Security.org*, n.d. (online). Az elnöki adminisztrációban Jurij Kosjuk baromfi oligarcha volt az ATO felelőse.
- 59 Idézi: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 164-5. o.
- 60 Idézi: Marchak és Donahue, "EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure"; Katchanovski, "The separatist war in Donbas", 482. oldal.
- 61 Sam LaGrone, 'U.S. cruiser leaves Black Sea, several NATO ships remain'. *USNI News* (US Naval Institute), 2014. július 15. (online).

- 62 *Radio Free Europe/Radio Liberty*, "NATO, Russia launch Black Sea drill". 2014. július 5. (online).
- 63 *Radio Free Europe*, "NATO, Russia launch Black Sea drills"; Katchanovski, "The separatist war in Donbas", 482. o.
- 64 Idézi a Maidan-ellenes *Baz2000* honlap. 'A maidantól az MH17-ig: az Arsen Avakov által elrendelt gyilkosságok litániája'. 2015. február 15. (online). Artemiszvk később átnevezték Bachmutra, hogy tovább távolítsák a szovjet múltira való utalásokat.
- 65 Mike Whitney, "Ukrajnát a szakadék szélére sodorva". *CounterPunch*, 2014. július 9. (online).
- 66 E. N. Eremchenko és S. V. Klimenko, "Vizuális analitika: elmélet és gyakorlat" [oroszul]. Paper, International Conference on Situational Centers and Information-Analytical System 4i Class for Monitoring and Security Tasks, November 21-24, 2015-2016, Puschino, TsarGrad, 2016, 113-23. Lásd Marchak és Donahue, "EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure"; *Wikipedia*, "DigitalGlobe".
- 67 Whitney, "Pushing Ukraine to the brink", kiemelés hozzáadva.
- 68 *Navaltoday.com*, 'USS Vella Gulf 's Black Sea ops'. *Naval Today*, 2014. augusztus 28. (online).
- 69 Sam LaGrone, "Haditengerészet: egyetlen hajó sem indul a Fekete-tengerre az utasszállító repülőgépek lezuhanása után, a tervek változhatnak". *USNI News* (US Naval Institute), 2014. július 18. (online); *Black Sea Breeze B-Roll*, "NATO Black Sea naval exer- cise". 2014. július 23. (online).
- 70 Madsen, "Koordináció a NATO-val".
- 71 Mathias Gebauer, "Sicherheitsprobleme bei Flugsicherung Nato-Manöver löste mysteriöse Radarstörungen aus". *Spiegel Online*, 2014. július 17. (online).
- 72 *Golos Sebastopolya*, "Voyna na Yugo-Vostok Online, július 17.". 2014. július 17. (online). Marchak és Donahue, "EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure"; *Baz2000*, 'From the maidan to MH17'. A Donyecki terület július 16-i katonai helyzetére vonatkozó részleteket Hector Reban úr szíves közlése alapján a helyi haladási jelentésekből.
- 73 *Global Security.org*, "Ukraine Air Force". n.d. (online).
- 74 Karber e-mail Breedlove-nak, 2014. október 21.; bázisok elhelyezkedése a *Global Security.org*, "Air Force Organization". n.d. (online).
- 75 A *Wikipédia* "Szu-25" bejegyzésében (angol és német nyelven egyaránt) a maximális magasságot a "kb. 10.000' helyett 7.000', stb. Peter Haisenko, 'A maláj MH17-es "lelövésének" megdöbbentő elemzése'. *AnderWelt.com*, 2014. július 30. (online).
- 76 *Russia Today*, 'Le tudna-e löni egy Boeinget a Szu-25-ös vadászgép? Volt pilóták nyilatkoznak az MH17-es állításokról'. 2015. március 11. (online); Szergej Balabanov ezredes in Grant, *It was a MiG*; W. C. Turck, *A Tragic Fate: Politics, Oil, the Crash of Malaysia Airlines Flight 17 and the Looming Threats to Civil Aviation*. A Jinxee the Cat kiadványa. E-könyv, oldalszámazás nélkül; 6. kk.
- 77 David Cenciotti, "Milyen érzés egy SA-11 Buk SAM rendszer radarképernyője mögött ülni". *The Aviationist*, 2014. július 20. (online); Bill Sweetman, 'Buk rakétarendszer halálos, de megkülönböztetés nélküli'. *Aviation Week network*, 2014. július 23. (online); *Wikipedia*, 'Buk rakétarendszer'.
- 78 *Russia Today*, 'MH17 lezuhanása: Ukraine security chief says missile only Kiev has may be found at crash site'. 2014. október 10. (online).
- 79 Balabanov ezredes vallomása szerint, Grant, *It was a MiG*; *Global Security.org*, "Air Force order of battle". n.d. (online).
- 80 Idézi: Hector Reban, "Lelőtték-e az ukránok az MH17-es járatot?" 2015. június 18. (online).
- 81 Idézi: *Pravda*, "Néhány következtetés: a NATO megpróbálta meggyilkolni Putyint?" 2014. július 19. (online); *YouTube*, "Volt egy BUK-egység az ukrán hadseregben egy nappal az MH17-es lezuhanása előtt". 2014. július 26. (online).
- 82 Idézi a Hírszerző és Biztonsági Szolgálatok Felülvizsgálói Bizottsága, *Az MH17-es járat lezuhanása kapcsán készült felülvizsgálói jelentés. A Holland Általános Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (AIVD) és a Holland Katonai Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (MIVD) szerepe a repülési útvonalak biztonságával kapcsolatos döntéshozatalban. CTIVD nr. 43 (2015. április 8.)*, 23. o.
- 83 Review Committee, *Report arising from the crash of flight of MH17*, 23. és 24. oldal, kiemelés hozzáadva; Buk bázisok és egységek a *Global Security org*, "Air Force organization" című kiadványból.

- 84 Ezt a technikát az izraeli vadászpilóták fejlesztették ki, lásd Nigel Cawthorne, *Flight MH370: A rejtély*. London: London: John Blake, 2014, 184. o.; Baz2000, "From the maidan to MH17"; Eric Vrijnsen, "Passagiersvliegtuigen waren feitelijk menselijk schild voor Kiev". *Elsevier*, 2014. július 24. (online); John Helmer, 'Report: Australian government believes Ukraine used MH17 as "human shield". *Russia Insider*, 2017. március 20. (online).
- 85 Felülvizsgálóbizottság, *Az MH17-es járat lezuhanásával kapcsolatos jelentés*, 26. o.
- 86 Idézi: Marchak és Donahue, "EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure".
- 87 Review Committee, *Report arising from the crash of flight MH17*, 24. o.; a *Jane's Defence Weekly* szerint ejtőernyőket használtak, lásd Joost Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal* [előszó: K. Homan]. Amszterdam: Van Praag, 2014, pp. 75-6.
- 88 Wierd Duk, 'CDA'er Pieter Omtzigt: "Kabinet moet VN vertellen dat MH17-onderzoek niet compleet is. Waarom heeft OVV radarbeelden niet kunnen inzien?"' *ThePostOnline*, 2015. november 3. (online).
- 89 Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17: Die Geschichte eines Jahrhundertverbrechens*. Bonn: Hagena & Partner, 2015, 39-40., 45. o., 45. o. Turck, *A Tragic Fate*, 1. fejezet. "A MIVD nem kapott semmilyen információt a korlátozott légtér okairól", Felülvizsgálóbizottság, *Az MH17-es járat lezuhanásából származó jelentés*, 24. o.
- 90 Peter Baker, "A repülőgép-csapással az ukrainai háború globálisan érezhető". *New York Times*, 2014. július 19. (online); Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 7. oldal.
- 91 Hector Reban holland blogger e-mailje a szerzőnek. Az ukrán repülőgépek veszteségeinek áttekintése az *Aviation Safety Networkben* található, idézi Simon A. Bennett, Framing the MH17 disaster: more heat than light?. *International Journal of Aviation, Aeronautics, and Aerospace*, 2 (4) 2015, Scholarly Commons, 26. o., melléklet (online).
- 92 "Випадок із збитим Боїнгом інже третій після того, як з російської території було збито український військовий літак Airbus A25". NSDC tweet, 2014. július 18. (online), a szerző rendelkezésére bocsátotta Hector Reban, a fordítást ellenőrizte Ewout van der Hoog és Hans van Zon.
- 93 *Russia Today*, 'Putyin I. amerikai "nagy körútja", az alkuk megkötettek'. 2014. július 17. (online). A Roszatom egyébként a Clinton Alapítvány nagy adományozója volt. Schweizer, *Clinton Cash*, 50-1. oldal.
- 94 Alonso Soto és Anthony Boadle, "BRICS set up bank to counter Western hold on global finances". *Reuters*, 2014. július 16. (online).
- 95 Ruchir Sharma, "Broken BRICs: why the rest stopped rising". *Foreign Affairs*, 91 (6) 2012, 6. o., 6. o.
- 96 *Világbank*, "A világ fejlettségi mutatói: a gazdaság mérete". Vásárlóerő-paritásos adatok (online). Dél-Afrika természetesen sokkal kisebb gazdaság.
- 97 Herman Schwartz, "A politikai kapitalizmus és az állami vagyonalapok felemelkedése". *Globalizations*, 9 (4) 2012, pp. 523-4.
- 98 Gregory T. Chin, "A BRICS-vezette fejlesztési bank: cél és politika a G20-on túl". *Global Policy*, 5 (3) 2014, pp. 367-8.
- 99 Radhika Desai, "A Brics-országok kihívást jelentenek a nyugati gazdasági fölény ellen". *Guardian*, 2013. április 2. (online).
- 100 Soto és Boadle, "A BRICS-országok bankot hoznak létre, hogy ellensúlyozzák a nyugati befolyást".
- 101 Dingding Chen, "3 ok, amiért a BRICS új fejlesztési bankja fontos". *TheDiplomat.com*, 2014. július 23. (online).
- 102 David Pilling, "A BRICS-bank a jövőbe vetett pillantás". *Financial Times*, 2014. augusztus 4.
- 103 Egy brit diplomata által közvetített, idézi Margareta Pagano, "Land for gas: Merkel és Putyin megvitatta a titkos megállapodást, amely véget vethet az ukrán válságnak". *Independent*, 2014. július 31. (online); Sakwa, *Frontline Ukraine*, 171. o.
- 104 *BurkoNews.info*, "Terrorrelenes művelet: 2014. július 16-i napi összefoglaló". 2014. július 17. (online). Az Európai Tanács az eredetiben tévesen "Európa Tanács"-ként szerepel. Lásd Marchak és Donahue, 'EU readies Russia sanctions amid U.S. pressure amid U.S. pressure'.

- 105 Nyilatkozatok a vonatkozó időpontokról az Európai Tanácsban, *Időrend: Az ukrajnai válságra válaszul hozott uniós korlátozó intézkedések*. 2017. szeptember 14. (online).
- 106 Mark Leonard, interjú a *Trouw* holland napilapban, 2015. július 30., lásd Marno de Boer, "Rusland rommelt aan de grenzen" (online). Visszafordítva a holland nyelvből. Lásd még: *Európai Tanács (Külgügyek Tanácsa)*, "A Tanács intézkedéseket hoz az MH17-es járat lezuhanását követően" (július 22.), az *Európai Tanács, Időrend*.
- 107 Madsen, "Koordináció a NATO-val"; *Wikipedia*, "ICTS".
- 108 Henry Blodget, 'Malaysia Airlines admits the plane was equipped flammable lithium-ion batteries as cargo'. *Business Insider*, 2014. március 22. (online). További információk Herman Rozema úrtól. Az ellenőrzés kérdéséről: *The Straits Times*, 'Shipment containing lithium ion batteries not screened before loading on MH370: report'. 2015. március 8. (online).
- 109 Pieter Omtzigt holland parlamenti képviselő a Duk-ban, "CDA'er Pieter Omtzigt: "Kabinet moet VN vertellen"; Cawthorne, *MH370-es járat: A rejtély*, 144-5. o.
- 110 *Federal Aviation Administration*, "Summary of FAA studies related to the hazards caused by lithium cells in thermal runaway in aircraft cargo compartments" (A repülőgépek rakterében a lítiumcellák által termikus szökés során okozott veszélyekkel kapcsolatos FAA-tanulmányok összefoglalása). 2016 (online).
- 111 Julian Robinson, "Revealed: pet dogs and pigeons were among casualties of MH17 as documents show that it was equipped everything from fresh cut flowers to helicopter parts". *MailOnline*, 2014. július 19. (online); *WhathappenedtoflightMH17.com*, 'Could the 1400 kg of lithium batteries have contributed to the downing of MH17?' 2016. május 21. (online); Wayne Pitt, *Designing Lithium-Ion Batteries for Military OEMs*. Párizs: Saft SA, 2010. március. A fuvarlevelet napokon belül eltávolították a Malaysia Airlines honlapjáról, de Babette Ubink van der Spek asszony megmentette, és szívesen bocsátotta a szerző rendelkezésére. Az Ukraine International Airlines (MAU, amelyet Kolomojszkij irányít) szintén indít teherszállító járatot Gráce-Hollogne-ba, de nem találtam semmilyen érdemi kapcsolatot az MH17-es járatral.
- 112 Robinson, "Revealed: pet dogs and pigeons were among casualties" (Kiderült: házi kutyák és galambok is voltak az áldozatok között) című írása tartalmazza a diplomáciai táska fuvarlevelének másolatát. A rakományra vonatkozó részleteket Herman Rozema úr szíves hozzájárulásával a szerzőnek küldött e-mailben közölte.
- 113 Sasha Hodgson, Mariam al Haddad, Salama al Zaabi és Sumaya Abdulrahim, "MH17: a biztonság volt az első? *Middle East Journal of Business*, 10 (1) 2015, pp. 27-38.
- 114 Tony Gosling, "Miért repült az MH17 egy olyan háborús övezeten keresztül, ahol 10 repülőgépet lőttek le? *Russia Today*, 2014. július 18. (online).
- 115 Richard Falk, "Kuala Lumpur-i bíróság: Bush és Blair bűnös". *Al Jazeera*, 2011. november 28. (online).
- 116 *DefenceTalk*, "Malajzia potenciálisan érdeklődik az orosz légvédelmi rendszerek iránt". 2014. április 16. [RIA *Novostj*] (online); *Russian Aviation*, "Malaysia will order Mi-17 and Ka-32 civil helicopters". 2012. április 20. (online); Christine Boynton, 'Russian Irkut MC-21s order backlog reach 235'. *Air Transport World*, 2011. november 15. (online).
- 117 Robert Parry, "Putyin célpontja volt a levegőben elkövetett merénylet? *Consortium News*, 2014. augusztus 8. (online). Turck, *A tragikus sors*, 5. fejezet.
- 118 Cawthorne, *MH370-es járat: A rejtély*, 100. és 155. o. A műholdas megfigyelés már az 1980-as években is az időjárási viszonyoktól függetlenül működött, Bob Woodward, *Veil: The Secret Wars of the CIA 1981-87*. London: Headline Books, 1988, pp. 11, 259-60.
- 119 Deutscher Bundestag, *Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu, Sevim Dağdelen, Dr. Diether Dehm, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE.- Drucksache 18/2316 - Erkenntnisse über bewaffnete Aktivitäten in der Ostukraine*. Deutscher Bundestag. Drucksache 16/2521 (2014. szeptember 9.).
- 120 *AWACS felügyeleti radar: A sas szemei*. Northrop Grumman brossúra, 2003. június 30. (online).
- 121 *Antwort der Bundesregierung*, 4. o. Minden időreferenciát átvezettek az ukrán helyi időre, azaz GMT+2 óra.

122. "Das Flugabwehrsystem wurde durch AWACS automatizáltan "Surface to Air-Missile" SA-3 minősítéssel, ein in der gesamten Region routinemäßig erfasstes Signal". Az SA-3 (a Buk az SA-11) Ukrajnában a szovjet S-125 Pechora rakéta korszerűsített változata lett volna. Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 129. és 130-1. o.
123. *WhatHappenedtoFlightMH17.com*, 'Ukraine air traffic control likely did not have primary radar available- able at time of MH17 sho[o]t down'. 2015. december 27. (online). A holland biztonsági bizottság a zárójelentésében tévesen azt állítja, hogy hármat karbantartás miatt kikapcsoltak. Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*. Hrabove, 2014. július 17. Hága: Dutch Safety Board, 2015, 38. o.
124. *Russia Today*, '10 további kérdés, amelyeket az orosz hadsereg feltesz Ukrajnának és az Egyesült Államoknak az MH17-es repülőgép lezuhanása kapcsán'. 2014. július 21. (online).
125. Oleg Sztorcsevoj, *levél Tjibbe Joustrának, Holland Biztonsági Tanács, fax a Fort Russon*, 2016. január 14. (online).
126. Anti-Bellingcat, *A nyílt források hamisítása az MH17-ről: két évvel később*. By and For Citizen Investigative Journalists, 2016. Hozzáférés a *Russia Today* oldalon keresztül, 2016. szeptember 15. (online).
127. *Russia Today*, '10 további kérdés', kiemelés hozzáadva.
128. Az Orosz Föderáció Védelmi Minisztériuma, "Az ukrán biztonsági szolgálat által 2014. július 30-án az interneten közzétett műholdképek elemzése" (online).
129. Turck, *A Tragic Fate*, 5. fejezet. Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 61. o.
130. *Russia Today*, "Még 10 kérdés". Az orosz hadsereg azt kérdezte, hogy ez az eltérés önkéntes, véletlen vagy a dnyepropetrovszki légiforgalmi irányítás utasítására történt-e.
131. Baker, "With jet strike, war in Ukraine is feel global"; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, pp. 38-9. 132. John Helmer, 'MH17: elfogadhatatlan bizonyíték arra, ami nem történhetett meg'. *Dances with Bears*, 16. 2015. szeptember (online).
133. A Fehér Ház sajtónyilatkozatát idézi Helmer, "MH17: elfogadhatatlan bizonyítékok". 134. Hagen & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 36-8. oldal.
135. Minden forrás, beleértve a Holland Biztonsági Tanácsot is, azt írja, hogy 17-én borult volt az ég. Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 70. és 86-7. o. Turck "teljes szürke és fehér felhőtömbökről" beszél, *A Tragic Fate*, 5. fejezet. További időjárási részletek az Anti-Bellingcat, *The Falsification of Open Sources About MH17* című könyvében.
136. Idézi Larry Ong és Kristina Skorbach, "Anton Gerashchenko Buk rakéta fotó? Ukrán ~~titok~~" bizonyítékot" posztol a Facebookon, és "terroristák" támogatásával vádolja Putyint". *Epoch Times*, 2014. július 17. (online), kiemelés hozzáadva.
137. Hector Reban, "A kétarcú indítótooll rejtélye". 2015. szeptember 6. (online) és 'A nyom, amely nem volt kilövési füstölő: rekonstrukció'. 2015. szeptember 19. (online).
138. Hector Reban, "Az MH17-es nyomkövetésről szóló narratíva problémái: a képek, videók, posztok és lehallgatások". 2016. november 23. (online). Lásd Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, a 96. oldalt követő fotórészlet.
139. Egy litván honlap, az *alfa.lt* szerint, Turck, *A Tragic Fate*, 1. fejezet.
140. Glenn Kates, "Ukrájna Facebook-minisztere". *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2014. július 3. (online).
141. Hozzáférhető a *Human Rights Investigations*, "MH17: a luganszki Buk-videó" című oldalon keresztül. 2014. augusztus 5. (online). 142. Katya Gorchinskaya, 'Avakov: "cáfolatlan bizonyítékok bizonyítják, hogy a Kreml által támogatott szeparatisták lötték le a lezuhant maláj repülőgép"". *Kyiv Post*, 2014. július 18. (online).
143. Idézi: Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 77. o. 144. Breedlove e-mailje Crawfordnak, 2014. július 18.
145. Idézi: Johnstone, *Queen of Chaos*, 163. o.
146. Marie Harf helyettes szövivő, idézi Helmer, "MH17: elfogadhatatlan bizonyítékok".
147. Josef Resch, *Gefahr ist mein Beruf, MH17, Pablo Escobar, Florian Homm-Deutschlands erfahrenster Privatmittler packt aus* [írta H. Schöttelndreier]. Berlin: Econ, 2016, 257. o. A 2010-es képet lásd: Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 96. o. utáni fotórészlet.

- 148 *KremlinTroll*, 'MH17: hazudik az igazságért'. 2015. november 21. (online); bázisok és egységek a *Global Security.org*, 'Ukraine Air Force' (*Globális biztonság.org*, 'Ukrajna légierije').
- 149 Sweetman, "Buk rakétarendszer halálos, de megkülönböztetés nélkül".
- 150 *Russia Today*, "MH17 lezuhanása: *Global Security.org*, 'Air Force order of battle'. n.d. (online); S.I. Balabanov in Grant's documentary, *It was a MiG*.
- 151 "Neues Deutschland: Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 108-10. o.; S.I. Balabanov idézi Grant, *It was a MiG*.
- 152 Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 172-3, 174-5. o. Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 40-1., 47., 48. o., valamint e kötet 5. fejezete.
- 153 Helmer, "MH17: elfogadhatatlan bizonyítékok"; Grant, *It was a MiG*; Turck, *A Tragic Fate*, 5. fejezet; Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 142. oldal.
- 154 Idézi: *Pravda*, "Néhány következtetés: a NATO megpróbálta meggyilkolni Putyint?".
- 155 Grant, *Ez egy MiG volt*; a keletnémet légvédelmi erők egykori főtisztjének beszámolóját lásd: "Neues Deutschland: NVA-Raketenspezialist: MH17 nicht von Boden-Luft-Rakete abgeschossen". *Presseportal*, 2014. július 24. (online). Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 43. oldal.
- 156 Turck, *Tragikus sors*, 4. fejezet.
- 157 *NRC Handelsblad*, 'Élő vita a kamerakommissiesről az MH17-ről'. 2014. július 25. (online).
- 158 *CBC News*, 'Malaysia Airlines MH17: Michael Bociurkiw arról beszél, hogy ő volt az első a baleset helyszínén'. 2014. július 29. (online). A modern repülőgépeknek nincs géppuskájuk, csak ágyújuk. Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 98-9. oldal. *Holland Biztonsági és Igazságügyi Minisztérium, Hollandia, Doc. A22*, 2014. július 23. A továbbiakban *MSJ*, valamint a dokumentum száma, dátuma és címe (ha nem "Helyzetvázlat és értelmezés a lezuhant ukrán utasszállító repülőgép lezuhanásáról"). A dokumentumszámok a minisztérium sajtójai abban a tételben, amelyet az *RTL Newsnak* az információszabadságra vonatkozó eljárás keretében küldtek meg. Az "A" betűvel jelölt számok a válságkezeléssel foglalkozó tárcaközi bizottság, a többi a tárcaközi bizottság számai.
- 159 *PBS*, "'Klasszikus" légvédelmi robbanó- és nyomjelző lövedék becspodási forgatókönyve: sajnos valaki elvágta!" n.d. (online). Bár a kép tiszta, a nyomjelző lövedék kilövésére való következtetés nem ellenőrizhető.
- 160 Idézi: Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 117-18. o.
- 161 Grant, *ez egy MiG volt*. Egy lázadó weboldal megmentette a BBC dokumentumfilmjét angol felirattal *Slavyangrad.org*, 'Video report deleted by BBC'. 2014. július 25. (online). A *YouTube* az NSA partnercége, a Google tulajdonában van.
- 162 Haris Hussain, 'Amerikai elemzők arra a következtetésre jutottak, hogy az MH17-et repülőgép lötte le'. *New Straits Times*, 2014. augusztus 7. (online); Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 112. oldal.
- 163 Resch, *Gefahr ist mein Beruf*, 276-7. o.; *Global Security.org*, "Air Force order of battle"; és "Ukraine Air Force bases". n.d. (online). A Maidan-ellenes hackerkollektíva, a *CyberBerkut* az ukrán katonák között hosszabb időn át folytatott lehallgatott hívások alapján azt állítja, hogy Kijevből (értsd: az NSDC) parancsot adtak egy vadászgép felküldésére a harkovi légvédelmi parancsnokságnak. Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 103-4. oldal.
- 164 Resch, *Gefahr ist mein Beruf*, pp. 272-8. A dokumentumok orosz nyelven készültek, és az interjúk során egy fordító is jelen volt.
- 165 S.I. Balabanov Grantben, *Ez egy MiG volt*.
- 166 Gleb Bazov, "FINÁLIS-spányol légiirányító a kijevei Boriszpol repülőtéren: MH17-es Boeingt lelőtte az ukrán hadsereg". *Slavyangrad.org*, 2014. július 18. (online); Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 31. o.
- 167 *Russia Today*, 'Russia to probe media reports that Ukraine military shot down MH17'. 2014. december 23. (online).
- 168 Haisenko, "A maláj MH17-es "lelövésének" megdöbbentő elemzése". 169 Cawthorne, *MH370-es járat: A rejtély*, 141-3., 85. és 94. o.

- 170 Az egyik idevágó orosz nyilatkozatra, Oleg Sztorcsevojnak a Holland Biztonsági Tanácshoz írt levelére a zárójelentéssel kapcsolatban az 5. fejezetben jutunk el.
- 171 *Russia Today*, "10 kérdés".
- 172 *MSJ*, Doc. 18, 2014. július 20., és Doc. 22., 2014. július 21., "Kontextuselemzés az MH17-es járatról".
- 173 *MSJ*, Doc. 23., 2014. július 21. és Doc. 26., 2014. július 22.
- 174 John Helmer, "Az Obama cipőcsapkodás pillanata az ukrajnai fronton: A holland és ausztrál csapatok háborút terveztek Oroszországgal az MH17 lelövése után". *Dances with Bears*, 2016. június 15. (online); Jan Hoedeman és Natalie Righton, 'Kabinet lobbyt voor gewapende missie naar Oekraïne'. *De Volkskrant*, 2014. július 24. (online); Laurie Oakes, 'MH17 bungle led to security review'. *Herald Sun*, 2014. szeptember 19. (online).
- 175 *MSJ*, Doc. 44, 2014. július 25.; Helmer, "The Obama shoe-banging moment".
- 176 Helmer, "The Obama shoe-banging moment"; *MSJ*, Doc. 48, 2014. július 26. és Doc. 53, 2014. július 28. 177 *MSJ*, Doc. A 55, 2014. augusztus 11. Az *RTL Nieuws* által megszerzett holland kormányzati dokumentumokban annyi mindent elsötétítettek, hogy a belső megbeszélésekről keveset lehet belőlük megtudni. *RTL Nieuws*, 'Stukken MH17 openbaar'. 2015. február 11. (online). Helmer, "Az Obama-féle cipőcsattogtatás". pillanat".

Utóhatás: A NATO frontvonalán egy bukott állam

Az MH17-es járat lezuhanása félresöpörte az EU fenntartásait az előző nap bejelentett, Oroszországgal szembeni újabb amerikai szankciókkal kapcsolatban, és egy csapásra véget vetett a "földet a gázért" tárgyalásoknak. A Déli Áramlat tervezett európai energia-összeköttetését is visszavetette, miközben felgyorsította Kijev arra irányuló erőfeszítéseit, hogy az ukrán gazdaságot függetleníse Oroszország védelmi-ipari bázisától. A Nyugat nyilvánvalóan kész volt arra, hogy a kompromisszumos rendezés esélyeit elszúrja, és Ukrajnát gazdasági pusztaságként és bukott államként hagyja, ami az Eurázsiai Uniót, a BRICS-országokat és a Sanghaji Együtműködési Szervezetet magában foglaló laza versenyzői blokk alapjainak gyengítésének ára. Hogy a Trump-elnökség hogyan befolyásolja majd az Ukrajnával kapcsolatos nemzetközi erőviszonyokat, még nem tudni, de a közelmúlt történelmében eddig nem volt példa arra, hogy az Egyesült Államok visszavonuljon a háborús magatartástól. Ebben a záró fejezetben először azt vizsgálom meg, hogy az MH17-es katasztrófával kapcsolatos két hivatalos vizsgálat feletti vétőjog megadása Kijevnek hogyan veszélyeztette alapvetően az eredményeket. A technikai vizsgálatot megbízott Holland Biztonsági Tanács (DSB) zárójelentése és a büntetőeljárással megbízott közös nyomozócsoport (JIT) eddigi megállapításai nem térnek el az ukrán belügyminisztérium keményvonalasai és nyugati támogatóik által közvetlenül a katasztrófa után megfogalmazott állításoktól, bár a JIT vizsgálata időnként úgy tűnt, hogy a pórázt rángatja. A DSB azt állítja, hogy a Boeinget egy Buk rakéta lőtte le, amelyet a lázadók által ellenőrzött Sznyizsnyéből lőttek ki, bár a gép sérülései nem tűnnek összeegyeztethetőnek egy ilyen nehéz rakéta találatával. A DSB állítását a roncsokban talált két bowtie alakú részecskére alapozza (a Buk robbanófejből felrobbanó két és fél ezer darabból), és jelentésében más témákkal kapcsolatban - például a repülőgép rakományával vagy a rendelkezésére álló radaradatokkal kapcsolatban - félremagyarázza vagy elhomályosítja az információkat. A JIT a DSB erősen megkérdőjelezhető megállapításaiból indult ki, és hozzáadta a Gerascsenko-Avakov beszámolót az Oroszországból szállított és oda visszahozott Buk hordozórakétáról, miután az egyetlen halálos lövést leadta. A nyugati média és politika "cáfolhatatlan bizonyítékként" éljenezte a kizárólag a bűnöző ukrán hírszerző szolgálat, az SBU által rendelkezésre bocsátott terhelő telefonbeszélgetéseket.

bizonyíték" csak politikai jellegüket hangsúlyozza.

Az, hogy a Nyugat kihasználta a katasztrófát, vitathatatlan, ahogy az Ukrajnával szemben folytatott felperzselt föld politikája is, amelyet a fejezet második részében tekintek át. A könyv annak bemutatásával zárul, hogy a neoliberais "piaci demokrácia" kísérlet hogyan bukott meg. A külföldi pénzemberek által felügyelt, és nyilvánvalóan az

irányítás biztosítása volt a célja.

az ország energetikai infrastruktúráját a Nyugat számára, csupán hozzájárult ahhoz, hogy Ukrajnát szociális katasztrófa sújtotta területté és a NATO frontvonalán fekvő bukott állammá tegye.

A kijevi vétó az MH17-es ügy kivizsgálásában

Mivel az MH17-es repülőgép a saját légterében zuhant le, Ukrajna volt felelős a katasztrófa műszaki kivizsgálásáért. Az a tény, hogy Kijev engedélyezte, hogy polgári utasszállító repülőgépek átrepüljenek egy háborús övezeten, a felelősséget a büntetőjogi felelősség szintjére emelte; sőt, azt is meg kellett volna vizsgálni, hogy a légerő és/vagy a légvédelmi erők is *közvetlenül* részt vettek-e a gép lezuhanásában, szándékosan vagy véletlenül, vagy hogy voltak-e más elkövetők. ¹ Az, hogy a kijevi rezsimnek juttatott vétójogot hogyan szereztek meg, lesz az első kérdésünk. Ezt még magában Ukrajnában is gyanúsnak tartották, de Nyugaton a mainstream média többé-kevésbé kizárólagos összpontosítása Moszkva és/vagy a felkelők bűnösségére elvetette az ilyen gyanút. A "polgári újságírók" támogatásával, amelyek közül a 2014. július 15-én indított Bellingcat lett a legismertebb, ez megpecsételte a Putyin-ellenes konszenzust.

Kijev vétója felé

Helyi tisztviselők, fegyveres felkelők, civil önkéntesek, valamint az EBESZ megfigyelői azonnal az MH17 lezuhanása után a Grabovo (Ukr. Hrabove) közelében lévő baleset helyszínére siettek. A felkelők bejelentették, hogy három napra leteszik a fegyvert, hogy lehetővé tegyék a mentési és helyreállítási műveleteket. Garantálták továbbá, hogy mindenki biztonságban lesz, aki részt vesz, beleértve azokat is, akik a kijevi rezsim fennhatósága alatt állnak - ha fegyvertelenek. ² Valóban lehettek a helyszínen a rezsim emberei, például azok az emberek, akiket az EBESZ munkatársa, Michael Bociurkiw látott szerszámokkal dolgozni a roncsokon. Hogy kik voltak ők, az továbbra is bizonytalan, de hogy bőven volt lehetőség a bizonyítékok elhelyezésére vagy eltüntetésére, ahhoz nem férhet kétség. A frontvonalak egy polgárháborúban mindig porózusak, és ebben az esetben az állami intézmények sem voltak még teljesen szétválasztva. Még mindig voltak olyan regionális biztonsági tiszték, akik a kijevi központi hatóságok parancsnoksága alatt állónak tekintették magukat. Az SBU már májusban elhagyta Donyecket; a helyi biztonságot a felkelőknek felelős Belső Biztonsági Szolgálat (MVD) hatáskörébe utalták. Mások számára a parancsnoki struktúrák még mindig homályosak voltak. Így A. V. Gavriljako rendőr ezredes, a Makeevkai Főügyészség osztályvezetője (Donyecktől északkeletre) a felkelő MVD utasítást kapott a baleset kivizsgálására, de előbb egyeztetni akart a főnökével, Goncsarov ezredessel, aki még mindig a központi PGO-nak engedelmeskedett. Miután megkapta az engedélyt, Gavriljako 18-án a kora reggeli órákban két autóval Grabovóba hajtott. Ekkor azonban ismét kapcsolatba lépett vele Goncsarov, aki kijevi utasításra azonnali visszafordulásra utasította. Mivel Gavriljako nem maga irányította a konvojt, nem engedelmeskedhetett, és ezentúl a Donyeck-i Népköztársaság (DPR) hatóságaitól kapott utasításokat. Amikor másnap ismét megpróbált kapcsolatba lépni a rendes ukrán felettesével, azt a választ kapta, hogy csak az SBU vizsgálódhat. Ezzel nyilvánvalóan el akarták tántorítani a DPR-nek a nyomozásban játszott szerepétől. Mivel azonban az SBU nem jelent meg a katasztrófa sújtotta övezetben, legalábbis hivatalosan nem, a felkelők voltak a főnökök - egészen addig, amíg el nem zavarta őket a előrenyomuló ukrán katonai egységek, amelyek igyekeznek kihasználni a helyzetet. ³

A holland kormány, amelyet hamarosan megbíznak a nyomozással, kizárta, hogy bármi köze lenne a felkelőkhöz. Miután Timmermans külügyminiszter július 21-én az ENSZ-ben "gensztereknek" nevezte a helyi önkénteseket, és hamisan azzal vádolta őket, hogy kirabolták az áldozatok holttestét, a felkelőkkel való tárgyalás lehetősége gyakorlatilag megszűnt. Bár a holland kormány később bocsánatot kért, a kapcsolatfelvétel már csak az EBESZ-en keresztül volt lehetséges. Egy holland ügyészégi csoport ugyan Ukrajnába repült, de Kijevben maradt, hogy a puccsista kormánnyal tárgyaljon. Ezzel szemben ausztrál szakértők késedelem nélkül a helyszínre érkeztek, akárcsak a Najib Razak miniszterelnök által vezetett malajziai csapat. Mint megjegyezték, a Boeing fekete dobozait a felkelőktől minden felhajtás nélkül megkapták, és július 22-én továbbította Hollandiának. Amikor a hangrögzítőket elemzésre Londonba továbbították, Kijev, nyilvánvalóan attól tartva, hogy azok káros információkat tárnak fel, azt állította, hogy a felkelők manipulálták azokat, ami gyakorlatilag lehetetlen.⁴

Eközben a rezsim csapatai a Porosenko által a baleset helyszínének 40 kilométeres körzetére meghirdetett tűzszünet ellenére előrenyomultak. Mint a hevesen oroszellenes belügyminisztériumi szóvivő és az NSDC tagja, Anton Gerascsenko Infonapalm honlapja később beszámolt róla, "röviddel az MH17-es járat moszkvai föld-levegő rakéta általi tragikus lelövése után" bevették Debalcevót, és július 28-ra tovább nyomultak egy folyosón a két felkelő tartományt gyakorlatilag elválasztó Saur Mohyla magaslatai felé.⁵ Szintén 28-án, egy nappal azután, hogy a 11. légi mozgó dandár bevetésének terveit félretették, Timmermans Kijevben járt, hogy a biztonságról tárgyaljon, mivel a lezuhanás helyszínét ukrán oldalról tűz alá vették. Az eseményeknek ez a láncolata nem hagyhatja ki a gyanút, hogy Kijevnek van valami rejtegetnivalója, különösen azután, hogy a rezsim nem volt hajlandó leállítani a harcokat, amikor erre kérték.⁶

A Holland Biztonsági Tanács (DSB, *Onderzoeksraad voor Veiligheid, OVV*) már július 23-án intézményközi (és nem államközi) megállapodást kötött az ukrán Nemzeti Légiközlekedési Balesetvizsgáló Irodával (NBAAI), amely a hollandok vezető szerepét biztosította a katasztrófa műszaki kivizsgálásában. A megállapodás tartalmazott egy záradékot a *vizsgálat során kapott információk titokban tartásáról*. Ezzel a feltétellel a holland és ausztrál tisztviselők július 31-én bejutottak a baleset helyszínére.⁷ A másnapi érkezésük után kibontakozó események azonban csak még több kérdést vetettek fel. Egy biztonságosnak ítélt (azaz ukrán ellenőrzés alatt álló) terület átvizsgálása közben a felügyelők aknavetőtűz alá kerültek a kormányállásból. Augusztus 4-én a kijevi erők a jelentések szerint tovább nyomultak előre; a baleset helyszínéről visszatérő holland-ausztrál hazaszállító csapatok az ellenkező irányba haladó katonai oszlopok mellett haladtak el.⁸ Augusztus 6-án a holland nyomozók, akik alig 20 órát töltöttek a baleset helyszínén, és 60 km² -ből 3,5 km² -nyi területet fedeztek fel, és néhány nagyobb roncsdarabot szereztek, ismét visszavonultak anélkül, hogy megvizsgálták volna a pilótafülke kulcsfontosságú részét, vagy talajmintákat vettek volna. Amikor a helyi tisztviselők megmutatták nekik a fotókat a másodpilótáról, akit az ülésébe szíjazva találtak meg, és akinek az inge "úgy nézett ki, mint egy szita", nem érdeklődtek, noha ez nyilvánvalóan nagyon fontos információ volt. A DNS-minták átvételét is megtagadták, amikor arra kérték őket, hogy írják alá az átvételt, nyilvánvalóan azért, hogy elkerüljenek minden hivatalos kapcsolatot a felkelőkkel.⁹

Közben politikai válság tört ki Kijevben, amikor a parlament elutasította a szigorú IMF-kritériumoknak való megfelelést célzó költségvetés elfogadását, és a Szvoboda és a Klitschko-féle UDAR (amely a parlamentben támogatta a kormányt) kilépett a koalícióból. Mivel emiatt az IMF 17,5 milliárd dolláros hitelkeretének második részletét

július 25-én lemondását, azzal érvelve, hogy új pénz nélkül nem tudja tovább folytatni a háborút: ez csak azt kockáztatná, hogy "demoralizálódik a lelkiállaga annak a több tízezer embernek, akik nem ebben a teremben, hanem a lövészárkokban ülnek a golyók alatt". Az MH17-es tárcáért felelős miniszterelnök-helyettes, Volodimir Groysman vette át az ideiglenes kormányfői tisztséget. Októberre választásokat írtak ki. Bár a parlament 31-én elutasította Jacsenszuk lemondását, a fronton harcolók, akiket az orosz invázióról szóló pletykák közepette riasztott a kormányzati patthelyzet, nem nyugodtak meg.¹⁰

Augusztus 6-án, azon a napon, amikor a holland nyomozók kivonultak a Grabovo baleset helyszínéről, félkatonai zászlóaljok fenyegető tüntetéseket tartottak Kijevben, ami egy újabb puccs kilátásba helyezését vetítette előre. Másnap, augusztus 7-én Andrij Parubij, a hatalomátvétel és a polgárháború egyik kulcsfigurája váratlanul lemondott a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács tagságáról. Bár a Wikipédia szerint nem volt hajlandó nyilatkozni indítékairól "háború idején", mások arról számoltak be, hogy "lépését [leginkább] az provokálta, hogy nem kapott egy meghosszabbított etnikai tisztogatási túlhajtást Kelet-Ukrajnában, és el kellett viselnie a tűzszünetet".¹¹ Valójában nem volt tűzszünet; még Porosenko helyi tűzszünetre vonatkozó utasítását is figyelmen kívül hagyták az MH17-es járat lezuhanása után. A szélsőségesek azonban tomboltak, és egyre sürgetőbb volt megfékezni őket. Ebben a helyzetben jelent meg augusztus 7-én Kijevben Anders Fogh Rasmussen NATO-főtitkár. Vajon azért, hogy a kulcsfontosságú walesi NATO-csúcstalálkozóig (szeptember 4-5.) kevesebb mint egy hónap van hátra, és a Putyinról mint a szövetségre leselkedő új fenyegetésről szóló narratívát ne rontsák el az ukrán ultrák? A hivatalos indoklás - miszerint az utazás a NATO kommunikációs eszközök vásárlására szolgáló vagyionkezelői alapról szólt - minden bizonnyal nem volt hiteles; ezt az ügyet már júniusban elintézték. Ukrajna képviselője a NATO főhadiszállásán szűkszavúan nyilatkozott, és csak annyit mondott, hogy az utazás rendkívül rövid, legfeljebb néhány órás lesz.¹² Amikor Rasmussen leszállt, tankok járőröztek Kijev utcáin; hogy egy újabb *államcsíny elhárítása* vagy a helyzet konszolidálása érdekében, miután elhárították azt, nem tudjuk.¹³

Gordon Hahn, a posztszovjet térség tapasztalt megfigyelője, azt merészeli feltételezni, hogy Parubij talán úgy számolt, hogy jobb, ha nem kormányon van, ha a milíciák megkísérlik a hatalomátvételt; ez nem összeegyeztethetetlen egy másik felvetéssel, miszerint azért mondott le, hogy "az önkéntes milíciákat támogató munkájára összpontosítson".¹⁴ Ezek a felvetések, ha kitartanak, egy lépéssel közelebb visznek minket ahhoz, hogy miért repült Rasmussen Kijevbe, nevezetesen, hogy megerősítse Porosenko pozícióját a puccsal fenyegető veszélyek közepette, és eltávolítsa a Parubijhoz hasonló szélsőségeseket a fegyveres erők általános irányítása alól. Ahogy Rasmussen az elnök által elkerülhetetlen kitüntetés átvételekor kijelentette: "Kiállunk Ukrajna és az önök küzdelme mellett, hogy fenntartsák azokat az alapelveket, amelyekre szabad társadalmainkat építettük".¹⁵ Hacsak nem rutin retorikáról volt szó, akkor ezt a NATO támogatásának szánhatta egy olyan elnök mellett, akinek a csapatai nem engedelmeskednek, és akít a legharciasabb egységek közvetlenül fenyegetnek.

Természetesen mindezek nagy része csak feltételezés, bármennyire is sejtető, de van még más is. Még ugyanazon a napon, augusztus 7-én Hollandia, Belgium és Ausztrália megállapodott Kijevvel az MH17-es katasztrófa büntetőjogi kivizsgálásának formájáról a JIT-en keresztül, azzal a kikötéssel, hogy a megállapítások közzétételéhez a négy fél hozzájárulása szükséges.¹⁶ (Malajzia később került bele, tekintettel arra, hogy az ügyben elsöprő érdekeltiséggel bír.) Ezzel a másik hét ország, amely állampolgárait elvesztette az MH17-es katasztrófában, és amely részt vett a JIT-ről folytatott előzetes konzultációkban, gyakorlatilag nem játszott szerepet a további menetének

intézmény, a hágai Eurojust, amely a JIT-et létrehozta. A holland ügyészséget (Openbaar Ministerie, OM) bízták meg a bűnügyi nyomozás koordinálásával.¹⁷

Bár Ukrajna nem tagja az Eurojustnak, és a repülőgépen nem tartózkodtak ukránok, az augusztus 7-i megállapodás nem csak Ukrajnát vonta be, hanem a beleegyezésről szóló rendelkezés révén a kijevi kormánynak "tényleges vétőjogot biztosított minden olyan vizsgálati eredmény felett, amely őket tette felelőssé, ami meglepő helyzet, és valószínűleg példa nélküli a modern légi balesetek kivizsgálásában".

¹⁸ Ukrajna mostantól kétszeres kártérítésben részesült: miután a Nyugat felmentette a katasztrófa kivizsgálásának felelőssége alól, most teljesen indokolatlan jogokat adott neki a vizsgálat eredménye felett. Vajon ez része volt annak az alkunak, amelyben Kijev eltávolította Parubijjt, cserébe az MH17-es lezuhanása miatti büntetőjogi mentességért, és ezzel az NSDC titkárát személyesen is megmentette a felelősségre vonástól? Talán ide tartozik, hogy a Boeing lelövésének idején az ukrán légierő megbízott parancsnokát, Szerhij Drozdov altábornagyot nem sokkal később, hivatalos magyarázat nélkül áthelyezték a tartalékosok közé - hogy aztán 2015 júliusában ismét a légierő parancsnokává léptessék ^{elő}¹⁹.

Amikor a kijevi rezsim közismerten laza ajkú ügyésze, Yu. Bojcsenko augusztus 8-án kiszivárogtatta a vétő híret, az ukrán sajtóügynökség az UNIAN arra a következtetésre jutott, hogy ez gyakorlatilag felmentette Oroszországot és a felkelőket a felelősség alól. Mi másért ragaszkodott volna Kijev a vétőhoz? A holland kormány is csak az *Elsevier* magazin információszabadsággal kapcsolatos kérésére ismerte el az egyhangúsági megállapodást.²⁰ Az a tény, hogy még ~~aznap~~ augusztus 7-én a baleset helyszínéről származó törvényszéki bizonyítékokat már bizalmasan megosztották az ukrán hadsereggel, minden bizonnyal rávilágít arra, hogy mennyire aggódtak a kijevi uralkodók.²¹

Az MH17 történetének keretezése

A nyugati mainstream média egy pillanatra sem tért el a NATO és Kijev azon előzetes értékelésétől, hogy "Putyin" volt a felelős az MH17-es járat lelövéséért. Számukra már csak az volt a kérdés, hogy a merényletet valódi oroszok vagy orosz támogatással működő felkelők hajtották-e végre. A *New York Times* adta az első átfogó narratívát, amelynek nagy részét később megcáfolták. A felkelők lötték le először az An-26-os szállítórepülőgépet egy Bukkal; a lakosok látták, hogy 17-én lőttek egyet, és "az amerikai hírszerzés elemzői ... a kilövést egy Sznyizsnye környéki területre vezették vissza". A gép ezután "a levegőben felrobbant".²² A *Washington Post* még Parubijjt is idézte, mintha az ő vallomása, miszerint "Nehéz lesz teljes vizsgálatot folytatni, mivel néhány tárgyat elvittek, de megteszünk minden tőlünk telhetőt",²³ elég lenne ahhoz, hogy mindenki megnyugodjon. A CNN tudósításában "Oroszországot egyértelműen agresszorként írják le, aki nemcsak fegyvereket, anyagokat, kiképzést és finanszírozást biztosít a szeparatistáknak, hanem zászló és egyenruha nélküli reguláris csapatait is küldi, amelyek szabadon belépnek Ukrajnába és *ukrán katonai repülőgépeket lőnek le*".²⁴

Más szóval a mainstream média jóval a hivatalos ítélet előtt lezárta a vizsgálatot. Azt a tényt, hogy a Buk rakétarendszerek, mint minden más szovjet korabeli fegyverzet, természetesen "orosz gyártmányúak", mindenre felhasználták, amit csak lehetett. Putyin képét a katasztrófáról beszámoló nyugati újságok címlapjaira tették, személyiségének és KGB-tisztként szerzett múltjának elemzésével bőségesen fűszerezve.

rosszindulattal. ²⁵ A *The New York Times* a JIT előrehaladási jelentéséről és a szíriai tűzszünet összeomlásáról szóló 2016. szeptemberi kommentárjában, amelynek címe "Vladimir Putin's outlaw state" volt, olyan lépéseket javasolt, amelyek biztosítják Oroszország elszigetelését, sőt arra utalt, hogy az országot ki lehetne venni az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagságából. ²⁶

Az oroszellenes narratíva életben tartásában, és különösen az eredeti Gerascsenko/Avakov beszámolóban az Oroszországból és vissza szállított Buk hordozórakétáról kulcsszerepet játszott a londoni székhelyű Bellingcat weboldal. Alapítója, Eliot Higgins már korábban is hamis állítások házalójaként szerzett nevet ("Barna Mózes"). Arról már nem is beszélve, hogy 2013-as állítását, miszerint a szíriai Aszad-rezsim felelős a gútai vegyi támadásért, a veterán újságíró, Seymour Hersh kihívója, az MIT tudósai leleplezték, hogy ez kamu. Amint azt az észak-vietnami járőrhajók által a Tonkini-öbölben elkövetett fiktív támadás vagy Szaddám Huszein tömegpusztító fegyverei esetéből tudjuk, az efféle tudósítások régóta arra szolgálnak, hogy a közvéleményt olyan katonai kalandok támogatására készítsék, amelyek egyébként ellenállást váltanának ki. ²⁷

Higgins, aki Bellingcat néven változott át (ezen a néven 2014. július 15-én, két nappal az MH17-es járat lezuhanása előtt jelent meg online), széles körű elismerést szerzett a katasztrófával kapcsolatos merész állításaiért, amelyek nagy része közvetlenül Kijevre vezethető vissza. Ugyanezeket az anyagokat terjesztette július 28-tól kezdve egy német megfelelője, a Korrektlv is. ²⁸ Az, hogy a Bellingcat hogyan szerezte meg a visszhangját, külön tanulmányt érdemelne; talán a legfontosabb szerepe az volt, hogy lehetővé tette a bevett médiának, hogy a rendkívül megkérdőjelezhető megállapításairól tényként "számoljon be". Minden bizonnyal ez biztosította alapítójának és a Bellingcatnak a helyét az atlanti biztonsági infrastruktúrában, beleértve a Gerascsenko-hálózatot is. ²⁹ 2015 közepén Higgins társszerzője volt egy jelentésnek az Atlanti Tanács, a NATO kulcsfontosságú tervezési fóruma számára az "ukrajnai orosz háborúról". Ezt Guy Verhofstadt meghívására bemutatta az Európai Parlamentben, miközben Breedlove tábornok elismerését érdemelte ki a Bellingcat munkájáért, amely az ukrajnai orosz csapatmozgások nyomon követésével foglalkozik. Higgins az Atlantic Council New Information Frontiers Initiative (Új információs határok kezdeményezés) nem rezidens munkatársa, valamint a londoni King's College hadtudományi tanszékén működő Tudományos és Biztonsági Tanulmányok Központjának vendégkutató munkatársa. ³⁰ A Bellingcat egyik legmerészebb állítása az volt, hogy birtokában volt a Kurszkban állomásozó orosz 53. Buk-dandár embereinek neve, amely állítólag a TELAR-t Donyeckbe és vissza szállította, ami Oroszország részéről háborús cselekménynek minősült volna. Ugyanezt a történetet terjesztette a Korrektlv is.

Természetesen a mainstream médiában is voltak időnként kételyek a Bellingcat megállapításaival kapcsolatban, de összességében a hírneve gyanú felett maradt. ³¹

Az Ukrajna uniós társulásáról 2016 elején tartott hollandiai népszavazási kampány nyitóünnepén az volt, hogy minden csatornán azt sugározták, hogy a Bellingcat épp most "fedezte fel", hogy az MH17-es járat lezuhanását személyesen Putyin rendelte el.

A technikai vizsgálat és a DSB-jelentés

Hollandiában, ahogy Nyugaton általában, a média, a politikusok és a közvélemény is nagyrészt megelégedik a több mint 13 000 halottról és a több mint egymillió menekültről, akiket a kijevi terrorellenes művelet okozott. Úgy kezelik az MH17-es járat

lezuhanását, mint egy önmagában álló katasztrófát, egy elszigetelt terrorcselekményt 298 áldozattal. A DSB technikai vizsgálata megerősítette ezt a következtetést. A testület vezetője, Tjibbe H.J. Joustra 2004 és 2009 között a terrorizmus elleni küzdelem nemzeti koordinátora volt, és nem valószínű, hogy

a nyugati biztonsági intézmények hatáskörén kívül eső eredményekkel. Ha ez még nem lenne elég, Joustra kénytelen volt lemondani a holland munkanélküli segélyhivatal, az UWV, pénzeszközök hűtlen kezelése miatt, ami sebezhetővé teszi őt, ha nem tartja be a szabályokat. A holland médiában bírálták a kormányzó liberális VVD párthoz való közelségét (társszerzője volt annak választási programjának), valamint azt, hogy nem hajlandó nemzetközi kapcsolatokat használni.³²

A vitarendezési tanács 2014. szeptember 6-án, három hét késéssel, időközi jelentést adott ki. Egy amerikai légiközlekedési szakértő mégis úgy jellemezte a 34 oldalas jelentést, hogy az "olyan, mintha egy 15 éves gyerek az utolsó pillanatban adná be a Wikipédiából átemelt dolgozatát", míg egy orosz újság úgy foglalta össze az ítéletet, hogy "a repülőgép lezuhant".³³ Az orosz kormány az ENSZ Biztonsági Tanácsának szeptember 17-i ülésén is panaszkodott a jelentés minőségére, és különösen azt kérdezte, hogy miért nem vették figyelembe az MH17 közelében lévő, látszólag második, katonai repülőgépről készült radarképeket, amelyeket a DSB rendelkezésére bocsátottak. Moszkva most azt javasolta, hogy a vizsgálatot bízzák egy nemzetközi bizottságra, amelynek élén egy különleges ENSZ-képviselő állna, de ezt szabályosan elutasították. Ezt követően úgy tűnt, hogy Oroszország maga is elveszítette érdeklődését a repülőgép-elmélet iránt, és többé nem hozta fel hivatalosan.³⁴

Az ezt követő hetekben a nyilvánosság csak további bizonyítékokat láthatott a katasztrófát elfedő obstrukció és kódosítás pusztá mértékéről. Nem bocsátottak rendelkezésre amerikai radaradatokat, és szeptember 9-én a német kormány a Baloldali Pártnak adott válaszában kijelentette, hogy titoktartási kötelezettsége miatt nem tud információt szolgáltatni az amerikai radaradatokról, és azt sem tudja megerősíteni, hogy valóban rendelkezik-e ilyenekkel.³⁵ Hasonlóképpen, amikor holland ellenzéki képviselők arról érdeklődtek, hogy a Kijevvel július 23-án kötött megállapodás akadályozza-e a megfelelő jelentés elkészítését, a Rutte-kormány szeptember 19-én azt válaszolta, hogy a megállapodás *nem hozható nyilvánosságra*. Hága azt is felfedte, hogy Ivo Opstelten, a lezuhanás idején biztonsági és igazságügyi miniszter egyik asszisztense megsemmisítette a tárca teljes, az MH17-gyel kapcsolatos e-mail levelezését. A nyilvánosságra hozatal valószínűleg véletlen volt, mivel ez potenciálisan bűncselekménynek minősül. Hága a katasztrófával kapcsolatos archívum létrehozását is elhalasztotta a 2017. márciusi parlamenti választások utánra.³⁶

Szeptember 27-én a malajziai közlekedési miniszter azzal vádolta Kijevet, hogy szabotálja a vizsgálatot azzal, hogy megtagadta honfitársaitól a hozzáférést a baleset helyszínéhez, és bejelentette, hogy Kuala Lumpur az ENSZ beavatkozását fogja kérni.³⁷ Eközben az ukrán fél továbbra is az oroszellenes média malmára hajtotta a vizet: az SBU vezetője, Valentin Nalivajcsenko októberben a televízióban azt állította, hogy az MH17-es járat lezuhanásakor használt Buk egy modernizált Buk M1-es volt, amelyet orosz személyzetnek kellett kilőnie. Valójában, amint azt a **4. fejezetben** tárgyaltuk, a korszerűsített modell egy ukrán változat, amely a júliusi offenzíva kezdetén lépett hadrendbe.³⁸

A DSB-jelentés tervezetét 2015. június 2-án juttatták el a szerződő felekhez - köztük jelentős mértékben az Egyesült Államokhoz, mint a Boeing gyártójához, és Nagy-Britanniához a Rolls-Royce hajtóművek esetében. Egy hónappal később Malajzia és Hollandia váratlanul ENSZ BT-határozatot terjesztett elő a katasztrófával foglalkozó nemzetközi bíróság felállítására. Hogy ez azért történt-e, mert nem láttak előrelépést, amíg Kijev (a repülésbiztonsági bizottságán keresztül) vétőjoggal rendelkezik, nem lehet megerősíteni.³⁹ Amikor Oroszország megvétózta a határozatot, mert sem a műszaki vizsgálat, sem a büntetőeljárás nem volt teljes, a nyugati médiában

felháborodás viharát keltette az addigra már teljesen kiszámítható felháborodás, amely

ügy értelmezte, hogy ez ismét Moszkva bűnösségét igazolja. Ezt a nagyképű ítéletet nem sok minden támasztotta alá. A Lockerbie-törvényszék, a légi katasztrófák nemzetközi kivizsgálásának állítólagos arany szabálya, egy eltussolás volt, amely az igazságszolgáltatás súlyos félrevezetését eredményezte azáltal, hogy megerősítette a libiai bűnösséget ott, ahol az nem létezett.⁴⁰ Végül 2015 szeptemberében Oleg Sztorcsevoj, az orosz Szövetségi Légi Szállítási Ügynökség (FATA) igazgatóhelyettese, aki hazájában az MH17-es ügy kivizsgálásáért felelős, levélben fordult a DSB-hez, hogy rámutasson az eddig nyilvánosságra került információk kulcsfontosságú pontatlanságaira, de nem kapott választ.⁴¹

2015 októberében Joustra elnök egy hangárban, a részben összeszerelt Boeinggel együtt mutatta be a DSB végleges jelentését. Hátborzongató fényjáték világította meg az eseményt; kérdéseket nem lehetett feltenni, azzal a jó indokkal, hogy a jelentés tele volt lyukakkal. Míg azt az állítást, hogy biztonsági okokból csak egy légitársaság állította le a repülést Kelet-Ukrajna felett, holott valójában öt is leállította,⁴² elnézhetnének egy csúsztatásként, az a következtetés, hogy a gépet egy "9N314M típusú robbanófej találta el, amelyet a BUK föld-levegő rakétarendszerre szerelt 9M38-as sorozatú [NATO-jelölésű SA-11 *Gadfly* sorozatú] rakétákon hordoztak", *anélkül, hogy* pontosították volna, hogy az Ukrajnában használt változatról vagy egy orosz változatról van-e szó,⁴³ aligha felelt meg a hiteles vizsgálattól elvárt normáknak. A német magánnyomozó, Josef Resch, aki felkutatta a lezuhanás egyik bejelentőjét, azon tűnődött, hogy ez a nyilvánvaló mulasztás azért volt szükséges, hogy a jelentés illeszkedjen a "NATO-tábornokok szablyacsattogtató polémiájához".⁴⁴ Hadd tekintsem át a DSB zárójelentése ellen felhozható főbb érveket.

Egy: a rakétarészecskék. A Buk rakéta új változata (9M38M1) egy rész bowtie- vagy pillangó alakú repeszekkel van feltöltve; a rendszer orosz gyártója, az Almaz-Antej szerint a régebbi változat nem tartalmaz bowtie alakú repeszeket. A DSB következtetése, miszerint a repülőgépet Buk rakéta lőtte le, két bowtie alakú részecskén alapult, a Buk rakéta robbanófejében lévő potenciális két és fél ezer ilyen darabból (a többi kocka alakú, amelyekből szintén kettőt tekintettek bizonyítéknak). Egy bowtie részecskét találtak az erősen célzott pilótafülkében, egyet pedig egy pilóta testében, de ez a B-csapat pilótája volt, aki a találat idején nem tartózkodott a pilótafülkében (a hosszú távú repüléseken két pilótacsapat van).⁴⁵ Egy harmadik masnis részecskét később fedeztek fel a roncsok hátsó részében, ahol állítólag a gép teljes hosszában tett kalandos utazás után kötött ki, majd csodával határos módon egy roncsdarab belsejéhez tapadt, amely egy holland blogger dokumentálása szerint időközben a feje tetejére állt. Ennek ellenére a repeszdarabot a holland RTL televíziós csatornán a nemzetközi szakértők előtt mutatták be, ismét az orosz részvétel "megdönthetetlen bizonyítékként".⁴⁶

A DSB-jelentés közzététele után Oleg Sztorcsevoj, az orosz FATA képviselője ismét levelet írt Joustra elnöknek, amelyben megkérdőjelezte a Buk rakétára vonatkozó következtetést, azt a szöveget, amelyből állítólag eltalálta a repülőgépet, és így azt a helyet, ahonnan kilőtték, valamint azt a feltételezést, hogy az ukrán hadsereghez tartozó Buk rakétaindítókön kívül más Buk rakétaindítók is aktívak voltak a térségben. Sztorcsevoj összehasonlította a DSB megállapításait az Almaz-Antej által egy (statikus) Il-86-os tetemén végzett helyszíni teszt eredményeivel. A teszt során a törzs bőrén mintegy 1500 tiszta, bowtie alakú lyuk keletkezett, és sokan a másik oldalon is újra kijöttek (a Boeing esetében egyik sem). Sztorcsevoj azt is megkérdi, hogyan volt lehetséges, hogy a két "hivatalos" bowtie-darab elveszítette tömegének negyedét-

harmadát és vastagságának több mint 60 százalékát, és mégis megőrizte árulkodó jellegét.

bowtie alakú, amikor az Almaz-Antey tesztek átlagos tömegvesztesége csak 3-12 százalék volt. Mit számít még a két darab alakja, ha ennyi fém eltűnt? Emellett a baleset helyszínén megtalált rakéta farokdarab gyakorlatilag sértetlen volt, míg a tesztek során a rakéta teste alakatlan alakzatokra robbant szét.⁴⁷

Kettő: a rendelkezésre álló radaros bizonyítékok. A DSB-jelentés nem foglalkozik a német kormány által rendelkezésére bocsátott kulcsfontosságú NATO AWACS-információkkal, amelyek az ukrán SA-3 radarok aktiválásáról és egy azonosítatlan radarjelről szóló információkat tartalmaztak. Ehelyett a jelentés csupán Breedlove tábornok állítását idézi, miszerint "a NATO AWACS repülőgépei nem rendelkeztek a vizsgálat szempontjából releváns információkkal".⁴⁸ Ami az amerikai műholdakat illeti, amelyek Kerry külügyminiszter szerint mindent láttak, Joustra a holland televízióban kijelentette, hogy beavatott volt abba, amit megfigyeltek, de amit láttak, az "államtitok". A jelentésbe beépítették, de nem volt jogosult megmondani, hogy konkrétan milyen információkról van szó. Itt emlékeztetni kell arra, hogy a CIA kutatói titokban tárgyalták meg a bizonyítékokat a holland nyomozókkal, mielőtt a végső jelentést közzétették volna.⁴⁹ Hogy miért kapcsolták ki a dnyepropetrovszki légiforgalmi irányító és a csugujevi radarokat is a végzetes napon (biztosítva, hogy ne legyenek a katasztrófa zónáját lefedő ukrán radarok bizonyítékai), a jelentés nem kérdezi meg.⁵⁰ Megrója Oroszországot, amiért csak feldolgozott radaradatokat (piktogramokká alakított jeleket) szolgáltatott, de Moszkva azt állította, hogy mivel a baleset a területén kívül történt, nem volt kötelessége a nyers adatokat tárolni (ezt a szabályt az ICAO 2016 októberében megváltoztatta).⁵¹

Valójában az oroszok egy azonosítatlan második objektumot is észleltek, bár ez valószínűleg nem ugyanaz volt, mint amit a NATO AWACS radarja látott a német kormány nyilatkozata szerint. Az orosz hadsereg szerint [16.21'35 órakor], amikor a gépet már eltalálták és 200 km/h-ra lelassult, "a Boeing megsemmisülésének helyén egy új, légi tárgyat észlelő jel jelenik meg. Ezt az új légi objektumot *négy percen keresztül* folyamatosan észlelték az Uszt-Donyeck és a Buturinszkaja radarállomások". Bár a radarok torzítása itt sem zárható ki, a roncsok nem maradtak volna ilyen sokáig a levegőben.⁵² Hogy ez egy repülőgép volt-e, amely a szétszakadt utasszállító repülőgép körül keringett, ahogyan azt sok szemtanú állítása szerint látta, nem állapítható meg. A DSB-jelentés valóban megemlíti a második objektumot is, azt állítva, hogy az törmelék volt; de a függelékben megerősíti az orosz hadsereg által is megállapított több mint négyperces levegőben tartózkodási időt.⁵³

Három: a repülőgép rakománya. A DSB-jelentés szerint a repülőgép "nem tartalmazott veszélyes árut", annak ellenére, hogy a fuvarlevélben 1376 kilogramm lítiumion-akkumulátor szerepelt. Ehelyett a jelentés megállapítja, hogy "a rakományjegyzékben *egyetlen lítiumion-akkumulátor* szerepelt. Ezt a terméket megfelelően csomagoltak nyilvánították, és ezért mentesítették a veszélyes áruk közé sorolás alól". Hacsak nem volt más ~~termék~~ mint a Malaysia Airlines honlapján közzétett (később eltávolított), akkor a rakományjegyzékben nem ez áll. A DSB nyilvánvaló kellemetlenségét az ügygel kapcsolatban (elégtek-e az elemek? Visszaszerezték-e őket, és ki?) jelzi a hozzáfűzött ~~termék~~ miszerint "Ezért ezt a kis tárgyat nem tekintették relevánsnak a vizsgálat szempontjából".⁵⁴ Úgy tűnik, mások más következtetéseket vontak le: két héttel az MH17-es járat lezuhanása után, július 31-én az Egyesült Államok Közlekedési Minisztériuma új irányelveket adott ki a légi járművek szállítására vonatkozóan.

lítiumion-akkumulátorok, "kifejezetten a légi szállításra összpontosítva". Ezt követően az Egyesült Államokban és az ICAO/IATA részéről is további szigorítások következtek.⁵⁵ A holland szerzők a katonai vonatkozásokkal is tisztában voltak, mivel 2015-ben Hága megtagadta az indiai hadsereg számára szánt lítiumion-akkumulátorok kiviteli engedélyét.⁵⁶

Közben Joustra elnök a médiának adott interjúkban szabadon spekulált a felkelők felelősségéről, arra utalva, hogy a feltételezett kilövési terület kizárta a többi lehetséges elkövetőt. Az oroszokat még kevésbé gyanúsította: "Hogyan került oda az a Buk-akkumulátor... honnan jött pontosan? Ki adta rá a parancsot?"⁵⁷ Csak amikor arra kérték, hogy mondjon többet, a JIT vizsgálatára hivatkozott; végül is ez a büntetőeljárás hatáskörébe tartozott, nem az övébe. Itt az augusztus 7-én megadott ukrán vétő még vitathatóbbnak bizonyult, és a szerződő felek között féldőben repedések jelentek meg - hogy aztán a 2016 szeptemberi nyilvános előrehaladási jelentésben ismét eltemessék.

A kijeji beszámoló felújítása a JIT vizsgálatában

2014 novemberében egy ausztrál halottkémi jelentés megállapította, hogy az áldozatok holttestének vizsgálata kimutatta, hogy azonnal meghaltak a dekompreszió következtében. A holttesteken nem volt nyoma a Buk robbanófej vagy más lőszer által okozott fémbetolatlásnak a repülőgép bal (bal oldali) oldalán, amelyet a Buk állítólag eltalált. Ezzel szemben a DSB jelentése azt állítja, hogy a bal oldalon ülő szolgálatban lévő kapitány testét fémszilánkok szaggatták át. Ezt azonban lehetetlen ellenőrizni, mivel a holttestét nem vizsgálták meg részletesen, és ismeretlen okokból Hollandiában elhamvasztották. A jobb oldalon ülő másodpilóta holttestét viszont, akinek az inge "olyan volt, mint egy szita", kivizsgálták és hazaszállították Malajziába.⁵⁸ Egy holland patológust, aki tudományos előadást tartott ezekre az anomáliákra alapozva, az akkori biztonsági és igazságügyi miniszter, Ard van der Steur azonnal kirúgott a nemzeti törvényszéki szakértői csoportból, mert olyan információkat terjesztett, amelyeket "spekulatívnak, valótlannak és részben a szakterületén kívül esőnek" tartott.⁵⁹ Amikor a fent említett halottkémi jelentés 2015 decemberében ismét vita tárgyává vált, és felmerült a levegő-levegő rakétatámadás lehetősége, az ausztrál rendőrség "a JIT partnereivel megosztott bizalmas dokumentumnak" nyilvánította, amelynek közzététele árthat Ausztrália nemzetközi kapcsolatainak.⁶⁰

2016 februárjában a JIT holland főügyésze, Fred Westerbeke levélben közölte az áldozatok hozzátartozóival, hogy a rakétaindításról nem áll rendelkezésre semmilyen video- vagy filmfelvétel, ami kétségessé teszi a Gerascsenko/Bellingcat fotót a fehér füstcsikról. Westerbeke továbbá azt állította, hogy a holland katonai hírszerzésnek (MIVD) átadott amerikai adatok nem teszik lehetővé, hogy vádat emeljenek bármely elkövető ellen, mivel a JIT birtokában lévő radaradatok nem utalnak rakétára, és nem zárják ki egy másik repülőgép jelenlétét sem. A levelet a JIT nevében írták alá, de február 22-én az ausztrál kormány elhatárolódott tőle.⁶¹ Ekkor már nem tűntek megalapozatlannak azok a felhívások, hogy a JIT végleges jelentésében szerepeljen a megvétőzött bizonyítékok és az egyes bizonyítékokat megvétőző felek listája, különösen nem azután, hogy Westerbeke az 53. Buk-ezred nevére vonatkozó Bellingcat-állításokat bizonyítéknak alkalmatlannak minősítette.⁶²

A megbízható jelentéssel kapcsolatos remények azonban elszálltak, amikor a holland hozzátartozóknak 2016 júniusában benyújtott időközi jelentésből kiderült,

hogy a JIT vizsgálata gyakorlatilag az ukrán titkosszolgálat, az SBU felügyelete alá került.

Tekintettel arra, hogy be kellett ismernie, hogy a lehallgatott telefonbeszélgetések legalább egy része (az összesen 3500-ból), amelyeket a holland és ausztrál nyomozóknak Kijevben átadott, "hamisnak bizonyult", nehéz volt elhinni azokat a megnyugtató kijelentéseket, hogy "az intenzív vizsgálat után ... [a legtöbbször] nagyon megbízhatónak tűnik, ami hozzájárul a kölcsönös bizalomhoz".⁶³ Az "a rendőri munka szeretetét" megosztó kollégák kellemes együttműködéséről szóló házi fecsegés aligha tudta elfedni az olyan kirívó ellentmondásokat, mint amilyenre a 4. fejezetben utaltunk, hogy egy hónappal korábban az ENSZ ellenőrei megszakították az SBU által ellenőrzött, kínzással gyanúsított helyszínek bejárását, mert nem engedték be őket.⁶⁴

2016 szeptemberében, a hollandiai Utrecht melletti Nieuwegeinben szóban bemutatott helyzetjelentésén (alátámasztó videóanimációkkal, fotókkal stb.) a JIT követte a DSB-t, és a fegyvert egy 9M38 Buk rakétaként azonosította, ismét elmulasztva pontosítani, hogy ez az újabb változat vagy a régi, amelyiknek nincs bowtie-srapnelje - bár a JIT videóanimációjában bowtie alakú részecskék kavarogtak egy fiktív égbolton.⁶⁵ A JIT hozzáfűzte továbbá mintegy 100 potenciális gyanúsított nevét, különböző eredetű video- és fényképes bizonyítékok, valamint a kizárólag az SBU által rendelkezésére bocsátott telefonlehallgatások alapján. Az átiratokat egy olyan narratívába illesztették, amelyben a felkelők "megrendeltek" Oroszországból egy Bukot, amely miután kilötte halálos rakétáját, egy teljesen valószínűtlen, 120 kilométeres északi kerülővel tért vissza, Debalcevon és Luganszkon keresztül, a frontvonalat megkerülve; ahelyett, hogy a közeli határon, Toreztól délkeletre (20 km-re az állítólagos kilövőhelytől) lépte volna át.⁶⁶ A lehallgatott párbeszédok közül több olyan beszélgetést kombináltak, amelyek nem feltétlenül az adott pillanatban a telefonon feltételezhetően beszélő személyek között folytak.⁶⁷

Végül a JIT egy új képet készített a Buk füstcsíkjáról, most már oldalirányban, felhős égbolt előtt; ezt a képet állítása szerint 2016 tavaszán fedezte fel a közösségi médiában. A szög, amelyből a fotó készült, azonban pontosan megegyezik egy másik, 2014. július 15-én készült képpel, amelyet a Gerascsenko frontális képét is előállító "Andrey T.", más néven "@parabellum_ua" készített a Kijev-barát infoharcos hálózatról.⁶⁸

A JIT bemutatójának előestéjén az oroszok ismét kissé fellebbentették a fátylat, azt állítva, hogy az Almaz-Antej elsődleges radaradatokat tartalmazó "elfelejtett merevlemez" azt mutatja, hogy semmilyen tárgy nem haladt át azon a légtéren, amelyet a felkelő Buknak kellett volna átlépnie, bár hangsúlyozottan megjegyezték, hogy az adatok nem engednek következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy mi lehetett a levegőben a repülőtől délre és nyugatra. Az Almaz-Antej most azzal érvelt, hogy a becsapódási mintázat egyértelművé teszi, hogy a találatot egy nyugatról keletre kilőtt rakéta okozta volna, ami a korongról szóló radaradatokkal együtt ismét Kijevet terheli.⁶⁹

Felperzselt föld politikája Ukrajnának

Emlékezhetünk, hogy a polgárháború 2014 júliusában és augusztus elején nagyon jól ment Kijev számára. A Donyeck körüli gyűrűt lezárták, és a két felkelő tartományt elvágták egymástól. Az ukrán rezsim ekkorra az eredetileg 36 felkelő által tartott körzetből 23-at visszafoglalt.⁷⁰ Augusztus 24-én azonban az orosz különleges erők beavatkoztak, hogy megmentsek a felkelőket a vereségtől és Donyecket attól, hogy a nacionalista milíciák kezére kerüljön. A 3000-4000 orosz katona hatalmas vereséget mért a kijevi erőkre a Donyecktől 30 kilométerre keletre fekvő Ilovajszknán. A nacionalisták becslések szerint 1000

veszteségek; az orosz veszteségek legalább száz főre rúgtak, akiket "gyakorlatok" során öltek meg. ⁷¹ Phillip Karber szerint a NATO-parancsnok Breedlove-nak küldött e-mailben Kolomojszkij Dnipro 1 milíciája viselte a harcok fő terhéét mind Ilovajszkban, mind a donyecki repülőtéren. Bereza parancsnoknak éppen csak sikerült a zászlóaljnak kimenekülnie a bekerítésből. ⁷²

Itt fontos megjegyezni, hogy a DigitalGlobe műholdfelvételei egy önjáró lövegekből álló egységről, amelyeket a NATO nyilvánosságra hozott, hogy alátámassza az orosz támadásról szóló állításait, olyan minőségűek voltak, amelyek egyértelművé teszik, hogy Washingtonnak megvannak az eszközei arra, hogy egy csapásra véget vessen az MH17-gyel kapcsolatos minden spekulációnak. ⁷³ Az orosz csapatokat augusztus végére ismét kivonták, de nem anélkül, hogy egyértelmű üzenetet közvetítettek volna: Moszkva nem engedné, hogy a felkelőket katonailag legyőzzék egy olyan előzetes átfogó megállapodás nélkül, amelynek tárgyalását az MH17-es lezuhanása megszakította. Hogy az orosz vezetés számára a helyzetet ellenőrzés alatt tartás, a donbasszi felkelőket mostantól ténylegesen orosz parancsnokság alá helyezték, és nem tűrtek meg további szocialista intézkedéseket. ⁷⁴

Minszk és a mélyülő szakadék

Oroszország üzenete meghallgatásra talált, és Alekszandr Lukasenko fehérorosz elnök kezdeményezésére augusztus 26-án új tárgyalások kezdődtek Minszkben. 2014. szeptember 5-én az EBESZ képviselőjének jelenlétében aláírásra került a minszki jegyzőkönyv Kijev (képviselőként Kucsma), Oroszország, valamint a Donyecki és Luganszki Népköztársaságok képviselői között. A jegyzőkönyv 12 lépést határozott meg, amelyek közül a legfontosabbak az EBESZ által felügyelt tűzszünet, a rendőrök cseréje, a nehézfegyverek kivonása, a föderalizmus visszatérése a Donbasszba, a választások és a határellenőrzés voltak. ⁷⁵ A walesi NATO-csúcstalálkozóon, amely nem hagyott kétséget szándékai felől, még *aznap* újabb lépések bejelentésével válaszolt az Ukrajnával való nagyobb katonai együttműködés irányába. Ezek közé tartoztak a közös gyakorlatok, amelyek közül az elsőt még abban a hónapban Lviv térségében tartanák ("Rapid Trident"). Jacsenyuk eközben kitarított amellet az elképzelés mellett, hogy a NATO-nak támogatnia kellene egy teljes körű háborút Oroszországgal a Fekete-tenger biztosítása, valamint a Krím és a Donbassz feletti ellenőrzés visszaállítása érdekében. ⁷⁶

Washington ekkor úgy tűnt, hogy újra a Közel-Keletre összpontosít, legalábbis Breedlove NATO-parancsnok ezt gondolta. A volt külügyminiszterhez, Colin Powell tábornokhoz intézett e-mailben arról panaszkodott, hogy az Obama-kormányzat túl nagy figyelmet fordít az iraki és szíriai "Iszlám Államra". 'Lehet, hogy tévedek ... ðnem látom, hogy ez [a Fehér Ház] valóban "elkötelezett" lenne az Európával/NATO-val való együttműködéssel' - írta. 'Őszintén szólva úgy gondolom, hogy "aggodalomra adunk okot", ... fenyegetést jelentünk, hogy a nemzetet [belerángassuk] egy konfliktusba'. ⁷⁷ Wesley Clarknak azt fájlalta, hogy az egyik szövetséges hírszerző szolgálat (a német BND) makacsul vitatja a NATO riogatását az ukrainai orosz szándékokkal kapcsolatban. ⁷⁸

Az augusztusban lelepleződött veszélyes szakadék áthidalására a puccsista politikusok és a nacionalista milíciák között Jacsenyuk, Parubij, Avakov, Turcsinov és mások az októberi választások előtt új pártot alapítottak, a Népi Frontot. Ennek programja nemcsak a minszki rendelkezéseknek mondott ellent, hanem "katonai tanácsában" a

fasiszta Azov parancsnoka, Biletszkij és az Aidar zászlóalj parancsnoka, Ihor Lapin is helyet kapott.⁷⁹ A Front 22 százalékkal (a rekordalacsony, 52,4 százalékos részvételi arány mellett) szűken a legnagyobb blokk lett, amelyet a Porosenko-Klitschko blokk követett.⁸⁰ Az, hogy a Szvoboda és a Jobboldal

Az ágazat rosszul csinálta, nem sokat számított, bár Nyugaton sokat hivatkoztak rá, mint a normalizálódás jelére. De akkor minek biztosítani a kifejezetten fasiszta pártok rossz sajtóját, ha már nincs szükség rájuk a céljaik eléréséhez? Biletszkij októberben Jacsenyuk mellett kampányolt; decemberben Turcsinovot az NSDC titkárává tették. Parubij a kijevi parlament első alelnökévé választották (2016 áprilisában lett házelnök), mindezt a Népfront jegyében.

2014 decemberében az új parlament Porosenko tanácsa ellenére úgy döntött, hogy feladja az ország alkotmányban rögzített semleges státuszát, és NATO- és EU-tagságra törekszik (a leköszönő parlament már szeptember közepén ratifikálta az EU társulási megállapodását).⁸¹ Kijevet mostantól nyugati pro-tectorátusként irányították, Pyatt amerikai nagykövet kéthetente találkozott Porosenkóval, hogy politikai és személyzeti kérdéseket vitasson meg. Kijev nyugalmához azonban még ez sem volt elég. Wesley Clark novemberben arról számolt be, hogy a rezsim úgy érezte, "teljesen legyőzték Minszkben". 'Amerikai segítséget kérnek a tárgyalásokhoz. Nincs több Minszk, tartsuk a tárgyalást Genfben, erős amerikai részvétellel.'⁸²

2015. január elején a felkelők megszegették a minszki tüzszünetet azzal, hogy katonai offenzívát indítottak a 2014 májusa és augusztusa között elszenvedett területi veszteségek visszaszerzésére. 21-én a lázadók elfoglalták a donyecki nemzetközi repülőteret, illetve ami megmaradt belőle, és megkezdték a nyomulást Debalcevo felé. Amikor úgy tűnt, hogy a nagy ukrán erők a debalcevo-i zsebben bekerítésre kerülnek, sőt, akár teljesen megsemmisülhetnek, és Oroszország és az Egyesült Államok is azzal fenyegetőzött, hogy mélyebb bevonulással fenyeget, Merkel német kancellár és François Hollande francia elnök február 7-én új béketervet terjesztett elő.⁸³ A 12-én bejelentett "Minszk II" megismételte a Minszk I. rendelkezéseit, ezúttal Németország és Franciaország által is aláírtan. Mégis, ahogy Nicolai Petro akkoriban megjegyezte, a megállapodásból egy jelentős hiányosság volt: a kelet elleni terrorellenes művelet befejezése. Ez nem ment volna át a kijevi parlamenten; Jacsenyuk, Avakov, Parubij és Turcsinov, az NSDC titkára voltak a legaktívabb támogatói.⁸⁴ Mégis, hogy ismét Petrót idézzem, "minden hibája ellenére a minszki megállapodás elismer [egy] alapvető liberális igazságot, amikor felszólít arra, hogy a vallások, nyelvek és kultúrák sokszínűségét Ukrajnán belül az ukrán alkotmányban rögzítsék".⁸⁵ De ki válaszolna erre a felhívásra?

A NATO háborús pártja már a Minszk II. megállapodás előtt is megerősítette a Wesley Clark által a polgárháború kezdetén felvázolt filozófiát: Ukrajnát az Oroszországgal és Kínával folytatott globális verseny gyalogosává kell tenni. "Obamát vagy Kerryt meg kell győzni arról, hogy Putyinnal szembe kell szállni" - írta februárban, még a minszki tárgyalások megkezdése előtt az Atlanti Tanács szaktekintélye, Harlan Ullman.⁸⁶ 16-án Karber arról számolt be, hogy Pakisztán és Lengyelország hajlandó páncceltörő rakétákat és felesleges tankokat szállítani Kijevnek, ha Washington beleegyezését adja. Márciusban Wesley Clark egy Karberrel, Breedlove-val és Rose Gottemoellerrel (a Külügyminisztérium fegyverzetellenőrzésért felelős államtitkár-helyettese, aki később, 2015-ben a NATO főtitkár-helyettesi posztjára készült) folytatott e-mailváltásban ismét a washingtoni harciasság hiányára panaszkodott.⁸⁷ És valóban, a nyugati katonai jelenlét Ukrajnában nagyrészt szimbolikus volt: 2015 áprilisában a 173. légideszant dandár 300 amerikai paracsapata érkezett Ukrajnába, megerősítve a már telepített 75 brit katonát. Őket 200 kanadai és 50 lengyel kiképző követte.⁸⁸

Ukrajnában új oroszellenes törvények, amelyek korlátozzák az orosz média elérhetőségét; a "szeparatizmussal" vádolt akadémikusok megtisztítása; a háborús idők dicsőítését célzó intézkedések...

OUN és az UPA; és Putyin kérelmelhetetlen démonizálása, ami folyamatosan a lakosságot a háborús párt szemszögéből közelítette meg. 2015 augusztusában már csak egy kisebbség jellemezte a keleti konfliktust *polgárháborúként*.⁸⁹ A donbázi lakosság egyre növekvő dehumanizálása, a *kolorádi* (a kolorádi burgonyabogár, narancssárga és fekete, mint az orosz náciellenes szalag) kiirtásáról szóló széles körben elterjedt beszéddel mély gyökereket vert. Ebben a légkörben történt a föderalista politikusok elleni merényletek sorozata, amelyekről még a CNN is beszámolt. Több áldozatot bejelentettek a sokat rettegett "árulók" *Békefenntartó* listáján; a legtöbbjük "búcsúlevelet" hagyott hátra. Az újságíró Oles Buzynát, aki a megbékélésért esedezett, egy autóból lötték agyon.⁹⁰

A kijevi rezsim túlélése szempontjából kulcsfontosságú volt annak biztosítása, hogy a Donbassz *soha* többé ne váljon tényezővé az ukrán politikában. Ahogy Gerascsenko 2015 szeptemberében egy nyilatkozatában rámutatott, az etnikai tisztogatás enyhítése *lehetővé tenné, hogy a föderalizmus ismét felüthesse a fejét* (ennyit az "orosz invázióról"). Kijev számára még az elszakadás is előnyösebb volt egy ilyen föderalizmusnál, és érthető módon Moszkva ugyanezen okból ellenezte az elszakadást: föderalizmus nélkül az Ukrajnában megmaradt regionális kisebbségek nem élveznének védelmet. A dezindusztrializáció és a bányák szándékos elárasztása csökkentette a régió munkásainak szükségességét, és a népszerű Hromadske TV egyik kommentátora nem fáradozott azzal, hogy elrejtse a megsemmisítési szándékot, amikor kijelentette, hogy a Donbassz "súlyosan túlnépesedett olyan emberekkel, akikre senkinek sincs szüksége": csak a Donyecki terület négymillió lakosából "legalább 1 millióan a Donyecki területen élnek.5 millióan feleslegesek", és mivel a régiót "erőforrásként kell kiaknázni, ami meg is van ... a legfontosabb dolog ... bármilyen kegyetlenül is hangzik - hogy van egy bizonyos emberkategória, amelyet ki kell irtani".⁹¹

2016 elején a polgárháborúban több mint 13 000 ember vesztette életét, többségében a kijevi erők polgári célpontok válogatás nélküli bombázása és bombázása ~~lővel~~ *lővel*. Egyes becslések ennél jóval magasabbak, mivel a keleti részen a polgári közigazgatás összeomlása és az ennek következtében mind a donbássi harcosok, mind a polgárok szabálytalan temetése miatt valószínűleg sok halálesetet nem számoltak össze. A nacionalista milícia tagjait Kijev nem ismerte el hivatalos temetésre jogosultként, és valószínűleg nem vették fel őket a halálesetek számába. Körülbelül egymillió ember menekült Oroszországba, 160 000 ember Fehéroroszországba, és 1,6 millióan belső menekültek.⁹² Az ukrán ultranacionalizmus és fasizmus azonban nem vak erők, amelyek véletlenszerűen terjesztik az erőszakot: konkrét érdekeket szolgálnak. Az ukrainai bevetésük az oligarcháknak kedvez, valamint annak a tágabb geoökonómiai stratégiának, amellyel a Nyugat le akarja választani Ukrajnát Oroszországról, dezindusztrializálni kívánja, és így gyengíteni a liberális Nyugat ellen fellépő erőket azáltal, hogy az országot a NATO előőrsévé alakítja.⁹³

Az energetikai házárdjáték és a szankciók ára

Az Oroszország elleni gazdasági hadviselés a Szovjetunió összeomlása utáni korszak végét jelzi, amikor az idősebb Bush a "szabad piacok" győzelmét hirdette.⁹⁴ Emlékeztetni kell arra, hogy az MH17 lezuhanása előtti napon újabb amerikai szankciókat vezettek be. Négy kulcsfontosságú energiaipari vállalatot, a Novateket, a Gazprombankot, a Vnyesekonombankot és a Rosznyeftet kitiltották az amerikai tőkepiacokról a 90 napnál hosszabb ideig tartó tranzakciók esetében, míg nyolc fegyvergyártót szintén szankciós rendszer alá vontak.⁹⁵ Az EU, amely eredetileg vonakodott követni a példát, az MH17-es járat lezuhanása után beállt a sorba, bár nem volt

Az orosz bűnösség vagy bűnrészesség megállapításra került, és annak ellenére, hogy az Oroszországgal folytatott kereskedelme nagyjából tízszer akkora volt, mint az Egyesült Államoké. ⁹⁶ Az Oroszországból való rekordmértű tőkekiáramlás (151 milliárd dollár csak 2014-ben) és a külföldi befektetések összeomlása közepette Moszkva azzal vágott vissza, hogy felfüggesztette az EU-ból és a NATO-országokból származó élelmiszerimportot, tovább növelve a tétet.

Az Európába irányuló orosz gázszállítások megszakítása volt az ukrán puccsista rezsim és NATO-támogatói egyik fő célja. 2014 júniusának közepén ukrán ultrák felrobbantottak egy vezetékét Poltavai területen. Még ugyanebben a hónapban a kirovográdi Dolinszkij olajfinomítót elfoglalták a Jobboldali Szektor fegyveresei. ⁹⁷ Közvetlenül az MH17-es járat lezuhanása után, 18-án a Luganszkban, a frontvonal közelében fekvő Lysychanszkban lévő, molyirtó Rosneft Linik olajfinomítót lövésekkel felgyújtották. ⁹⁸ A South Stream is a tűzvonalon landolt. Az Oroszország által július végén a Kereskedelmi Világszervezethez benyújtott panasz nem változtatta meg a NATO és az EU politikáját, amely megpróbálta megakadályozni a projektet, amelynek az MH17-es járat lelövése gyakorlatilag már megölte. ⁹⁹ Mivel a Déli Áramlatot finanszírozó orosz bankokat, élükön a Gazprombankkal, szankciók sújtották, a szükséges tőkét már nem tudták előteremteni. ¹⁰⁰ Putyin korábban utalt arra, hogy a gáz Európába irányuló tranzitját Európán kívüli országokba helyezné át; augusztusban arról számoltak be, hogy készülöben van egy B-terv a Törökországon keresztül történő exportra. ¹⁰¹ 2014. december 1-jén az orosz elnök ankarai állami látogatása során bejelentette, hogy a nyugati szankciók és az építési engedélyek uniós elutasítása miatt a Déli Áramlatot a meglévő Kék Áramlat összeköttetés mellett egy "Török Áramlat" vezetékekkel váltják fel.

Törökországot nem kötik az uniós versenyszabályok, és az EU-nak szüksége lesz az orosz gázra. 2015 novemberében azonban egy török F-16-os az inçirlikli légbázisról lelőtt egy orosz vadászgépet Észak-Szíria felett, ami mély válságba sodorta Moszkva és Ankara viszonyát, és a Török Áramlat leállítását vonta maga után. Ezt csak a következő lépésekkel sikerült áthidalni

az Erdoğan elleni 2016. júliusi puccskísérletet követően, amelyben Oroszország a török elnök mellé állt, sőt valószínűleg előre figyelmeztette őt. Mivel az F-16-os, amely lelőtte az orosz gépet, ahhoz az inçirlikli egységhez tartozott, amely részt vett az Erdoğan Moszkvához való közeledése által provokált puccskísérletben, nem kizárt, hogy az incidens része lehetett annak a nagyobb amerikai és nyugati stratégiának, amely az Oroszországgal való kapcsolatok felborítására irányult, és amelybe az MH17-es is beleszállt. ¹⁰²

Eközben az Oroszországból az EU-ba, Törökországba és a Független Államok Közösségébe irányuló gázexport éves szinten már 2014-hez képest is 10 százalékkal csökkent. A Gazprom külföldi értékesítésből származó bevételei 16 százalékkal csökkentek, mivel az EU-nak már negyedik éve sikerült csökkentenie az Oroszországból származó importját, bár a Gazprom részesedésének volumene az uniós piacon stabilan 30 százalékos maradt. ¹⁰³ A fő vevők Németország (a szállítások közel egyharmada), Olaszország és az EU-n kívüli Törökország (egyenként mintegy 20 százalék). ¹⁰⁴ Ukrajna természetesen kulcsszerepet játszott a Gazprom külföldi értékesítésének visszaesésében, mivel a kijevi rezsim szándékában állt, hogy minden Oroszországból származó importot beszüntessen, és azt hazai (palagáz-) kitermeléssel, valamint a Szlovákiából és más országokból származó orosz gáz behozatalával helyettesítse - az IMF és az EU pénzből fizetve a felárat. A Gazprom viszont kívárta az időt. Miután az ukrán Naftogazzal kötött szerződés 2018-ban lejár, az EU-nak valahonnan gázt kell majd beszereznie. ¹⁰⁵

A gazdasági hadviselési program következő lépése az olajár stratégiai

csökkentése volt, hogy közvetlenül Oroszországot sújtsa. Ez nyilvánvalóan ellentmondásos hatással volt az amerikai palaolajra.

gáz- és LNG-export kilátások is. Amint azt a Világ gazdasági Fórum 2015. januári jelentése is állítja, "az USA és az EU az elmúlt hónapokban a szankciók új formáival állt elő (pl. a Pénzügyminisztérium ágazati szankciókat azonosító vagy "SSI" listája)". A szerzők szerint a szankciókat "a jövő drónjainak tekintik - olyan, rendkívül célzott fegyvereknek, amelyek pusztító hatásúak lehetnek".¹⁰⁶ Az olajárak a 2014. júniusi hordónkénti 115 dollárról decemberre 60 dollár körülire estek, bár a keresletet meghaladó kínálat kis mértékben meghaladta a keresletet.¹⁰⁷ Az egyik magyarázat az olajárak Wall Street-i bankok általi manipulálása, amelyek módszerei nem álltak meg a fizikai olaj birtoklásánál, amint az egy 2013. júliusi amerikai szenátusi meghallgatáson kiderült. Egy későbbi, a Morgan Stanley-re összpontosító szenátusi jelentésben megjegyezték, hogy csak ez a bank "több mint 100 olajtároló tartálymezőre vonatkozó operatív bérleti szerződéssel rendelkezett, 58 millió hordónyi tárolókapacitással világszerte".¹⁰⁸ Az energia határidős piacokon való játszadozását tehát a bankok saját tartalékai támasztották alá.

Mivel az olajárak összeomlása távolról sem volt arányos a kereslet és a kínálat helyzetével, a bankok nyilvánvalóan az amerikai külpolitikával összhangban geopolitikai területre léptek. Hogy miért tették ezt ők és más nagyvállalatok, azt Karan Bhatia és Dmitri Trenin a "de-globalizáció" folyamatának nevezi. Ez azt jelenti, hogy "a vállalatok egyre inkább arra kényszerülnek, hogy úgy tekintsenek magukra, mint amelyek a saját kormányukhoz kötődnek".¹⁰⁹ Miután az amerikai kormány ellenséggé határozta meg Oroszországot és a hozzá tartozó versenytárs blokkot, a bankok is ehhez a politikához igazodtak. Az "Öt Szem" (NSA, GCHQ stb.) által végzett megfigyelés kifejezetten a BRICS-országok nagykövetségeit és olyan vállalatokat veszi célba, mint a Gazprom vagy az Aeroflot, vagy a brazil Petrobras (a kanadai CSEC a brazil bányászati és energiaügyi minisztériumot veszi célba); Kína kevésbé szerepel a Snowden-nyilatkozatokban.¹¹⁰ Ahogy Eric Draitser megállapítja:

Oroszország egy sokoldalú, aszimmetrikus destabilizációs kampány célpontja, amely a hadviselés gazdasági, politikai és pszichológiai formáit alkalmazza, és amelyek mindegyikét kifejezetten úgy tervezték, hogy a lehető legnagyobb kárt okozzák a Kremlnek. Bár e többoldalú támadás eredményei vegyesek, és a végső hatások sok vita tárgyát képezik, Moszkva kétségtelenül a BRICS-országok elleni globális támadás kiindulópontja.¹¹¹

Nem csoda, hogy az orosz rubel 2014 második felében mintegy 50 százalékos veszített értékéből a főbb devizákkal szemben.¹¹² Az EU is súlyos árat fizetett atlanti hűségéért. A nyugati szankciók és az orosz ellenintézkedések 2015 közepéig felmerült mintegy 60 milliárd dolláros összköltségének 76,7 százaléka az uniós országokat terhelte, a legsúlyosabban Lengyelországot, Litvániát, Németországot és Hollandiát.¹¹³

Ezen a ponton az eurázsiai alternatíva törekvése megmutatkozott, amikor Oroszország legközelebbi partnerei, Fehéroroszország és Kazahsztán nem csatlakoztak a megtorló orosz importtilalomhoz. Az ezt követő kereskedelmi súrlódások, amelyek célja, hogy megakadályozzák az Oroszországba irányuló álcázott uniós élelmiszerimportot, rávilágítanak arra, hogy a kontraszelektív magatartás milyen mértékben önkéntelen válasz a nyugati előrenyomulásra. A BRICS-országok sem nyújtanak kilátást arra, hogy a közeljövőben helyettesítő piacot teremtsenek. Kínába Oroszország csak 10 százalékos exportál, ami az EU-val folytatott kereskedelmének egyötöde.¹¹⁴ Politikai szempontból viszont Kína 2014 szeptemberében tudatta, hogy soha nem csatlakozik egy szankciórendszerhez, és továbbra is partnerként fog

Oroszország számára gyakorlatilag lehetetlenné vált a költségvetés nemzetközi forgalomban lévő kötvényekből történő finanszírozása, miközben az olaj- és gáztermeléshez szükséges berendezések, valamint a védelmi és kettős felhasználású termékek behozatala nem volt többé lehetséges.¹¹⁶ Igaz, egy orosz fizetési felfüggesztés vagy fizetéseképtelenség nem valószínű: államadóssága a GDP 3 és 6 százaléka között van a számítási módtól függően, és az állam több százmilliárdnyi devizával és arannyal rendelkezik a tartalékalapjában. Az orosz vállalatok azonban 2014 végére 614 milliárd dollárral adósodtak el, és az európai refinanszírozásból kizárva ezek a cégek most a Nemzeti Jóléti Alapot (amely a nyugdíjak fedezésére hivatott) követelik.

¹¹⁷ A Sberbank (a harmadik legnagyobb Európában), a VTB Bank, a Gazprombank, a Vnyesekonombank és a Rosselkhozbank nem tudta betölteni a hiányt, mivel maguk is célkeresztbe kerültek. A kockázatok ismét Európát, ebben az esetben a francia és olasz bankokat érintik, amelyek 44 és

27 milliárd dollárnyi orosz adósság, ami messze a legnagyobb részarányt jelenti.¹¹⁸

2014 novemberében Merkel kancellár kijelentette, hogy Németország készen áll az EU és az Eurázsiai Unió közötti kereskedelmi tárgyalásokra, "ha előrelépés történik Kelet-Ukrajnában" - ha ezt az ajánlatot már korábban megtette volna!¹¹⁹ A neoliberais EU és az Eurázsiai Unió oligarchikus, államilag irányított kapitalizmusa közötti összeegyeztethetatlenség azonban strukturális, akárcsak az EU és a "cimborakapalista" Ukrajna között.¹²⁰ Ukrajna mint működő társadalom és gazdaság újjáépítése ezért az Oroszországgal való együttműködés függvénye. A szovjet időkből örökölt transzferárképzés és egyéb gyakorlatok révén, a meglévő szállítási megállapodások tiszteletben tartásával vagy más módon Moszkva gyakorlatilag továbbra is fenntartja az ukrán gazdaságot, olyan mértékben, amelyet a széteső EU nincs abban a helyzetben, hogy pótolni tudjon.¹²¹

Ukrajna kivonása Oroszország védelmi-ipari bázisából

Ukrajna egy főre jutó GDP-je a 2013-as 4185,48 dollárról 2014-ben 2924,98 dollárra esett vissza, 2015-ben tovább csökkent 004,92 dollárra, 2016-ban pedig várhatóan elérte a 1850 dollárt.¹²² A volt szovjet katonai-ipari komplexum néhány kulcsfontosságú eleme, amelyek azért voltak ilyen fejlettek, mert lépést kellett tartaniuk a Nyugattal való versennyel, Ukrajnában volt. Ennek a bizonyos termékláncnak a megzavarása ezért több mint arányosan károsítja a gazdaságát, és természetesen Oroszországot is. 2012-ben még mindig Oroszország volt a legfontosabb exportpiaca Ukrajna felső kategóriás ipari termékeinek, amelyekre az EU-nak nincs étvágya.¹²³ Az EU társulási megállapodáshoz csatolt szabadkereskedelmi rendelkezések elvágják az ukrán védelmi-ipari bázist Oroszországtól. A megállapodás védelmi rendelkezései (4., 7. és 10. cikk) az EU-t a NATO kiterjesztésévé tették.¹²⁴ Azáltal, hogy mind az ukrán katonai felszerelésekhez, mind a fegyver-ipari termékleírásokhoz hozzáférést kapnak, a nyugati védelmi ipar és a NATO hadsereg is betekintést nyer Oroszország meglévő katonai képességeinek különböző aspektusaiba.¹²⁵

Ukrajna lényegében egy túlburjánzott védelmi ipart örökölt, amely 1991 után arra kényszerítette, hogy harmadik országokban keressen ügyfeleket. Az olcsó, de megbízható harckocsik és más katonai felszerelések nagy készleteivel Ukrajna az orosz fegyverexportőrökkel versenyzett Ázsiában, a Közel-Keleten és Afrikában.¹²⁶ A szovjet korszakból örökölt komplementaritások azonban ellensúlyozták ezt a rivalizálást, mivel segítettek Ukrajnának méretgazdaságosságot elérni az exportra szánt védelmi termelésben, Oroszországnak pedig hozzáférést biztosítani az általa

exportált rendszerekhez nélkülözhetetlen alkatrészekhez és komponensekhez. Ahogy Putyin később fogalmazott, "csak a védelmi iparban 245 ukrán vállalat dolgozik nekünk".¹²⁷ Míg a közvetlen

A Washington által bevezetett szankciók minden bizonnyal Moszkva katonai képességeit célozták meg, Kijev nyugati táborba való bevonása pedig további lehetőségeket kínált Oroszország védelmi-ipari bázisának megzavarására. A puccskormány e cél érdekében valójában hajlandó volt a technológiailag legfejlettebb ukrán ipar nagy részét tönkretenni.

Az Antonov-konzern az egyik ilyen eset. Az 1946-ban szovjet űrkutatási intézményként létrehozott Antonovot 1952-ben telepítették át Kijevbe. A függetlenség elnyerése után a vállalat, amely orosz alkatrészeket használt fel és egy sor különböző repülőgéptípust, köztük a világ legnagyobb szállító repülőgépét (az An-225-öst) szerelte össze, új piacokat kezdett keresni. 1997-ben Ukrajna és Oroszország elnöke, Kucsma és Jelcin levélben javasolta Helmut Kohlnak és François Mitterrand-nak, hogy az akkor már a gyártás stádiumában lévő An-70-esből páneurópai nehéz szállító repülőgépet készítsenek, és közösen gyártsák. A gépet három hónapig tesztelték német repülőmérnökök, de végül az újonnan alapított francia-német repülőgépipari óriás, az EADS rábírta a német védelmi minisztert, hogy zárja ki az Antonovot az európai piacról, és helyette az Airbus A400M-et építse meg. Amikor 2001-ben az európai NATO-szövetségeseknek szállító repülőgépekre volt szükségük az afganisztáni hozzájárulásukhoz, és az Airbus még nem állt rendelkezésre, hat An-124-est lízingeltek, hogy elkerüljék a négyszer-öttször drágább amerikai C-17-esek beszerzését. Az epizód bebizonyította az Antonovok értékét, de a NATO geopolitikai stratégiája és a repülőgépgyártó cégek érdekei érvényesültek.¹²⁸ Így az Antonov ismét Oroszországhoz fordult, és 2010 októberében megállapodás született egy közös orosz-ukrán vállalkozásról, az UAC-Antonov LLC-ről.

A hatalomátvételt és az oroszellenes kormány beiktatását követően Kijev 2015 tavaszán az Antonov három részlegét az Ukroboronprom állami holdinghoz rendelte, júliusban pedig leváltotta a cég vezetését. A Jacsnyuk II. kormány 2015. szeptember 8-i határozata szerint az akkor még A. Abromavičius litván befektetési bankár irányítása alatt álló gazdaságfejlesztési és kereskedelmi minisztérium utasította a konzern, hogy szálljon ki az UAC-val közös vállalatból. Az Oroszországgal való kapcsolat megszakítása egy új szállító repülőgépre vonatkozó orosz megrendelés törlesztéséhez vezetett, ami több milliárd dolláros nagyságrendű veszteséggel járt. 2016 januárjában a szovjet repülőgépipar büszkeségét felszámolták, és teljes egészében beolvastották az Ukroboronpromba, a személyesen Jazenjukot érintő korrupciós vádak és a Szaúd-Arábiától és más, névtelen ügyfelektől érkező új, de meg nem nevezett megrendelések homályos ígéretei közepette.¹²⁹ Annak lehetőségét, hogy Kína esetleg beszáll és befektet az óriás An-225-ös újjáélesztésébe, amelyből az Oroszországgal való szakítás miatt egy félkész állapotban maradt, bonyolítja, hogy a repülőgép építésében nyolc nagy üzem vesz részt: négy Oroszországban, három Ukrajnában és egy Üzbegisztánban.¹³⁰

A többi ukrán védelmi vállalat története részleteiben eltérő lehet, de az általános tendencia ugyanaz. Még 2014 júniusában is több mint 50 ukrán nagyvállalat gyártott védelmi vonatkozású termékeket Oroszország számára, kutatási és gyártási központokkal Harkovban (pl. a híres tankgyárak) és Mikolajivban (Nyikolajev), ahol a Zorya-Mashproekt gázturbinamotorokat gyárt szinte az egész orosz haditengerészet számára. A tervezett 54 új orosz hadihajóból 32-ben a Zorya-Mashproekt által gyártott motor lett volna. Az Almaz-Antej által gyártott S-300-as föld-levegő rakéták a Lvivből származó Lorta elektronikát használják.¹³¹ Az olyan repülőgépek motorjait, mint az orosz YaK 160-as vadászrepülőgép és a Mi-8-as harci helikopterek, Zaporozsében gyártja a Motor-Sich, egy olyan vállalat, amely termelésének mintegy 80 százalékát

az Orosz Föderációnak szállítja. A Motor-Sich olyannyira függ az orosz piactól, hogy utasítást kapott, hogy kerülje el a közös

a BMW-Rolls Royce-szal folytatott tárgyalások ellenére. Munkavállalói is ellenálltak az Oroszországgal folytatott kereskedelem megszakításának, és a mérnökök elvándorlása következhethetne be, ha erre kényszerülne. Motor-Sich motorok nélkül gyakorlatilag lehetetlen lesz megvalósítani Moszkva tervét, hogy 1000 harci helikopterrel bővítse arzenálját; az orosz Rostec évente csak 50 helikopterhajtóművet képes gyártani, pedig hétszer annyi szükséges.¹³² A Motor-Sich mégis a saját útját járta, amikor 2014 szeptemberében új közös vállalatot kötött Oroszországgal, míg légitársasága decemberben új kapcsolatot nyitott Moszkvával. Ezt a függetlenséget az teszi lehetővé, hogy a Motor-Sich egyike azon kevés nem állami tulajdonú védelmi vállalatoknak Ukrajnában; részben Vjacseszlav Bohuslajev (a Régiók Pártja parlamenti képviselője Janukovics alatt) tulajdonában van, és talán a külföldi befektetések (Bank of New York Mellon és mások) is megvédik a gazdasági önpusztítástól.¹³³

Még Kucsma régi hűbérbirtoka, a dnyepropetrovszki Juzsmasz, amely az orosz interkontinentális rakétaarzenált gyártotta, is bajba került. A Kolomojszkij vezette Dnyipro 1 milícia egyik feladata volt a Jusmasz biztonságának biztosítása. Bereza parancsnok, ahogyan barátja és amerikai tanácsadója, Phillip Karber elmesélte, nyugati segítséggel próbált áttérni a kisebb rakétagyártásra. Sőt, még abban a hónapban, amikor Karber ezt jelentette Breedlove-nak (mellesleg felfedve a NATO közvetlen érintettségét), a cég a Wikipedia szerint két hónapos fizetés nélküli szabadságot rendelt el a dolgozói számára, mert az orosz üzlet elvesztésével a bankcsőd fenyegetett. Az utolsó ürterméket 2014 elején szállították le, nagyjából az *államcsiny* idején, és a cég bevétele abban az évben a 2011-es bevétel negyedére apadt. A dolgozók 2015 októberére már nem kaptak fizetést.¹³⁴

Oroszország kísérleteket tesz arra, hogy kompenzációs termelési létesítményeket hozzon létre, mint például a szeverodvinszki Szevmacs haditengerészeti hajógyár, amely az ukrajnai Mikolajivban lévő Nosenko hajógyárat váltja fel. A korábban Ukrajnából fedezett pótalkatrész- és alkatrészgyártás nagy részét Fehéroroszországnak ajánlották fel. A 2016-os orosz védelmi költségvetés legalább 5 százalékkal történő csökkentése és a visszatérő korrupció azonban arra kényszeríti Moszkvát, hogy egész termelési vonalakat szervezzen át az oligarcháktól, vissza az állami tulajdonba, mint például az űrkutatás Roszkoszmoszhoz való átadása esetében.¹³⁵

Ukrajna hanyatlása az iparról a kitermelésre

Nyugati szemszögből nézve a kelet-ukrajnai ipar tönkretétele a katonai hadjárat mellékes hozadéka volt. Egy egész gazdaság átalakítása csak részleges és hiányos lehet, de az EU társulási megállapodás és a DCFTA nem hagy kétséget a nyugati szándékokat illetően. Ha az EU még mindig ellenállt a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerségnek (TTIP), amelyet Trump vezetésével valószínűleg amúgy sem fognak bevezetni, Ukrajna valójában aláírt mind az atlanti, mind az európai neoliberalizmusnak, amikor átadta földjét a génmódosított növényekre, az antibiotikum-alapú állattenyésztésre és az olyan nem hagyományos nyersanyagok kiaknázására, mint a palagáz, támaszkodó agrárüzletnek.¹³⁶ Az ukrán gazdaság átalakulása két fő irányvonal mentén halad: az agrárbiznisz és a palagázkitermelés.

Az agrárágazat még mindig nagyrészt az ukrán oligarchák ellenőrzése alatt áll, akik a száz legnagyobb holding 82 százaléka felett rendelkeznek.¹³⁷ A szovjet korszakban működő vállalatok melléküzemei, mint például az Iljics acél- és vasművek, amely 200 000 hektár szántóföldet, nagy szarvasmarha-állományt és sertésüzemeket birtokolt,

Vadym Novinsky, az egyik üzleti partnere, a HarvEast csoportba való átalakulása. Kolomojszkij nem hagyta magát, 2005-ben megalapította a Privat-AgroHoldingot, és hamarosan 24 céget vett bérbe, amelyek összesen 150 000 hektár földet bérelnek.¹³⁸ A legnagyobb agrárgazdasági oligarcha Oleh Bakhmatyuk, aki 2011-ben két vállalatát, az Avangardot (tojás és baromfi) és az UkrLandFarmingot egyesítette egybe (székhelye Cipruson van). Az UkrLandFarming bérlő Ukrajna legnagyobb szántóterületét (több mint 530 000 hektár), emellett sertés- és szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkozik.¹³⁹ 2013 végén bejelentette, hogy hatalmas mennyiségű kukoricát szállít Kínába, és arra számít, hogy 2018-ra évi kétmillió tonnára növeli ezt a mennyiséget. 2014 januárjában, hat héttel a kijevi hatalomátvétel előtt az amerikai agrárgazdasági óriáscéget, a Cargillt 5 százalékos részesedéssel bevonták az UkrLandFarmingba, hogy jobban felkészüljön a kínai piac ellátására.¹⁴⁰

Ha Bakhmatyuk keletre tekintett, a Cargill csatlakozásával, az ukrán agrárgazdaság más szereplői az EU-ra fogadtak. Andrij Verevszkij, Janukovics belső körének tagja és a Kernel Group tulajdonosa a Black Sea Industries megvásárlásával megszerezte a legnagyobb napraforgóolaj-termelő és az exportra szolgáló kikötő feletti ellenőrzést. Emellett a Kernel Group a legnagyobb gabonakereskedelemmel és -exporttal foglalkozó holdingvállalat.¹⁴¹ Hasonlóképpen, Jurij Kosjuk, akinek Mironivsky Hliboprodukt (MHP) nevű vállalata évente 330 millió csirkét vág le, az európai piacot vette szemügyre. A hollandok ugyan népszavazáson elutasították az uniós társulási megállapodást, de 2016 májusában Kosyuk, aki Porosenko elnöki adminisztrációjában a polgárháborúért volt felelős (2014 végén korrupciós vádak miatt le kellett mondania),¹⁴² hatalmas beruházást jelentett be Hollandiában, ahol a nem megfelelő körülmények között előállított baromfit élelmiszeripari "baromfitermékek" előállítására értékesítené.¹⁴³

Egy 2013. szeptemberi, Timmermans holland külügyminiszter és Janukovics miniszterelnök, Azarov találkozóját előkészítő feljegyzésben világosan kifejtették az uniós társulás stratégiai céljait. A célszektorok az energia-, a mezőgazdasági és az élelmiszeripari ágazat, valamint a szolgáltatások voltak.¹⁴⁴ A Brüsszel által megkövetelt gazdasági nyitás részeként Ukrajna 2013 elejére már mezőgazdasági földterületeinek több mint egyharmadát bérbe adta, kétharmadát amerikai agrárvállalkozásoknak. Ez az egyetlen európai ország, amely ilyen mértékben elidegenítette a földterületeket, ami egyes harmadik világbeli országokhoz hasonlítható.¹⁴⁵ A legnagyobb külföldi agrárholdingok az amerikai NCH Capital (400 000 ha), az ukrán Agrárbefektetések (orosz, 260 000 ha), az Agrogénération (francia) és a Toepfer (német), valamint svéd és holland nyugdíjalapok. A terményexport elsősorban a Közel-Keletre, Észak-Afrikába, az EU-ba és ~~Törökországba~~ irányul.¹⁴⁶ A Cargill legalább négy gabonataroló és két napraforgómag-feldolgozó üzem tulajdonosa Ukrajnában. A Monsanto szintén 1992 óta van jelen Ukrajnában, és 2012-ben megduplázta alkalmazottait; Janukovics bukása után fokozta részvételét, *többek között* egy új vetőmagüzembe történő beruházással 2015 márciusában. A Du Pont már 2013 júniusában bejelentette, hogy új vetőmagüzemet épít.¹⁴⁷

2013-14-re, a Nyugat által nyíltan támogatott Majdan-lázadással a vállalatok arra fogadtak, hogy a rendszerváltás javítja belépési feltételeiket. A napraforgó az ukrainai (és az oroszországi) nagyüzemi exportnövények egyik fő hajtóereje, általában nagyon nagy parcellákon. Az EU kezdetben a TACIS átmeneti programmal ösztönözte a napraforgótermesztést, de kiderült, hogy a napraforgóolajjal kereskedő és azt feldolgozó ukrán cégek kapcsolatban állnak a szervezett bűnözéssel.¹⁴⁸ Az uniós társulási megállapodás értelmében azonban az adókra, a behozatali és kiviteli jogszabályokra, valamint a földterületre vonatkozó szabályozás módosítására került

az értékesítés mind napirenden volt, csakúgy, mint a génmódosítás.¹⁴⁹ Valójában a transznacionális agrárvállalkozások és a géntechnológiával módosított növények számára a hozzáférés biztosítása kulcsfontosságú volt a piaci demokrácia projekt által előírányzott "gazdasági rendszerváltás" szempontjából. Az IMF a hitelek egyik feltételeként szabta meg a GM-hozzáférést, és az EU társulási megállapodása is tartalmaz egy záradékot (404. cikk), amely ösztönzi az ilyen növények használatát, még akkor is, ha maga az EU hezitál. A GM lehetővé teszi, hogy a növényeket agresszíven permetezzék olyan növényvédő szerekkel, amelyeknek a géntechnológiával módosított termesztése hatalmas károkat okoz minden más élőlénynek. A 2013 decemberében az amerikai-ukrán konferencián tartott beszédében Jesus Madrazo, a Monsanto vállalati elkötelezettségért felelős alelnöke kijelentette, hogy "mi ... reméljük, hogy a biotechnológia egy bizonyos ponton olyan eszköz lesz, amely a jövőben az ukrán gazdák rendelkezésére áll".¹⁵⁰

A februári hatalomátvétel után a folyamat felgyorsult. A kaliforniai székhelyű Oakland Institute 2014 júliusában feltárta, hogy az IMF, az EBRD és az EU milyen mértékben működött együtt az ukrainai válság kihasználása érdekében, hogy kikényszerítsék az ország mezőgazdaságának deregulációját és liberalizációját, valamint megkönnyítsék a külföldi befektetéseket. Decemberben az Egyesült Királyság Európáért felelős minisztere "csodálatos befektetési lehetőségekről beszélt a mezőgazdasági és élelmiszer-feldolgozó ágazat, a kiskereskedelem és az energetikai beruházások számára".¹⁵¹ Ukrajna már most is a harmadik legnagyobb kukoricaexportőr és az ötödik legnagyobb búzaexportőr a világon. A 2001-ben elrendelt és 2016 januárjáig meghosszabbított földeladási moratórium ellenére a külföldi tőke ennek ellenére kétféle módon szerez irányítást: a vetőmag- és élelmiszer-feldolgozóipari beruházásokkal kombinált hosszú távú bérlet útján, valamint az ukrán agrárgazdaságban való részvétel révén.¹⁵² Mivel az exportmonokultúrák hajlamosak kimeríteni a talajt és kiszorítani a megélhetést biztosító növényeket, a lakosság szenved attól, amit a német *Der Spiegel* magazin a gyarmatosítás új formájának nevez.¹⁵³

Az ukrán gazdaság átalakulásának második fő tengelye a dezindusztrializáció nyomán a gáz, nevezetesen a palagáz. 2007-ben az amerikai Vanco energetikai vállalatnak Janukovics akkori miniszterelnök koncessziót adott az Azovi-tengeren történő gázkitermelésre, de ezt Julija Timosenko visszatértekor visszavonta. A 3. fejezet már említette az ExxonMobil 2011. februári megállapodását az orosz Rosznyeftel az Azovi-tengeri készletek kiaknázásáról, valamint a Shell 2012. májusi jüzivszki palagázüzletét.¹⁵⁴ A nagyszabású palagázkitermelés további jelentős szereplői közé tartozik a Chevron, amely 2013-ban írt alá megállapodást a donbánszi energiaforrások kiaknázásáról.¹⁵⁵

Az, hogy az Exxon korábbi vezérigazgatóját, Rex Tillersont a Trump-elnökség idején külügyminiszterré nevezték ki, felélénkítheti, vagy nem felélénkítheti az Azovi-tengeri tartalékok tervezett kiaknázását. Más tervezett beruházásokhoz a Krím és a Donbass visszafoglalására van szükség. Ez különösen érvényes Kolomojszkij ciprusi székhelyű gázvállalatára, a 2. fejezetben említett Burisma vállalatra. Kolomojszkij támogatása a nacionalista félkatonai zászlóaljoknak és a polgárháborúban tanúsított oroszellenes harciasságának más példái itt találják meg nyilvánvaló indoklásukat. Burisma engedélyekkel rendelkezik a Donbassz kitermelésére, valamint a Krímtől keletre fekvő Azov-Kuban-medence feltárására; Kolomojszkij kulcsfontosságú amerikai támogatást biztosított azzal, hogy Devon Archert, aki 2004-ben John Kerry elnökválasztási kampányának tanácsadója volt, kinevezte a Burisma igazgatótanácsába.¹⁵⁶ Nem sokkal később Joe Biden alelnök fia, Hunter is helyet kapott, míg egy másik amerikai

állampolgár, Alan Apter az elnök. Alekszandr Kwasniewski, Lengyelország korábbi elnöke szintén tagja a burismai igazgatótanácsnak; szoros kapcsolatokat ápol Pincsukkal, és rendszeresen részt vesz az utóbbi éves jaltai európai stratégiai (YES) találkozóin. Kwasniewski

alapítvány, az Amicus Europae és II. Albert monacói herceg alapítványa Burismával közösen létrehozta az "Energiabiztonság a jövőért" nemzetközi fórumot, amely azt állítja magáról, hogy Európa legnagyobb fóruma ezen a területen. ¹⁵⁷ Úgy tűnik, hogy a palagáz mellett Burisma a Mariupol régióban található gyémántlelőhelyekre is szemet vetett. ¹⁵⁸

Amint azt Arno Wellens holland oknyomozó újságíró dokumentálja, a volt belga miniszterelnök, Guy Verhofstadt különböző vállalati igazgatói tisztségein keresztül kapcsolatban áll olyan érdekeltségekkel, amelyek közvetlenül érintettek az ukrán energetikai vállalkozásokban. Verhofstadt heves bátorítása a Majdan tüntetőinek 2014-ben már önmagában is figyelemre méltó lett volna, és mint már említettük, ő hozta az Európai Parlamentbe a Bellingcat munkatársát, Elliot Higginst, hogy beszámoljon az orosz visszaélésekről; emellett igazgatósági tagságai közé tartozik a világ legnagyobb folyékony földgáz (LNG) flottájával rendelkező cég, az Exmar, amely a cseppfolyósított palagáz szállítására pályázik Kelet-Ukrajnából, és amelyben más belga cégek, például a Tractebel is érdeklődést mutattak. ¹⁵⁹

A katasztrófa prizmája

Ez a könyv az MH17-es járat lezuhanását olyan prizmának tekinti, amelyen keresztül egy sor különböző - geopolitikai, geoökonómiai, katonai stratégiai - szál törik meg. Mielőtt befejezném, hadd tekintsem át röviden, mi történt a Krasner/Pascual-féle "piaci demokrácia" szerződéssel, amely az Oroszországgal és Kínával mint az eurázsiai/BRICS/SCO versenyzői blokk fő bástyaival szembeni geopolitikai pozíció mellett az Ukrajnával kapcsolatos nyugati stratégia egyik fő mozgatórugója is volt. Az EU társulási megállapodása a DCFTA-val egy ilyen szerződés; a "nem életképes gazdaságot fenntartó állami vállalatok privatizációja" áll a végrehajtás középpontjában. Miután a 2014 októberében tartott választásokon megerősítették a kijevi puccskormányt ("demokrácia"), a színpad készen állt az állami tulajdonú Naftogaz Ukrajini elleni támadásra. Ami ezután következett, az volt a legösszehangoltabb kísérlet a neoliberális gazdaság bevezetésére Ukrajnában, a kulcsfontosságú oligarchák hatalmának elvesztésére és az ország cimborakapitalizmusának megreformálására - és kudarcot vallott.

A "piaci demokrácia" a gyakorlatban

Az új Jatszenyuk-kormány 2014 decemberében történt megalakulása olyan változásokat indított el, amelyek az oligarchia különböző frakciói között harcot váltottak ki az államhatalom és a gazdaság irányítása felett. Novemberben Soros György hosszú vezércikket tett közzé "Ébresztő Európa" címmel, amelyben felvázolta Ukrajna neoliberális jövőjét. Soros a Naftogaz Ukrainy-t az ország költségvetésében keletkezett fekete lyuknak nevezte, amelyet sürgősen meg kell szüntetni, és a szükséges változtatásokat Európa Oroszországgal vívott "közvetett háborújának" részeként határozta meg. Sőt, még azt is javasolta, hogy a megszorítások feláldozásával a védelmi kiadások növelését finanszírozzák, és ez a javaslat az egész EU-ban visszhangra talált. ¹⁶⁰ A Déli Áramlat és a hasonló energiakapcsolatok, valamint általánosabban az EU és Oroszország közötti, gázon alapuló gazdasági függőség a fő célpontok ebben a háborúban; az ukrán gázhálózatnak az oligarchák kezéből való kiszabadítása és nyugati ellenőrzés alá vonása kulcsfontosságú lenne annak megakadályozásában,

hogy Ukrajna ismét gazdasági függőségbe kerüljön Oroszországgal, amennyiben a normális kapcsolatok helyreállnak.¹⁶¹

Eközben az EU a retorikával nagylelkű volt, de a pénzzel nem, viszonylag kis összegekre korlátozta a Kijevnek történő tényleges kifizetéseket, és hagyta, hogy Ukrajna az IMF-re támaszkodjon, amely 2015 januárjában új mentőcsomagot jelentett be Ukrajna számára. Ez egy meghosszabbított alapkeret lett volna, amely lehetővé teszi az IMF számára, hogy hosszabb időre több pénzt adjon kölcsön. ¹⁶² A szükséges sokterápia arra készítette Jazenjukot, hogy külsősökből álló kabinetet állítson össze; döntő fontosságú volt, hogy a kijevi székhelyű Horizon Capital befektetési alap amerikai állampolgárságú Natalie Jaresko lett a pénzügyminiszter. Jaresko az ukrán privatizációval kapcsolatos szakértelme az amerikai nagykövetség gazdasági tanácsosaként töltött idejéből származik. Szerepe kiegészítette az új mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter, Alekszej Pavelko szerepét, akit a mezőgazdasági földterületek privatizációjával bíztak meg. ¹⁶³ A már említett Aivaras Abromavičius, az East Capital litván befektetési bankárja, egy másik, az EU peremvidékén lévő eszközökre szakosodott alap, gazdaságfejlesztési és kereskedelmi miniszter lett. Mivel az alkotmány tiltja a kettős állampolgárságot, Jaresko, Abromavičius és egy harmadik külföldi, Alekszandr Kvitavili, aki hazájában, Grúziában privatizálta az egészségügyet, ukrán állampolgárságot kapott, kétéves türelmi idővel az átmenet megszervezésére. Ugyanebben a rendeletben Porosenko ukrán állampolgárságot adott több, a donbászi felkelés ellen harcoló külföldinek is. ¹⁶⁴

Soros ajánlásait az olaj- és gázmonopóliummal kapcsolatban kezdetben követték a levélhez, amikor Porosenko 2015 márciusában kirúgta Kolomojszkijt Dnyepropetrovszk kormányzójaként. Addig Kolomojszkij gyakorlatilag a Naftogaz leányvállalatai, az Ukrnafta és az Ukrtransnafta felett gyakorolt ellenőrzést, és elszípkázta a nyereséget, noha a Naftogaz többségi tulajdonosa volt. Kolomojszkij 42 százalékos részesedése mögött azonban az olajfinomítás monopóliuma állt (az egyetlen működő ukrán olajfinomító Kremencsukban), valamint az, hogy az államnak bérbé adta az olajtároló létesítményeket. ¹⁶⁵ A második ok, amiért Porosenko Kolomojszkij ellen lépett, az az aggodalom volt, hogy a kormányzó az általa finanszírozott szélsőséges milíciákra támaszkodott a "barátságtalan hatalomátvételek" során. Valóban, a menesztése előtti napon az oligarcha-kormányzó megpróbálta erőszakkal visszafoglalni Ukrnafta-t - nem ez volt az első eset, hogy fegyveres verőlegényeket használt az egyesülési és felvásárlási folyamat felgyorsítására. Porosenko Kolomojszkij elbocsátásakor közölte Kolomojszkijjal, hogy többé nem lesznek "zsebhadseregek", bár az SBU és a belügyminisztérium kísérő utasítását a milíciák lefegyverzésére nem hajtották végre. ¹⁶⁶

Természetesen Avakov belügyminiszter vizsgálatot kezdeményezett a Szvoboda korábbi miniszterei, Shvayka (mezőgazdaság) és Mokhnyk (ökológia), valamint egy sor más, kevésbé fontos tisztségviselő ellen. Ez elsősorban azért történt, hogy biztosítsák az IMF pénzének újabb részletének kifizetését. Ukrajna külső adósságának 20 százalékos "haircut"-ját is megkapta, ami 3 milliárd dolláros megtakarítást jelentett - ez egy olyan ajándék egy nem tagországnak, amely fájdalmas ellentétben áll az EU-tag Görögországgal szembeni könyörtelen bánásmóddal. Ukrajna katonai kiadásai 2013-hoz képest majdnem megduplázódtak, ami a GDP 95 százalékát kitevő adóssággal terhelt állami költségvetést is elszípolozta. ¹⁶⁷

2015 júliusában az SBU vezetőjét, Nalivajcsenkót a Pyatt nagykövettel folytatott konzultációt követően menesztették. Ekkorra a rendkívül népszerűtlen, keményvonalas neoliberális és Amerika-barát erők kezdtek szembekerülni a marginalizált donbászi oligarchák ellenállásával, akik a 2014-es puccs során elvesztett pozíciókat igyekeztek visszaszerezni. Firtash, aki 2015. április 30-án meghallgatta,

hogy egy osztrák bíró elutasította az amerikai kiadatási kérelmet, csendben egy alternatív koalíciót épített. Ő volt az Ukrán Munkaadók Szövetségének vezetője, és az ország szakszervezeti szövetségével együttműködve létrehozta a német, orosz és ukrán kapitalistákból álló új blokkot, amely a következő zászló alatt gyűlt össze.

Ukrajna Modernizációs Ügynöksége. Mint korábban, amikor a gázportfólión dolgozott a Merkel és Putyin közötti, az MH17-es járat lezuhanása miatt félbeszakadt tárgyalásokon, Firtash a béke bajnokaként tetszelgett, és kétségtelenül a legmegfelelőbb volt erre a szerepre az oligarchák között. ¹⁶⁸

Porosenkónak eközben sikerült teljes mértékben kihasználnia elnökségét. A lengyel OSW (Keleti Tanulmányok Központja) 2015-ös jelentése szerint Porosenko feltörekvő oligarcha volt, amikor Firtas 2014 márciusában megválasztotta őt a hivatalba, és 2015-ben felemelkedett az első osztályba, nevezetesen új holdingja, az International Investment Bank révén, amely egymaga 85 százalékkal növelte vagyonát. Nicolai Petro szerint Porosenko személyes vagyona 2015-ben hétszeresére nőtt. ¹⁶⁹

Szeptemberben Soros levelet írt Jacsenyuknak, amelyben megdicsérte a kormányt a Naftogazzal kapcsolatos piacbarát politikájáért. Ugyanakkor figyelmeztetett, hogy ha az emberek kénytelenek lennének piaci árakat fizetni, akkor ismét az utcára vonulnának. ¹⁷⁰ Valóban, októberben a kormány által elkövetett csalások folyamatos leleplezése egyre lejjebb vitték a Népfrent népszerűségét, és 2015 november elején maga Soros is Kijevbe érkezett, hogy megvitassa a helyzetet. A CyberBerkut feltörte a programját, betekintést nyújtva a Kijevben berendezkedett - mint később kiderült, ideiglenesen - ragadozó neoliberais blokkba. A Jareskóval elköltött vacsora után Soros találkozott Porosenkóval. Figyelmeztette az elnököt, hogy Ukrajna a Minszk II. megállapodás következtében egy új Boszniává válhat - más szóval, nincs visszatérés a föderalizmushoz, nincsenek jogok a megmaradt "szerbeknek"! T.Fiala, a Dragon Capital (a legnagyobb Ukrajnában működő befektetési alap) cseh vezetője is részt vett a Soros és Porosenko találkozásánál. A szerencsés látogató azt tanácsolta az ukrán bankhatóságoknak, hogy stabilizálják a másodrendű lakáshitelezési programot, amely a 2008-as válságban a banki hitelek közel 60 százalékát devizában folyósítva kicsúszott az irányítás alól. Soros látogatását követően egy hónapon belül törvényt dolgoztak ki erre vonatkozóan. ¹⁷¹

A Soros-utazást Pyatt nagykövettel, Pinczuk és Taruta oligarchákkal, valamint Soros régi barátjával, Miheil Szaakasvili volt grúz elnökkel (akit 2015 májusában Odessza kormányzójává neveztek ki, és aki Porosenko Nemzetközi Reform Tanácsadó Tanácsát vezeti) és Abromavičius gazdasági miniszterrel folytatott megbeszélések egészítették ki. ¹⁷²

Az ezt követő hónapokban azonban a Jacsenyuk-kormányba vetett bizalom 10 százalék alá zuhant. 2016 februárjában Abromavičius azzal oldotta meg a kettős állampolgárság kérdését, hogy lemondott az ukrán oligarcháknak a Naftogaz és a védelmi ipar felett gyakorolt folyamatos befolyása miatt. Igor Kononenkót, a "Petro Porosenko Blokkja" parlamenti frakcióvezető-helyettest, aki a névlegesen állami tulajdonban lévő Centrenergót ellenőrzi, a Naftogaz körüli machinációk fő bűnöseként emelték ki. ¹⁷³ Nyilvánvaló, hogy Ukrajnában is a cimborakapitalizmus, vagy ahogy a Chatham House jelentése nevezi, "a kvázi-bűnöző árnyékállam ... az a rágógumi, amely minden jó politikát megront, és a legkeményebb reformereken kívül mindenkit a megadásba vagy a mentális összeomlásba kerget". ¹⁷⁴ Az e kultúra átalakítására irányuló intézkedések eddig kudarcot vallottak, és mindaddig kudarcot fognak vallani, amíg a prioritás Ukrajna geopolitikai elfoglalása marad az orosz befolyás csökkentése érdekében.

Amikor Porosenko lemondásra szólította fel Jacsenyukot, és 2016 elején bizalmatlansági szavazásra került sor, az elnök, "Jats", Kolomojszkij és Akhmetov közötti hátsó ajtós megállapodás mégis hatalmon tartotta a kormányt. Az amerikai nyomás még meghatározóbb volt. Pyatt a kijevi parlament képviselőinek nem

titkoltan azt mondta, hogy

a jövőjükre játszottak, és Joe Biden februárban felhívta Porosenkót, hogy közölje vele, hogy Jazsenyuknak maradnia kell. ¹⁷⁵ Tekintettel arra, hogy az Ellenzéki Blokk, a Régiók Pártja utódjának folyamatos emelkedése a közvélemény-kutatásokban, az Egyesült Államok és az EU a legkevésbé sem akart választásokat. Így amikor Jazsenyuk, akinek a Népi Frontja várhatóan nem lépte át az 5 százalékos küszöböt, végül áprilisban lemondott, utódja - népszavazás nélkül - a Porosenko-blokkhoz tartozó Volodimir Groysman lett, aki akkor a kijevi parlament elnöke volt. Groysman feladata a minszki megállapodás decentralizációs rendelkezéseinek alkalmazása és az Oroszországgal való megbékélésre való törekvés volt. Hogy ez egyben a háborús párt meggyengülését és az orosz befolyás megerősödését is jelentette-e, azt még nem tudni. Ebben a tekintetben Porosenko befolyásos üzleti partnere, Konsztantyin Grigorisin, aki Moszkvában él, és akit Jazsenyuk "FSZB-ügynökként" jelentett fel, olyan erő, amellyel számolni kell. ¹⁷⁶

A Chatham House 2015-ös jelentése szerint az ukrainai polgárháború "úgy egyesítette az ukránokat, mint még soha korábban. Ahol azonban továbbra is vannak megosztottságok, azok élesebbek, mint korábban voltak". Nagy kérdés, hogy az orosz-ukránok és a nacionalisták hogyan tudnak még megbékélni egymással. ¹⁷⁷ Valóban robbanásveszélyes a helyzet az ország nagy részein, miközben ezt írom, ahogy a lakosság az oroszellenes gazdaságpolitika abszurdításai alatt vergődik, amit a Nyugat által diktált aus- terítási politika súlyosbít. ¹⁷⁸ Eközben folytatódik az ukrán társadalom könyörtelen kifosztása. Amikor a köztisztviselőknek be kellett vallaniuk vagyonukat (a korrupcióellenes kampány részeként, miután az IMF azzal fenyegetőzött, hogy felfüggeszti a következő részletet az IMF-nek nyújtott támogatásból. 17,5 milliárd dolláros mentőalapot a háború sújtotta országnak), kiderült, hogy hatalmas mennyiségű készpénzt halmoztak fel. Egyedül Groysman 1,2 millió dollárnyi bankjegyet tartott otthon, másoknak hasonló készpénzállományuk, nemesfémek és ékszerek voltak (néhányuknál náci kellékeket is találtak). A puccsot követő tartós, 17 százalékos GDP-csökkenés nyilvánvalóan nem érintette az államot irányító személyeket. ¹⁷⁹

MH17: egy elhibázott globális szerencsejáték szimbóluma?

Ez a könyv emellett érvel, hogy az MH17-es katasztrófa egy mély válság kontextusában történt, amelyet elsősorban a Nyugat okozott. Attól a pillanattól kezdve, hogy a szovjet blokk és a Szovjetunió felbomlott, a spekulatív pénzügyi eszközbefektetésekhez kapcsolódó erők ragadozó expedícióba kezdtek az egykori ellenfél birodalmába. A NATO és az EU bővítése által fedezve a kapitalista fosztogatók által előírt piaci fegyelem a megszűnt államszocialista társadalmakat az 1941-es náci invázió óta példátlan fosztogatásnak tette ki, ezúttal is a hazai ragadozók által.

Oroszországban az ámokfutás ellen tiltakozó erőket az 1993-as rendkívüli állapot és az 1996-os csalárd választások még sorba rúgták, de az ezredforduló felé már eléggé megerősödtek ahhoz, hogy egy új elnököt juttassanak hatalomra. Vlagyimir Putyinnal a Kremlben az oligarchák gazdagodásának és a nyugati irányításnak szabott korlátok oda vezettek, amit harmadik ~~ideg~~ háborúnak nevezünk el. Ettől kezdve a NATO és az EU bővítése, egyetlen irányvonallá összeolvadva, belépett Oroszország közvetlen biztonsági övezetébe, és ütközni kezdett Moszkva azon kísérletével, hogy feltámasszon egyfajta gazdasági és biztonsági integrációt az immár független volt szovjet köztársaságokkal. A grúziai és ukrainai nyugatbarát, oroszellenes "színes forradalmak",

valamint a három balti köztársaság tényleges NATO- és EU-tagsága után a 2008-as "háború a NATO-bővítés megállításáért"...

a kelet-nyugati kompromisszum végét jelenti. A grúz elnök, Mihail Szaakasvili kormánya által kirobbantott konfliktus során Oroszország ellenállása a nyugati előrenyomulással szemben a szóbeli figyelmeztetésekből tényleges katonai akcióvá vált, hogy megvédje befolyási övezetét és a grúz szuverenitást megkérdőjelező kisebbségeket.

Hasonló egyenlet játszódott le Ukrajnában 2013-14-ben, amikor az oroszellenes ultranacionalisták fegyveres hatalomátvétele - a Janukovics elnök által Ukrajna EU-hoz való csatlakozásának elutasítása ellen szervezett tömegtüntetések nyomán - akut válsághoz vezetett. Az ország Oroszország felé orientálódó délkeleti felének elutasítása, hogy elfogadjon a puccskormány hatalmát, összeforrt egy katonai-stratégiai kérdéssel, az orosz fekete-tengeri flottának otthont adó, kulcsfontosságú szevasztopoli haditengerészeti támaszpont feletti ellenőrzéssel. Ezek együttesen a Krím elszakadásához, Odesszában és Mariupolban a rezsim által elkövetett mészárlásokhoz és a Donbasszban kitört polgárháborúhoz vezettek.

Mind a *puccsot megelőzően*, mind a polgárháborúban Washington többször is felülbíráltta az EU-t, különösen Németországot és Franciaországot, de Bulgáriát is, ahol a Fekete-tengeren átvezető nagy orosz gázvezeték kikötését tervezték. 2014. július 16-án azonban az EU már nem követte a Moszkva elleni amerikai gazdasági hadviselést, mivel a Gazprom gázszállításai - akár az Északi Áramlat és a tervezett Déli Áramlat gázvezetéken keresztül, akár Ukrajnán keresztül szállítják - létfontosságúak a gazdasági túléléshez. Mint tudjuk, Putyin abban a pillanatban Brazíliában tartózkodott, ahol aláírta a BRICS-bank alapító okiratát, emellett megállapodott Merkel kancellárral az ukrán válságot rendező "földet a gázért" megállapodásról. Hogy az MH17-es járat másnapi tényleges lelövése szándékos, előre megfontolt cselekmény volt-e vagy baleset, hogy repülőgép-támadás, légvédelmi rakéta, vagy mindkettő, végső soron nem lehet bizonyossággal megállapítani. A hatás azonban az volt, hogy csírájában elfojtotta a "Földet a gázért" tárgyalásokat, és az EU-t az orosz energiaszállításokat célzó amerikai szankciók mellé állította, ami javította az amerikai palából származó cseppfolyósított földgáz szállítására vonatkozó kilátásokat. Hogy a nyilvánvalóan harcias NATO-parancsnokság - esetleg a szövetség közelgő walesi csúcstalálkozóját szem előtt tartva - hogyan játszhatott össze a kijevi rezsimmal, csak találgatni lehet. A hatás azonban ebben az esetben is az volt, hogy megszilárdította a Putyin-ellenes konszenzust a Nyugaton, és csapást mért az Eurázsiai Unióból, a BRICS-ekből és az SCO-ból álló laza versenyzői csoportra. A könyv szerint az MH17-es járat tragikus vége olyan prizmaként szolgál, amelyen keresztül az eseményben összeolvadt különböző szálak megtörnek. Mi következik ezután?

Az 1980-as években, a második *hidegháború* kirobbantásakor a Reagan-kormányzat célja a szovjet blokk destabilizálása és a moszkvai rendszerváltás volt.¹⁸⁰ Amint az **1. fejezetben** kifejtettük, ez a célja a jelenlegi, új *hidegháborúnak* is. Ez a gondolat végigvonul a már többször idézett Chatham House-jelentés lapjain, és különösen Andrew Wood hozzászólásában tárgyalja részletesen. Bár Wood elismeri, hogy a Nyugatnak nem lehet érdeke, hogy Oroszország teljes anarchiába csússzon, világossá teszi, hogy a Putyin elnökséget nem szabad megvédeni "a változásokkal szemben, *legyenek azok irányítottak vagy erőszakosak*". Ezért "akár belső puccs, akár betegség, akár népi zavargások miatt váltják le Putyint ... a Nyugat számára mégis ésszerű lenne, ha tovább gondolkodna azon, hogyan kezelje az oroszországi rendszerváltás következményeit".

Az orosz néppel való hatékony kommunikáció és az emberi értékek előzetes védelme alapvető fontosságú lenne a nyugati hitelesség szempontjából... A jövőre vonatkozó tervezésnek végül *ki kellene terjednie a jelenlegi struktúrákon belüli vezetőváltásoktól kezdve a*

jelenlegi struktúrákon belüli vezetőváltásokig, a

*egy olyan csoport megjelenése, amely kész arra, hogy az orosz lakossággal folytatott felelősségteljes párbeszéd keretében strukturális reformokat hajtson végre, a rendszer összeomlásáig.*¹⁸¹

A National Endowment for Democracy elnöke, Carl Gershman 2016 októberében a *Washington Post*-nak írt cikkében azt javasolta, hogy a tíz évvel korábbi Anna Politkovszkaja újságíró nő bérgyilkosságát vegyük alapul egy tartósabb Putyin-ellenes kampányhoz.¹⁸²

Egy ilyen kampányhoz Soros György Nyílt Társadalom Alapítványára (OSF) lehet bízni a "civil társadalom" / színes forradalom forgatókönyvek kidolgozását és a végrehajtásukhoz mozgósítható csoportok azonosítását. Az OSF 2014-17-re szóló, *Oroszország-projekt-stratégia* című akcióterve a nyugati tudományos és véleményformáló hálózatokban aktív orosz értelmiségieket, az orosz melegmozgalmat és másokat a Moszkvában hatalmon lévő konzervatív blokk elleni civil társadalmi tiltakozás potenciális mozgatórugójaként azonosítja. A CyberBerkut kollektíva által feltört OSF-dokumentumokból Alekszej Navalnij Korruptióellenes Alapítványa tűnik ki, mint a legfontosabb kedvezményezett, a vitaportálok és a liberális média, mint például az Echo of Moscow rádióállomás, az RBK hírügynökség és a *Vedomosztyi* című újság pedig, mint a tartalom terjesztésének preferált csatornái.¹⁸³

Ebből a szempontból az ukrajnai válságot az új amerikai rakétaütegek orosz határra történő telepítésével együtt kell vizsgálni, amely az első csapás képességének része, amely a nyugati brinkmanship politikát támogatja a volt szovjet térségben. Az új hidegháború globális játszámájának végső dénouementjének vagyunk tehát tanúi, amelyben az eseményeket csak magasabb fokozatba kapcsolni vagy ellenőrzés alá vonni lehet? Amint azt az **1. fejezetben** kifejtettük, a nyugati stratégia hosszú utat tett meg a közvetlen háború utáni időszak kompromisszumaitól azok szűkítéséig vagy feladásáig az 1980-as évek második hidegháborújában. Ekkorra a spekulatív kockázatvállalás kiszorította a termelésből és a kapitalista rend stabilitásához fűződő hosszú távú érdekből fakadó világnézetet. Ehelyett a pénzzel üzletelő tőke elsőbbsége magát az emberi túlélést is nagy tétellel játszott játékká változtatta, amelyet a világ népeinek feje fölött játszanak a magányosságért.¹⁸⁴ A Nyugat, élén a ténylegesen csődbe ment Egyesült Államokkal, egyre inkább az erőre támaszkodik, hogy szabotálja bármilyen alternatíva kialakulását, amit a saját társadalmi formációja már nem képes előidézni. Még a legígéretesebb, potenciálisan forradalmi informatikai és médiafejlesztéseket is, amelyek a Szilícium-völgyből származnak, jelzőloggal terheli a kommunikációs felügyelet bolygómeretű projektje, hogy megvédje az USA birodalmi pozícióit.¹⁸⁵ Hogy az Egyesült Államok és a NATO ezért hajlandó lenne-e még nagyobb kockázatot vállalni, mint amekkorát most tesz, túlságosan ijesztő kilátás ahhoz, hogy belegondoljunk.

Ezzel azonban szembe kell nézni, különben az MH17-es járaton tartózkodó 298 ember sorsa az egész emberiség sorsává válhat.

Megjegyzések

- 1 Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17: Die Geschichte eines Jahrhundertverbrechens*. Bonn: Hagena & Partner, 2015, pp. 6-9.
- 2 Biztonsági és Igazságügyi Minisztérium, *Hollandia*, Doc. 6. sz. 3., 2014. július 18., és Doc. 7. sz. dokumentum, 2014. július 18., "Kontextuselemzés". A továbbiakban MSJ, valamint a dokumentum száma, dátuma és címe (ha eltér a "Helyzetrajz és értelmezés - lezuhant utasszállító repülőgép Ukrajnában" című dokumentumtól). A dokumentumszámok a következők

- minisztérium sajátja az RTL *Nieuws-nak* az információszabadságra vonatkozó eljárás keretében elküldött tételben. Az "A" betűvel jelölt számok a válságkezeléssel foglalkozó tárcaközi bizottság, a többi a tárcaközi bizottságé.
- 3 Alexandr Netyosov, "MH17 Ukraine plane crash: additional details revealed". *South Front*, 2016. november [orig. 2015, oroszról fordítva] (online).
 - 4 Joost Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal* [előszó: K. Homan]. Amsterdam: Amsterdam: Van Praag, 2014, pp. 142, 170-1. *MSJ*, Doc. 18, 2014. július 20.; Doc. 26, 2014. július 22.; a fekete dobozokat egy speciális cég, a londoni AAIB-re bízták. *MSJ*, Doc. 33., 2014. július 23.
 - 5 Falcon Bjorn, "A debalcevoí dombvidéki csata". *Infonapalm*, 2015. május 2. (online); Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 140. o.
 - 6 *MSJ*, Doc. 53, 2014. július 28.; Doc. 57, 2014. július 29., és Doc. 61., 2014. július 30.
 - 7 *MSJ*, Doc. 34, 2014. július 22., "Fact sheet rol OVV onderzoek ramp MH17"; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 144., 150., 160. oldal.
 - 8 *MSJ*, Doc. 79, 2014. augusztus 4.; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 150. o., idézi az EBESZ-misszió megállapításait. 9 Netyosov, "MH17 Ukraine plane crash"; *MSJ*, Doc. A 55, 2014. augusztus 11.; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, pp. 140-5.
 - 10 Michel Chossudovsky, "Az ukrán kormány összeomlása: Jacsenyuk miniszterelnök lemond az IMF nyomása közepette". *Global Research*, 2014. július 24. (online); David M. Herszenhorn, 'Ukraine prime minister resigns as key coalition in parliament falls apart'. *New York Times*, 2014. július 24. (online); *MSJ*, Doc. 44, 2014. július 25. és Doc. 67, 2014. július 31.
 - 11 Pepe Escobar, "A NATO kétségbeesetten akarja a háborút". *Asia Times Online*, 2014. augusztus 8. (online).
 - 12 *UA Position*, "A NATO főtitkára augusztus 7-én Ukrajnába látogat". 2014. augusztus 6. (online).
 - 13 *LiveLeak*, "Ukraine war: tanks Ukraine in Kiev August 7, 2014" (video still, online; a tényleges videót törölték a *YouTube*-ről). Richard Balmforth és Pavel Polityuk, 'Rasmussen: Oroszországnak "vissza kellene lépnie a szakadék széléről"'. *The Huffington Post*, 2014. augusztus 7. (online).
 - 14 Gordon Hahn, "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája". *Fair Observer*, 2014. szeptember 23. (online).
 - 15 Idézi: *NATO.int*, "A NATO kiáll Ukrajna mellett, mondta a főtitkár Kijevben". 2014. augusztus 7. (online), kiemelés hozzáadva.
 - 16 Hagen & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 11. oldal; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 125-6. oldal. 17 *MSJ*, Doc. 44, 2014. július 25.; Doc. 57, 2014. július 29.; Doc. 94, 2014. augusztus 15.
 - 18 Egy ausztrál ügyvéd nyilatkozata az ügyről, idézi: Diana Johnstone, *Queen of Chaos: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Books, 2016, 165. o.
 - 19 *Kyiv Post*, "Szerhij Drozdov kinevezése az ukrán légierő parancsnokává". 2015. július 20. (online); *International Quality and Productivity Center*, 'International Fighter' [konferencia]. Pestana Chelsea Bridge Hotel, London, 2014. november 18-20. (online); John Helmer, 'Report: Australian government believes Ukraine used MH17 as "human shield"'. *Russia Insider*, 2017. március 20. (online).
 - 20 Eric Zuesse, "MH-17 "nyomozás": titkos augusztus 8-i megállapodás szivárog ki". *OpEdNews*, 2014. augusztus 14. (online); Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 151-3., 169. o., pp. Alex Lantier, 'Netherlands covers up secret pact controlling investigation of MH17 crash'. *World Socialist Website*, 2014. november 22. (online).
 - 21 *Russia Today*, 'Kijev titokban kapott adatokat az MH17-es lezuhanását vizsgálóktól: Ukrán hacktivisták'. 2014. október 11. (online).
 - 22 Peter Baker, 'With jet strike, war in Ukraine is feel global'. *New York Times*, 2014. július 19. (online). A lap arról is beszámolt, hogy 23 amerikai volt az áldozatok között (a valóságban egy kettős állampolgárságú).
 - 23 Idézi Robert Parry: "Mit láttak az amerikai kéműhöldek Ukrajnában? *Consortium News*, 2014. július 20. (online). A *Washington Postról* lásd Glenn Greenwald, *No Place to Hide: Edward Snowden, az NSA és a felügyeleti állam*. London: Hamish Hamilton, 2014, 54. o. és Norman Solomon, 'Under Amazon's CIA cloud: The Washington Post'. *The Huffington Post*, 2016. december 18. (online).

- 24 Olga Lopatynska, "CNN vs. RT: a Malaysian Airlines MH17-es repülőgépének lelövéséről szóló médiatudósítás összehasonlító elemzése a propaganda keretein belül" (Mesterszakdolgozat, Újságírás, Média és Kommunikáció Tanszék, Stockholmi Egyetem, 2015), 27. o., kiemelés hozzáadva.
- 25 Lopatynska, "CNN vs. RT: a médiaközvetítések összehasonlító elemzése", 30. o.
- 26 *New York Times*, "Szerkesztőségi cikk: Putyin törvényen kívüli állama". 2016. szeptember 29. (online).
- 27 Jean Bricmont, "A háborúról és a háborús propagandáról". *Euromind*, 2016. október 31. (online); *Wikispooks*, 'Bellingcat' (online); *KremlinTroll*, 'MH17: hazugság az igazságért'. 2015. november 21. (online).
- 28 Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 36-8. oldal.
- 29 *LiveLeak*, 'Meg lehet bízni a Bellingcrapban? Mi az a Bellingcat egyébként?' 2015 (online); *CyberBerkut*, 'CyberBerkut hacked web-sites of Anton Gerashchenko'. 2015. október 29. (online) és *Niqnaq*, 'NATO apparently masterminding the campaign of assassinations in Ukraine: Anatolij Sarij felhívása Oles' Buzina kijevi újságíró meggyilkolásáról'. 2015. április 17. (online).
- 30 Idézi: Hector Reban, "A tömegek félrevezetése: Bellingcat infowar zsoldosai ismét eltakarítják a titkosszolgálati anyagokat". 2015. június 26. (online); Pincusuk tagja az Atlantic Council elnökségének is, Isobel Koshiw, 'Victor Pinchuk: friend or foe of Ukraine?'. *Kyiv Post*, 2016. október 14. (online).
- 31 Reban, "A tömegek félrevezetése"; *Der Spiegel*, "Interview zu angeblichen MH17-Manipulationen: "Bellingcat betreibt Kaffeesatzleserei"". 2015. június 3. (online).
- 32 *Wikipedia*, "Tjibbe Joustra" és *MSJ*, Doc. 67, 2014. július 31.
- 33 W.C. Turck, *Tragikus sors: Politika, olaj, a Malaysia Airlines 17-es járatának lezuhanása és a polgári légi közlekedést fenyegető veszélyek*. A Jinxee the Cat Publication, 2014. E-könyv, oldalszámozás nélkül; bevezető. Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 12. oldal.
- 34 Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 133. oldal.
- 35 Deutscher Bundestag, *Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu, Sevim Dağdelen, Dr. Diether Dehm, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE.- Drucksache 18/2316 - Erkenntnisse über bewaffnete Aktivitäten in der Ostukraine*. Deutscher Bundestag. Drucksache 16/2521 (2014. szeptember 9.), 4. o.
- 36 *Geen Stijl*, "Brisant: Rutte heeft nog steeds geen MH17-archieff". 2016. szeptember (online), idézi Pieter Omtzigt, a kereszténydemokrata CDA parlamenti képviselőjének parlamenti kérdéseit.
- 37 Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 157. és 160. o., illetve.
- 38 *Russia Today*, 'MH17 lezuhanása: Ukraine security chief says missile only Kiev has may be found at crash site'. 2014. október 10. (online).
- 39 Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 12. és 13. oldal.
- 40 Lásd a *Globális rivalizálás a hidegháborútól Irakig* című írásomat. London: London: Sage Vistaar, 2006, 340. és 371. o.
- 41 A FATA szeptemberi levelére hivatkozik Oleg Sztorcsevoj, *levél Tjibbe Joustrának, Holland Biztonsági Tanács*, faksimile a *Fort Russon*, január 14. (online).
- 42 British Airways, Qantas, Cathay Pacific, Korean Air Lines és China Airlines. Simon A. Bennett, "Az MH17-es katasztrófa keretezése: több a hő, mint a fény? *International Journal of Aviation, Aeronautics, and Aerospace*, 2 (4) 2015, Scholarly Commons (online), 8. o. Lásd George Knight, "Elbers KLM: Air France vloog over Oost-Oekraïne. Waar of onwaar?" 2015. január 16. (online). Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17: Hrabove*, 2014. július 17. Hága: Dutch Safety Board, 2015, 16. o.
- 43 Holland Biztonsági Tanács, *A Malaysia Airlines MH17-es járatának lezuhanása*, 9. oldal.
- 44 Josef Resch, *Gefahr ist mein Beruf, MH17, Pablo Escobar, Florian Homm-Deutschlands erfahrenster Privatermittler packt aus* [írta H. Schöttelndreier]. Berlin: Econ, 2016, 287. o.
- 45 Storcsevov, *Levél Tjibbe Joustrának, Holland Biztonsági Tanács*, melléklet, 5-7. o.
- 46 Michael Kobs, "Gyanús bizonyítékok". n.d. [megjegyzés a JIT 2016. szeptemberi helyzetjelentéséhez] (online).

- 47 Almaz-Antey, "Almaz-Antey a Boeing-777 hazugságai ellen: a lezuhant "Boeing-777"-a különleges művelet Oroszország ellen". Hozzájárás a *Russia Today* segítségével, 2016. szeptember 16. (online). Storcsevoj, *Levlé Tjibbe Joustrának, Holland Biztonsági Tanács*, csatolmány, 7-8. oldal. Hector Reban, "Az MH17 október 13-i ver- diktátum, DSB kontra Almaz-Antei". 2015. október 28. (online).
- 48 *Antwort der Bundesregierung*, 4. o.; Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 44. o. 49 NPO, "MH17, het onderzoek. Interjú Tjibbe Joustrával". 2015. október 14. (online); Pieter Omtzigt, 'MH17 en de radar'. *Jalta.nl*, 2015. október 23. (online); Robert Parry, 'MH17: a kutya még mindig nem ugat'. *Consortium News*, 2015. október 13. (online).
- 50 *WhatHappenedtoFlightMH17.com*, 'Ukraine Air Traffic Control likely did not have primary radar available- able at time of MH17 sho[o]t down'. 2014. december 27. (online). A DSB tévesen azt állította, hogy három ki volt kapcsolva. Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 38. o.; Edwin van der Aa és Tobias Den Hartog [Peter Groenendijkkel], "Kamerleden Pieter Omtzigt (CDA) en Sjoerd Sjoerdsma (D66) leggen kabinet het vuur aan de schenen". *De Twentse Courant Tubantia*, 2016. február 4.; Omtzigt, "MH17 en de radar".
- 51 A DSB szerint az ICAO szabályai 2014-ben sem tettek különbséget a területek tekintetében. Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 39. és 167. o.
- 52 *Russia Today*, '10 további kérdés, amelyeket az orosz hadsereg az MH17-es lezuhanásával kapcsolatban feltesz Ukrajnának és az Egyesült Államoknak'. 2014. július 21. (online), kiemelés hozzáadva. Egy lezuható darabnak, figyelembe véve a kezdeti lendületet, másfél-két perc alatt kellett volna lezuhannia. Hector Reban úr számítása, a szerzőnek küldött közlemény.
- 53 Joël van Dooren, *Opmerkingen bij het OVV rapport "Crash of Malaysia Airlines flight MH17"*. Kiadatlan kutatási dokumentum, 2015. október 26., 2. o.
- 54 Lásd: Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 31. o., kiemelés hozzáadva. A 119. oldalon még egyszer megismétlődik: "egyetlen lítium-ion akkumulátor".
- 55 *Transportation.gov*, 'U.S. Department of Transportation issues new standards to improve safety of lithium battery transportation'. 2014. július 31. (online). Lásd *AntonBauer/Vitec Group Newsletter*, 2016 (online); Herman Rozema úr közleménye.
- 56 Martin Broek, "A hosszú út az átláthatóság felé a világkereskedelemben". *Vredesmagazin*, 2017. 1. szám, 35. o. 57 Natalie Righton és Jeroen Visser, "Joustra: Rusland probeert rapport koste wat kost onderuit te halen". *De Volkskrant*, 2015. október 16. (online); John Helmer, 'Is there a war crime in what Lord Heh-Heh, Tjibbe Joustra a holland biztonsági bizottságtól, közvetít?' *Dances with Bears*, 2015. október 19. (online); *Kremlin Troll*, 'MH17: hazudik az igazságért'.
- 58 John Helmer, "MH17: elfogadhatatlan bizonyítékok arra, ami nem történhetett meg". *Tánc a medvékkel*. 2015. szeptember 16. (online); Dutch Safety Board, *Crash of Malaysia Airlines Flight MH17*, 84-5. o.; K.H. Lim, 'Why a captain sits on the left side of a plane? (Miért ül a kapitány a gép bal oldalán?' *Life in the Skies*, 2013. január 7. (online). További információk Hector Rebantól.
- 59 Helmer, "MH17: elfogadhatatlan bizonyítékok"; Mike Corder, "Anthropologist criticized for showing images of MH17 victims", idézi a holland rendőrség törvényszéki szakértői csoportjának vezetőjét. *Yahoo News*, 2015. április 3. (online).
- 60 Idézi: John Helmer, "MH17: holland ügyész kétségbe vonja az MH17-es bizonyítékokat". *Dances with Bears*, 2016. február 23. (online). A hivatkozás az *MH17-es járat utasainak és személyzetének környezeti hatása és fiziológiai megterhelése* című jelentésre vonatkozik.
- 61 NOS, "Rusland reageert op brief nabestaanden MH17". 2016. február 9. (online); Helmer, 'MH17: holland ügyész kétségeket ébreszt'.
- 62 Hagen & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 53. o.; Helmer, "MH17: Dutch prosecutor opens doubt".
- 63 Idézi: Robert Parry, "MH-17 probe relies on Ukraine for evidence" (Az MH-17-es szonda Ukrajnára támaszkodik a bizonyítékokért). *Consortium News*, 2016. június 5. (online).
- 64 Robert Parry, "MH-17 szonda bízik a kínzással kapcsolatos Ukrajnában". *Consortium News*, 2016. június 13. (online).

- 65 Hector Reban, "A JIT szar kilövőhelyet talál ki (és megússza)". 2016. november 4. (online). Átfogó kritika Max van der Werff, 'MH17-1000 dagen', *KremlinTroll*, 2017. április 11. (online).
- 66 Vincent Verweij, "Vraagtekens bij het JIT-onderzoek naar MH17". *CrimeSite*, 2016. szeptember 30. (online); Reban, 'JIT comes up with crap launch site'.
- 67 Robert Parry, "Aggasztó hiányosságok az új MH-17-es jelentésben". *Consortium News*, 2016. szeptember 28. (online); Verweij, 'Vraagtekens bij het JIT-onderzoek'; Reban, 'JIT comes up with crap launch site'. Egy amatőr is képes már a hangszalagokat úgy megdoktorálni, hogy bizonyos szavakat bevágjon, így a "bizonyíték" valami egészen más.
- 68 Reban, "A JIT szar indítási helyszínnel áll elő".
- 69 John Helmer, "DISGRACE: a nyugat újabb MH17-es hamisítása leleplezve és megmagyarázva. Négy MH17-es kérdés - a válaszok, amelyek bizonyítják, hogy a holland rendőrség, az ukrán titkosszolgálat és az amerikai kormány hamisítja az MH17-es lelövésének bizonyítékait". *Russia Insider*, 2016. szeptember 30. (online); Joost Niemöller, 'Waarom het OM bij MH17 nog niet eens het begin van een zaak heeft'. *De Nieuwe Realist*, 2016. szeptember 29. (online).
- 70 Bjorn, "The Battle of the Debaltsevo Bulge"; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 144. o.
- 71 Chris Kaspar de Ploeg, *Ukrajna a keresztútjében*. Atlanta: Clarity Press, 2017, 200. o.; Ivan Katchanovski, "The separatist war in Donbas". *European Politics and Society*, 17 (3) 2016, 9. o. (online); James Sherr, 'A war of narratives and arms'. In K. Giles, P.Hanson, R. Lyne, J.Nixey, J.Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs, 2015, 27. o.
- 72 Karber e-mailje Breedlove-nak, 2015. január 14.
- 73 NATO.int, 'NATO releases satellite imagery showing Russian combat troops inside Ukraine'. 2014. augusztus 28. (online). A kép valójában orosz területről készült (Kujbisevó, Rosztovszkaja oblaszty).
- 74 Katchanovski, 'The separatist war in Donbas', 482. o.; Eric Zuesse, 'U.S.-installed Ukrainian regime now fears return of Donbass to Ukraine: Az Egyesült Államok folytatja a háború újraindítására irányuló erőfeszítéseit'. *InfoWars*, 2015. szeptember 14. (online).
- 75 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország: Before and Beyond the Crisis in Ukraine* [EU Committee, 6th Report of Session 2014-2015], 2015, 61. o.
- 76 Richard Sakwa, *Frontline Ukrajna: Ukrajna: Válság a határvidéken*. London: I.B. Tauris, 2015, 179. o.
- 77 Breedlove e-mailje Powellnek, 2014. szeptember 30., lásd Lee Fang és Zaid Jilani, "Hacked emails reveal NATO general plotting against Obama on Russia policy". *The Intercept*, 2016. július 1. (online).
- 78 Idézi: Christoph Schult és Klaus Wiegrefe, "Veszélyes propaganda: a NATO katonai vezetőjéhez közel álló hálózat szította az ukránjai konfliktust". *Der Spiegel*, 2015. július 28. (online).
- 79 *Ukrajna Antifasiszta Szolidaritás*, 'Ki az az Andrij Parubij? Tiltakozás a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező ukrán politikus brit látogatása ellen'. 2015. október 13. (online).
- 80 A kijevi parlament így kialakult összetétele erősen az ukrán nyugat és a centrum felé tolódott, amely 257 képviselőt kapott. Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 240-3. o., 10.1. táblázat.
- 81 Zuesse, "Az Egyesült Államok által beiktatott ukrán rezsim most a visszatéréstől tart".
- 82 De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 80., 207. o.; Clark e-mailje Nulandnak, Pyattnak és Breedlove-nak, 2014. november 8., kiemelés hozzáadva.
- 83 *BBC News*, 'Ukraine crisis: last chance for peace says Hollande'. 2015. február 7. (online).
- 84 Nicolai Petro, "Ukrajna vagy a lázadók: ki győzött Minszkben? *The National Interest*, 2015. február 13. (online); *Wikipedia*, "Minszk II. megállapodás".
- 85 Nicolai Petro, "Politikai segítségnyújtás: a figyelem középpontjában Ukrajna". In Adriel Kasonta (szerk.), *Az Oroszországgal szembeni szankciók*. Bow Group Research Paper, 2015. augusztus, 87. o. (online).
- 86 Idézi a *Russia Today*: "Breedlove háborúja: e-mailekből kiderül, hogy a volt NATO-tábornok az Egyesült Államok és Oroszország konfliktusát tervezi". 2016. július 1. (online).
- 87 Idézi: Schult és Wiegrefe, "Veszélyes propaganda".
- 88 *Reuters*, 'Az amerikai katonai kiképzők Ukrajnában destabilizálhatják a helyzetet: Kreml'. 2015. április 17. (online).

- 89 De Ploeg, *Ukraina a keresztútjában*, 177. o.
- 90 Victoria Butenko és Don Melvin, "Ki öli Viktor Janukovics volt ukrán elnök szövetségeseit?". *CNN*, 2015. április 17. (online); Buzyna idézi: Petro, "Politikai segítségnyújtás", 84. o.
- 91 Idézi: Zuesse, "U.S.-installed Ukrainian regime now fears return"; hasonló véleményt idézi: De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 156. oldal. Szerhij Kudelia, "A donbázi szakadás" [ford. P. Golub]. *Russian Politics and Law*, 54 (1) 2016 [orig. in *Kontrapunkt*, 2015. 1. szám], 24., 25. o.
- 92 Katchanovski, "A donbázi szeparatista háború", 483. o.
- 93 *Német külpolitika*, hírlevél. "Die Folgen der "Befreiung". 2015. december 16. (online).
- 94 Larry Elliott, "Oroszország és a gazdasági hadviselés: RIP the free market new world order". *Guardian*, 2014. augusztus 31. (online).
- 95 Kevin Amirehsani, "Négyféleképpen lehet szigorítani az Oroszország elleni szankciókat". *Global Risk Insights*, 2014. július 27. (online).
- 96 Hagena & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 52. oldal. ZDF, "Merkel bleibt bei Sanktionspolitik gegen Russland". 2015. június 7. (online).
- 97 Eric Draitser, "Háború Oroszország ellen, egyszerre csak egy csővezeték". *Russia Today*, 2014. június 27. (online). 98 A finomított termelését (napi 120 000 hordó) 2012-ben leállították. Nigel Wilson, "Ukraina: Rosneft olajfinomító kigyulladt a lövések után". *International Business Times*, 2014. július 18. (online); 'Ukraine oil refineries'. *A Barrel Full*, n.d. (online); *Investor Intel*, 'Global economic consequences of the A malajziai MH17-es baleset még hátravan'. 2014. július 20. (online).
- 99 *Jupiter Broadcasting*, "Az igazság az MH17-ről: unfilter 107". 2014. július 25. (online); Maximilian Hess, 'MH17 tragédia új lendületet adott a kelet-ukrajnai háború befejezésének'. *Telegraph*, 2014. július 20. (online).
- 100 *Stratfor*, "How the game is played: the life and death of South Stream". 2015. szeptember 17. (online). 101 Anca Elena Mihalache, *A Déli Áramlat halott, éljen a Déli Áramlat!* Bukarest: Energy Policy Group, 2015. január, 1. o.
- 102 Umar Farooq, 'Top officers at Inçirlik Air Base arrested in Turkey coup attempt'. *Los Angeles Times*, 2916. július 17. (online); George Venturini, "Pipeline geopolitics: from South Stream to Blue Stream". *Countercurrents.org*, 2015. március 7. (online). Ez a cím félrevezető, mivel a Kék Áramlat volt ott először.
- 103 Elena Mazneva, "Russia 2014 gas export seen lowest in decade as demand falls". *Bloomberg*, 2015. január 13. (online).
- 104 *Gazprom*, "Gázszállítások Európába". 2016 (online); *Investor Intel*, 'Global economic consequences of the Malaysian MH17 crash'.
- 105 Nicolai Petro, "Miért van Ukrajnának nagyobb szüksége Oroszországra, mint valaha: Kijevnek fel kell ismernie, hogy gazdasági túlélése Moszkvától függ, nem pedig a nyugattól". *Guardian*, 2016. március 9. (online); *Stratfor*, 'How the game is played: the life and death of South Stream'.
- 106 Karan Bhatia és Dmitri Trenin, "Második kihívás: gazdasági hadviselés". In *Világ gazdasági Fórum* (2015. január), *Geo-Economics: Seven Challenges to Globalization* (online), 5. o. Matthieu Crozet és Julian Hinz, *Collateral Damage: The Impact of the Russia Sanctions on the Economies of Sanctioning Countries' Exports* [CPII Working Paper 16]. Párizs: Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales, 2016, pp. 8-9.
- 107 Michael A. Levi, "Miért számít az olajár csökkenése". *Világ gazdasági Fórum*, 2015. március 2. (online). 108 A 2012-es adatok, idézi Eric Draitser, "BRICS under attack: western banks, governments launch full-Oroszország elleni spektrumtámadás". *Russia Insider*, 2016. április 21. [a *MintPress Hírek*ből újryomtatva] (online).
- 109 Bhatia és Trenin, "Challenge two: economic warfare", 5. o. 110 Greenwald, *No Place to Hide*, 119., 135. o.
- 111 Draitser, "BRICS under attack", kiemelés hozzáadva.
- 112 Levi, "Miért számít az olajár csökkenése". A jelentés megjegyzi, hogy Mexikó és Brazília is ebbe a kategóriába kerülhet, kiemelve a BRICS-kapcsolatot.

- 113 Crozet és Hinz, *Collateral Damage: The Impact of the Russia Sanctions*, 3., 5. o.; Kyselchuk, "What effect have sanctions have sanctions had so far?", 10. o.
- 114 Richard Sakwa, "Hogyan képzelik el az eurázsiai elitek az EEU szerepét globális perspektívában". *European Politics and Society*, 17. (supl.) 2016, 13. o. Max Marioni, "Az orosz szankciók költségei a nyugati gazdaságokra nézve", in Adriel Kasonta, szerk. *az Oroszországgal szembeni szankciókról*. Bow Group Research Paper, 2015. augusztus (online), 18. o.
- 115 Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 197. o.
- 116 Elina Kyselchuk, "Milyen hatása volt eddig a szankcióknak? In Kasonta, *Az Oroszországgal szembeni szankciók*, 8. o.
Marioni, "Az orosz szankciók költségei", 23. o.
- 117 Philip Hanson, "Egy meggyengült gazdaság". In Giles *et al.*, *Az orosz kihívás*, 20. o.
- 118 Marioni, "The cost of Russian sanctions", 22. o.; Crozet és Hinz, *Collateral Damage: The Impact of the Russia Sanctions*, 36n44. o.
- 119 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 46. o. Sakwa, *Frontvonal Ukrajna*, 175-6. o.
- 120 House of Lords, *The EU and Russia*, 44. o.
- 121 Hanson, "An enfeebled economy", 22. o.; lásd: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 144-5. o.
- 122 *Statista. A statisztikai portál*, "Ukrajna: Ukrajna: Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) 2010 és 2020 között.
2016 (online).
- 123 Slawomir Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia: Az üzleti csoportok befolyása az ukrán politikára* [OSW Studies no. 42]. Varsó: Keleti Tanulmányok Központja, 2012, 65., 69. o., magyarul: Varsó, 2012.
- 124 Ezért Oroszország részéről "az EU bővítése, mivel összerosódott a NATO bővítésével, a biztonsági fenyegetés aspektusát is felvette". Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 38. o.
- 125 Elena Ustyuzhanina, "Az Eurázsiai Unió és a globális értékláncok". *European Politics and Society*, 17 (supl.) 2016, 44. o.; Gregory J. Moore, 'Ukraine: a military-industrial complex to die for'. *Asia Times Online*, 2014. május 27. (online).
- 126 Anna Babinets, "Ukrajna rejtélyes kilépése a fegyverkereskedelemből". *Open Democracy*, 2011. február 22. (online).
- 127 Idézi: Sakwa, *Frontline Ukraine*, 78. o.
- 128 Hagen a & Partner, *Malaysian Air Flug MH17*, 18-20. oldal.
- 129 UNIAN, "Az Antonov tervezőiroda 43 repülőgép gyártására vonatkozó szerződéseket ír alá". 2015. szeptember 7. (online) és "Az ukrán Antonov megszakítja a kapcsolatot Oroszországgal". 2016. január 27. (online); Moore, 'Ukraine: a military-industrial complex to die for'.
- 130 *Russia Today*, 'Ukraine's Antonov's stops production in 2016 due to lack of Russian parts'. 2016. szeptember 10. (online).
- 131 Ustyuzhanina, "Az Eurázsiai Unió és a globális értékláncok", 42. o. Olivier Zajec, "La Russie de la kalachnikov aux tueurs de satellites". *Le Monde Diplomatique*, 2016. április, 16. o.
- 132 Hans van Zon, André Batako és Anna Kreslavska, *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában: Zaporizzsja példája*. Aldershot: Ashgate, 1998, 66. o.; Zajec 'La Russie de la kalachnikov',
p. 16. Michael Birnbaum, "Ukrajna gyárai a lázadók támogatása ellenére is felszerelik az orosz hadsereget". *The Washington Post*, 2014. augusztus 15. (online).
- 133 *Russian Aviation*, "A Motor Sich közös vállalatot hoz létre Oroszországban". 2014. szeptember 9. (online); *Fly Motor Sich*, "Napi járatok Zaporizzsja - Moszkva". 2014. december 9. (online); Andrzej Szeptycki, 'Az együttműködés motorjának újjáépítése'. *Új Kelet-Európa*, 2015. február 25. (online).
- 134 Karber e-mail Breedlove-nak, 2015. január 14.; *Wikipedia*, "Узшмаш"; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 75. o., Yuzhmash.
- 135 Ustyuzhanina, "Az Eurázsiai Unió és a globális értékláncok", 44. o.; Zajec, "La Russie de la kalachnikov", 17. o.
- 136 Ken Hanly, "Ukrajna és a TTIP". *The Digital Journal*, 2014. március 27. (online).
- 137 Christina Plank, "Ukrajna: földablás a fekete földön: Ukrán oligarchák és nemzetközi befektetők". In Jennifer Franco és Saturnino M. Borrás, Jr, szerkesztők: *Land Concentration, Land Grabbing and People's Struggles in Europe*. Amsterdam: Transnational Institute, 2013, 186. o.

- 138 Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 54. és 107. o.
- 139 Plank, "Ukraina: földrablás a fekete földön", 186. o.; Matuszak, *Az oligarchikus demokrácia*, 112. o. 140 Elizabeth Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture* [Frédéric Mousseau-val] (Ország. Tájékoztató, december). Oakland: Oakland Institute, 2014, 3., 5. o., pp.
- 141 Olha Holoyda, "Az ukrán oligarchák és a "család", a cárok új generációja: vagy remény a középosztály számára?". *Scholar Research Brief*. Washington, DC: IREX, 2013, 4. o.
- 142 *Német külpolitika*. "Zauberlehrlinge" (III) 2016. október 6., online.
- 143 Az EU felé orientálódó oligarchákról: Piotr Kościński és Ievgen Vorobiov, "Do oligarchs in Ukraine gain or lose with an EU Association Agreement?" (Nyernek vagy veszítenek az oligarchák Ukrajnában az EU társulási megállapodással? *PISM Bulletin*, 86. szám, 2013. augusztus 17. (online), 1. o.; Marco Visser, 'Pluimveehouders bezorgd over Oekraïense plofkip', *Trouw*, 2016. május 28.
- 144 MFA, Doc. 39, 2013. szeptember 12., "előkészítő feljegyzés az Azarov miniszterelnökkel való találkozóra".
- 145 *Der Spiegel*, "'Land grabbing": külföldi befektetők felvásárolják a harmadik világ mezőgazdasági területeit". 2013. február 18. (online).
- 146 Plank, "Ukraina: földrablás a fekete földön", 186. o.
- 147 Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture*, 3-4. oldal; Johnstone, *Queen of Chaos*, 170. oldal. 148 Van Zon et al., *Social and Economic Change in Eastern Ukraine (Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában)*, 81. o.
- 149 Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture (Az ukrán mezőgazdaság vállalati átvétele)*, 6. oldal.
- 150 Idézi: Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture*, 4. o.; Sakwa, *Frontline Ukraine*, 140-1. o.
- 151 Idézi: House of Lords, *The EU and Russia*, 76. o.
- 152 Fraser, *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture (Az ukrán mezőgazdaság vállalati átvétele)*, 2-3. oldal. 153 *Der Spiegel*, "'Land grabbing"
- 154 Turck, *A tragikus sors*, 3. fejezet; Niemöller, *MH17: De Doofpotdeal*, 27. o. 155 Turck, *A Tragis Fate*, 3. fejezet.
- 156 Olivier Knox és Meredith Shiner, "Miért alkalmazta egy nagy ukrainai vagyonnal rendelkező energetikai cég Joe Biden fiát? *Yahoo News*, 2014. május 14. (online); Burisma honlapja (online).
- 157 Burisma honlapja (online); Wayne Madsen, "Koordináció a NATO-val". *Political Vel Craft*, 2014. július 23. (online).
- 158 Bruce Grant, *A befejező epizód: 'Kinek a javára?' [MH17 vizsgálat, 6. epizód]*, 2016 (online). 159 A Tractebelről, a Suezről, amellyel egyesült, a Sofina befektetési cégről (amelyben Verhofstadt is igazgatósági tag, és amely a Suez egyik fő részvényese) lásd: Arno Wellens, "VVD, D66 en Guy Verhofstadt werken samen met Moldavische maffiabankier om Grexit te stoppen". en TTIP te pushen (3)". *925.nl*, 2015. július 8. (online).
- 160 Johnstone, *Queen of Chaos*, 161. o.; *CyberBerkut*, "CyberBerkut hacked web-sites of Anton Gerashchenko".
- 161 Draitsier, "Waging war against Russia, one pipeline at a time", idézi Nina Dzulgerova bolgár politológust.
- 162 Lordok Háza, *Az EU és Oroszország*, 77. o.
- 163 *Russia Today*, "Amerikai, grúz és litván kulcspozíciókat kap az új ukrán kormányban". 2014. december 2. (online); De Ploeg, *Ukraina a keresztútban*, 91-3. oldal. *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij bukása Porosenkót is aláássa". 2015. március 27. (online).
- 164 *Russia Today*, "Amerikai, grúz és litván kap kulcsfontosságú állásokat". 165 'Ukraina olajfinomítói'. *A Barrel Full*, n.d. (online).
- 166 *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij's fall"; De Ploeg, *Ukraine in the Crossfire*, 50. és 176. o., magyarul: *Ukraina a keresztútban*. 2016 decemberében a Privatbankot államosították, minden jel szerint azért, hogy megmentsék az összeomlástól.
- 167 *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij bukása".
- 168 *Observer Ukraine*, "Kolomojszkij bukása"; House of Lords, *The EU and Russia*, 78. oldal.
- 169 *Német külpolitika*, hírlevél. "Zauberlehrlinge" (III); Petro, "Ukraina örökös háborúja az örökös békéért".
- 170 Faksimile a Maidan-ellenes hackerek *CyberBerkut* nevű oldalán. "A CyberBerkut feltörte Anton

Gerascenko weboldalait". Az energiaár-politikáról: De Ploeg, *Ukrajna a keresztútjában*, 77-9. o.

- 171 Jan Drahokoupil és Martin Myant, "The European subprime? Pénzügyi válság és a kelet-európai periféria". In P. Nousios, H. Overbeek és A. Tsolakis (szerk.), *Globalizáció és európai integráció: Critical Approaches to Regional Order and International Relations*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2012, 142., 145. o., 7.7. táblázat; Saskia Sassen, "A winners and losers vad válogatás: a primitív felhalmozás átmeneti változatai". *Globalizations*, 7 (1-2) 2010.
- 172 *CyberBerkut*, "CyberBerkut hacked web-sites of Anton Gerashchenko"; Johnstone, *Queen of Chaos*, 171. o.
- 173 *Ukrajna Gazdaságfejlesztési és Kereskedelmi Minisztériuma*, "Aivaras Abromavicius, Ukrajna gazdaságfejlesztési és kereskedelmi miniszterének nyilatkozata". 2016 (online); *Német külpolitika*, hírlevél. 'Zauberlehrlinge' (III).
- 174 Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja", 29. o. Az idézet Oroszországra vonatkozik, de ez sokkal inkább Ukrajnára vonatkozik.
- 175 De Ploeg, *Ukrajna a keresztútban*, 95-6. o.
- 176 Grigorisin tulajdonában van a Zaporosztransformátor, a Dnyeproszpetstal és több ukrán kikötő, *Német Külpolitika*, Hírlevél. "Zauberlehrlinge" (III).
- 177 Sherr, "A narratívák és fegyverek háborúja", 30. o.
- 178 Nicolai Petro, "Ukrajna örökös háborúja az örökös békéért". *The National Interest*, 2016. szeptember 7. (online).
- 179 Emma Rumney, "Az ukrán képviselők lemondják a fizetésemelést a sokkoló vagyonnyilatkozatok után". *Public Finance International*, 2016. november 2. (online).
- 180 Lásd: *Globális rivalizálás a hidegháborútól Irakig*, 226-37. oldal.
- 181 Andrew Wood, "Orosz és nyugati elvárások". In Giles et al. , *The Russian Challenge*, kiemelés hozzáadva.
- 182 Carl Gershman, "Emlékezés egy újságíróra, akit azért öltek meg, mert szembeszállt Putyinnal". *The Washington Post*, 2016. október 6. (online).
- 183 *CyberBerkut*, "CyberBerkut feltörte Anton Gerashchenko weboldalait".
- 184 Jan P. Nederveen Pieterse, "Politikai és gazdasági brinkmanship". *Review of International Political Economy*, 14 (3) 2007, pp. 467-86.
- 185 Greenwald, *Nincs hová bújni*.

Bibliográfia

- Algemeen Dagblad*. 2014. "OM: Waardevolle info over MH17 alleen naar politie". Szeptember 17. www.ad.nl/buitenland/om-waardevolle-info-over-mh17-alleen-naar-politie-af3f4306/ (utolsó hozzáférés: 2016. december 1.).
- Almaz-Antey*. 2016. 'Almaz-Antey a Boeing-777-es hazugságai ellen: a lezuhant "Boeing-777"-es különleges művelet Oroszország ellen'. Hozzáférhető a 'Jelentés: Dutch experts ignored Russian MH17 experiments, wrong about key parameters of crash (VIDEO)' *RussiaToday*, 2016. szeptember 16. www.rt.com/news/359611-mh17-experiments-dutch-investigation/ (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 17.).
- Amirehsani, Kevin. 2014. 'Négyféleképpen szigoríthatják az Oroszország elleni szankciókat'. *Global Risk Insights*, július 27. <http://globalriskinsights.com/2014/07/four-ways-sanctions-russia-may-intensified/#axzz385cFq4f0> (utolsó elérés: 2016. november 2.).
- Névtelenül. 2015. "Láttam a halált": A 2014. május 2-i odesszai események résztvevőinek tanúvallomásai. Odessza: magánkiadás.
- Anti-Bellingcat. 2016. A nyílt források hamisítása az MH17-ről: két évvel később. Polgári oknyomozó újságírók által és számára. Hozzáférés: *Russia Today*, 2016. szeptember 15. www.rt.com/news/359484-bellingcat-mh17-investigation-fake/ (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 17.).
- Antikorrupciós Akcióközpont. 2012. "Az ukrán gáz királyai". Augusztus 26. <http://antic.org.ua/2012/08/26/kings-of-ukrainian-gas/> (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 3.).
- AntonBauer/Vitec Group hírlevél*. 2016. www.antonbauer.com/en-US/Transportation-Information/safety-regulations-when-travelling-with-lithium-ion-batteries (utolsó hozzáférés: 2016. október 27.).
- Armijo, Leslie Elliott. 2007. "A BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) mint analitikai kategória: délibáb vagy felismerés?". *Asian Perspective*, 31 (4), 7-42.
- Åslund, Anders. 2005. *Összehasonlító oligarchia: Oroszország, Ukrajna és az Egyesült Államok*. Working Paper, 296. sz. Varsó: Társadalom- és Gazdaságkutató Központ (CASE).
- AWACS. 2003. *AWACS felügyeleti radar: A sas szemei*. Northrop Grumman Brochure (június 30.). www.northropgrumman.com/.../AWACSAPY2/Documents/AWACS.pdf (utolsó hozzáférés: 2016. február 18.).
- Babinets, Anna. 2011. "Ukrajna rejtélyes kilépése a fegyverkereskedelemből". *Open Democracy*, február 22. www.opendemocracy.net/od-russia/anna-babinets/ukraine%25E2%2580%2599s-mysterious-exit-from-arms-trade (utolsó hozzáférés: 2016. január 30.).
- Baker, Peter. 2014. "Az ukránjai háborút a repülőgép-csapás globálisan érezteti". *New York Times*, 2014. július 19. www.nytimes.com/2014/07/20/world/europe/with-jets-fall-war-in-ukraine-is-felt-globally.html?_r=0 (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 4.).

- Balmforth, Richard és Polityuk, Pavel. 2014. "Rasmussen: Oroszországnak "vissza kellene lépnie a szakadék széléről". *The Huffington Post*, augusztus 7. www.huffingtonpost.com/2014/08/07/rasmussen-russia-nato_n_5658479.html (utolsó elérés: 2016. október 3.).
- Baran, Zeyno. 2007. "Az EU energiabiztonsága: ideje véget vetni az orosz befolyásnak". *The Washington Quarterly*, 30 (4), 131-44.
- Baran, Zeyno. 2008. *A Déli Áramlat projekt biztonsági vonatkozásai*. Brüsszel: Európai Parlament (október). www.europarl.europa.eu/Regdata/etudes/note/join/2008 (utolsó hozzáférés: 2016. november 12.).
- Bassosi, Duccio. 2012. *Finanza & Petrolio Gli Stati Uniti, l'oro nero e l'economia politica internazionale*. Velence: StudioIT2.
- Baz2000 (Barry Hamill). 2015. 'A maidantól az MH17-ig az Arszen Avakov által elrendelt gyilkosságok litániája'. Február 15. <http://baz2000.blogspot.fr/2015/02/mh17-truth-finally-revealed.html> (utolsó elérés: 2016. május 1.).
- Bazov, Gleb. 2014. 'FINÁLIS-spanyol légiirányító a kijevi Boriszpol repülőtéren: MH17-es Boeinget lelőtte az ukrán hadsereg'. *Slavyangrad.org*, július 18. <http://slavyangrad.org/2014/07/18/spanish-air-controller-kiev-borispol-airport-ukraine-military-shot-down-boeing-mh17/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- BBC News. 2014. 'MH17-es katasztrófa: Oroszország megvétőzza a nemzetközi bíróságot célzó ENSZ-határozatot'. Július 29. www.bbc.com/news/world-europe-33710088 (utolsó elérés: 2016. július 20.).
- BBC News. 2014. 'Oroszország 30 éves gázmegállapodást ír alá Kínával'. Május 21. www.bbc.com/news/business-27503017 (utolsó elérés: 2016. július 23.).
- BBC News. 2015. 'Ukrajnai válság: Hollande szerint az utolsó esély a békére'. Február 7. www.bbc.com/news/world-europe-31185027 (utolsó elérés: 2016. július 19.).
- Bellant, Russ. 1991 [1988]. *Régi nációk, az új jobboldal és a Republikánus Párt*, 3. kiadás [előszó Chip Berlet]. Boston: South End Press.
- Bennett, Simon A., 2015. "Az MH17-es katasztrófa keretezése: több a hő, mint a fény? *International Journal of Aviation, Aeronautics, and Aerospace*, 2 (4) Scholarly Commons, <http://dx.doi.org/10.15394/ijaaa.2015.1078> (utolsó elérés: 2016. szeptember 22.).
- Bershidsky, Leonid. 2014. "Putyin személyeskedik Ukrajnában". *Bloomberg View*, március 4. www.bloomberg.com/view/articles/2014-03-04/putin-gets-personal-in-ukraine (utolsó hozzáférés: 2016. június 23.).
- Bhatia, Karan és Trenin, Dmitrij. 2015. "Második kihívás: gazdasági hadviselés". In *Világgazdasági Fórum* (január), *Geo-Economics: Seven Challenges to Globalization*. Elérhető a www.weforum.org/agenda/2015/03/why-the-oil-price-drop-matters/ (utolsó elérés: 2016. július 23.).
- Bild. 2014. no. 35807724. 'Dutzende Agenten von CIA und FBI beraten Kiew'. Már nem szabadon hozzáférhető weboldal (utolsó elérés: 2016. február).
- Birnbaum, Michael. 2014. "Az ukrán gyárak a lázadók támogatása ellenére is felszerelik az orosz hadsereget". *The Washington Post*, augusztus 15. www.washingtonpost.com/world/europe/ukraine-factories-equip-russian-military-despite-support-for-rebels/2014/08/15/9c32cde7-a57c-4d7b-856a-e74b8307ef9d_story.html (utolsó hozzáférés: 2016. október 11.).
- Bjorn, Solyom. 2015. "A debalcevoí dombvidéki csata". *Infonapalm*, május 2. <https://informapalm.org/en/battle-debaltsevo-bulge/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 8.).
- Black Sea Breeze B-Roll. 2014. "NATO fekete-tengeri haditengerészeti gyakorlat". Július 23. www.youtube.com/watch?v=hLm0NjxNjxFl (utolsó hozzáférés: 2016. május 6.).
- Blodget, Henry. 2014. 'A Malaysia Airlines elismeri, hogy a gép rakományként gyűlékony lítium-ion akkumulátorokat szállítottak'. *Business Insider*, március 22. www.businessinsider.com/malaysia-plane-lithium-ion-batteries-2014-3?international=true&r=US&IR=T (utolsó hozzáférés: 2016. október 27.).
- Bloomberg. 2016. 'Az ISD Corporation vállalati áttekintése'. Július 31. www.bloomberg.com/research/stocks/private/people.asp?privcapId=12220919 (utolsó hozzáférés: 2016. július 31.).

Bode, Ries. 1979. "De Nederlandse bourgeoisie tussen de twee wereldoorlogen". *Cahiers voor de Politieke en Sociale Wetenschappen*, 2 (4), 9-50. Angol fordítás hamárosan megjelent a Bob Jessop and

- Henk Overbeek (szerk.), *Transznacionális tőke és osztályfrakciók: The Amsterdam School Perspective Reconsidered*. London: London: Routledge.
- Bos, Willem. 2016. "Referendum associatieverdrag Europese Unie: Links en het Oekraïne-referendum". *Solidariteit*. www.solidariteit.nl/ingezonden/2016/links_en_oekraïne-referendum.html#n1 (utolsó elérés: 2016. február 12.).
- Boynton, Christine. 2011. "Az orosz Irkut MC-21-esek rendelésállománya eléri a 235-öt". *Air Transport World*, november 15. <http://atwonline.com/delete/russian-irkut-mc-21s-order-backlog-reaches-235> (utolsó elérés: 2016. június 3.).
- Branford, Sue. 2011. "A nagy globális földrablás". In Marcin Gerwin, szerk. *Élelmiszer és demokrácia: Bevezetés az élelmiszer-szuverenitásba*. Krakko: Polish Green Network.
- Bricmont, Jean. 2016. "A háborúról és a háborús propagandáról". *Euromind*, október 31. <http://euromind.global/jean-bricmont/?lang=en> (utolsó hozzáférés: 2016. november 22.).
- Briody, Dan. 2003. *A vasháromszög: A Carlyle-csoport titkos világának belsejében* [előszó: C. Byron]. Hoboken: John Wiley.
- Broek, Martin. 2017. "De lange weg naar transparantie in de wapenhandel". *Vredesmagazine*, 1, 35.
- Brooks, Marcus. 2014. 'Ukrán aranytartalékok felpakolva egy azonosítatlan szállító repülőgépre Kijevben.
Boriszpol repülőtéren, és Samu bácsi páncéltermébe repült. *Newswire24.com*, március 7. <https://newswire-24.com/2014/03/07/4827/> (utolsó hozzáférés: 2016. június 10.).
- Brownstein, Ronald és Easton, Nina. 1983 [1982]. *Reagan uralkodó osztálya: Portrék az elnök száz legfőbb tisztviselőjéről*, 2. kiadás. New York: Pantheon.
- Brzezinski, Zbigniew. 1997. *A nagy sakktabla: Amerikai elsőbbség és geostratégiai szükségszerűségei*. New York: Basic Books.
- Brzezinski, Zbigniew. 2008. *Második esély: Három elnök és az amerikai szuperhatalom válsága*. New York: Basic Books.
- Budapesti memorandumok a biztonsági biztositókról*. 1994. [A 2009-es megújítással együtt]. *Külkapcsolatok Tanácsa*, 1994. december 5. www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484 (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 14.).
- Burisma. <http://burisma.com/en/> (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 3.).
- BurkoNews.info. 2014. "Terrorrelles művelet: 2014. július 16-i napi összefoglaló". Július 17. <https://burkonews.info/anti-terrorist-operation-daily-summary-for-july-16-2014/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 22.).
- Burn, Gary. 2006. *A globális pénzügyek újbóli megjelenése*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Business Week*. 2014. 'Porosenko felesküdt Ukrajna elnökévé'. Június 7. A honlap már nem szabadon hozzáférhető.
- Butenko, Victoria és Melvin, Don. 2015. 'Kik ölik Viktor Janukovics volt ukrán elnök szövetségeseit?' *CNN*, április 17. <http://edition.cnn.com/2015/04/17/europe/ukraine-political-killings/index.html> (utolsó elérés: 2016. április 20.).
- Carrère d'Encausse, Hélène. 1979 [1978]. *Egy birodalom hanyatlása: A szovjet szocialista köztársaságok lázadása* [ford. M. Sokolinski és H. A. La Farge] New York: Harper & Row.
- Carrère d'Encausse, Hélène. 1980. *Le pouvoir confisqué: Gouvernants et gouvernés an U.R.S.S.* Paris: Flammarion.
- Cawthorne, Nigel. 2014. *MH370-es járat: A rejtély*. London: John Blake.
- CBC News*. 2014. 'Malaysia Airlines MH17: Michael Bociurkiw arról beszél, hogy ő volt az első a baleset helyszínén'. Július 29. www.cbc.ca/news/world/malaysia-airlines-mh17-michael-bociurkiw-talks-about-being-first-at-the-crash-site-1.2721007?cmp=rss&partner=sky (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Cenciotti, David. 2014. 'Milyen érzés egy SA-11 Buk SAM rendszer radarképernyője mögött ülni'. *The Avionist*, július 20. <https://theavionist.com/2014/07/20/inside-buk-telar-images/> (utolsó elérés: 2016. október 23.).
- Chapman, Annabelle. 2014. "Ukrajna csokoládékirálya a mentőakcióban". *Foreign Policy*, május 22. <http://foreignpolicy.com/2014/05/22/ukraines-chocolate-king-to-the-rescue/> (utolsó hozzáférés:

- Chen, Dingding. 2014. "3 ok, amiért a BRICS új fejlesztési bankja fontos". *TheDiplomat.com*, július 23. <http://thediplomat.com/2014/07/3-reasons-the-brics-new-development-bank-matters/> (utolsó elérés: 2016. június 3.).
- Chesnaï, François. 2011. *Les dettes illégitimes: Quand les banques font main basse sur les politiques publiques*. Paris: Raisons d'agir.
- Cheterian, Vicken. 2004. "Entre Union européenne, OTAN et Russie. Le pendule ukrainien". *Le Monde Diplomatique*, október. *Archives 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- Chin, Gregory T. 2014. "A BRICS-vezette fejlesztési bank: cél és politika a G20-on túl". *Global Policy*, 5 (3), 366-73.
- Chossudovsky, Michel. 2014. "Az ukrán kormány összeomlása: Jacsenyuk miniszterelnök lemond az IMF nyomása közepette". *Global Research*, július 24. www.globalresearch.ca/collapse-of-ukraine-government-prime-minister-yatsenyuk-resigns-amidst-pressures-exerted-by-the-imf/5393168 (utolsó hozzáférés: 2017. január 9.).
- Chossudovsky, Michel. 2014. 'Ukraina aranytartalékait titokban elrejtette és elkobozta a New York-i jegybank? A háború és a rendszerváltás zsákmánya'. *Global Research*, március 14. www.globalresearch.ca/ukraines-gold-reserves-secretely-flown-out-and-confiscated-by-the-new-york-federal-reserve/5373446 (utolsó hozzáférés: 2016. június 10.).
- Chossudovsky, Michel. 2016. 'Két éve: az USA neonáci kormányt állított fel Ukrajnában'. *Global Research*, március 4. www.globalresearch.ca/the-u-s-has-installed-a-neo-nazi-government-in-ukraine/5371554 (utolsó hozzáférés: 2016. március 25.).
- Claudin, Fernando. 1975 [1970]. *A kommunista mozgalom: A Kominterntől a Kominformig* [ford. B. Pearce és F. MacDonagh]. Harmondsworth: Penguin.
- Clausewitz, Carl von. 1968 [1832]. *A háborúról* [szerk. és bevezető: A. Rapoport, 1908 ford., J. J. Graham]. Harmondsworth: Penguin. Német eredetiben: *Vom Kriege* [1832]. <https://archive.org/stream/Clausewitz-Carl-Vom-Kriege/ClausewitzCarlVon-VomKriege1832462S.#page/n11/mode/2up> (utolsó hozzáférés: 2017. március 20.). (utolsó hozzáférés: 2017. március 20.).
- Clover, Charles. 2012. "Clinton megígérte, hogy meghiúsítja az új Szovjetuniót". *Financial Times*, december 6.
- Clover, Charles. 2016. "Az orosz manifeszt végzet valószínűtlen eredete". *Foreign Policy*, július 27. <https://foreignpolicy.com/2016/07/27/geopolitics-russia-mackinder-eurasia-heartland-dugin-ukraine-eurasianism-manifest-destiny-putin/> (utolsó hozzáférés: 2016. július 30.).
- Cohen, Stephen F. 1998. "Oroszország: tragédia vagy átmenet". In Michael E. Cox, szerk. *A szovjet összeomlás újragondolása: Sovietology, the Death of Communism and the New Russia*. London: London: Pinter.
- Cooper, Robert. 2004 [2003]. *A nemzetek megtörése: Rend és káosz a huszonegyedik században*, rev. kiadás. London: Atlantic Books.
- Corder, Mike. 2015. 'Antropológust kritizálták az MH17-es áldozatok képeinek bemutatása miatt'. *Yahoo News*, április 3. www.yahoo.com/news/anthropologist-criticized-showing-images-mh17-victims-092211159.html?ref=gs (utolsó elérés: 2016. október 24.).
- Coward, Martin. 2005. "A bezártság globalizációja: a birodalom geopolitikájának kikérdezése". *Third World Quarterly*, 26 (6), 855-71.
- Cox, Robert W. 2002. *A plurális világ politikai gazdaságtana: Kritikai reflexiók a hatalomról, az erkölcsről és a civilizációról* [M. G. Schechterrel]. London: Routledge.
- Crooke, Alastair. 2016. "Oroszországot a háború felé lökni". *Consortium News*, május 20. <https://consortiumnews.com/2016/05/20/pushing-russia-toward-war/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 24.).
- Crozet, Matthieu és Hinz, Julian. 2016. *Collateral Damage: Az oroszországi szankciók hatása a szankcionáló országok exportjának gazdaságára* [CPII Working Paper 16]. Párizs: Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales.
- Cunningham, Nick. 2014. "Megtöri-e az amerikai cseppfolyósított földgáz Oroszország hatalmát Európában? *OilPrice.com*, február 21. <http://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Can-U.S.-LNG-Break-Russias-Gas-Grip-on-Europe.html> (utolsó hozzáférés: 2016. október 29.).

- CyberBerkut. 2015. "Avakov és Gerascsenko fedezi az Európából a Közel-Keletre irányuló fegyverszállításokat" (október 23.); "CyberBerkut feltörte Anton Gerascsenko weboldalait" (október 29.); "CyberBerkut feltárja Soros György ukrainai látogatásának részleteit" (november 12.). <http://cyber-berkut.info/en/olden/index7.php> (utolsó hozzáférés: 2016. április 21.).
- Darden, Keith A. 2001. "A zsarolás mint az állami uralom eszköze: Ukrajna Kucsma alatt". *East European Constitutional Review*, tavasz/nyár, 67-71.
- Davis, Mike. 1982. "Nukleáris imperializmus és kiterjesztett elrettentés". In *New Left Review*, szerk. *Exterminizmus és hidegháború*. London: Verso.
- Davis, Mike. 1986. *Az amerikai álom foglyai: Politika és gazdaság az amerikai munkásosztály történetében*. London: Verso.
- De Boer, Marno. 2015. "Rusland rommelt aan de grenzen". *Trouw*, július 30. www.trouw.nl/tr/nl/4496/Buitenland/article/detail/4110483/2015/07/30/Rusland-rommelt-aan-de-grenzen.dhtml?utm_source=dailynewsletter&utm_medium=email&utm_campaign=20150731 (utolsó hozzáférés: 2016. december 21.).
- De Borchgrave, Arnaud. 2008. "Kommentár: A kaukázusi Izrael". *Middle East Times* online kiadás, szeptember 2. Itt érhető el: <http://thesaker.is/israel-of-the-caucasus/> (utolsó elérés: 2016. október 22.).
- De Graaf, Naná. 2013. "Egy hibrid globális energiarend felé: állami tulajdonú olajvállalatok, vállalati elithálózatok és kormányzás". PhD disszertáció, Amszterdami Szabadegyetem.
- De Ploeg, Chris Kaspar. 2016. *Oekraïne in het kruisvuur. Beeld en werkelijkheid achter de informatieoorlog*. [ford. M. Grootveld]. n.p.: Papieren Tijger.
- De Ploeg, Chris Kaspar. 2017. *Ukrajna a keresztútjában*. Atlanta: Clarity Press.
- Defence Planning Guidance, FY 1994-1999* (1992. április 16., titkosítás feloldva 2008-ban). Eredeti fénymásolat.
- DefenceTalk*. 2014. 'Malajzia potenciálisan érdeklődik az orosz légvédelmi rendszerek iránt'. Április 16. [RIA Novosti]. www.defencetalk.com/malaysia-potentially-interested-in-russian-air-defense-systems-59319/#ixzz4AY5R5LuC (utolsó elérés: 2016. június 3.).
- Delgado Wise, Raúl és Martin, David T. 2015. "A globális munkaügyi arbitrázs politikai gazdaságtana". In Kees van der Pijl, szerk. *kézikönyv a termelés nemzetközi politikai gazdaságtanáról*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Desai, Radhika. 2013. "A Brics kihívást épít a nyugati gazdasági főlény ellen". *Guardian*, április 2. www.theguardian.com/commentisfree/2013/apr/02/brics-challenge-western-supremacy (utoljára: "The Guardian").
hozzáférés: 2016. június 3.).
- Desai, Radhika. 2013. *Geopolitikai gazdaság: Az amerikai hegemonia, globalizáció és birodalom után*. London: Pluto.
- Desai, Radhika. 2015. 'Reménykedve visszanézni? A fordizmus újraértékelése ma'. In K. van der Pijl, szerk. *kézikönyv a termelés nemzetközi politikai gazdaságtanáról*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Deutscher Bundestag. 2014. *Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu, Sevim Dağdelen, Dr. Diether Dehm, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE.-Drucksache 18/2316 - Erkenntnisse über bewaffnete Aktivitäten in der Ostukraine*. Deutscher Bundestag. Drucksache 16/2521 (szeptember 9.).
- Di Muzio, Tim. 2007. "A gyarmatosítás "művészete": a szuverén hatalom tőkésítése és a primitív felhalmozás folyamatos természete". *Új politikai gazdaságtan*, 12 (4), 517-39.
- Dinucci, Manlio. 2014. "A háború művészete: az új Gladio Ukrajnában". *Voltaire Network*, március 21. www.voltairenet.org/article182860.html (utolsó hozzáférés: 2016. április 16.).
- Dizionario Gramsciano 1926-1937*. 2009. Guido Liguori és Pasquale Voza, szerk. Róma: Carocci.
- Doder, Dusko. 1986. *Árnyékok és suttogások: Hatalmpolitika a Kremlben Brezsnyevtől Gorbacsovig*. New York: Random House.
- DPG. 1992: *Védelmi tervezési útmutató, 1994-1999-es pénzügyi év* (1992. április 16., 2008-ban feloldották a titkosítás alól). Eredeti fénymásolat.
- Drahokoupil, Jan és Myant, Martin. 2012. "Az európai subprime? Pénzügyi válság és a kelet-európai periféria". In P. Nousios, H. Overbeek és A. Tsolakis, szerk. *Globalizáció és európai integráció: Critical Approaches to Regional Order and International Relations*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

- Draitser, Eric. 2014. "Háború Oroszország ellen, egyszerre csak egy csővezeték". *Russia Today*, június 27. www.rt.com/op-edge/168832-waging-war-against-russia/ (utolsó hozzáférés: 2016. november 3.).
- Draitser, Eric. 2016. "BRICS támadás alatt: nyugati bankok, kormányok teljes körű támadást indítanak Oroszország ellen". *Russia Insider*, április 21. [újryomtatva a MintPress Newsból]. <http://russia-insider.com/en/politics/brics-under-attack-western-banks-governments-launch-full-spectrum-assault-russia/ri14006> (utolsó hozzáférés: 2016. április 24.).
- Duk, Wierd. 2015. "CDA'er Pieter Omtzigt: "Kabinet moet VN vertellen dat MH17-onderzoek niet compleet is. Waarom heeft OVV radarbeelden niet kunnen inzien?"". *ThePostOnline*, november 3. <http://politiek.tpo.nl/2015/11/03/cdaer-pieter-omtzig-kabinet-moet-vn-vertellen-dat-mh17-onderzoek-niet-compleet-is/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 28.).
- Duménil, Gérard és Lévy, Dominique. 2004. "Neoliberális dinamika: egy új szakasz felé? In K. van der Pijl, L. Assassi és D. Wigan, szerk. *Globális szabályozás: Managing Crises After the Imperial Turn*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Durden, Tyler. 2014. "A Federal Reserve megerősítette a legnagyobb külföldi aranykivonást több mint tíz éve". *ZeroHedge*, november 29. www.zerohedge.com/news/2014-11-29/federal-reserve-confirms-biggest-foreign-gold-withdrawal-over-ten-years (utolsó hozzáférés: 2016. június 10.).
- Holland Biztonsági Tanács. 2015. *A Malaysia Airlines MH17-es járatának lezuhanása. Hrabove, 2014. július 17.*Hága: Dutch Safety Board. www.safetyboard.nl (utolsó hozzáférés: 2015. november 12.).
- Easterly, William. 2006. *A fehér ember terhe: Miért okozott a Nyugat erőfeszítései a többiek megsegítésére oly sok rosszat és oly kevés jót.* Oxford: Oxford University Press.
- Elliott, Lary. 2014. "Oroszország és a gazdasági hadviselés: RIP the free market new world order". *Guardian*, 31. August. www.theguardian.com/business/2014/aug/31/russia-economic-warfare-rip-free-market-new-world-order (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Epstein, Gerald és Power, Dorothy. 2002. "A pénzügyek és a pénzügyek hozadéka: a bérleti jövedelmek legújabb tendenciái az OECD-országokban, 1960-2000". *Research Brief, Political Economy Research Institute* (University of Massachusetts Amherst) 2. sz. *kutatási jelentés*, november.
- Eremchenko, E.N., and Klimenko, S.V. 2016. "Vizuális analitika: elmélet és gyakorlat" [orosz nyelven]. Paper, International Conference on Situational Centers and Information-Analytical System 4i Class for Monitoring and Security Tasks, November 21-24, 2015-2016, Puschino, TsarGrad. 113-23.
- Erste Bank AG. n.d. "Expansion in central and eastern Europe". www.erstegroup.com/en/about-us/our-markets (utolsó hozzáférés: 2016. május 3.).
- Escobar, Pepe. 2014. "A NATO kétségbeesetten vágyik a háborúra". *Asia Times Online*, augusztus 8. www.atimes.com/atimes/Central_Asia/CEN-01-080814.html (utolsó hozzáférés: 2016. április 11.).
- Európai Tanács. 2017. *Idővonal: Az ukrajnai válságra válaszul hozott uniós korlátozó intézkedések.* Szeptember 14. www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/ (utolsó elérés: 2017. október 3.).
- Falk, Richard. 2011. "Kuala Lumpur bíróság: Bush és Blair bűnös". *Al Jazeera*, november 28. www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/11/20111128105712109215.html (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Fang, Lee és Jilani, Zaid. 2016. "Hackelt e-mailekből kiderül, hogy a NATO tábornok Obama ellen áskálódott az Oroszország-politikával kapcsolatban". *The Intercept*, július 1. <https://theintercept.com/2016/07/01/nato-general-emails/> (utolsó elérés: 2016. július 7.).
- Farooq, Umar. 2016. "Letartóztatták az Inçirlik légbázis vezető tisztjeit a törökországi puccskíséret miatt". *Los Angeles Times*, július 17. www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-turkey-coup-20160717-snap-story.html (utolsó elérés: 2016. szeptember 15.).
- Szövetségi Légügyi Hivatal. 2016. "Az FAA tanulmányainak összefoglalása a lítiumcellák által a repülőgépek rakterében termikusan elszabaduló lítiumcellák által okozott veszélyekkel kapcsolatban". [DOT/FAA/TC-16/37, FAA]. www.fire.tc.faa.gov/pdf/TC-16-37.pdf (utolsó hozzáférés: 2016. december 2.).

- Fischer, Joschka. 2016. Beszéd egy burismai rendezvényen. June. <http://burisma.com/en/media/close-cooperation-of-ukraine-with-europe-is-very-important-for-political-security-in-the-energy-sector-joschka-fischer/> (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 4.).
- Fischer, Louis. 1960 [1951; 1933]. *A szovjetek a világügyekben: A Szovjetunió és a világ többi része közötti kapcsolatok története 1917-1929*, rövidített kiadás. New York: Vintage.
- Fliegerweb*. www.fliegerweb.com/aktuell/ (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 1.).
- Fly Motor Sich*. 2014. 'Napi járatok Zaporizzsja - Moszkva'. December 9. <http://flymotorsich.com/en/transfer> (utolsó elérés: 2016. október 11.).
- Follett, Andrew. 2016. 'Az USA először exportál cseppfolyósított földgázt'. *The Daily Caller News Foundation*. Január 12. <http://dailycaller.com/2016/01/12/us-to-export-liquefied-natural-gas-for-first-time-ever/#ixzz4OTOPRSk5> (utolsó hozzáférés: 2016. október 29.).
- Forbes*. 2014. 'Miért látogatott Brennan CIA-igazgató Kijevbe Ukrajnában: a titkos háború elkezdődött'. Április 15.
A honlap már nem szabadon hozzáférhető (utolsó elérés: 2016. február 12.).
- Fouskas, Vassilis K. és Gökyay, Bülent. 2005. *Az új amerikai imperializmus, Bush terrorizmus elleni háborúja és vér az olajért* [előszó: Peter Gowan]. Westport: Praeger.
- Fraser, Elizabeth. 2014. *The Corporate Takeover of Ukrainian Agriculture* [Frédéric Mousseau-val] (Country Fact Sheet, december). Oakland: The Oakland Institute. www.oaklandinstitute.org (utolsó elérés: 2016. február 11.).
- Freeland, Chrystia. 2012. *Plutokraták: Az új globális szupergazdagok felemelkedése és mindenki más bukása*. London: Allen Lane Penguin.
- Fukuyama, Francis. 1989. "A történelem vége? *The National Interest*, 16, 3-18.
- Garibaldi, Ida. 2008. "A NATO és az európai energiabiztonság". *European Outlook*, 1. szám (március). Washington, DC: American Enterprise Institute.
- Gazprom*. 2016. "Gas supplies to Europe". www.gazpromexport.ru/en/statistics/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 29.).
- Gebauer, Mathias. 2014. "Sicherheitsprobleme bei Flugsicherung Nato-Manöver löste mysteriöse Radarstörungen aus". *Spiegel Online*, július 17. www.spiegel.de/politik/deutschland/flugsicherung-radarst-orungen-durch-nato-manoever-a-981575.html (utolsó hozzáférés: 2016. november 2.).
- Geen Stijl*. 2016. "Brisant: Rutte heeft nog steeds geen MH17-archieff". Szeptember. www.geenstijl.nl/mt/archieven/2016/09/brisantrutte_legt_geen_mh17ar.html (utolsó elérés: 2017. január 4.).
- Geen Stijl*. 2016. "MH17: Wat kritische vragen bij de JIT-presentatie". Szeptember 29. www.geenstijl.nl/mt/archieven/2016/09/voor_hans_laroes.html (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 29.).
- Német külpolitika*. 2015. Hírlevél. "Die Folgen der "Befreiung"". December 16. www.german-foreign-policy.com/de/fulltext/59274 (utolsó hozzáférés: 2016. február 11.).
- Német külpolitika*. 2016. Hírlevél. "Zauberlehrlinge" (III) október 6. www.german-foreign-policy.com/de/fulltext/59455 (utolsó elérés: 2016. október 6.).
- Gershman, Carl. 2016. "Egy újságíróra emlékezve, akit azért öltek meg, mert szembeszállt Putyinnal". *The Washington Post*, 2016. október 6. www.washingtonpost.com/opinions/remembering-a-journalist-who-was-killed-for-standing-up-to-putin/2016/10/06/d3a9e176-8bf7-11e6-bff0-d53f592f176e_story.html?utm_term=.953511907bf4 (utolsó hozzáférés: 2016. október 11.).
- Giles, Keir. 2015. "Oroszország eszköztára". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs.
- Gill, Stephen. 1998. "Európai kormányzás és új alkotmányosság: gazdasági és monetáris unió és a fegyelmi neoliberalizmus alternatívái Európában". *New Political Economy*, 3 (1), 5-26.
- Glenny, Misha. 2009. *McMafia: Komoly szervezett bűnözés*. London: Vintage.
- Global Security.org*. n.d. "Air Force order of battle". www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/vps-orbat.htm (utolsó hozzáférés: 2016. július 22.).
- Global Security.org*. n.d. "Air Force organization". www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/vps-org.htm (utolsó hozzáférés: 2016. július 22.).

- Global Security.org*. n.d. "Ukraine Air Force". www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/vps.htm (utolsó hozzáférés: 2016. július 22.).
- Global Security.org*. n.d. "Ukraine Air Force bases". www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/vps-bases.htm (utolsó hozzáférés: 2016. július 22.).
- Global Security.org*. n.d. "Ukraine, Ministry of Defence". www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/mod.htm (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- Goodman, Mel. 2015. "A "háborús félelem" a Kremben, újratárgyalva: a történelem ismétli önmagát?". *CounterPunch*, október 27. www.counterpunch.org/2015/10/27/the-war-scare-in-the-kremlin-revisited-is-history-repeating-itself/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 1.).
- Golos Sebastopolya. 2014. "Voyna na Yugo-Vostok Online, július 17.". Július 17. <http://voicesevas.ru/news/yugo-vostok/2931-voyna-na-yugo-vostoke-onlayn-17072014-hronika-sobytyiy-post-obnovlyaetsya.html> (utolsó hozzáférés: 2016. november 22.).
- Gorcinszkaja, Katya. 2014. "Avakov: "cáfolhatatlan bizonyítékok" bizonyítják, hogy a Kreml által támogatott szeparatisták lőtték le a maláj gépet". *Kyiv Post*, július 18. www.kyivpost.com/article/content/ukraine/avakov-irrefutable-evidence-shows-that-kremlin-backed-separatists-shot-down-malaysian-plane-356730.html (utolsó hozzáférés: 2016. május 1.).
- Gosling, Tony. 2014. "Miért repült át az MH17 egy olyan háborús övezeten, ahol 10 repülőgépet lőttek le?". *Russia Today*, július 18. www.rt.com/op-edge/173788-malaysian-plane-crash-ukraine/ (utolsó elérés: 2016. június 29.).
- Gowan, Peter. 1999. *A globális szerencsejáték: Washington fausti ajánlata a világalomért*. London: Verso.
- Gowan, Peter. 2009. "Válság a szívföldön: az új Wall Street-i rendszer következményei". *New Left Szemle*, 2. sorozat (55), 5-29.
- Gramsci, Antonio. 1971. *Válogatások a börtönfüzetekből* [ford. és szerk. Q. Hoare és G.N. Smith]. New York: International Publishers [1929 és 1935 között íródott].
- Grant, Bruce. 2016. *Egy MiG volt.* [MH17 Inquiry, 5. epizód]. www.youtube.com/watch?v=2nl_6dvw17U (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 6.).
- Grant, Bruce. 2016. *A befejező epizód: "Kinek a javára?"* [MH17 Inquiry, 6. epizód]. www.youtube.com/watch?v=30_ygWpNoPc (utolsó hozzáférés: 2016. december 21.).
- Greenwald, Glenn. 2014. *Nincs hová bújni: Edward Snowden, az NSA és a megfigyelési állam*. London: Hamish Hamilton.
- Gromyko, Jurij. 2015. "A "BRICS"-en túl: a fejlesztési együttműködés új mintái a transzeurázsiai folyosón". In Kees van der Pijl, szerk. *kézikönyv a termelés nemzetközi politikai gazdaságtanáról*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Habermas, Jürgen. 1973. *Legitimációs problémák a spät kapitalizmusban*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Hagena & Partner. 2015. *Maláj légi járat MH17. Die Geschichte eines Jahrhundertverbrechens*. Bonn: Hagena & Partner.
- Hahn, Gordon. 2014. "Az ukrán forradalom neofasiszta problémája". *Fair Observer*, szeptember 23. www.fairobserver.com/region/europe/the-ukrainian-revolutions-neo-fascist-problem-14785/ (utolsó elérés: 2016. október 3.).
- Haisenko, Peter. 2014. "A maláj MH17-es repülőgép "lelövésének" megdöbbentő elemzése". *AnderWelt.com*, július 30. www.anderweltonline.com/wissenschaft-und-technik/luftfahrt-2014/shocking-analysis-of-the-shooting-down-of-malaysian-mh17/ (utolsó hozzáférés 2016. február 2.; a kiegészítésekhez utolsó hozzáférés 2016. július 22.).
- Hall, John. 2014. "Az észtl külgyminisztérium megerősítette a kiszivárgott telefonbeszélgetés hitelességét". *MailOnLine*, március 5. www.dailymail.co.uk/news/article-2573923/ (utolsó elérés: 2016. január 30.).
- Halliday, Fred. 1986 [1983]. *A második hidegháború kialakulása*, 2. kiadás. London: Verso.
- Hanly, Ken. 2014. "Ukraina és a TTIP". *The Digital Journal*, március 27. www.digitaljournal.com/news/politics/op-ed-the-ukraine-and-the-ttip/article/378458 (utolsó hozzáférés: 2016. február 19.).

- Hanson, Philip. 2015. "Egy legyengült gazdaság". In: K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és R. Lyne.
- A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: London: The Institute of International Affairs.
- Haynes, Deborah. 2014. "Oroszországtól való félelmek arra készítetik a NATO-t, hogy kelet felé keressen főhadiszállást". *The Times*, július 24. www.thetimes.co.uk/tto/news/world/europe/article4156155.ece (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Helmer, John. 2015. "MH17: elfogadhatatlan bizonyíték arra, ami nem történet meg". *Dances with Bears*, szeptember 16. <http://johnhelmer.net/?p=14117> (utolsó hozzáférés: 2015. szeptember 16.).
- Helmer, John. 2015. 'Háborús büntett az, amit Lord Heh-Heh,Tjibbe Joustra, a holland Biztonsági Tanács tagja közvetít?' *Dances with Bears*, október 19. <http://johnhelmer.net/?p=14356> (utolsó elérés: 2016. július 5.).
- Helmer, John. 2016. "DISGRACE: a nyugat újabb MH17-es hamisítása leleplezve és megmagyarázva: négy MH17-es kérdés - a válaszok bizonyítják, hogy a holland rendőrség, az ukrán titkosszolgálat és az amerikai kormány hamisítja az MH17-es lelövésének bizonyítékait". *Russia Insider*, szeptember 30. <http://russia-insider.com/en/four-mh17-questions-answers-which-prove-dutch-police-ukrainian-secret-service-and-us-government-are> (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 30.).
- Helmer, John. 2016. 'MH17: A holland ügyész kétségeket ébreszt az MH17-es bizonyítékok tekintetében'. *Dances with Bears*, február 23. <http://johnhelmer.net/?p=15188> (utolsó elérés: 2016. február 24.).
- Helmer, John. 2016. 'Obama cipőbabrálós pillanata az ukrainai fronton: Holland és ausztrál csapatok háborút terveztek Oroszországgal az MH17-es lelövése után'. *Dances with Bears*, június 15. <http://johnhelmer.net/?p=15859#more-15859> (utolsó elérés: 2016. június 18.).
- Helmer, John. 2017. "Jelentés: Az ausztrál kormány szerint Ukrajna "emberi pajzsként" használta az MH17-es járatot". *Russia Insider*, március 20. <http://russia-insider.com/en/russia-lie-detector-catches-australian-prime-minister-canadian-foreign-minister-which-countrys-media> (utolsó hozzáférés: 2017. március 20.).
- Hersh, Seymour M. 1994. "A vad kelet". *The Atlantic Monthly*, 273 (6), 61-86.
- Herszenhorn, David M. 2014. 'Ukrajna miniszterelnöke lemond, mivel a kulcsfontosságú parlamenti koalíció szétesik'. *New York Times*, július 24. www.nytimes.com/2014/07/25/world/europe/ukraine-parliament-takes-step-toward-elections.html (utolsó hozzáférés: 2017. január 9.).
- Hess, Maximilian. 2014. "Az MH17-es tragédia új lendületet adott a kelet-ukrainai háború befejezésének". *Telegraph*, július 20. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10979252/Maximilian-Hess-MH17-tragedy-has-giving-renewed-impetus-to-bringing-about-end-to-war-in-eastern-Ukraine.html (utolsó hozzáférés: 2016. november 2.).
- Higgins, Andrew és Kramer, Andrew E. 2015. "Janukovicsot már a leváltása előtt legyőzték". *Nemzetközi New York Times*, január 5.
- Hodgson, Sasha, al Haddad, Mariam, al Zaabi, Salama és Abdulrahim, Sumaya. 2015. "MH17: a biztonság volt az első? *Middle East Journal of Business*, 10 (1), 27-38.
- Hoedeman, Jan és Righton, Natalie. 2014. "Kabinet lobbyt for gewapende missie naar Oekraïne". *De Volkskrant*, július 24. www.volkskrant.nl/vk/nl/31522/Vliegtuigcrash-in-Oekraïne/article/detail/3696787/2014/07/24/Kabinet-lobbyt-voor-gewapende-missie-naar-Oekraïne.dhtml (utolsó hozzáférés: 2016. június 19.).
- Holbrooke, Richard. 1995. "Amerika, egy európai hatalom". *Foreign Affairs*, 74 (2), 38-51.
- Holman, Otto. 1996. *Dél-Európa integrációja: Az EK bővítése és Spanyolország transznacionalizálódása*. London: Routledge.
- Holman, Otto. 1998. "Kelet-Európa integrációja: Az EU bővítése és a kettős átalakulás Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon". *International Journal of Political Economy*, 28 (2), 12-43.
- Holoyda, Olha. 2013. "Az ukrán oligarchák és a "család", a cárok új generációja: vagy remény a középosztály számára?". *Scholar Research Brief*. Washington, DC: IREX.
- Lordok Háza. 2015. *Az EU és Oroszország: Az ukrainai válság előtt és után*. EU-bizottság, 6. jelentés a 2014-2015-ös ülészakról.

- Emberi jogi vizsgálatok. 2014. "MH17: a luganski Bukvideo". 5August. <https://humanrightsinvestigations.org/2014/08/05/mh17-the-lugansk-buk-video/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 1.).
- Huntington, Samuel P. 1993. "A civilizációk összecsapása? *Foreign Affairs*, 72 (3), 22-49.
- Huntington, Samuel P. 1998. *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakítása*. London: Touchstone Books.
- Hussain, Haris. 2014. 'Az amerikai elemzők arra a következtetésre jutottak, hogy az MH17-est repülőgép lőtte le'. *New Straits Times*, augusztus 7. www.nst.com.my/news/2015/09/us-analysts-conclude-mh17-downed-aircraft (utolsó elérés: 2016. február 2.).
- Hyland, Julie és Marsden, Chris. 2008. "Nő a NATO-orosz összecsapás veszélye a Fekete-tengeren". *World Socialist Website*, szeptember 1. www.wsws.org/en/articles/2008/09/bsea-s01.html (utolsó elérés: 2016. május 5.).
- Nemzetközi Minőség- és Termelékenység Központ. 2014. "Nemzetközi harcos" [konferencia]. Pestana Chelsea Bridge Hotel, London (november 18-20.). https://register.iqpc.com/SpeakerInfo.aspx?tp_spkid=102939&preview=true&eventid=8936 (utolsó hozzáférés: 2017. július 19.).
- Nemzetközi Reneszánsz Alapítvány. 2013. *A Nemzetközi Reneszánsz Alapítvány 2014-17-es stratégiai javaslata Ukrajna*. Pdf-fájl. (elérés: www.dcleaks.com, utolsó elérés: 2016. december 1.).
- Befektetői információk. 2014. "A malajziai MH17-es baleset globális gazdasági következményei még váratnak magukra". Július 20. <http://investorintel.com/market-analysis-intel/crash-malaysian-mh17-west-russia-economic-consequences/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 2.).
- IOM. 2013. *Nemzetközi Migrációs Szervezet, ukrajnai misszió. Migráció Ukrajnában. Tények és számok, 2.* kiadás. Kiev: IOM-MU.
- Ishchenko, Volodymyr. 2014. "Ukrajna törései" [interjú]. *New Left Review*, 2. sorozat (87), 7-34.
- Ishchenko, Volodymyr. 2015. 'Mythologies of Maidan' [review of Andrew Wilson, *Ukraine Crisis*]. *New Left Szemle*, 2. sorozat (93), 151-9.
- Ishchenko, Volodymyr. 2016. "A szélsőjobboldali részvétel az ukrajnai Majdan-tüntetésekben: kísérlet a rendszerszemléletű becslésre". *European Politics and Society*, 17 (4), 453-72.
- Iltzkowitz Shiffrin, Joshua R. 2016. "Alku vagy nem alku? A hidegháború vége és az Egyesült Államok ajánlata a NATO-bővítés korlátozására". *International Security*, 40 (4), 7-44.
- Johnstone, Diana. 2016. *A káosz királynője: Hillary Clinton kalandjai*. Petrolia: CounterPunch Books. Közös nyomozócsoport. 2016. "JIT: presentation preliminary results criminal investigation MH17 28-09- 2016". www.om.nl/onderwerpen/mh17-vliegramp/presentaties/presentation-joint/ (utolsó elérés: 2016. szeptember 30.).
2016. szeptember).
- Jupiter Broadcasting. 2014. "Az MH17 igazsága: Unfilter 107". Július 25. www.jupiterbroadcasting.com/63107/the-truth-of-mh17-unfilter-107/ (utolsó hozzáférés: 2016. november 2.).
- Karzonov, Vladimir. 2013. "Oroszország megpróbálja növelni az Irkut MC-21-es utasszállító repülőgép kilátásait". *Aviation International News*, június 12. www.ainonline.com/aviation-news/air-transport/2013-06-12/russia-attempts-boost-irkut-mc-21-airliner-projects (utolsó hozzáférés: 2016. június 3.).
- Kasonta, Adriel és Sakwa, Richard. 2016. 'A háborút kivonva Varsóból'. *AntiWar.com*, július 7. http://original.antiwar.com/Adriel_Kasonta/2016/07/07/06/taking-war-war-warsaw/ (utolsó hozzáférés: 2016. július 7.).
- Katchanovski, Ivan. 2015. "A média hallgat az ukrajnai mészárlás kijevi mesterlövészerének megdöbbentő megnyilatkozásairól". *Russia Insider*, július 23. [eredetileg a Katchanovski Facebook-oldalán]. <http://russia-insider.com/en/politics/media-silent-striking-revelations-kyiv-sniper-massacre-trial-ukraine/ri8917> (utolsó hozzáférés: 2016. július 20.).
- Katchanovski, Ivan. 2015. "A "mesterlövészek mészárlása" az ukrajnai Majdanon". Előadás, American Political Science Association annual meeting, San Francisco, szeptember 3-6. www.academia.edu/8776021/The_Snipers_Massacre_on_the_Maidan_in_Ukraine (utolsó hozzáférés: 2016. február 19.).
- Katchanovski, Ivan. 2016. "A donbázi szeparatista háború: Ukrajna erőszakos szétválása? *Európai politika és társadalom*, 17 (4), 473-89.

- Kates, Glenn. 2014. "Ukrajna Facebook-minisztere". *Radio Free Europe/Radio Liberty*, július 3. www.rferl.org/content/ukraine-minister-facebook-avakov/25444724.html (utolsó hozzáférés: 2016. május 1.).
- Kiryukhin, Denys. 2016. "Oroszország és Ukrajna: a konzervatív projektek összecsapása". *Európai politika és társadalom*, 17 (4), 438-52.
- Klein, Naomi. 2005. "A katasztrófa-kapitalizmus felemelkedése: az újjáépítés már nem az újjáépítési ipar elsődleges célja". *The Nation*, április 14. www.thenation.com/article/rise-disaster-capitalism/ (utolsó elérés: 2016. május 22.).
- Klein, Naomi. 2015. *A sokktan: A katasztrófa-kapitalizmus felemelkedése*. Harmondsworth: Penguin. Knight, George. 2015. "Elbers KLM: Air France vlog over Oost-Oekraïne. Waar of onwaar?" Január 16. <https://georgeknighthang.wordpress.com/2015/01/16/elbers-klm-air-france-vlog-over-oost-oekraïne-waar-of-onwaar/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 11.).
- Knox, Olivier és Shiner, Meredith. 2014. "Miért alkalmazta egy ukrainai nagy vagyonnal rendelkező energetikai cég Joe Biden fiát? *Yahoo News*, május 14. www.yahoo.com/news/why-did-a-energy-firm-prospecting-for-gas-in-ukraine-hire-joe-biden-s-s-son-195339212.html?ref=gs (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 3.).
- Kobs, Michael. n.d. "Gyanús bizonyítékok". www.dropbox.com/s/87dp5zzfyz13e9s/Suspicious%20Evidence2.pdf?dl=0 (utolsó hozzáférés: 2016. december 10.).
- Koestler, Arthur. 1976. *A tizenharmadik törzs: A kaszinó birodalom és öröksége*. New York: Random House.
- Kolko, Gabriel. 1994. *A háború évszázada: politika, konfliktusok és társadalom 1914 óta*. New York: The New Press.
- Korosteleva, Elena A. 2016. "A keleti partnerség és az Eurázsiai Unió: a "politikai" visszahozása a keleti régióba". *European Politics and Society*, 17 (supl.), 67-81.
- Kościński, Piotr és Vorobiov, Ievgen. 2013. "Nyernek vagy veszítenek az ukrainai oligarchák az uniós társulási megállapodással? *PISM Bulletin*, 86. szám (augusztus 17.). www.pism.pl/publications/bulletin/no-86-539 (utolsó elérés: 2016. február 21.).
- Koshiw, Isobel. 2016. "Viktor Pinczuk: Ukrajna barátja vagy ellensége? *Kyiv Post*, október 14. www.kyivpost.com/ukraine-politics/victor-pinchuk-friend-foe-ukraine.html (utolsó hozzáférés: 2016. október 24.).
- Kotz, David M. [F. Weirrel]. 1997. *Forradalom felülről: A szovjet rendszer bukása*. London: Routledge.
- Kramer, Andrew E. 2014. "Ukrajna erőket küld a keleti zavargások megfékezésére". *New York Times*, április 15. www.nytimes.com/2014/04/16/world/europe/ukraine-russia.html (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- Krasner, Stephen D. 2005. "A megosztott szuverenitás mellett szóló érvek". *Journal of Democracy*, 16 (1), 69-83. Krasner, Stephen D. és Pascual, Carlos. 2005. "Az államszéd kezelése". *Foreign Affairs*, 84 (4), 153-63.
- KremlinTroll* (Max van der Werff). 2015. "MH17: hazugság az igazságért". November 21. <http://kremlintroll.nl/?p=605> (utolsó hozzáférés: 2016. május 28.).
- KremlinTroll* (Max van der Werff). 2017. "MH17: 1000 nap". Április 11. <http://kremlintroll.nl/?p=1162> (utolsó elérés: 2017. november 4.).
- Kudelia, Szerhij. 2016. "A donbázi szakadás" [ford. P. Golub]. *Russian Politics and Law*, 54 (1), 5-27. [orig. *Kontrapunkt*, 1. szám 2015].
- Kuzio, Taras. 1998. *Ukrajna: Állam- és nemzetépítés*. London: Routledge.
- Kuzio, Taras. 2001. "Államosítás vagy nemzetépítés? A szakirodalom és az empirikus bizonyítékok kritikai áttekintése". *Nations and Nationalism*, 7 (2), 135-54.
- Kuzio, Tarasz. 2005. "Nemzetépítés, történelemírás és verseny a Kijevi Rusz örökségéért Ukrajnában". *Nationalities Papers*, 33 (1), 29-58.
- Kuzio, Tarasz. 2005. "Rendszertípus és politika Ukrajnában Kucsma alatt". *Communist and Post-Communist Studies*, 38, 167-90.
- Kyiv Post*. 2015. "Szerhij Drozdovot kinevezték az ukrán légierő parancsnokává". Július 20. www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/serhiy-drozdov-appointed-commander-of-ukrainian-air-force-393837.html (utolsó hozzáférés: 2017. március 20.).

- Kyselchuk, Elina. 2015. "Milyen hatása volt eddig a szankcióknak? In Adriel Kasonta, szerk. *Az Oroszországgal szembeni szankciók*. Bow Group Research Paper, augusztus. www.bowgroup.org.uk (utolsó elérés: 2016. július 7.).
- La Jornada. 2009. "A LA JORNADA bemutatja Carlos Pascual kubai-amerikai állampolgárt, Mexikó új nagykövetét". Március 27. www.jornada.unam.mx/2009/03/28/index.php?section... (utolsó elérés: 2016. május 12.).
- LaGrone, Sam. 2014. 'Haditengerészet: egyetlen hajó sem mozdul a Fekete-tengerre az utasszállító repülőgép lezuhanása után, a tervek változhatnak'. *USNI News* (US Naval Institute, július 18.). <https://news.usni.org/2014/07/18/navy-ship-moves-black-sea-following-airliner-crash-plans-change> (utolsó hozzáférés: 2016. május 12.).
- LaGrone, Sam. 2014. 'Az amerikai cirkáló elhagyja a Fekete-tengert, több NATO-hajó marad'. *USNI News* (US Naval Institute, július 15.). <https://news.usni.org/2014/07/15/u-s-cruiser-leaves-black-sea-several-nato-ships-marad> (utolsó hozzáférés: 2016. május 12.).
- Lane, David. 1996. *Az államszocializmus felemelkedése és bukása: Az ipari társadalom és a szocialista állam*. Cambridge: Polity Press.
- Lantier, Alex. 2014. "Hollandia eltitkolja az MH17-es lezuhanásának vizsgálatát irányító titkos paktumot". *World Socialist Website*, november 22. www.wsws.org/en/articles/2014/11/22/mh17-n22.html (utolsó elérés: 2016. október 19.).
- Larson, Adam. 2014. "Ki volt a Majdan mesterlövészek kiagyalója? *Global Research*, június 5. Újranyomatva a *Oriental Review*, 2014. május 29. www.globalresearch.ca/who-was-maidan-snipers-mastermind/. 5384599 (utolsó hozzáférés: 2016. április 11.).
- Lavrov, Szergej. 2016. [Interjú S. Lavrov orosz külügyminiszterrel]. *Mediterrán párbeszéd*, december 2. <https://youtu.be/5IOiO4-IPL8> (utolsó elérés: 2016. december 2.).
- Lenin, Vladimir Ilitch. *Összegyűjtött művek*, 39 kötet. Moszkva: Progress [különböző évek].
- Leshchenko, Sergii. 2014. "Ukraina bábjátékosai: az oligarchák tipológiája". *Transit*, 45 (május 15.). www.eurozine.com/articles/2014-05-15-leshchenko-en.html (utolsó elérés: 2016. június 12.).
- Levi, Michael A. 2015. "Miért számít az olajárésés". *Világ gazdasági Fórum*, március 2. www.weforum.org/agenda/2015/03/why-the-oil-price-drop-matters/ (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- Lewin, Moshe. 1985 *A szovjet rendszer kialakulása: Essays in the Social History of Interwar Russia*. London: Methuen.
- Lieber, Keir A. és Press, Daryl G. 2006. "Az amerikai nukleáris primátus felemelkedése". *Foreign Affairs*, 85 (2), 42-54. Lim, K.H. 2013. 'Miért ül egy kapitány a repülőgép bal oldalán? *Life in the Skies*, január 7. www.askcaptainlim.com/flying-the-plane-flying-90/1173-why-must-a-captain-sit-on-the-left-side-of-a-plane.html (hozzáférés: 2017. augusztus 29.).
- Linklater, Magnus, Hilton, Isabel és Ascherson, Neal. 1984. *Het Vierte Reich: Het Barbie-dossier* [ford. G. Grasman]. Utrecht: Bruna.
- LiveLeak. 2014. 'Ukraine war: tanks Ukraine in Kiev August 7, 2014'. www.liveleak.com/view?i=54c_1407468088 (utolsó hozzáférés: 2016. október 19.).
- LiveLeak. 2015. 'Meg lehet bízni a Bellingcrapban? Mi az a Bellingcat egyébként?' www.liveleak.com/view?i=16d_1432796866 (utolsó elérés: 2016. május 1.). Eredetileg közzétette: <https://deepsresource.wordpress.com/2015/05/25/whats-a-bellingcat-anyway/>.
- Livesey, Bruce. 2014. "Vak szemet hunytak a szélsőjobboldal befolyása felett az ukrán válságban: kritikusok". *Global News*, március 7. <http://globalnews.ca/news/1194100/blind-eye-turned-to-influence-of-far-right-in-ukrainian-crisis-critics/> (utolsó elérés: 2016. január 30.).
- Locke, John. 1965 [1690]. *A kormányzás két értekezése* [bevezető: P. Laslett]. New York: Mentor.
- Lopatynska, Olga. 2015 "CNN vs. RT: a Malaysian Airlines MH17-es repülőgépének lelövéséről szóló médiatudósítás összehasonlító elemzése a propaganda keretein belül". Mesterszakos diplomamunka, Újságírás, média és kommunikáció tanszék, Stockholmi Egyetem (szeptember).
- Lyne, Roderic. 2015. "Oroszország megváltozott nézetei a Nyugatról: a konvergenciától a konfrontációig". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs.

- Mackinder, Halford J. 1904. "A történelem földrajzi tengelye". *The Geographical Journal*, 23 (4), 421-37.
- Madsen, Wayne. 2014. 'Koordináció a NATO-val'. *Political Vel Craft*, július 23. <https://politicalvelcraft.org/2014/07/23/flight-mh17-likely-shot-down-by-kolomoisky-nato-coordination-russia-issues-arrest-warrant-for-ukrainian-rothschild-oligarch-kolomoisky/> (utolsó hozzáférés: 2016. április 16.).
- Mann, James. 2004. *A vulkániai felemelkedése: Bush háborús kabinetjének története*. New York: Penguin.
- Marchak, Daria és Donahue, Patrick. 2014. "Az EU szankciókat készít elő Oroszországgal szemben az Ukrajnára gyakorolt amerikai nyomás közepette". *Bloomberg.com*, július 16. www.bloomberg.com/news/articles/2014-07-15/eu-leaders-weigh-sanctions-against-russia-over-ukraine (utolsó hozzáférés: 2016. május 28.).
- Mardirossian, Florence. 2008. "Géorgie-Russie, les enjeux de la crise". *Le Monde Diplomatique*, augusztus. *Archivum 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- Marioni, Max. 2015. "Az orosz szankciók költségei a nyugati gazdaságok számára". In Adriel Kasonta, szerk. *Az Oroszországgal szembeni szankciók*. Bow Group Research Paper, augusztus. www.bowgroup.org.uk (utolsó elérés: 2016. július 7.).
- Marshall, Jonathan. 2016. "Az ukrajnai konfliktus náci gyökerei". *Consortium News*, január 28. <https://consortiumnews.com/2016/01/28/nazi-roots-of-ukraines-conflict/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 12.).
- Marx, Karl. 1973. *Grundrisse: Bevezetés a politikai gazdaságtan kritikájába (nyers vázlat)* [intro. and trans. M. Nicolaus]. Harmondsworth: Pelican. [íródott 1857-58].
- Matuszak, Slawomir. 2012. *Az oligarchikus demokrácia: Az üzleti csoportok befolyása az ukrán politikára*. [OSW Studies no. 42]. Varsó: Keleti Tanulmányok Központja.
- Mayer, Arno J. 1971. *Az ellenforradalom dinamikája Európában, 1870-1956*. New York: Harper & Row.
- Mazneva, Elena. 2015. "Oroszország 2014-es gázexportja az elmúlt évtized legalacsonyabb szintjén, mivel a kereslet csökken". *Bloomberg*, 13. January. www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-13/russia-2014-gas-exports-seen-lowest-in-decade-as-nations-cut-use (utolsó elérés: 2016. október 29.).
- McGovern, Ray. 2016. 'Oroszország-csalogatás és a nukleáris háború kockázata'. *Consortium News*, szeptember 30. <https://consortiumnews.com/2016/09/30/russia-baiting-and-risks-of-nuclear-war/> (utolsó hozzáférés: 2016. október 1.).
- Meditelgraph.com*. 2014. 'Bulgária a NATO fekete-tengeri manőverének házigazdája'. Július 4. www.themeditegraph.com/it/transport/sea-transport/2014/07/04/bulgaria-hosts-nato-manoeuvres-black-sea-QsPzfz9VYoOOuBwSx5gniLL/index.html (utolsó hozzáférés: 2016. május 6.).
- Mihalache, Anca Elena. 2015. *A Déli Áramlat halott, éljen a Déli Áramlat!* Bukarest: Energy Policy Group (január).
- Az Orosz Föderáció Védelmi Minisztériuma*. 2014. "Az ukrán biztonsági szolgálat által 2014. július 30-án az interneten közzétett műholdképek elemzése". Augusztus 1. <http://eng.mil.ru/en/analytics.htm> (utolsó hozzáférés: 2016. május 2.).
- Ukrajna Gazdaságfejlesztési és Kereskedelmi Minisztériuma*. 2016. Az ukrán gazdaságfejlesztési és kereskedelmi miniszter, Aivaras Abromavicius nyilatkozata. www.me.gov.ua/News/Detail?lang=en-GB&id=f13fa574-3e1b-4eca-b294-f9e508910e01&title=StatementByTheMinisterOfEconomicDevelopmentAndTradeOfUkraineAivarasAbromavicius (utolsó hozzáférés: 2016. február 6.).
- Mitschka, Jochen. 2016. *Das Ukraine-Narrativ. Die Geschichte des Regime Change 2014 in der Ukraine und seine Hintergründe, ohne Selbstbeschränkung in der Analyse, aus deutscher Sicht*. <http://jomenschenfreund.blogspot.de> (utolsó elérés: 2016. december 12.).
- Moore, Gregory J. 2014. "Ukrajna: egy katonai-ipari komplexum, amelyért meg kell halni". *Asia Times online*, május 27. www.atimes.com/atimes/Central_Asia/CEN-01-270514.html (utolsó hozzáférés: 2016. október 22.).
- Moreira, Paul. 2016. *Ukrajna, les masques de la révolution* (dokumentumfilm, amelyet először a Canal+ sugárzott). Angol vagy német felirattal közzétéve a www.liveleak.com/view/?i=30e_1454796647 oldalon (utolsó elérés: 2016. augusztus 17.).
- Morris, Jacob. 1982 "A bérlok bosszúja, avagy a kamatválság az Egyesült Államokban". *Monthly Review*, 33 (8), 28-34.

- Murrell, Peter. 1994. "Politikai gazdaságtani játékok: az 1992-es orosz gazdasági reformok céljai és eredményei". *International Journal of Political Economy*, 24 (1), 34-51.
- Myers, Steven Lee és Kramer, Andrew E., 2016. 'Hogyan gyakorolt hatalmat Paul Manafort Ukrajnában, mielőtt Donald Trump tanácsadója lett volna'. *New York Times*, július 31. www.nytimes.com/2016/08/01/us/paul-manafort-ukraine-donald-trump.html?action=click&contentCollection=Politics&module=RelatedCoverage®ion=EndOfArticle&pgtype=article (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 15.).
- NATO.int. 2014. 'A NATO műholdképeket tett közzé, amelyeken orosz harcoló csapatok láthatók Ukrajna belsejében'. Augusztus 28. www.nato.int/cps/en/natohq/news_112193.htm (utolsó elérés: 2016. október 19.).
- NATO.int. 2014. 'A NATO kiáll Ukrajna mellett, mondta a főtitkár Kijevben'. Augusztus 7. www.nato.int/cps/en/natolive/news_111908.htm (utolsó elérés: 2016. október 19.).
- NATO-felülvizsgálat. 2014. 'Parubij látogatása a NATO főhadiszállásán'. Május 22. www.youtube.com/watch?v=8FfiqcoDXxU (utolsó elérés: 2016. szeptember 6.).
- Navaltoday.com. 2014. 'USS Vella Gulf 's Black Sea ops'. *Naval Today*, augusztus 28. <http://navaltoday.com/2014/08/28/uss-vela-gulfs-black-sea-ops-summarized/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 12.).
- Nazemroaya, Mahdi Darius. 2012. *A NATO globalizációja* [előszó: Denis J. Halliday]. Atlanta: Clarity Press.
- Nederveen Pieterse, Jan P. 2007. "Politikai és gazdasági brinkmanship". *Review of International Political Economy*, 14 (3), 467-86.
- Neogeography.ru. 2015. "Műholdfelvételek és az előtudomány tudománya". www.neogeography.ru/rus/news/main-news/mh17-satellite-images-and-science-of-prescience.html (utolsó hozzáférés: 2016. május 2.).
- Nesvetailova, Anastasia. 2007. *Törékeny pénzügyek: Adósság, spekuláció és válság a globális hitel korában*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nesvetailova, Anastasia. 2010. *Pénzügyi alkimia a válságban: A nagy likviditási illúzió*. London: Pluto Press.
- Netanyahu, Benjamin, szerk. 1986. *Terrorizmus: Hogyan győzhet a Nyugat*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Netyosov, Alekszandr. 2016 [2015]. 'Az MH17-es ukrán repülőgép lezuhanása: további részletek derültek ki'. *South Front*, november [fordítás oroszból]. <https://southfront.org/mh17-ukraine-plane-crash-additional-details-revealed-exclusive-photos-from-the-scene> (utolsó hozzáférés: 2016. november 26.).
- New York Times, The*. 2016. 'Szerkesztőségi cikk: Vlagyimir Putyin törvényen kívüli állama'. Szeptember 29. www.nytimes.com/2016/09/29/opinion/vladimir-putins-outlaw-state.html?_r=0 (utolsó hozzáférés: 2016. október 4.).
- Newell, Peter. 2012. *Globalizáció és környezet: Capitalism, Ecology and Power*. Cambridge: Polity Press.
- Niemöller, Joost. 2014. *MH17: De Doofpotdeal* [előszó: K. Homan]. Amsterdam: Van Praag.
- Niemöller, Joost. 2016. "Waarom het OM bij MH17 nog niet eens het begin van een zaak heeft". *De Nieuwe Realist*, szeptember 29. <http://joostniemoller.nl/2016/09/waarom-het-om-bij-mh17-nog-niet-eens-het-begin-van-een-zaak-heeft/> (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 29.).
- Niqnaq. 2015. 'A NATO nyilvánvalóan irányítja az ukrainai merényletkampányt: Anatolij Shariy felhívása Oles' Buzina kijevi újságíró meggyilkolásáról'. Április 17. <https://niqnaq.wordpress.com/2015/04/17/enigmatic-stuff/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 4.).
- Nixey, James. 2015. "Az orosz külpolitika a nyugattal szemben és a nyugati válaszok". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: London: The Institute of International Affairs.
- NOS. 2016. 'Amerikaanse miljardair sponsort "ja"-campagne Oekraïne-referendum'. Január 22. <http://nos.nl/artikel/2082091-amerikaanse-miljardair-sponsort-ja-campagne-oekraïne-referendum.html> (utolsó hozzáférés: 2016. február 9.).
- NOS. 2016. "MH17-documenten op verkeerde grond geweigerd". Február 9. <http://nos.nl/artikel/2085789-mh17-documenten-op-verkeerde-grond-geweigerd.html> (utolsó hozzáférés: 2016. február 9.).
- NOS. 2016. 'Rusland reageert op brief nabestaanden MH17'. Február 9. <http://nos.nl/artikel/2085815-rusland-reageert-op-brief-nabestaanden-mh17.html> (utolsó hozzáférés: 2016. február 9.).

NPO. 2015. "MH17, az eseménysorozat. Interjú Tjibbe Joustrával". Október 14. www.npo.nl/mh17-het-onderzoek/13-10-2015/KN_1675251 (utolsó hozzáférés: 2016. február 22.).

- NRC *Handelsblad*. 2014. 'Élő vita a kamerakommissziókról az MH17-ről'. Július 25. www.nrc.nl/nieuws/2014/07/25/live-debat-kamercommissies-over-mh17-vanmiddag-weer-74-kisten-naar-nederland (utolsó hozzáférés: 2016. június 23.).
- NSDC. 2014. Twitter-üzenet, július 18. https://twitter.com/rnbo_gov_ua/status/490062188426842112 (utolsó elérés: 2016. november 22.).
- Oakes, Laurie. 2014. "Az MH17-es balhé biztonsági felülvizsgálathoz vezetett". *Herald Sun*, szeptember 19. www.heraldsun.com.au/news/opinion/laurie-oakes/mh17-bungle-led-to-security-review/news-story/8c8370908ad1cf77f29b79dc0e1f3e55 (utolsó hozzáférés: 2017. március 20.).
- Megfigyelő *Ukrajna*. 2015. 'Kolomojszkij bukása Porosenkót is aláássa'. Március 27. <http://observerukraine.net/2015/03/27/kolomoiskys-fall-undermines-poroshenko-as-well/> (utolsó hozzáférés: 2016. március 18.).
- Omtzigt, Pieter. 2015. "MH17 en de radar". *Jalta.nl*, október 23. <https://jalta.nl/politiek/mh17-en-de-radar/?a=ufe1AN9eCEeJqSDNIFTbckYYYYCzuJ-OpoG5N5ulE8F4&b=DHwBPD5iiEYx8vJyGobhARdOBQnPHVzobwULB2H1t8Q> (utolsó hozzáférés: 2016. február 22.).
- Ong, Larry és Skorbach, Kristina. 2014. 'Anton Gerascsenko Buk rakéta fotója? Ukrán tisztviselő "bizonyítékot" posztol a Facebookon, Putyint vádolja a "terroristák" támogatásával'. *Epoch Times*, július 17. www.theepochtimes.com/n3/805272-anton-gerashchenko-buk-missile-photo-ukrainian-official-accuses-putin-of-sponsoring-terrorists/ (utolsó hozzáférés: 2016. április 20.).
- Open Society Foundation. n.d. "European Advisory Board". www.opensocietyfoundations.org/about/boards/european-advisory-board (utolsó hozzáférés: 2016. június 18.).
- Ortiz, Carlos. 2010. *Magánfegyveres erők és globális biztonság*. Santa Barbara: Praeger.
- Overbeek, Henk. 1990. *Globális kapitalizmus és nemzeti hanyatlás: A Thatcher-évtized perspektívájában*. London: Unwin Hyman.
- Pagano, Margareta. 2014. "Földet a gázért: Merkel és Putyin titkos alkut tárgyalt, amely véget vethet az ukrainai válságnak". *Independent*, július 31. www.independent.co.uk/news/world/europe/land-for-gas-secret-german-deal-could-end-ukraine-crisis-9638764.html (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Palan, Ronen. 2003. *Az offshore világ: Szuverén piacok, virtuális helyek és nomád milliomosok*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Parry, Robert. 2014. "Mit láttak az amerikai kéműholdak Ukrajnában? *Consortium News*, július 20. <https://consortiumnews.com/2014/07/20/what-did-us-spy-satellites-see-in-ukraine/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Parry, Robert. 2014. "Putyint a levegőben elkövetett merénylet célpontjává tették? *Consortium News*, augusztus 8. <https://consortiumnews.com/2014/08/08/was-putin-targeted-for-mid-air-assassination/> (utolsó hozzáférés: 2016. március 18.).
- Parry, Robert. 2015. "MH17: a kutya még mindig nem ugat". *Consortium News*, október 13. <https://consortiumnews.com/2015/10/13/mh-17-the-dog-still-not-barking/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 18.).
- Parry, Robert. 2016. "Az MH-17-es szonda Ukrajnára támaszkodik a bizonyítékokért". *Consortium News*, június 5. <https://consortiumnews.com/2016/06/05/mh-17-probe-relies-on-ukraine-for-evidence/> (utolsó hozzáférés: 2016. június 9.).
- Parry, Robert. 2016. "Az MH-17-es szonda bízik a kínzással kapcsolatos ukrainai ügyekben". *Consortium News*, június 13. <https://consortiumnews.com/2016/06/13/mh-17-probe-trusts-torture-implicated-ukraine/> (utolsó hozzáférés: 2016. június 14.).
- Parry, Robert. 2016. "Aggasztó hiányosságok az új MH-17-es jelentésben". *Consortium News*, szeptember 28. <https://consortiumnews.com/2016/09/28/troubling-gaps-in-the-new-mh-17-report/> (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 29.).
- Pavlovskij, Gleb. 2014. "Putyin világnézetéről" [interjú Tom Parfittal]. *New Left Review*, 2. sorozat, 88, 55-66.
- PBS. n.d. "'Klasszikus' légvédelmi robbanó- és nyomjelző lövedék becsapódási forgatókönyv: sajnós valaki levágta!" <https://pbs.twimg.com/media/CxLOFkJWIAAXCLM.jpg> (utolsó hozzáférés: 2016. november 28.).

- Petro, Nicolai. 2015. "Politikai segítségnyújtás: Ukrajna továbbra is a középpontban". In Adriel Kasonta, szerk. *Az Oroszországgal szembeni szankciók*. Bow Group Research Paper, augusztus. www.bowgroup.org.uk (utolsó elérés: 2016. július 7.).
- Petro, Nicolai. 2015. "Ukrajna vagy a lázadók: ki győzött Minszkben? *The National Interest*, február 13. <http://nationalinterest.org/blog/ukraine-or-the-rebels-who-won-minsk-12247> (utolsó hozzáférés: 2016. július 11.).
- Petro, Nicolai. 2016. "Miért van Ukrajnának nagyobb szüksége Oroszországra, mint valaha: mivel az országot az a veszély fenyegeti, hogy bukott állammá válik, Kijevnek fel kell ismernie, hogy a gazdasági túlélés Moszkvától függ, nem a nyugattól". *Guardian*, március 9. www.theguardian.com/world/2016/mar/09/ukraine-needs-russia-nicolai-petro (utolsó elérés: 2016. március 10.).
- Petro, Nicolai. 2016. "Ukrajna örökös háborúja az örökös békéért". *The National Interest*, szeptember 7. <http://nationalinterest.org/feature/ukraines-perpetual-war-perpetual-peace-17614> (utolsó elérés: 2016. szeptember 8.).
- Pfifflin, Edouard. 1998. "Ukrajna, une société bloquée: paix à l'extérieur, tensions à l'intérieur". *Le Monde Diplomatique*. May. *Archives 1954-2012* [CD-ROM kiadás].
- Piketty, Thomas. 2014. *A tőke a huszonegyedik században* [ford. A. Goldhammer]. Cambridge: Harvard University Press.
- Pilling, David. 2014. "A BRICS-bank a jövőbe vetett pillantás". *Financial Times*, augusztus 4. Pitt, Wayne. 2010. *Lítium-ion akkumulátorok tervezése katonai OEM-ek számára*. Párizs: Saft SA (március).
- Plank, Christina. 2013. "Ukrajna: földrablás a fekete földön: Ukrán oligarchák és nemzetközi befektetők". In Jennifer Franco és Saturnino M. Borrás, Jr, szerk. *Land Concentration, Land Grabbing and People's Struggles in Europe*. Amsterdam: Transnational Institute.
- Pravda*. 2014. "Néhány következtetés: a NATO megpróbálta meggyilkolni Putyint?" Július 19. www.pravdareport.com/opinion/columnists/19-07-2014/128094-nato-putin-0/ (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 14.).
- Sajtótájékoztató*. 2014. "neues deutschland: NVA-Raketenspezialist: MH17 nicht von Boden-Luft-Rakete abgeschossen". Július 24. www.presseportal.de/pm/59019/2791311 (utolsó elérés: 2016. július 22.).
- Rabinovitch. www.sourcewatch.org/index.php?title=Vadim_Rabinovich (utolsó hozzáférés: 2016. július 16.).
- Szabad Európa Rádió*. 2014. "A NATO és Oroszország fekete-tengeri hadgyakorlatot indít". *Radio Free Europe/Radio Liberty*, július 5. www.rferl.org/content/ukraine-nato-russia-/25446137.html (utolsó elérés: 2016. április 11.).
- Rasmus, Jack. 2016. "Miért nyert Trump: és mi következik ezután". *CounterPunch*, november 10. www.counter-punch.org/2016/11/10/why-trump-won-and-whats-next/ (utolsó hozzáférés: 2016. november 15.).
- Reban, Hector. 2015. "Lelőtték-e az ukránok az MH17-es járatot?" Júnus 18. <https://hectorreban.wordpress.com/2015/06/18/did-the-ukrainians-shoot-down-flight-mh17/> (utolsó hozzáférés 2016. november 15.; frissítve 2016. november 24., utolsó hozzáférés 2016. november 27.).
- Reban, Hector. 2015. "A tömegek félrevezetése: A Bellingcat infowar zsoldosai ismét eltakarítják a titkosszolgálati anyagot". Júnus 26. <https://hectorreban.wordpress.com/2015/06/26/misleading-the-crowds-bellingcat-infowar-mercenaries-clean-up-secret-service-stuff-again/> (utolsó hozzáférés: 2016. május 1.).
- Reban, Hector. 2015. "A kétarcú kilövőcső rejtélye". Szeptember 6. <https://hectorreban.wordpress.com/2015/09/06/the-mystery-of-the-two-faced-launch-plume/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 22.).
- Reban, Hector. 2015. "A nyom, amely nem volt kilövőcső: rekonstrukció". Szeptember 19. <https://hectorreban.wordpress.com/2015/09/19/the-trail-that-wasnt-a-launch-plume-a-reconstruction/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 15.).
- Reban, Hector. 2015. "Az MH17 október 13-i ítélet: DSB kontra Almaz-Antei". Október 28. <https://hectorreban.wordpress.com/2015/10/28/the-mh17-13-october-verdict-dsb-versus-almaz-antei/> (utolsó hozzáférés: 2016. november 30.).
- Reban, Hector. 2016. "A JIT szar kilövőhelyet talált ki (és megússza)". November 4. <https://>

hectorreban.wordpress.com/2016/11/04/jit-comes-up-with-crap-launch-site-and-gets-away-with-it/
(utolsó hozzáférés: 2016. november 4.).

Reban, Hector. 2016. "Problems of the MH17 track-a-trail narrative: the images, videos, postings and intercepts". <https://hectorreban.files.wordpress.com/2016/06/social-media-evidence8.pdf> (utolsó hozzáférés: 2016. november 28.).

- Resch, Josef. 2016. *Gefahr ist mein Beruf, MH17, Pablo Escobar, Florian Homm-Deutschlands erfahrenster Privatermittler packt aus* [írta H. Schöttelndreier]. Berlin: Econ.
- Reuters. 2014. 'Az ukrán bíróság lefoglalja az odesszai finomítót-minisztériumot'. Április 22. www.reuters.com/article/ukraine-refinery-impound-idUSL6N0NE3KG20140422 (utolsó hozzáférés: 2014. július 17.).
- Reuters. 2015. 'Az amerikai katonai kiképzők Ukrajnában destabilizálhatják a helyzetet: Kreml'. Április 17. www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-usa-idUSKBN0N80PR20150417 (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- A hírszerzési és biztonsági szolgálatok felülvizsgálói bizottsága. 2015. Az *MH17-es járat lezuhanása kapcsán készült felülvizsgálati jelentés. A Holland Általános Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (AIVD) és a Holland Katonai Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (MIVD) szerepe a repülési útvonalak biztonságával kapcsolatos döntéshozatalban. CTIVD nr. 43* (április 8.). (A holland kormány kiadványa).
- Righton, Natalie és Visser, Jeroen. 2015. "Joustra: Rusland probeert rapport koste wat kost onderuit te halen". *De Volkskrant*, október 16. www.volkskrant.nl/rampvlucht-mh17-storystream/joustra-kritiek-moskou-op-mh17-rapport-is-uit-angst-a4164202/ (utolsó elérés: 2016. július 19.).
- Robinson, Julian. 2014. "Kiderült: házi kutyák és galambok is voltak az MH17 áldozatai között, mivel a dokumentumok szerint a gép a friss vágott virágoktól kezdve a helikopter alkatrészekig mindent szállított". *MailOnline*, július 19. www.dailymail.co.uk/news/article-2697844/Revealed-Pet-dogs-pigeons-casualties-MH17-documents-carrying-friss-vagott-viragok-helikopter-parts.html (utolsó hozzáférés: 2016. december 14.).
- Robinson, William I. 1996. *A poliarchia előmozdítása: Globalizáció, amerikai beavatkozás és hegemonia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RTL Nieuws. 2015. 'Stukken MH17 openbaar'. Február 11. www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/lees-alle-stukken-van-het-kabinet-over-mh17 (utolsó hozzáférés: 2017. január 7.).
- Rude, Christopher. 2008. "A pénzügyi fegyelem szerepe a birodalmi stratégiában". In L. Panitch és M. Konings, szerk. *Az amerikai birodalom és a globális pénzügyek politikai gazdaságtana*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rumney, Emma. 2016. 'Az ukrán képviselők lemondják a fizetésemelést a sokkoló vagyonynyilatkozatok után'. *Public Finance International*, november 2. www.publicfinanceinternational.org/news/2016/11/ukrainian-mps-cancel-pay-rise-after-shock-asset-declarations?utm_source=Adestra&utm_medium=email&utm_term= (utolsó hozzáférés: 2016. november 4.).
- Rupert, Mark. 1995. *Hegemonia előállítása: A tömegtermelés politikája és az amerikai globális hatalom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Orosz légitársaság. 2014. "A Motor Sich közös vállalatot hoz létre Oroszországban". Szeptember 9. www.ruaviation.com/news/2014/9/9/2601/print/?h (utolsó hozzáférés: 2016. október 11.).
- Russia Today. 2014. 'Kijevi pártfogolt állítólag a mariupoli és odesszai mészárlások mögött - kiszivárgott felvételek'. Május 15. www.rt.com/news/159168-kiev-businessman-massacre-mariupol/ (utolsó elérés: 2016. június 22.).
- Russia Today. 2014. 'Putyin I. amerikai "nagy körútja", az alkuk megkötettek'. Július 17. www.rt.com/business/173520-putin-latin-america-deals/ (utolsó elérés: 2016. május 31.).
- Russia Today. 2014. 'Még 10 kérdés, amit az orosz hadsereg feltesz Ukrajnának és az USA-nak az MH17-es lezuhanása miatt'. Július 21. www.rt.com/news/174496-malaysia-crash-russia-questions/ (utolsó elérés: 2016. május 2.).
- Russia Today. 2014. "MH17-es baleset: Ukraine security chief says missile only Kiev has been may be found at crash site". Október 10. www.rt.com/news/194848-mh17-ukrainian-missile-buk/ (utolsó elérés: 2016. október 19.).
- Russia Today. 2014. 'Kijev titokban adatokat kapott az MH17-es lezuhanását vizsgálóktól - ukrán hacktivisták'. Október 11. www.rt.com/news/195128-mh17-crash-cyberberkut-leak/ (utolsó elérés: 2016. október 19.).
- Russia Today. 2014. "Amerikai, grúz és litván kulcspozíciókat kaptak az új ukrán kormányban". December 2. www.rt.com/news/210883-ukraine-foreigners-government-poroshenko/ (utolsó elérés: 2016. február 6.).

- Russia Today*. 2014. 'Oroszország megvizsgálja a média jelentését, miszerint az ukrán hadsereg lelőtte az MH17-es repülőgépet'. December 23. www.rt.com/news/216871-ukraine-military-mh17-report/ (utolsó elérés: 2016. július 1.).
- Russia Today*. 2015. 'A Szu-25-ös vadászgép le tudna löni egy Boeinget? Volt pilóták nyilatkoznak az MH17-es állításokról'. Március 11. www.rt.com/news/239881-mh17-ukraine-fighter-jet/ (utolsó elérés: 2016. július 22.).

- Russia Today*. 2015. 'Putyin a Krímről szóló filmben: USA áll az ukrajnai puccs mögött, segített a radikálisok kiképzésében'. Március 15. <http://rt.com/news/240921-us-masterminds-ukraine-putin/> (utolsó elérés: 2016. június 1.).
- Russia Today*. 2015. "Az ukrán oligarcha a kijevi válság előtt a Clinton Alapítvány "legfőbb pénzadományozója". Március 22. <http://rt.com/usa/243017-ukraine-clinton-foreign-donors/> (utolsó elérés: 2015. március 23.). *Russia Today*. 2015. 'Az orosz nyomozók felfedték az MH17-es járat lezuhanásának koronatanújának kilétét'. Június 3. www.rt.com/news/264545-mh17-investigators-key-witness/ (utolsó hozzáférés: 2016. július 1.).
- Russia Today*. 2015. 'Az MH17-es gépet a Kijev által ellenőrzött területről kilőtt elavult BUK rakéta lőtte le: védelmi rendszer gyártója'. Október 13. www.rt.com/news/318531-mh17-experiment-almaz-antey (utolsó elérés: 2016. december 20.).
- Russia Today*. 2016. 'Holland nyomozók szerint nem léteznek műholdfelvételek az MH17-es lezuhanásáról, a vizsgálat éveig is eltarthat'. Február 19. www.rt.com/news/333025-dutch-investigator-mh17-letter/ (utolsó elérés: 2016. február 21.).
- Russia Today*. 2016. "Made in USA": 3 kulcsfontosságú jel, amely Washington kezére utal a braziliai "puccsban". Május 18. www.rt.com/news/343390-brazil-rousseff-impeachment-us/ (utolsó elérés: 2016. december 20.).
- Russia Today*. 2016. 'Breedlove háborúja: e-mailekből kiderül, hogy az ex-NATO tábornok az USA és Oroszország konfliktusát tervezi'. Július 1. www.rt.com/usa/349213-hacked-emails-breedlove-ukraine/ (utolsó elérés: 2016. július 2.).
- Russia Today*. 2016. 'Az ukrán Antonov leállítja a gyártást 2016-ban az orosz alkatrészek hiánya miatt'. Szeptember 10. www.rt.com/business/358879-antonov-russian-parts-depleted/ (utolsó elérés: 2016. szeptember 10.).
- Orosz légiközlekedés. 2012. "Malajzia Mi-17 és Ka-32 polgári helikoptereket fog rendelni". Április 20. www.ruaviation.com/news/2012/4/20/944/%26layout=button_count%26show_faces=false%26width=110%26action=like%26colorscheme=light%26height=27%26locale=en_US%22?h (utolsó hozzáférés: 2016. június 3.).
- Rutland, Peter. 2008. "Oroszország mint energetikai szuperhatalom". *Új politikai gazdaságtan*, 13 (2), 203-10.
- Sakwa, Richard. 1998. "Az orosz politikai fejlődés: strukturális megközelítés". In Michael E. Cox, szerk. *A szovjet összeomlás újragondolása: Sovietology, the Death of Communism and the New Russia*. London: Pinter.
- Sakwa, Richard. 2008. "Putyin és az oligarchák". *Új politikai gazdaságtan*, 13 (2), 185-91.
- Sakwa, Richard. 2015. *Frontvonal Ukrajna: Válság a határvidéken*. London: I.B. Tauris.
- Sakwa, Richard. 2016. "Hogyan képzelik el az eurázsiai elitet az EEU szerepét globális perspektívában". *European Politics and Society*, 17 (supl.), 4-22.
- Sand, Shlomo. 2016. *La fin de l'intellectuel français? De Zola à Houellebecq* [ford. M. Bilis]. Paris: La Découverte.
- Sarotte, Marie Elise. 2014. "Megszegett ígéret? Mit mondott a Nyugat Moszkvának a NATO terjeszkedéséről". *Foreign Affairs*, 93 (5), 90-7.
- Sassen, Saskia. 2010. "A győztesek és vesztesek vad válogatásáról: a primitív akku-muláció kortárs változatai". *Globalizations*, 7 (1-2), 23-50.
- Schreiber, Thomas. 2004. "Le rêve américain de la "nouvelle Europe": Depuis la guerre froide jusqu'à l'élargissement de l'union". *Le Monde Diplomatique*, május.
- Schult, Christoph és Wiegrefe, Klaus. 2016. "Veszélyes propaganda: a NATO katonai vezetőjéhez közel álló hálózat szította az ukrajnai konfliktust". *Der Spiegel*, július 28. www.spiegel.de/international/world/breedlove-network-sought-weapons-deliveries-for-ukraine-a-1104837.html (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 3.).
- Schwartz, Herman. 2012. "A politikai kapitalizmus és az állami vágyonalapok felemelkedése". *Globalizations*, 9 (4), 517-30.
- Schweizer, Peter. 2016 [2015]. *Clinton Cash: The Untold Story of How and Why Foreign Governments and Businesses Helped Make Bill and Hillary Rich*. New York: Harper.
- Scimia, Emanuele. 2016. "Ukrajna arra törekszik, hogy szerepet kapjon Kína Selyemút-stratégiájában". *Asia Times Online*, szeptember 24. <http://atimes.com/2016/09/ukraine-strives-to-carve-out-a-role-in-chinas->

[silk-road-strategy/](#) (utolsó hozzáférés: 2016. szeptember 25.).

Scott, Peter Dale. 1996 [1993]. *A mélypolitika és JFK halála* [új előszóval]. Berkeley: University of California Press.

- Scott, Peter Dale. 2015. *Az amerikai mélyállam: Wall Street, Big Oil, and the Attack on U.S. Democracy*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Serfaty, Claude. 2001. *La mondialisation armée: Le déséquilibre de la terreur*. Paris: Textuel.
- Sharma, Ruchir. 2012. "A BRIC-országok tönkrementek: miért állt le a többi ország felemelkedése". *Foreign Affairs*, 91 (6), 2-7.
- Shekhovtsov, Anton. 2015. "Az ukrán szélsőjobboldal és az ukrán forradalom". In *N.E.C. Black Sea Link Program Yearbook 2014-2015*. Bukarest: New Europe College.
- Sherr, James. 2015. "A narratívák és fegyverek háborúja". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs.
- Silvius, Ray. 2015. "Az eurázsiai integráció és viták megértése a posztszovjet konjunktúrában: a geopolitikai gazdaságtan és a kritikai historizmus tanulságai". In Radhika Desai, szerk. *Theoretical Engagements in Geopolitical Economy [Research in Political Economy, vol. 30A]*. Bingley: Emerald.
- Simpson, Christopher. 1988. *Blowback: A náci amerikai toborzása és annak hatása a hidegháborúra*. New York: Weidenfeld & Nicolson.
- Slavyangrad.org*. 2014. 'A BBC által törölt videóriport'. Július 25. <http://slavyangrad.org/2014/07/25/video-report-deleted-by-bbc/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Solomon, Norman. 2016. 'Az Amazon CIA-felhője alatt: The Washington Post'. *The Huffington Post*, december 18. www.huffingtonpost.com/norman-solomon/under-amazons-cia-cloud-t_b_4467265.html (utolsó elérés: 2016. december 28.).
- Soto, Alonso és Boadle, Anthony. 2014. "A BRICS bankot hoz létre, hogy ellensúlyozza a nyugati hatalmat a globális pénzügyek felett". *Reuters*, július 16. www.reuters.com/article/us-brics-summit-bank-idUSKBN0FK08V20140716 (utolsó elérés: 2016. június 3.).
- Spiegel, Der*. 2012. "Nemesfém külföldön: miért akarja Németország látni az amerikai aranyat". Október 30. www.spiegel.de/international/germany/german-politicians-demand-to-see-gold-in-us-federal-reserve-a-864068.html (utolsó hozzáférés: 2016. június 10.).
- Spiegel, Der*. 2013. "'Földrablás': külföldi befektetők felvásárolják a harmadik világ mezőgazdasági területeit". Február 18. www.spiegel.de/international/world/foreign-investors-are-buying-up-farmland-in-third-world-a-884306.html (utolsó hozzáférés: 2016. február 11.).
- Spiegel, Der*. 2014. "Einsatz gegen Separatisten: Ukrainische Armee bekommt offenbar Unterstützung von US-Söldnern". Május 11. www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-krise-400-us-soeldner-von-academi-kaempfen-gegen-separatisten-a-968745.html (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Spiegel, Der*. 2015. "Interview zu angeblichen MH17-Manipulationen: 'Bellingcat betreibt Kaffeesatzleserei'". Június 3. www.spiegel.de/politik/ausland/mh17-satellitenbilder-bellingcat-betreibt-kaffeesatzleserei-a-1036874.html (utolsó elérés: 2016. május 2.).
- Starrs, Sean. 2014. "A konvergencia kímérája". *New Left Review*, 2. sorozat (87), 81-96.
- Statista. A statisztikai portál*. 2016. "Ukrajna: az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) 2010 és 2020 között". www.statista.com/statistics/296152/ukraine-gross-domestic-product-per-capita/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 22.).
- Stern, Jonathan, Pirani, Simon és Yafimava, Katja. 2015. *Jelzi-e a Déli Áramlat lemondása az orosz gázexportpolitika alapvető átrendeződését?* [Oxford Energy Comment]. Oxford: Oxford Institute for Energy Studies (január).
- Sztorcsevoj, Oleg. 2016. *Levél Tjibbe Joustrának, Holland Biztonsági Tanács, faksimile a Fort Russon* (január 14.). www.fort-russ.com/2016/01/storchevoys-letter-to-dutch-safety.html (utolsó hozzáférés: 2016. december 12.).
- Straits Times, The*. 2015. "A lítiumion-akkumulátorokat tartalmazó szállítmányt nem ellenőrizték az MH370-re való berakodás előtt: jelentés". Március 8. www.straitstimes.com/asia/se-asia/shipment-containing-lithium-ion-batteries-not-screened-before-loading-on-mh370-report (utolsó hozzáférés: 2016. december 2.).
- Stratfor*. 2015. "Hogyan játsszák a játékot: a Déli Áramlat élete és halála". Szeptember 17. www.stratfor.com/sample/analysis/how-game-played-life-and-death-south-stream (utolsó hozzáférés: 2016. november 2.).

- Streeck, Wolfgang. 2013. *Gekaufte Zeit: Die vertagte Krise des demokratischen Kapitalismus* [Frankfurter Adorno-Vorlesungen 2012]. Frankfurt: Suhrkamp.
- Sweetman, Bill. 2014. "A Buk rakétarendszer halálos, de megkülönböztetés nélküli". *Aviation Week network*, július 23. <http://aviationweek.com/defense/buk-missile-system-lethal-undiscriminating> (utolsó hozzáférés: 2016. október 23.).
- Szeptycki, Andrzej. 2015. "Az együttműködés motorjának újjáépítése". *New Eastern Europe*, február 25. <http://nweasterneurope.eu/articles-and-commentary/1502-rebuilding-the-engine-of-cooperation> (utolsó hozzáférés: 2016. október 11.).
- Tahil, William. 2006. *A baj a lítiummal: A jövőbeli PHEV-gyártás hatása a lítiumkeresletre*. Meridian International Research, alkalmi tanulmány, december.
- Talbott, Strobe. 1997. *Szöveg: Talbott beszéde a NATO bővítéséről az Atlanti Tanácsban*. Május 20. www.mtholyoke.edu/acad/intrel/strbnato.htm (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Tatarinform. 2011. "Az Ukrtatnafta 2 milliárd dollárra értékelve". Március 31. <http://eng.tatarinform.ru/news/2011/03/31/35392/> (utolsó hozzáférés: 2016. július 19.).
- Taylor, David és Hoyle, Ben. 2014. 'Az USA megkezdi a hidegháborús nukleáris arzenál 1 billió dolláros korszerűsítését'. *The Times*, november 15.
- Tenyukh biography, *Military.Wikia.com*, n.d. http://military.wikia.com/wiki/lhor_Tenyukh (utolsó elérés: 2016. július 23.).
- Thompson, Mark. 2014. "Oroszország megfizeti az ukrainai válság árát". *CNN Money*, március 6. <http://money.cnn.com/2014/03/06/investing/russian-economy-damage/> (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Transportation.gov*. 2014. 'Az Egyesült Államok Közlekedési Minisztériuma új szabványokat bocsát ki a lítium akkumulátorok szállításának biztonságának javítása érdekében'. Július 31. www.transportation.gov/briefing-room/us-department-transportation-issues-new-standards-improve-safety-lithium-battery (utolsó hozzáférés: 2016. október 27.).
- Tripathi, Deepak. 2013. *Imperial Designs: War, Humiliation and the Making of History* [előszó: J. Galtung]. Washington, DC: Potomac Books.
- Tsygankov, Andrei P. 2008. "Oroszország nemzetközi magabiztossága: mit jelent ez a Nyugat számára? A posztkommunizmus problémái, 55 (2), 38-55.
- Turck, W.C. 2014. *Tragikus sors: politika, olaj, a Malaysia Airlines 17-es járatának lezuhanása és a polgári repülés fenyegető veszélyei*. A Jinxee the Cat kiadványa. E-könyv, oldalszámozás nélkül.
- UA pozíció. 2014. "A NATO főtitkára augusztus 7-én Ukrajnába látogat". Augusztus 6. <http://uaposition.com/latest-news/nato-secretary-general-to-visit-ukraine-on-august-7/> (utolsó hozzáférés: 2016. október 19.).
- Ukrajna Antifasiszta Szolidaritás*. 2015. "Ki az az Andrij Parubij? Tiltakozás a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező ukrán politikus brit látogatása ellen". Október 13. <https://ukraiantifascistsolidarity.wordpress.com/2015/10/13/who-is-andriy-parubiy-protest-uk-visit-of-ukrainian-politician-with-far-right-links/> (utolsó hozzáférés: 2016. március 25.).
- Ukrajna emberi jogok*. 2014. "Mészárlás Mariupolban: akár 100 embert is agyonlőttek a fasiszmus feletti győzelem napján". Május 10. <http://ukraine-human-rights.org/massacre-in-mariupol-up-to-100-people-shot-dead-on-day-of-victory-over-fascism/> (utolsó hozzáférés: 2016. június 22.).
- "Ukrajna olajfinomító". *A Barrel Full*, n.d. <http://abarrelfull.wikidot.com/> (utolsó elérés: 2016. július 19.).
- UNIAN. 2015. 'Az Antonov tervezőiroda 43 repülőgépgyártására kötött szerződés'. Szeptember 7. www.unian.info/economics/1119613-antonov-design-bureau-signs-contracts-for-production-of-43-aircraft.html (utolsó elérés: 2016. február 15.).
- UNIAN. 2016. 'Az ukrán Antonov megszakítja a kapcsolatot Oroszországgal'. Január 27. www.unian.info/economics/1123354-ukraines-antonov-breaks-ties-with-russia.html (utolsó hozzáférés: 2016. február 15.).
- Amerikai Európai Parancsnokság*. 2014. 'Hagel, Dempsey felvázolja az Egyesült Államok és partnerei ukrainai megközelítését'. Március 5. www.eucom.mil/media-library/article/25605/hagel-dempsey-outline-u-s-partner-approach-to-ukraine (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- Ustyuzhanina, Elena. 2016. "Az Eurázsiai Unió és a globális értékláncok". *Európai politika és társadalom*, 17 (supl.), 35-45.

- Van Apeldoorn, Bastiaan. 2002. *A transznacionális kapitalizmus és az európai integrációért folytatott küzdelem*. London: Routledge.
- Van Apeldoorn, Bastiaan és De Graaff, Naná. 2016. *Amerikai nagystratégia és a vállalati elit hálózatai: A nyitott ajtó a hidegháború vége óta*. London: Routledge.
- Van Beek, Bas; Beunder, Sophia és Mast, Jilles. 2015. "Hoe weij het TTIP onderzoek hebben uitgevoerd". *De Correspondent*, december 16. <https://decorrespondent.nl/3761/Hoe-wij-het-TTIP-onderzoek-hebben-uitgevoerd-en-ga-met-onze-data-aan-de-slag/828625799166-977cdcb2> (utolsó hozzáférés: 2016. február 19.).
- Van der Aa, Edwin, és Den Hartog, Tobias [Peter Groenendijkkel]. 2016. 'Kamerleden Pieter Omtzigt (CDA) en Sjoerd Sjoerdsma (D'66) leggen kabinet het vuur aan de schenen'. *De Twentse Courant Tubantia*, február 4.
- Van der Pijl, Kees. 1984. *The Making of an Atlantic Ruling Class* [új kiadás, 2012]. London: Verso.
- Van der Pijl, Kees. 1998. *Transznacionális osztályok és nemzetközi kapcsolatok*. London: London: Routledge.
- Van der Pijl, Kees. 2006. *Globális rivalizálás a hidegháborútól Irakig*. London: Pluto és New Delhi: Sage Vistaar.
- Van der Pijl, Kees. 2007. *Nomádok, birodalmak, államok. A külkapcsolatok és a politikai gazdaságtan módszerei I.* kötete. London: Pluto.
- Van der Pijl, Kees. 2014. *A nyugati felsőbbrendűség fegyelme. A külkapcsolatok és a politikai gazdaságtan módszerei III.* kötete. London: Pluto.
- Van der Pijl, Kees. 2015. "Vajon az MH17 lesz a mi 9/11-ünk? (4) Műholdas forgalom és a Malaysia Airlines". *OorlogisGeenOplossing*, február 1. <http://oorlogisgeenoplossing.blogspot.fr/p/will-mh17-be-our-911-4-satellitetraffic.html> (utolsó hozzáférés: 2016. május 2.).
- Van der Pijl, Kees, Holman, Otto és Raviv, Or. 2011. "A német tőke újjáéledése Európában: Az uniós integráció és az egymásra épülő igazgatóságok atlanti hálózatainak átstrukturálása 1991 után". *Review of International Political Economy*, 18 (3), 384-408.
- Van Dooren, Joël. 2015. *Opmerkingen bij het OVV rapport 'Crash of Malaysia Airlines flight MH17'*. Kiadatlan kutatási dokumentum, október 26.
- Van Wolferen, Karel. 2014. "Ukrajna, a korrupt újságírás és az atlantista hit". *Unz Review*, Augusztus 14. www.unz.com/article/the-ukraine-corrupted-journalism-and-the-atlantist-faith/ (utolsó elérés: 2016. február 2.).
- Van Zon, Hans. 2015. "Oekraïne: einde van het conflict in zicht?" (Ökrén: a konfliktus forrása a fényben). *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 49 (4), 42-8.
- Van Zon, Hans. 2016. 'EU-Associatieakkoord verdeelt Oekraïne'. *Sargasso*, január. <http://sargasso.nl/eu-associatieakkoord-verdeelt-oekraïne/> (utolsó hozzáférés: 2016. január 6.).
- Van Zon, Hans. 2016. *Globalizált pénzügyek és a kapitalizmus változatai*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Van Zon, Hans, Batako, André és Kreslavska, Anna. 1998. *Társadalmi és gazdasági változások Kelet-Ukrajnában: Zaporizzsja példája*. Aldershot: Ashgate.
- Varoufakis, Yanis. 2013 [2011]. *A globális minotaurusz: Amerika, Európa és a világgazdaság jövője*. [rev. kiadás]. London: London: Zed Books.
- Vasovic, Aleksander és De Carbonnel, Alissa. 2014. "Halálos fegyveres támadás Kelet-Ukrajnában megrendíti a törekeny genfi megállapodást". *Reuters*, április 20. www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-idUSBREA3A1B520140420 (utolsó hozzáférés: 2016. február 2.).
- Venturini, George. 2015. "A csővezetékek geopolitikája: a Déli Áramlattól a Kék Áramlatig". *Countercurrents.org*, március 7. www.countercurrents.org/venturini070315.htm (utolsó elérés: 2016. november 7.).
- Verceuil, Julien. 2014. "Aide russe ou plan du FMI, Kiev acculé par ses bienfaiteurs: Aux racines économiques du conflit ukrainien". *Le Monde Diplomatique*, július.
- Verweij, Vincent. 2016. "Vraagtekens bij het JIT-onderzoek naar MH17". *CrimeSite*, szeptember 30. www.crimesite.nl/vraagtekens-onderzoek-naar-mh17/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 1.).
- Victor Pinchuk Foundation. n.d. www.pinchukfund.org/en/ (utolsó elérés: 2016. december 21.).
- Visser, Marco. 2016. 'Pluimveehouders bezorgd over Oekraïense plofkip'. *Trouw*, május 28.

- Vitol. 2012. "A Vitol bejelentette, hogy megállapodást kötött az EastOne-nal az ukrainai olaj- és gázmezők fejlesztéséről". Augusztus 29. www.vitol.com/vitol-announces-agreement-to-develop-oil-and-gas-fields-in-ukraine-with-eastone/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 30.).
- Voltaire Network. 2014. "Ukrajnában Joe Biden fia keveri az üzletet a szórakozással". Május 15. www.voltairenet.org/article183803.html (utolsó hozzáférés: 2016. augusztus 3.).
- Vrijzen, Eric. 2014. "Passagiersvliegtuigen waren feitelijk menselijk schild voor Kiev". *Elsevier*, július 24. www.elsevier.nl/buitenland/news/2014/07/passagiersvliegtuigen-waren-feitelijk-menselijk-schild-voor-kiev-1566037W/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 16.).
- Wellens, Arno. 2015. "VVD, D66 en Guy Verhofstadt werken samen met Moldavische maffiabankier om Grexit te stoppen en TTIP te pushen (3)". *925.nl*, július 8. <http://925.nl/archief/2015/07/08/vvd-d66-en-guy-verhofstadt-werken-samen-met-moldavische-maffiabankier-om-grexit-te-stoppen-en-ttip-te-pushen-3> (utolsó hozzáférés: 2016. február 12.).
- Wellens, Arno. 2016. "Stop het associatieverdrag: Oekraïense oligarchen moeten óók belasting betalen [925 Kamervragen]". *925.nl*, január 29. <http://925.nl/archief/2016/01/29/stop-het-associatieverdrag-oekraïense-oligarchen-moeten-ook-belasting-betalen-925-kamervragen/> (utolsó hozzáférés: 2016. július 27.).
- Werth, Alexander. 1964. *Oroszország a háborúban, 1941-1945*. London: Pan.
- WhatHappenedtoFlightMH17.com. 2015. 'Az ukrán légiforgalmi irányítás valószínűleg nem rendelkezett elsődleges radarral az MH17 lelövésének idején'. December 27. www.whathappenedtoflightmh17.com/ukraine-air-traffic-control-likely-did-not-have-primary-radar-available-at-time-of-mh17-shot-down/ (utolsó hozzáférés: 2016. november 30.).
- WhatHappenedtoFlightMH17.com. 2016. 'Could the 1400 kg of lithium batteries have contributed to the downing of MH17?' 21 May. www.whathappenedtoflightmh17.com/could-the-1400-kg-of-lithium-batteries-have-contributed-to-downing-of-mh17/ (utolsó hozzáférés: 2016. október 20.).
- Whitney, Mike. 2014. "Ukrajnát a szakadék szélére sodorva". *CounterPunch*, július 9. www.counterpunch.org/2014/07/09/pushing-ukraine-to-the-brink/ (utolsó hozzáférés: 2016. november 3.).
- Williams, Michael J. 2009. *NATO, biztonság és kockázatkezelés: Koszovótól Kandaharig*. Abingdon: Routledge.
- Wilson, Eric, szerk. 2009. *Az árnyak kormánya: Parapolitika és bűnügyi szuverenitás*. London: Pluto.
- Wilson, Nigel. 2014. "Ukrajna: Rosneft olajfinomító kigyulladt a lövések után". *International Business Times*, Július 18. www.ibtimes.co.uk/ukraine-rosneft-oil-refinery-fire-after-shelling-1457273 (utolsó elérés: 2016. július 17.).
- WOB. 2016. *Documenten van de Nederlandse regering betreffende het EU Associatieverdrag met Oekraïne, opgevraagd met beroep op de Wet Openbaarheid Bestuur door journalistencollectief Follow the Money* (március).
- Wood, Andrew. 2015. "Orosz és nyugati elvárások". In K. Giles, P. Hanson, R. Lyne, J. Nixey, J. Sherr és A. Wood, *The Russian Challenge* [Chatham House Report, június]. London: The Institute of International Affairs.
- Woodward, Bob. 1988. *Fátyol. A CIA titkos háborúi 1981-87*. London: Headline Books.
- Woodward, Susan L. 1995. *Balkáni tragédia: Káosz és felbomlás a hidegháború után*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Világbank. "World development indicators: size of the economy". <http://wdi.worldbank.org/table/1.1> (utolsó hozzáférés: 2016. december 27.).
- Yahoo News. 2014. "Ukrajna elbocsátja a védelmi minisztert a Krím miatt". Március 25. www.yahoo.com/news/ukraine-dismisses-defence-minister-over-crimea-124114042.html?ref=gs (utolsó hozzáférés: 2016. július 23.).
- Jaltai Európai Stratégia. n.d. www.yes-ukraine.org (utolsó hozzáférés: 2016. december 21.).
- Yardley, Jim és Becker, Jo. 2014. "Hogyan kovácsolta Putyin a kisiklott gázvezeték-alkut". *New York Times*, december 31.
- Yates, Michael D. 2016. "A globális egyenlőtlenség mérése". *Monthly Review*, 68 (6), 1-13.

- YouTube. 2014. 'Az ukrán hadsereg BUK egysége egy nappal az MH17-es lezuhanása előtt volt'. Július 26. www.youtube.com/watch?v=YGKXnzZExyc (utolsó elérés: 2016. február 2.).
- Yurchenko, Yuliya. 2012. "Fekete lyukak" Ukrajna politikai gazdaságtanában: Európa "vad keletjének" neoliberalizációja'. *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 20 (2-3), 125-49.
- Yurchenko, Yuliya. 2013. "A tőkés blokkok kialakulása, az állam transznacionalizálódása és a transznacionális tőkésosztály az 1991 utáni Ukrajnában". DPhil-dolgozat, University of Sussex.
- Zajec, Olivier. 2016. "La Russie de la kalachnikov aux tuteurs de satellites". *Le Monde Diplomatique*, április.
- ZDF. 2015. 'Merkel bleibt bei Sanktionspolitik gegen Russland'. Június 7. <https://web.archive.org/web/20151012040407/http://www.heute.de/g7-gipfel-in-elmau-merkel-bleibt-bei-sanktionspolitik-gegen-russland-38774846.html> (utolsó elérés: 2016. december 6.).
- Zuesse, Eric. 2014. "Ihor Kolomojszkij oligarcha: Washington "embere Ukrajnában"". *Global Research*, május 18. www.globalresearch.ca/oligarch-ihor-kolomoyski-washingtons-man-in-ukraine/5382766 (utolsó elérés: 2016. március 18.).
- Zuesse, Eric. 2014. "MH-17 "nyomozás": titkos augusztus 8-i megállapodás szívárog ki". *OpEdNews*, augusztus 14. www.opednews.com/articles/MH-17-Investigation--Sec-by-Eric-Zuesse-Obama-Administration_Peace_War_President-Barack-Obama-POTUS_Russia-140824-786.html (utolsó hozzáférés: 2016. október 19.).
- Zuesse, Eric. 2015. 'Az USA által beiktatott ukrán rezsim most attól tart, hogy Donbassz visszatér Ukrajnához: Az Egyesült Államok folytatja a háború újraindítására irányuló erőfeszítéseit'. *InfoWars*, szeptember 14. www.infowars.com/u-s-installed-ukrainian-regime-now-fears-return-of-donbass-to-ukraine/ (utolsó hozzáférés 2016. április 21.).
- Zuesse, Eric. 2015. 'Új videóbizonyíték Amerika ukrainai puccsáról: és mit jelent ez'. *Washington blogja*, február 8. www.washingtonsblog.com/2015/02/new-video-evidence-americas-coup-ukraine-means.html (utolsó elérés: 2016. június 10.).

Index

- Abromavičius, Aivaras 151, 156, 157
Aidar zászlóalj 103, 106, 145
Légi figyelmeztető és ellenőrző rendszer (AWACS) 108, 117-18, 142
lásd még radar
Akhmetov, Rinat 39, 47, 51-2, 55, 58, 62, 100, 101, 102, 153, 157
és Janukovics/Párt a Régiók Pártja 53, 70, 78, 84
Almaz-Antey 6, 123, 141-2, 144, 151
Terrorellenes művelet (ATO) 100, 103, 111, 118, 139, 146
Antonov 111, 112, 151
Åslund, Anders 14, 25, 45
Atlanti Tanács 139, 146
ATO *lásd: terrorizmusellenes művelet Ausztrália* 123-5, 136-7, 143, 144
Avakov, Arszen 85, 87, 101, 102-4, 106-7, 145, 146
és az orosz Buk forgatókönyv 6, 100, 120, 134, 139
AWACS *lásd: légi figyelmeztető és ellenőrző rendszer*
Azarov, Mykola 47, 50, 70, 79, 153
Azov zászlóalj 44, 79, 103-4, 145

Baker, James 23
ígéret, hogy nem bővítik a NATO-t 17, 26
Balabanov, Szergej I. ezredes 121, 122, 123
Balti országok 15, 18, 24, 25, 71, 86, 87, 101, 102, 103, 158
"balti blokk" 28-30, 71, 72, 73
Bandera, Stepan 42-3, 44, 79

Bellingcat 135, 139, 143, 155
Biden, Joseph 104, 106, 114, 158
Bildt, Carl 29, 60, 72, 81
Biletszkij, Andrij 79, 145-6
lásd még Azov zászlóalj
Boholyubov, Henadij 47, 48, 54, 55
bowtie alakú repeszek (Buk rakéta) 134, 141-2, 144
Brazília-Oroszország-India-Kína-Dél-Afrika (BRICS) 2, 3, 4, 8, 9, 21, 31, 39, 56, 57, 58, 71, 93, 99, 113-14, 115, 117, 134, 149, 155
Új Fejlesztési Bank 2, 8, 31, 113-14, 159
Breedlove, Philip tábornok 5, 81, 86, 87, 101-3, 110, 111, 120, 139, 142, 145, 146, 152
lásd még Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO)
BRICS *lásd: Brazília-Oroszország-India-Kína-Dél-Afrika*
Brzezinski, Zbigniew 12, 15-16, 25, 74
Burisma 61-2, 154-5
Bush, George H. W. (beleértve a kormányt is) 15, 23, 74, 147
Bush, George W. (beleértve a kormányzatot is) 25, 26, 28, 29, 55, 116

tőkeáramlás és megtérülő befektetés 48, 52, 55, 58, 59, 71, 72, 93n8, 106
Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) 59, 193, 105, 142
Chatham House 42, 58, 104, 157-9
CIA *lásd Központi Hírszerző Ügynökség*

civil társadalom 16, 24, 70, 74, 75-7, 160
 Clark, Wesley tábornok 101-2, 145, 146
 Clinton, Bill (beleértve a kormányzást is) 13-15, 16,
 17, 22, 60
 Clinton, Hillary 60, 74, 75, 89, 121
 Hidegháború 8-9, 10-13, 15, 16, 21, 30, 43, 44,
 159, 160
 harmadik és kockázatvállalás 4, 13, 21-5,
 44, 99,
 119, 158
 színes forradalmak 18, 24-5, 38, 53, 158, 160
lásd még: demokrácia előmozdítása; Grúzia,
 rózsás forradalom; narancsos forradalom.
 Forradalom
 versenyzői állapot 2, 9, 18-20, 28, 114, 149
 blokk 4, 8, 9, 21, 39, 55-7, 93, 99, 114-15,
 134, 149, 155, 159
 Krím 3, 4, 39, 40, 62, 73, 83
 elszakadás 1, 5, 70, 84, 86-8, 88-90,
 97n135, 101-2, 110, 114, 145,
 154, 159

DCFTA *lásd* mélyreható és átfogó
 szabadkereskedelmi
 megállapodás

Debalcevo

 stratégiai zseb 108, 138, 144, 146

Mélyreható és átfogó szabadkereskedelem

 Megállapodás (DCFTA) 29, 60,

 62,

 69, 71-3, 77, 86, 106, 152, 155

lásd még: az EU és Ukrajna közötti
 társulási megállapodás

a demokrácia előmozdítása 23, 28, 38, 77

lásd még: színes forradalmak

DigitalGlobe műholdas megfigyelés 107-9,

 118, 145

Dnyepropetrovszk 46, 51, 76, 102, 112, 152,
 112, 152

 repülőtér és radar 62, 118, 142

 oblast 46, 84-5, 101, 123, 156

 energiaközpont 39, 43, 46-8, 50, 51, 53

Dnyipro I. zászlóalj 103, 104, 105, 106,

 145, 152

Donbass 1, 5, 40, 45, 46, 53-4, 60, 61, 84, 99,

 100-2, 104, 106, 111, 114, 145,

 147, 154, 156, 159

 49, 51, 53, 58, 59, 84, 156 DSB *lásd*

Holland Biztonsági Testület

Holland Biztonsági Tanács (DSB) 6, 134,

 139, 141 titoktartási megállapodás az

 ukrán féllel

ellentételezés 136

- időközi jelentés 140
 zárójelentés 122, 134, 140, 141-3
- keleti partnerség 4, 8, 28-30, 38, 60, 69,
 71, 72, 75
- etnikai tisztogatás 103, 137,
 147
- Az EU és Ukrajna közötti társulási
 megállapodás 4, 5, 30, 52,
 60, 63, 69, 71-3,
 76-7, 81, 106, 139, 146, 153,
 154, 159
- a 30-1, 71, 73, 86 védelmi rendelkezései,
 92-3, 150
- Holland népszavazás a 72., 86., 139., 153.
 cikkekről
 mint "piaci demokrácia szerződés" 29, 76,
 152, 155
- lásd még* mélyreható és átfogó
 szabadkereskedelmi
 megállapodás (DCFTA)
- eU *lásd* Európai Unió
- eurázsiai Unió (projekt) 2, 6, 8, 9, 21, 28-9,
 31, 38, 39, 55-9, 60, 63, 70, 71,
 72-3, 75-6, 86, 93, 102, 115, 134,
 150, 155, 159
- 149 törékeny
- európai alapítvány a
 demokráciáért 72, 77
- Európai Unió (eU) 2-4, 9, 15, 76, 76
 kelet felé fordulás a NATO 5, 16, 29-es
 NATO-val
- vadászgépek
 Mikoyan MiG 29 110, 112-13, 121, 122
 Szuhoj Szu-15 2
 Szuhoj Szu-24 110
 Szuhoj Szu-25 103, 110, 111-13, 121, 123
 Szuhoj Szu-27 110
- Firtash, Dmytro 39, 47, 48, 49, 52-5, 58,
 59,
 62, 70, 78, 84, 105, 157
- USA kiadatási kérelme 52, 76, 84, 156
- Gazprom 20, 21, 29, 39, 48, 52, 74, 87, 89-
 90,
 121, 147-8, 149, 150, 159
- Grúzia 44, 50, 99, 103,
 156
- konfrontáció Oroszországgal 4, 8, 24, 26, 29,
 31, 87, 92, 102, 122, 159
 a keleti partnerségben 29, 38
 Rózsa forradalom 24, 25, 158
- Grúzia-Ukrajna-(Üzbegisztán)-Azebajjan-
 Moldova (GU(U)AM) 18,
 29, 45, 69

- Gerascsenko, Anton 6, 85, 100, 120, 134, 136, 139, 143-4, 147
- Gershman, Carl 76, 160
- Glazyev, Szergej 56, 60
- Arany, elkobzás Ukrajna 91-2 Grabovo baleseti helyszín 123, 135, 137
- Groysman, Volodymyr 137, 158
- GU(U)AM *lásd* Grúzia-Ukrajna-(Üzbegisztán)-Azebajjan-Moldova
- Harper, Stephen (a kormányt is beleértve) 89, 104
- Heartland (liberális, "locke-i") 3-4, 9, 11, 17, 56, 59, 75
- Higgins, Eliot 139, 155
lásd még Bellingcat
- Huntington, Samuel 15, 16
- ICAO *lásd* Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet
- Ilovajszk 144-5-ös csata
- IMF *lásd* Nemzetközi Valutaalap büntetőjogi mentesség *lásd véto* Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet (ICAO) 142, 143, 163n51
Nemzetközi Valutaalap (IMF) 2, 14, 22, 47, 60, 85, 106, 114, 136, 148, 154, 156, 158
- Irak
Angol-amerikai invázió 19, 22, 60, 74, 88, 92, 116, 145
Ukrajna támogatása a 24, 28
- Izrael 15, 19, 60, 121
és a repülőtéri biztonság 62, 115
szerepe Grúzia felfegyverzésében 14, 26
és Ukrajna 80, 103
- Jaresko, Natalie 156, 157
- JIT *lásd* Közös Vizsgálati Csoport
Közös nyomozócsoport (JIT) 6, 118, 134, 137-9, 143-4
- Joustra, Tjibbe 139-40, 141-3
lásd még Holland Biztonsági Tanács (DSB)
- Karber, Phillip 101-2, 104, 110, 145, 146, 152
- Kerry, John 5, 121, 142, 146, 154
- Harkov 83, 85, 101-2, 105, 118, 123, 151
megállapodás a szevasztopoli bérletről 72, 86
- Klitschko, Vitaly 54, 78-9, 81-2, 84, 106, 136, 145
lásd még UDAR párt
- Kolesnikov, Borisz 47, 51, 53
- Kolomojszkij, Ihor 47, 48, 51, 53-5, 59, 70, 71, 84, 85, 90, 152-4, 157
- oroszellenes álláspont 61-2, 106
a milíciák finanszírozója 103, 105, 145
Dnyepropetrovszk kormányzója 101-2
156 tüzelés
a gyanú szerint Putyin repülőgépének célba vételével 123
lásd még Dnipro I zászlóalj; Naftogaz Ukrainiy; Privat (bank/csoport)
- Korean Air Lines katasztrófák 1, 2, 100, 122
- Koszovó, NATO-háború és elszakadás 17, 18, 22, 44, 45, 88
- Kosyuk, Jurij 47, 62, 153
- Krasner, Stephen 28, 48, 74, 155
- Kravcsuk, Leonyid 17, 43-5, 46, 47, 86, 87
- Kremencsuki finomító 48, 61, 84, 156
- Kucsma, Leonyid 38, 39, 44, 45-9, 52, 54, 55, 59, 86, 87, 145, 151, 152
és Gongadze gyilkosság 50, 53
- Kwasniewski, Aleksander 25, 60, 154
- 10-11., 13., 16., 17., 24., 59., 156. munka
- Lavrov, Szergej 83, 103, 107
- Lazarenko, Pavlo 46-8, 49, 51-2
- Lítium-ion akkumulátorok (az MH17 és az MH370 fedélzetén) 116, 130n111, 142-3
- Ljasko, Oleh 106
- Ljovocskin, Szerhij 47, 53, 70, 78
- Majdan (kijevi tér) 39, 53
2013-14-es felkelés 31, 38, 46, 50, 69, 72, 77-80, 81-2, 84, 99, 100, 153, 155
2014. februári lövöldözés 80, 82
az 5, 44, 85, 87, 103 országokból toborzott milíciák
"A méltóság forradalma" 79, 99, 102
- Malajzia 113, 116, 117, 119, 137, 140, 143, 113, 116, 117, 119, 137, 140, 143
A miniszterelnök meglátogatja a baleseti helyszínt 123-4, 136
- Malaysia Airlines 1, 50, 113, 116, 123, 142, 113, 116, 123, 142
- Mariupol 101, 105, 155, 159
- McCain, John szenátor 27, 81, 90
- Medvedcsuk, Viktor 44, 47, 49, 54
- Merkel, Angela 3, 31, 99, 113, 114, 121, 146,

150, 157, 159

Minszki megállapodások 145-6

Rakétavédelem 19, 31, 118

Rakéták

levegő-levegő

R-27 Topor 110, 122

R-60 hőkereső 122

R-73 122

föld-levegő Manpad

112

Pantsir CI 117

SA-3 (S-125 Pechora) 117-18,

131n122, 142

SA-11 (Buk) 6, 100, 119-20, 122-4,

134, 138, 141, 143, 144

M1 110-11, 118

M1 modernizált változat 111, 140

M1-2 111

M2 111, 117

TeL (szállító-emelő-indító)

111

TeLAR (szállító-emelő-indító-

rakéta- és radar) 110-11, 121

Naftogaz Ukrainiy 28, 38, 47, 48-9, 50, 52,

61, 70, 90, 148, 155-7

Nalivaychenko, Valentin 50, 104, 112,

140, 156

az MH17 lezuhanásának magyarázata

125n4

lásd még Ukrajna Biztonsági

Szolgálat (SBU)

Nemzeti alapítvány a

demokráciáért (NeD) 24,

76, 77, 160

Nemzeti Gárda (Ukrajna) 87, 105, 121

Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács

(Ukrajna) 87, 105, 121

Ukrajna (NSDC) 5, 6, 44, 54, 69,

83, 85, 99, 105, 107, 113, 119,

136,

138, 146

az MH17 lezuhanásának magyarázata

100 NATO *lásd* Észak-atlanti Szerződés

Szervezet

elektronikus hadviselési gyakorlatok 2014.

június-július 108, 117

az 1991 utáni bővítés (beleértve az

ukrajnai műveleteket) vii, 1, 15-

16, 17-18,

19, 24, 26-7, 31, 39, 45, 69, 71-4,

82-3, 85-7, 93, 100, 101-3, 106,

108, 114, 125, 135, 146-7, 158

Wales-i csúcstalálkozó 2014. szeptember

107, 137,

145, 159

NeD *lásd* Nemzeti Alapítvány a
Demokráciáért

- Hollandia, Hollandia 6, 30, 73, 92, 119, 124, 125, 136, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 144, 149, 153
 a felkelők légvédelmi képességére vonatkozó hírszerzési információk 111-12, 119
 katonai opció az MH17-re adott válaszként 124-5
 mint offshore székhely 51, 71, 72, 93n8 a rendszerváltás támogatása 77, 81
lásd még Holland Biztonsági Tanács (DSB); Közös Vizsgáló Csoport (JIT).
- Új Fejlesztési Bank *lásd* BRICS
 Új nemzetközi gazdasági rend (NleO) 11, 56, 114
- Nem kormányzati szervezetek *lásd:* nem kormányzati szervezetek Szervezetek
- NleO *lásd:* Új nemzetközi gazdasági rend
- Nem kormányzati szervezetek (NGO-k) 23, 28, 53, 75, 76, 77, 79, 81
- Északi Áramlat gázvezeték 3, 20, 29, 57, 60, 89, 159
- Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) viii, 2, 3, 5, 6, 8, 11, 12, 19, 20, 21, 25, 29, 40, 57, 60, 81, 90, 99, 102, 104, 106, 111, 112-13, 117, 120-1, 137, 141, 145-6, 151
- NSDC *lásd* Ukrajna Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanácsa
- Nuland, Victoria 5, 29, 69, 74, 76, 77, 81-2, 84, 102
- Obama, Barack (beleértve a kormányt is) 29, 30, 60, 62, 74, 76, 81, 83, 88, 89, 104, 114, 119, 124, 145, 146
- Odessza 101-2, 104-5, 157, 159
- oligarchia/oligarchák 4, 5, 14, 19, 28, 38, 39, 44-55, 58, 59, 61, 78, 80, 84, 85, 90, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 123, 152, 153, 155, 156-7
 elégedetlenség, amelyet a kisebbek kihasználnak 5, 39, 46, 50, 52-3, 69
 és az állami osztály 19, 52, 69, 150 Omtzigt, Pieter viii, 112
- Narancsos forradalom 4, 25, 28, 39, 43, 44, 46, 52-3, 54, 55, 61, 70
- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) 25, 107, 122, 135, 136, 145

- Ukrán Nacionalisták Szervezete (OUN)
42-4, 147
- OSCe *lásd*: Európai Biztonsági és
Együttműködési Szervezet
- Oszétia, Dél 4, 8, 25-7, 38, 87, 92, 99
lásd még Grúzia
- OUN *lásd* Ukrán Nacionalisták
Szervezete
- Paet, Urmas 72, 80, 86
- Régiók Pártja 51, 53, 54, 55, 59, 65n64,
69, 70, 71, 78, 80, 83, 84, 85,
152, 158
- Parubij, Andrij 5, 6, 44, 69, 79, 82, 83, 85,
99, 102, 103, 106, 107, 113, 138,
145, 146
lemond az NSDC-ről 137-8
szerepe a mézárásokban 79-80, 104-5
lásd még Ukrajna Nemzetbiztonsági és
Védelmi Tanácsa (NSDC)
- Pascual, Carlos 28, 37, 48, 74, 155
- Patriot of Ukraine (az SNPU milíciája)
Svoboda) 44, 79, 85
lásd még Parubij,
Andrij Petlura, Simon 42,
63n15
- Pincuk, Viktor 47-9, 50, 51, 52, 53, 59, 60,
61, 62, 81, 90, 157
és a jaltai európai stratégia (YeS) 39, 59,
60, 154
és Jatzenyuk 60, 69, 81, 101
- Porosenko, Petro 6, 39, 47, 53, 55, 59,
60, 62, 72, 83, 84, 106, 107, 114,
119, 124, 125, 136-7, 145, 146,
153, 156-8
felkenve az elnöki tisztségre 54, 105, 157
megjegyzés az MH17-hez 100, 113, 119
Az Ukrprominvest 47, 54, 59, 83 %-os
részese
- Privat Bank/Group 39, 47, 48, 54, 55, 59, 61,
62, 65n47, 71, 106, 153
lásd még Boholyubov,
Henadiy; Kolomoiskiy,
Ihor
- Putyin, Vlagyimir V. 4, 12, 20-1, 26, 30, 46, 56,
60, 61, 69, 70, 74, 76, 81, 82-3,
87-8, 90, 101, 102, 106, 107, 108,
117, 119, 123, 124, 148, 150, 159
Bonapartista vezető 19, 34n73
démonizálása vii, 61, 70, 75, 107, 113,
120-1, 125, 135, 137-9, 146-7,
159, 160
- Földet a gázért megállapodás Merkelkel 2-
3, 31, 99, 113-15, 121, 134, 157,
159, 159
a szuverén állam helyreállítása 1, 8-9, 18-19,
25, 52, 158
- Pyatt, Geoffrey 5, 69, 77, 81-2, 102, 146,
156, 157
- radar 2, 5, 6, 26, 108, 110-12, 117-18, 119,
123, 134, 140, 142, 143-4
BTH impulzus (AWACS) 117
Kupol M1 (Buk) 111, 118, 121, 124
üzemzavarok a baleset helyszínének közelében
118, 123, 142
lásd még Légi figyelmeztető és
ellenőrző rendszer (AWACS)
- Rasmussen, Anders Fogh 6, 19, 21, 73, 85,
90, 137
lásd még NATO
- Razak, Najib 119, 124, 136
- rendszerváltás 15, 28, 30, 48, 75, 82, 88
Kijevben 30-1, 50, 70, 77, 83, 85, 99, 100,
106, 153-4
előkészületek a 76-7-re
Moszkvában 12, 30, 72, 159
- Reneszánsz Alapítvány, nemzetközi
23, 75-7
lásd még Soros György
Jobboldali Szektor (*Pravy Sektor*) 69, 79,
80, 85,
97n133, 103-6
- Rosnyeft (olajtársaság) 20, 73, 90, 147, 148
- Oroszország 1, 18, 28, 39, 49, 56, 74, 76, 83,
155, 159-60
állítólagos felelősség az MH17-ért 5-
6, 85, 100, 120-1, 123, 134,
141, 143-4
a holland vezetésű vizsgálatok
kritikája 6, 140-2
- Hidegháború viii, 1, 3, 8, 9, 15-16, 43,
70, 74, 76, 102, 104, 107, 125,
146, 155
- versenyzői állami testtartás 8, 9, 18-21, 25,
40-2, 46, 52
állami osztály 19-20, 56, 74
- energiakapcsolatok az eU-val viii, 1, 3, 4, 12, 20,
21,
46, 54, 57, 72-4, 86, 89, 148-9,
155, 159
- befolyás és érdekek Ukrajnában viii,
5, 6, 30, 41, 52, 58-9, 61, 72,
76, 78, 81, 83, 84, 90, 145, 150,
153, 158

- katonai részvétel 5, 30, 70, 72, 83, 87,
102, 106, 11-13, 118, 122, 139,
144-5, 147, 159
- nemzetiségi kérdések 27, 39-40, 42, 43, 87-
8
- és "Közel a külföldhöz" 3, 19, 24, 31, 42,
88
- szankciók a 3, 5, 70, 75, 86, 88-91,
114-15, 124, 139, 147-9
- lásd még:* Brazília-Oroszország-India-Kína-
Dél-Afrika (BRICS); eurázsiai Unió.
- Orosz nyelv (a nyelv státusza Oroszországon
kívül) 40, 45, 71, 85-6, 102-3, 146-
7
- Orosz-ukránok 1, 4, 38, 39, 40, 44, 45, 52,
62, 70, 84, 85, 99, 100, 101, 103,
104, 147, 158
- Rutte, Mark (a kormányt is beleértve) 73, 86,
124-5, 140
- Szaakasvili, Mihail 8, 24, 26, 27, 38, 157, 159
- műholdas megfigyelés 6, 87, 107-9, 117, 118,
121, 123, 142, 145
- lásd még* DigitalGlobe
- SBU *lásd:* Ukrajna Biztonsági Szolgálata
- Szevasztopol, tengeri kikötő 27, 66n84, 70,
72,
86, 88, 107, 114, 159
- Ukrajna Biztonsági Szolgálata (SBU) 50, 54,
72, 102, 104, 121, 134-5, 140, 156,
156
- kínzással vádolták 50, 103, 144
- ellenőrzések MH17 vizsgálat 143-4
- lásd még* Nalivaychenko, Valentin
- Shnizhne (állítólagos Buk kilövőhely) 108,
122-3, 134, 138
- Sikorski, Radoslaw 29, 60, 72, 81-3, 86
- Szlavjanszk 102, 104, 105, 107
- Juzivszka gázmező 60, 72, 107
- SNPU *lásd:* Ukrajna Szociál-Nemzeti
Pártja Szociál-Nemzeti Gyűlés 79, 104
- Ukrajna Szociál-Nemzeti Pártja (SNPU)
44, 79, 85
- lásd még* Szvoboda párt
- Soros György 23-4, 60, 75-7, 155-7, 160
- lásd még* Renaissance Foundation,
International
- Déli Áramlat csővezeték 3, 20, 70, 74, 87,
89-91, 134, 148, 155, 159
- szuverenitás, a szuverenitás fogalma 10-11,
42
15., 16., 17., 18., 23., 28-30., 71., 76., 87.
állam,
- Külgügyminisztérium (USA) 17, 28, 71, 74, 78,
88, 92, 102, 107, 121, 146

- Steinmeier, Frank-Walter 81-2, 107
 Sztrelkov, Igor 102, 106
 Szvoboda párt 44, 69, 71, 78, 79, 80, 81,
 83-5, 106, 136, 145, 156
lásd még: Ukrajna Szociál-Nemzeti Pártja
 (SNPU); Tyagnybok
 Szíriai konfliktus 3, 9, 75, 89, 102, 139, 145, 148
- Taruta, Szergej 47, 52, 53, 55, 58, 101, 157
 Tenyukh, Igor admirális 83, 87, 88, 110
 Terebukha, Ivan ezredes 111, 121
 Timmermans, Frans 72, 81, 124, 136, 153
 Torez (város a baleset helyszínének
 közelében) 120, 123, 144
 Trump, Donald 12, 134, 152, 154
 Tsarev, Oleg 76-7, 106, 127n53
 Turcsinov, A. 54, 69, 83, 85, 86, 87, 104, 105,
 145, 146
 Törökország (gázvezeték) 3-4, 18, 20, 24, 26,
 90, 107,
 148, 153
 Tyagnybok, Oleg 44, 78, 81-2, 106
 Timosenko, Julija 39, 40, 46-9, 51-4,
 55, 69, 70-1, 73, 78, 83-5, 101,
 106, 154
- UDAR párt 78, 84, 136
lásd még Klitschko, Vitalij
- Ukrajna
 mezőgazdaság 3, 39, 42, 46, 57-8, 62, 72,
 153-4, 156
 fegyveres erők 88, 103, 108, 109-12, 118,
 120, 122, 136, 138, 146
 alkotmány 26, 38, 45, 81, 88-9, 146, 158
 diaszpóra 25, 104
 (gazdasági) kapcsolatok Oroszországgal
 29-30, 55-6, 58, 59, 60-1, 71-2, 114,
 123,
 134, 147-8, 151-4
 gazdaság 45, 47, 49, 51, 52, 57-8, 70,
 71-3, 152-5
 függetlenség 4, 5, 17, 39, 40-2, 43, 45,
 55, 56, 57, 60, 87, 151
 nyelv 40, 45, 71, 85, 146
 nemzeti identitás 4, 38, 40, 42-3, 44, 46,
 47, 69, 74
 oligarchák 14, 45, 46-53, 57-8, 70,
 71-3, 152-5
 Szovjet köztársaság 4, 9, 43
 A 15., 16., 17., 18., 23. nyugati
 vonalvezetése,
 24-5, 26-7, 30-1, 38, 45, 69, 72,
 101-2, 145, 150, 155, 156

- Ukrán Nemzetgyűlés-Ukrán Népi
Önvédelem (UNA-UNSZO)
36n115, 44, 79, 95n76
- Ukrán Néphadsereg (UPA) 43, 147
UNA-UNSO *lásd*: Ukrán Nemzeti
Gyűlés-Ukrajnai Népi
Önvédelem
- UPA *lásd* Ukrán Néphadsereg
- Verhofstadt, Guy 81, 139, 155, 167n159
- Vétó
Kijev az MH17-es nyomozásában 6, 134,
135,
138, 140, 143
- Fehér kalapács 79, 80
- Wikileaks 25, 44, 55, 75
- Wolfowitz, Paul 15, 25, 74
15-17, 19, 30 munkásosztály *lásd*
munkásság
- Jaltai Európai Stratégia (JES) 39, 59, 60, 154
lásd még Pinczuk, Viktor
- Janukovics, Olekszandr 61, 69, 70, 78
- Janukovics, Viktor 5, 39, 40, 41, 43, 46,
47, 50, 54, 70, 71, 73, 83, 85,
92, 101
69, 79, 81-4, 86, 93 elleni puccs,
103, 153
60-1, 62, 69, 69,
70, 71-3, 76, 77-8, 159
a donyecki oligarchák frontembere 51-2,
53, 70, 84, 105, 153
az oligarchák törekvései 61-2, 69, 70,
76, 78
- Jaros, Dmytro 79, 82, 85, 103,
104, 106
- Jacsenyuk, Arszenyij 78-9, 81, 83-4, 86,
92, 96n107, 136, 145-6,
151, 155-8
- Viktor Pinczuk frontembere 60, 69,
81, 101
Az USA választása 60, 69, 81-2
- Jelcin, Borisz 14, 20, 28, 40, 49, 87, 151
- YeS *lásd* Jaltai európai stratégia Juscsenko, Viktor
25, 27, 40, 41, 43, 44, 47,
49, 52, 53, 54, 55, 77, 86